

సామాజిక చొరవతో
జైళ్ళలో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనల
తనిఖీ, నివారణ, దిద్దుబాటు

జైలు సందర్శకుల కరచిపిక

కామన్వెల్త్ హ్యూమన్ రైట్స్ ఇనీషియేటివ్

కామన్ వెల్త్ హ్యూమన్ రైట్స్ ఇనిషియేటివ్ (సిహెచ్ఆర్ఐ) ఒక స్వతంత్రమైన, నిష్పాక్షిక, అంతర్జాతీయ ప్రభుత్వేతర సంస్థ. కామన్ వెల్త్ దేశాలలో మానవహక్కులను ఆచరణాత్మకంగా సాధించడం దీని లక్ష్యం. పదిహేడేళ్ళ ముందు, వివిధ కామన్ వెల్త్ సంఘాలు సిహెచ్ఆర్ఐను ప్రారంభించినప్పుడు, సభ్యదేశాలలో ఒకే రకమైన విలువలు, చట్టపరమైన సూత్రాలు ఉన్నాయని, వాటి ఆధారంగా పని చేసి, మానవహక్కుల పెంపుదలకు ఇది ఒక వేదికగా ఉండాలని భావించాయి. కాని అప్పుడు మానవహక్కుల సమస్యలపై దృష్టి కాస్త తక్కువే ఉండింది.

హరారే కామన్ వెల్త్ ప్రకటన, అంతర్జాతీయ మానవహక్కుల ప్రకటన, ఇతర అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల ఒప్పందాలు, మరియు కామన్ వెల్త్ సభ్యదేశాలలో మానవహక్కులకు మద్దతుగా వచ్చిన అంతర్గత చట్టాలపై అవగాహన పెంపొందించడం, వాటికవి కట్టుబడి వుండేలా చేయడం సిహెచ్ఆర్ఐ ముఖ్య ఉద్దేశం.

రెండేళ్ళకు ఒకసారి జరిగే కామన్ వెల్త్ ప్రభుత్వాధినేతల సమావేశపు నివేదిక ద్వారా, నిజనిర్ధారణ సంఘాల ద్వారా ఇది కామన్ వెల్త్ దేశాలలో మానవహక్కుల పురోగమన తిరోగమనాలను అంచనా వేస్తుంది. మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలను నిరోధించడానికి అవలంబించవలసిన పద్ధతులను, చర్యలను, ప్రచారం చేయడం ద్వారా సిహెచ్ఆర్ఐ సభ్య ప్రభుత్వాలతో, కామన్ వెల్త్ సెక్రటేరియట్ తో, పౌర సమాజ సంస్థలతో సంభాషిస్తుంది. సమావేశాలను నిర్వహించడం, సంబంధాలను అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా, తన ప్రాధాన్యతా రంగాలలో కార్యక్రమాలు జరగడానికి ఒక ఉత్తేరకంగా పనిచేయడం సిహెచ్ఆర్ఐ అనుసరించే పద్ధతి.

సిహెచ్ఆర్ఐలోని భాగస్వామ్య సంస్థల* స్వభావం - విలేఖరులు, న్యాయవాదులు, కార్మిక సంఘాలు, వైద్యులు, పార్లమెంట్ సభ్యులు - దానికొక జాతీయ ఉనికిని, స్థానిక నెట్ వర్క్ ను నిర్దేశించగలుగుతాయి. తమ పనిలో మానవ హక్కుల ప్రమాణాలను పాటించి, వ్యవస్థాగత మార్పును ప్రభావితం చేయగలిగే స్థితిలో ఉంటాయి. అంతేకాక, ఈ వర్గాలు స్థానిక పరిస్థితులపై అవగాహనను పెంచగలవు. విధాన నిర్ణయాలను అంచనా వేయగలవు. సమస్యలను వెలుగులోకి తేగలవు. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే మానవహక్కులను పెంపొందించగలవు. సిహెచ్ఆర్ఐ అంతర్జాతీయ సలహా సంఘంలో పైన పేర్కొన్న వృత్తుల నుండి వచ్చిన నిపుణులు ఉండడం సిహెచ్ఆర్ఐకున్న విశ్వసనీయతను సూచిస్తుంది.

మొదట్లో లండన్ లో ప్రారంభమైనప్పటికీ, 1993లో సిహెచ్ఆర్ఐ కేంద్ర కార్యాలయం న్యూఢిల్లీకి మారింది. ప్రస్తుతం దీని (ట్రస్టీ కమిటీ కార్యాలయం లండన్ లో ఉంది. మరొక కొత్త కార్యాలయం ఘనా దేశంలోని అక్రాలో ఉంది.

సిహెచ్ఆర్ఐ ప్రస్తుతం ఈ క్రింది అంశాలపై దృష్టి పెట్టింది:

- సమాచార హక్కు
- పోలీసు సంస్కరణలు
- జైళ్ళ సంస్కరణలు
- రాజ్యాంగ బద్ధత
- మానవ హక్కుల ప్రచారం
- న్యాయ వ్యవస్థతో సంభాషణ

కార్యనిర్వాహక వర్గం: బి.జి.వర్గీస్ (అధ్యక్షులు), పి. హెచ్.వరేఖ్ (కోశాధికారి), మాయా దారువాల (డైరెక్టరు).

సభ్యులు: ఆర్.వి.పిట్టై, అను ఆగ, కె.ఎస్.థిల్లాన్, బి.కె.చంద్రశేఖర్, మూలేచంద్ శర్మ, హరివంశ్, భగవాన్ దాస్, పూనమ్ ముత్రేజ, సంజయ్ హజారిక.

★ కామన్ వెల్త్ జర్నలిస్టు అసోసియేషన్, కామన్ వెల్త్ ట్రేడ్ యూనియన్ కౌన్సిల్, కామన్ వెల్త్ లాయర్స్ అసోసియేషన్, కామన్ వెల్త్ లీగల్ ఎడ్యుకేషన్ అసోసియేషన్, కామన్ వెల్త్ మెడికల్ అసోసియేషన్, కామన్ వెల్త్ పార్లమెంటరీ అసోసియేషన్, కామన్ వెల్త్ (పెన్) యూనియన్, కామన్ వెల్త్ బ్రాడ్ కాస్టింగ్ అసోసియేషన్.

Copy right © Commonwealth Human Rights Initiative, August 2005.

ISBN: 81-88205-14-1.

COMMONWEALTH HUMAN RIGHTS INITIATIVE

CHRI New Delhi Office

B-117, Sarvodaya Enclave,
1st Floor, New Delhi - 110017.
Tel: +91-11-26528152, 26850523, 26864678
Fax: 91-11-26864688
E-mail: chriall@nda.vsnl.net.in

CHRI London Office

Institute of Commonwealth Studies
28, Russel Square
London WC1B 5D5, UK
Tel: +44-020-7-862-8857
Fax: +44-020-7-862-8820
E-mail: chri@sas.ac.uk

CHRI Ghana Office

The British Council
PO Box GP 771
Accra, Ghana
Tel: +223-21-244744, 663979
Fax: +233-21-240330
E-mail: chri@gh.britishcouncil.org

<http://www.humanrightsinitiative.org>

సామాజిక చొరవతో
జైళ్ళలో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనల
తనిఖీ, నివారణ, దిద్దుబాటు

జైలు సందర్శకుల కరచీపిక

పరిశోధన & అనుసరణ: డా॥ కె.మురళి, సిహెచ్ఆర్ఐ

ముందుమాట	1
అధ్యాయం-1 ఖైదీల హక్కులు.	5
1.1 ఖైదీల హక్కులకు పునాది ఎక్కడ?	5
1.2 ప్రభుత్వం బాధ్యత.	5
1.3 ప్రవర్తనా ప్రమాణాలకు పునాది.	6
1.4 ఖైదీల హక్కుల జాబితా.	6
అనుబంధం-1A ఉచిత న్యాయ సేవలు.	15
అనుబంధం-1B జైళ్ళలో న్యాయవాదుల ప్రవేశంపై జస్టిస్ యన్.పి.బరూచా ఉత్తర్వు.	17
అనుబంధం-1C కస్టడీ మరణాలపై 24 గంటలలో నివేదిక - జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం ఉత్తర్వు.	18
అనుబంధం-1D కస్టడీ మరణాల నివేదికపై జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం వివరణ.	19
అనుబంధం-1E పేరోల్ పై విడుదలకు దరఖాస్తు నమూనా.	20
అధ్యాయం-2 ఖైదీల విధులు.	21
అధ్యాయం-3 జైళ్ళ సందర్శకులు: సంప్రదాయ భావన, నూతన పద్ధతి.	22
3.1 జైలు సందర్శనపై సంప్రదాయ భావన.	22
3.2 నూతన పద్ధతి (The Positive - Engagement Approach)	23
3.3 పౌరుల బాధ్యతలు.	23
3.4 సంస్కరణలో ప్రజల భాగస్వామ్యం: రెండు రూపాలు.	24
3.5 ముల్లా కమిటీ చేసిన కొన్ని సిఫారసులు.	24
అధ్యాయం-4 ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని జైలు సందర్శకుల వ్యవస్థ.	26
4.1 ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళు.	26
4.2 జైళ్ళ అధికార సందర్శకులు.	27
4.3 అనధికార సందర్శకులు - వారి నియామకం, సంఖ్య.	28
4.4 నియామకపు కాలపరిమితి.	28
అధ్యాయం-5 సందర్శకుల బోర్డు.	29
5.1 సందర్శకుల బోర్డు ప్రాముఖ్యత.	29
5.2 సందర్శకుల బోర్డు నిర్మాణం.	29
5.3 సందర్శకుల బోర్డు విధులు.	29
5.4 అనధికార సందర్శకులకు సిహెచ్ఆర్ఐ సూచనలు.	30
అధ్యాయం-6 సందర్శకుల విధులు.	31
6.1 ఎలా మొదలుపెట్టాలి: నూతన సందర్శకులకు కొన్ని సూచనలు.	31
6.2 “మంచి జైలు”కు సంకేతాలేమిటి?	32
6.3 సందర్శకులు ఎన్నిసార్లు సందర్శించాలి?	33
6.4 అధికార సందర్శకుల విధులు - బాధ్యతలు.	34
6.5 అడగవలసిన ప్రశ్నలు, ఎదుర్కొనే అడ్డంకులు, సందర్శకులకు సూచనలు.	35
6.6 వైద్య సమస్యలు.	40
అనుబంధం-6A మానసిక అనారోగ్యం ఉన్న ఖైదీల గురించి జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం ఉత్తర్వు.	41
అనుబంధం-6B ఖైదీల ఆరోగ్యం, వైద్య పరీక్షలపై జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం ఉత్తర్వు.	42
అధ్యాయం-7 జైలు సందర్శకుల అధికారాలు, బాధ్యతలు, పరిమితులు.	45
7.1 జైలు మాన్యువల్ ప్రకారం జైలు సందర్శకుల అధికారాలు, పరిమితులు.	45
7.2 సందర్శకుల పాత్ర - దుర్వినియోగం - బాధ్యతలు.	45

అధ్యాయం-8	సందర్భకుల అభిప్రాయాల నమోదు.	47
8.1	జైలు మాన్యువల్ ఏమి చెబుతుంది?	47
8.2	సాధారణ మార్గదర్శకాలు.	47
8.3	జైళ్ళ సందర్భన డైరీలను నిర్వహించడం.	48
8.4	అంశాల నమోదు: తదనంతర చర్యలు.	48
అనుబంధం-8	సందర్భకుల బోర్డు వార్షిక నివేదిక (1999): ఎర్స్ట్రాక్ జైలు.	49
అధ్యాయం-9	ఖైదీల ఫిర్యాదులను దర్యాప్తు చేసే పద్ధతులు.	56
9.1	ఫిర్యాదులను విచారించటానికి సాధారణ మార్గదర్శకాలు.	56
9.2	ఫిర్యాదుల దర్యాప్తుకు అనుసరించదగిన ప్రత్యేక పద్ధతులు.	57
అధ్యాయం-10	విచారణలో ఉన్న ఖైదీలు - బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలు.	58
10.1	విచారణలో ఉన్న ఖైదీల సమస్యలు.	58
10.2	కొన్ని పరిష్కారాలు.	58
10.3	బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలు.	60
అనుబంధం-10	ప్రత్యేక న్యాయస్థానాల ఏర్పాటుపై జస్టిస్ ఎ.ఎస్.ఆనంద్ ఉత్తర్వు.	62
అధ్యాయం-11	శిక్షపడిన ఖైదీలు.	63
11.1	శిక్షపడిన ఖైదీలు ఎదుర్కొనే సమస్యలు.	63
11.2	జైళ్ళ సందర్భకులు చేయవలసిన పనులు.	64
అధ్యాయం-12	జైళ్ళ పరిస్థితులను మెరుగుపరిచేందుకు సెషన్స్ జడ్జిని సంప్రదించడం.	65
అనుబంధం-12	సెషన్స్ న్యాయమూర్తుల జైలు సందర్భన విషయమై హైకోర్టుల ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు. మానవహక్కుల సంఘం ఉత్తరం	67
అధ్యాయం-13	మహిళా ఖైదీలు.	68
13.1	మహిళా ఖైదీల విషయంలో సందర్భకుల పాత్రపై వారికోసం నియమించబడిన జాతీయ సంఘం వ్యాఖ్యలు.	68
13.2	మహిళా ఖైదీల పరిస్థితుల గురించి అడగవలసిన ప్రాథమిక ప్రశ్నలు.	69
13.3	కొన్ని సంక్లిష్టమైన సమస్యలు: పిల్లలతో ఉన్న స్త్రీలు, ఆలస్యమౌతున్న విచారణలు, ఉత్పాదక పనుల లేమి.	69
13.4	మరికొన్ని ఉపయుక్తమైన సంస్థలు.	70
అధ్యాయం-14	ఖైదీల కుటుంబాలు - జైళ్ళలోని పిల్లలు.	71
14.1	జైలు సందర్భకులు చేయగల సహాయాలు.	71
అధ్యాయం-15	జైళ్ళ సిబ్బందిని ఎలా అర్థం చేసుకోవాలి?	72
15.1	జైళ్ళ సిబ్బంది ఎదుర్కొనే సమస్యలు.	72
15.2	ఈ సమస్యల పర్యవసానాలు.	73
15.3	ముల్లా కమిటీ సిఫారసులు.	73
15.4	సందర్భకులకు సిహెచ్ఆర్ఐ సూచనలు.	74
అధ్యాయం-16	మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలను సరిదిద్దడం.	75
అధ్యాయం-17	జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం చేపట్టిన చర్యలు.	77
అధ్యాయం-18	సహాయం చేయగల వ్యక్తులు, సంస్థలు.	78
18.1	జైళ్ళ సమస్యలపై ప్రత్యక్షంగా పని చేస్తున్న వ్యక్తులు, సంస్థలు.	78
18.2	సందర్భకులకు కొన్ని సూచనలు.	80
18.3	సందర్భకులు తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలు.	80
వివరణలు		81
APPENDIX	Contact details of Individuals and Organisations	85

భారతీయ చట్టాలు నేరస్తుడిని శిక్షించడానికి ఉన్న లక్ష్యాన్ని ఎక్కడా స్పష్టంగా పేర్కొనలేదు. రాజ్యాంగం సామాజిక, ఆర్థిక న్యాయాన్ని తన లక్ష్యంగా పేర్కొన్న తర్వాత, అన్ని చట్టాలలాగే, జైళ్ళ చట్టాలను ప్రభుత్వాలు తిరగరాసి ఉండాలి. కాని ఆ పని జరగనందువల్ల, నేరస్తులకు విధించే శిక్షల చుట్టూ గతం నుంచీ ఉన్న ఎన్నో దురభిప్రాయాలు, అపోహలు, మానవ హక్కుల ప్రమాణాలకు విరుద్ధమైన అభిప్రాయాలు ఇంకా కొనసాగుతూనే ఉన్నాయి. ఖైదీల హక్కులను పరిరక్షించడానికి చొరవ చూపినా సందర్భాలలో భారత సుప్రీంకోర్టు చాలాసార్లు శిక్షలకున్న లక్ష్యాన్ని పరిశీలించడానికి ప్రయత్నించినా, దానిని నిర్వచించడానికి ప్రయత్నించలేదు. అది చట్టసభల పనిని మిన్నకుండిపోయింది. అయినా ఆధునిక శిక్షాస్మృతిపై ప్రపంచ వ్యాప్తంగా చాలా చర్చ జరిగింది. ఈ చర్చ శిక్షల లక్ష్యాన్ని కొంతవరకు నిర్వచించడానికి దోహదపడింది కూడా. ఈ చర్చ చేయకుండా ఖైదీల హక్కుల గురించి మాట్లాడడం సాధ్యం కాదు.

నేర న్యాయ వ్యవస్థ నేరాన్ని పరిశోధిస్తుంది, విచారిస్తుంది, శిక్షిస్తుంది. ఈ వ్యవస్థలోని పోలీసులు, న్యాయస్థానం, జైళ్ళు తమ ప్రత్యేకమైన పాత్రలను సమాజం తరపున పోషిస్తాయి. పోలీసులు నిందితులను బంధిస్తారు, నేరాన్ని పరిశోధిస్తారు. న్యాయవాదులు, న్యాయమూర్తులు నిందితులను రక్షిస్తారు, విచారణ చేస్తారు, తీర్పులు చెబుతారు. అంతా అయిన తర్వాత జైళ్ళ అధికారులు నిర్బంధాన్ని పర్యవేక్షిస్తారు. ఇదంతా సమాజం పేరుమీద జరుగుతుంది. ఇక్కడ న్యాయాన్ని రక్షించడమే లక్ష్యంకాని ప్రతీకారానికి తావులేదు.

బాధితుడికి, అతని బంధువులకు, స్నేహితులకు నేరం లోతైన గాయమే అయినప్పటికీ, నేరాలను బాధితుడికి వ్యతిరేకంగా మాత్రమే జరిగినవిగా కాకుండా, ప్రాథమికంగా మొత్తం సమాజానికి వ్యతిరేకంగా జరిగినవిగా ఆధునిక న్యాయశాస్త్రం భావిస్తుంది. నేరం బాధితుడిని నొప్పించడం కంటే ఎక్కువ హాని చేస్తుందనేది దీని వెనుక ఉన్న భావన. అది మొత్తం సామాజిక వ్యవస్థను, నాగరికతా ప్రమాణాలను గాయపరుస్తుంది. రక్షణకు, సంక్షేమానికి హామీ ఇచ్చేటటువంటి రాజ్యాన్ని, బాధితుడికి, నిందితుడికి కూడా న్యాయాన్ని ఇవ్వాలి ప్రాథమిక వ్యవస్థగా చూడాలి. నిందితుడికి బాధితుడికి మధ్య దురభిమానాలకు తావులేని మధ్యవర్తిగా రాజ్యం వ్యవహరించాలని ఆశిస్తాము. రాజ్యం శిక్షిస్తే, అది ప్రతీకారంతో కాకుండా సమాజానికి న్యాయాన్ని హామీ ఇచ్చే విధంగా, నేరానికి సరిపోయిన శిక్షగా ఉండాలి. నేరానికి ఇచ్చే శిక్షలను - అది జైలు శిక్ష కావచ్చు లేక జరిమానా కావచ్చు - ఇలా అర్థం చేసుకోవాలి. ప్రస్తుతం రాజ్యాంగం పరిధిలో శిక్షలను వ్యక్తిగత ప్రతీకారంగానో, నిరంతరం లేమితో, బాధలో ఉంచేదిగా అర్థం చేసుకోవడానికి వీలులేదు. ఖైదీలతో సహా అందరి సంక్షేమాన్ని కాంక్షించే రాజ్యాంగ సూత్రాలను ప్రభుత్వాలు ఎలా గౌరవించాలో, అలాగే అంతర్జాతీయ సూత్రాలను భారతదేశపు శిక్షా విధానం గౌరవించాలి. కస్టడీలో ఉన్న వారి మానవ హక్కుల గురించి అవగాహన చేసుకోవడానికి పైవిషయాలు మనం దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి.

ఖైదీలకు మానవహక్కులు ఉండాలి లేక వారు వాటికి అర్హులే అన్న భావన పట్ల సమాజంలో సానుభూతి లేదు. నేర న్యాయ వ్యవస్థ వలలో చిక్కని సాధారణ పౌరులలాగా, జైలులో ఉన్న వారంతా ఒకే రకమైన వారు కాదు. నిజానికి వారిలో చాలామంది దోష నిరూపణ అయిన వారు కాదు. తమ నిర్దోషిత్వాన్ని నిరూపించుకోడానికి నేర న్యాయ వ్యవస్థ ముందు క్యూలో నిలబడి ఉన్నవారు. వారిలో కొందరు దోషులైనప్పటికీ, వాళ్ళందరి నేరాలకు మూలం ఒకటే అయి ఉండదు. మానసిక అస్థిరత్వం, ఉద్వేగ సమస్యల నుంచి హఠాత్తుగా జరిగే చర్య వరకు ఎన్నో కారణాలు వారి చట్టవిరుద్ధ ప్రవర్తనకు కారణం కావచ్చు. నేరస్తుల వ్యక్తిగత నిర్ణయాలను మినహాయించకుండానే, దారిద్ర్యం, లేమి, వనరుల కొరత, సామాజిక అవమానాలు మన సమాజంలో పెద్ద మొత్తంలో నేరాలకు దారితీస్తాయనే విషయాన్ని గుర్తించాలి. అన్ని రకాల నేరాలు హీనవైనవేమీ కావు. నిజానికి భారతదేశ జైళ్ళలో ఉన్న వారిలో అత్యధికులు చిన్న చిన్న నేరాలకు పాల్పడి, బెయిళ్ళు రాక, పూచీకత్తులు కట్టలేక, తమ దారిద్ర్యం వల్ల నేర న్యాయ వ్యవస్థ వలలో చిక్కి మగ్గుతున్న వాళ్ళే.

నిజానికి మన చట్టాలు కూడా నేరస్తుడి అదుపులో లేని కారణాలను గుర్తిస్తాయి. ఆ మేరకు శిక్ష స్వభావాన్ని, పరిమాణాన్ని నిర్ణయించడంలో విచక్షణను పాటిస్తాయి. కొన్ని రకాల హింసాత్మక నేరాలను అంచనా కట్టడంలో తీవ్రంగా, హఠాత్తుగా రెచ్చగొట్టడం అనే అంశాన్ని న్యాయవ్యవస్థ పరిగణలోకి తీసుకుంటుంది. చట్టం గుర్తించిన అదుపులో లేని ఇలాంటి అంశాలకు అదనంగా సామాజిక, ఆర్థిక కారణాలను చేర్చడానికి మానవహక్కుల అవగాహన ప్రయత్నిస్తుంది.

కాబట్టి, కనీసం కొంతవరకు నేరస్తుడు పరిస్థితుల ప్రభావం వలన సృష్టించబడతాడు. నేరం చేసిన వారి హక్కుల గురించి వ్యతిరేకత వ్యక్తం చేసిన ప్రతిసారి మనం నేరానికి వ్యక్తిని పూర్తిగా బాధ్యత వహించాలనడమేకాక, సమాజం, సామాజిక కారణాలకు నేరంలో ఉన్న పాత్రను విస్మరిస్తుంటాం. నేరానికి వ్యక్తిని నూరుశాతం నైతికంగా బాధ్యత వహించమనడంతో, అతను మన దృష్టిలో మనిషి కాకపోవడం, హక్కులు కోల్పోవడం జరుగుతోంది.

ఇక నేర నిరోధం విషయానికి వస్తే, అది పూర్తిగా నేర న్యాయ వ్యవస్థ బాధ్యతేమీ కాదు. అది ప్రధానంగా సమాజం బాధ్యత. నేరాలను ప్రోత్సహించే సామాజిక పరిస్థితులను పూర్తిగా తొలగించడమో లేక కనీస స్థాయికి తగ్గించడమో చేయాలి. అదేవిధంగా సమాజంలోని అన్ని స్థాయిలలో దురాశను, తీవ్రమైన పోటీతత్వాన్ని ప్రోత్సహించే పెట్టుబడిదారీ విలువల ప్రభావాన్ని తగ్గించాలి. ఈ పరిస్థితులను నిర్మూలించడం, తగ్గించడం అనేది నేరాన్ని నిరోధించడంలో ప్రభావవంతమైన పాత్ర పోషించగలదు. దురదృష్టవశాత్తు నేరానికి, సమాజానికి మధ్య ఉన్న పరస్పర సంబంధంపై అవగాహన కొరవడింది. దాంతో నేర నిరోధం నేర న్యాయ వ్యవస్థ మాత్రమే నిర్వహించగల కర్తవ్యంగా చూడబడుతోంది.

ఏ పరిస్థితులలో, ఏ కారణాల వల్ల వ్యక్తులు నేరాలు చేసి, జైలు పాలవుతారో గుర్తుచేయడం ద్వారా మేము చెప్పదల్చుకున్నదేమంటే, న్యాయస్థానాలు విధించే శిక్షకన్నా ఎక్కువ శిక్ష అనుభవించే పరిస్థితులు నిర్బంధంలో ఉండరాదని, స్వేచ్ఛను నిరాకరించడమే శిక్ష కావాలని కుటుంబానికి, సమాజానికి, సామాజిక వ్యవహారాలకు, జీవితానికున్న ఎన్నో రకాల అవకాశాలకు, ఆనందాలకు దూరంగా ఉండడమే శిక్ష కావాలి. జైళ్ళు శిక్షను అనుభవించే స్థలాల్లో తప్ప, శిక్షింపబడే స్థలాలు కాకూడదు. నేరస్తుణ్ణి నిర్బంధంలో ఉంచడం ద్వారా రాజ్యం సమాజాన్ని రక్షించే తన బాధ్యతను నిర్వహిస్తుంది. కాని జైలు పరిస్థితులు వాటికవే వాస్తవంలో శిక్షలు కావడం గాని, లేక కోర్టు విధించిన దానికి అదనంగా విధించే శిక్షగా గాని మారడానికి వీలులేదు.

పరిచయం

ఈ పుస్తకాన్ని, కామన్ వెల్త్ హ్యూమన్ రైట్స్ ఇనిషియేటివ్, న్యూఢిల్లీ సంస్థ, జైళ్ళు సందర్శకుల, అధికారుల, స్వచ్ఛంద సంస్థల, హక్కుల కార్యకర్తల, శిక్షణ పొందే వారి ఉపయోగార్థం తయారుచేసింది. ఈ పుస్తకంలో ఉన్న సమాచారాన్ని ఆంధ్రప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రాలలో చేసిన అధ్యయనాల నుంచి, ఆ తర్వాత నిర్వహించిన సమావేశాలలో వచ్చిన సూచనలు, అదనంగా జరిగిన పరిశోధన నుంచి గ్రహించబడింది. జైళ్ళు పరిస్థితులు మెరుగుపరచడంలో జైళ్ళు సందర్శకుల పాత్ర, విధుల చుట్టూ ఉన్న ప్రమాణాలు, ఆచరణాత్మక విధానాలన్నింటినీ, ఒక వరుసగా, ఒక చోటకు ఈ పుస్తకం తీసుకువచ్చింది. అంతేగాక, జైళ్ళు సంస్కరణలో భాగం పంచుకోవాలనే అధికారులకు, ప్రజలకు దీన్ని ఒక వనరుగా చూడాలి.

జైళ్ళు సందర్శన వ్యవస్థను బలోపేతం చేసే ఉద్దేశంతో గత కొంత కాలంగా సిహెచ్ఆర్ఐ పనిచేస్తూ ఉంది. దీని ద్వారా జైళ్ళలో జరిగే మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనపై ప్రజల నిఘా పెంచడానికి సాధ్యపడుతుందని సిహెచ్ఆర్ఐ ఆశిస్తుంది.

జైళ్ళు సందర్శన వ్యవస్థపై సిహెచ్ఆర్ఐ నిర్వహించిన అధ్యయనాలను ఆంధ్రప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్, చత్తీస్ గడ్, రాజస్థాన్ రాష్ట్రాలలో అనధికార జైళ్ళు సందర్శకులతో, జైళ్ళు అధికారులతో, స్వచ్ఛంద సంస్థల ప్రతినిధులతో, న్యాయమూర్తులు, న్యాయవాదులు, హక్కుల కార్యకర్తలు, మానవ హక్కుల సంఘం (ఎం.పి) సభ్యులతో నిర్వహించిన పలు సమావేశాలలో చర్చించడం జరిగింది. జైళ్ళు సందర్శక వ్యవస్థ యొక్క దారుణమైన పనితీరుకు రెండు ప్రధాన కారణాలను గుర్తించడం జరిగింది.

- తమ విధుల గురించి, అధికారాల గురించి సందర్శకులకు తెలియకపోవడం.
- సమాచార లోపం వలన సందర్శకులలో అనిశ్చితి, ప్రభావం లేని పనితీరు.

ఈ అన్ని సమావేశాలలో అనధికార సందర్శకులకు శిక్షణ కావాలనే డిమాండ్ బలంగా ముందుకు వచ్చింది. ఈ రాష్ట్రాలలో ప్రభుత్వాలు చొరవ చూపకపోయినా, జైళ్ళు సంస్కరణలను ఆశించే కొంతమంది జైలు అధికారుల సహకారంతో సిహెచ్ఆర్ఐ శిక్షణా కార్యక్రమాలను తన పరిధి మేరకు నిర్వహిస్తూ ఉంది.

ఈ పుస్తకంలో ప్రధాన అంశాలు:

ఖైదీల మధ్య సాంఘిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక భిన్నత్వాలు ఉన్నప్పటికీ, వారి పట్ల అనుసరించాల్సిన కనీస ప్రమాణాలు, వాటికి పునాదిగా గల అంతర్జాతీయ సూత్రాలు.

- ఖైదీల హక్కుల, విధుల జాబితాతో మొదలవుతుంది.
- జైళ్ళు సందర్శక వ్యవస్థలోని ప్రతి అంశాన్ని వివరంగా చర్చించాం.
- ఉత్తమ ఆచరణలను ఉదాహరణలుగా ఇచ్చాం.
- జైళ్ళు సంస్కరణలపై అఖిల భారత కమిటీలు, మహిళా ఖైదీలపై జాతీయ నిపుణుల సంఘం చేసిన సిఫారసులను చేర్చాం.

- ఖైదీల హక్కులకు సంబంధించిన ముఖ్యమైన కేసులను, సంబంధిత జైళ్ళు చట్టాలతో సహా ఇచ్చాము.
- జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం, జాతీయ న్యాయ సేవా సంస్థల ఇచ్చిన ఉత్తర్వులను, మార్గదర్శకాలను అధ్యాయాల చివర అనుబంధంగా చేర్చాము.
- సహాయం కొరకు సంప్రదించవలసిన వ్యక్తుల, సంస్థల జాబితాను చేర్చాము.

ఈ పుస్తకాన్ని గతంలో ఇంగ్లీషులో ప్రచురించినప్పుడు సహాయ సహకారాలు అందించిన ఈ కింది వారికి కృతజ్ఞతలు.

- అపోలో కలెక్టర్, పోలీస్ ప్రిజన్స్ రిఫామ్ ప్రాజెక్ట్ కోఆర్డినేటర్ - ఫౌండేషన్ ఫర్ హ్యూమన్ రైట్స్ ఇనీషియేటివ్, కంపాల, ఉగాండ.
- ప్రొ. బి.బి.పాండె, న్యాయవిభాగం, ఢిల్లీ యూనివర్సిటీ.
- ప్రొ. బ్రెన్ డిక్సన్, చీఫ్ కమిషనర్, ఉత్తర ఐర్లాండ్ హ్యూమన్ రైట్స్ కమిషన్, బెల్ఫాస్ట్.
- మిస్. సియరాన్ ఓ మాయోలైన్, పరిశోధకులు (శాసన విధానం) - ఉత్తర ఐర్లాండ్ హ్యూమన్ రైట్స్ కమిషన్.
- జస్టిస్ గులాబ్ గుప్తా, మాజీ అధ్యక్షులు - మధ్యప్రదేశ్ హ్యూమన్ రైట్స్ కమిషన్, భోపాల్.
- మిస్ జాకీ ఒరాల - నేషనల్ అసోసియేషన్ ఫర్ ది కేర్ అండ్ రిసెటిల్మెంట్ ఆఫ్ అఫెండర్స్, యు.కె.
- డా. కె.కె.గుప్తా, జైలు సూపరింటెండెంట్, సెంట్రల్ ప్రిజన్స్, అంబికాపూర్ - చత్తీస్ఘర్, ఇండియా.
- యం.ఆర్.అహ్మద్, డిప్యూటీ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ ప్రిజన్స్, ఆంధ్రప్రదేశ్.
- ఆర్.కె.సక్సేన - మాజీ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ ప్రిజన్స్, రాజస్థాన్, ఇండియా.
- టి.సింగరావేల్, మాజీ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ ప్రిజన్స్, మహారాష్ట్ర.

అదేవిధంగా, విలువైన సలహాలిచ్చి, ఈ పుస్తకాన్ని ఉపయుక్తంగా తీర్చిదిద్దినందుకు ఈ క్రింది వారికి ప్రత్యేకమైన కృతజ్ఞతలు.

- డా. అరవింద్ తివారి, రీడర్ - డిపార్ట్మెంట్ ఆఫ్ క్రిమినాలజీ అండ్ కరక్షనల్ అడ్మినిస్ట్రేషన్, టాటా ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ సోషల్ సైన్సెస్.
- చమన్లాల్, స్పెషల్ ర్యాపోర్టియర్ ఫర్ కన్స్టోడియల్ జస్టిస్ - భారత జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం.
- జార్జ్ ఎ.వెట్టికునెల్ - రీసెర్చ్ ఆఫీసర్, మహారాష్ట్ర ప్రిజన్స్ ఇన్స్పెక్టరేట్, పూనె.
- డా. హీరాసింగ్ - మాజీ డైరెక్టర్ - నేషనల్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ సోషల్ డిఫెన్స్, న్యూఢిల్లీ.
- డా. లాల్జీమిశ్రా, సూపరింటెండెంట్ - సెంట్రల్ ప్రిజన్ - జబల్పూర్, మధ్యప్రదేశ్.
- ఇందులో ప్రచురించడానికి ఫోటోలు ఇచ్చి సహకరించిన ఈ కింది వారికి కృతజ్ఞతలు.
- యం.ఆర్.అహ్మద్, డి.ఐ.జి ప్రిజన్స్, హైదరాబాద్.
- ఎ.శివప్రసాద్, సూపరింటెండెంట్, కేంద్ర కారాగారం, హైదరాబాద్.
- ఎ.జి. సాయినాథరెడ్డి, సూపరింటెండెంట్, కేంద్ర కారాగారం, రాజమండ్రి.
- శ్రీమతి శారద, సూపరింటెండెంట్, రాష్ట్ర మహిళా కారాగారం, హైదరాబాద్.
- శ్రీకుమార్ రాసిన ఆంగ్ల మూలంలోని కొన్ని అధ్యాయాలను తెలుగులోకి అనుసరణ చేయడంలో ఉన్న సమస్యలను అధిగమించడానికి ఇతోధికంగా సంపాదక సహాయాన్ని అందించిన వేమన వసంతలక్ష్మి, (ఆంధ్రజ్యోతి) గారికి మనఃపూర్వక కృతజ్ఞతలు.
- తక్కువ వ్యవధిలోనే ప్రూఫ్లు సరిదిద్ది ఇచ్చిన సత్యవతి (భూమిక పత్రిక) గారికి కృతజ్ఞతలు.
- ఈ పుస్తకంలోని కొన్ని అధ్యాయాలు ఆంగ్ల మూలం నుండి అనువదించడానికి సహకరించిన జి.రాజశేఖర్ కు కృతజ్ఞతలు.
- తక్కువ వ్యవధిలోనే టైప్ సెట్టింగ్ చేయడమే కాక, ఆంగ్ల మూలానికి చెందిల్ కుమార్ పరమశివం రూపొందించిన డిజైన్, లే అవుట్లను యథాతథంగా రూపొందించడానికి కృషి చేసిన రఘురామయ్య గారికి కృతజ్ఞతలు.

కాంక్షించే పౌరుల హక్కులకు హామీ ఇవ్వాలన్న బాధ్యత ప్రభుత్వంపై ఉంది. ఎవరైనా ఈ హక్కులను ఉల్లంఘించినా, పౌరులను రక్షించే కర్తవ్యంలో ప్రభుత్వం విఫలమైనా, ప్రభుత్వమే వాటికి బాధ్యత వహించాలి.

కాబట్టి ఖైదీలకు పౌరులుగా సహజంగా సంక్రమించే హక్కులను అధికారులుగాని, ఇతర ఖైదీలుగాని అతిక్రమిస్తే వారి హక్కుల ఉల్లంఘన జరిగినట్లే. ఈ అధ్యాయంలో ఇవ్వబడిన హక్కులు ఆ అర్థంలో పొందుపరచబడ్డాయి.

1.3 ప్రవర్తనా (TREATMENT) ప్రమాణాలకు పునాది ఐక్యరాజ్యసమితి పత్రాలు

విభిన్నమైన ఆర్థిక, సామాజిక, సాంస్కృతిక నేపథ్యం ఉన్న ఖైదీల పట్ల ప్రవర్తించాల్సిన పద్ధతులకు సంబంధించిన ప్రమాణాలను ఐక్యరాజ్యసమితి అనేక పత్రాలలో పొందుపరిచింది. మానవ గౌరవాన్ని నిలపడానికి, ఖైదీలకు అవసరమైన కనిష్ట ప్రాథమిక పరిస్థితులను జైళ్ళలో వుండేలా హామీ పడడానికి, ఖైదీలు మెరుగైన మనుషులుగా ఎదగడానికి సంబంధించిన విషయాలను అవి చర్చించాయి. ఆ పత్రాలు ఈ విధంగా ఉన్నాయి.

- ఖైదీలతో వ్యవహరించడంలో కనీస ప్రామాణిక నిబంధనలు (1955).
- చిత్రహింసలు లేక క్రూర, అమానవీయ, అగౌరవపరిచే శిక్షల నుండి ఖైదీలను రక్షించడంలో వైద్యాధికారులు, ముఖ్యంగా ఫిజిషియన్లు పాటించాల్సిన వైద్య నైతికతా సూత్రాలు (1982).
- చిత్రహింసల వ్యతిరేక ఒప్పందం (1984).
- జైళ్ళతో సహా ఎటువంటి నిర్బంధంలో ఉన్న వ్యక్తులనైనా రక్షించ దానికి సూత్రాలు (1988).
- ఖైదీల పట్ల పాటించాల్సిన ప్రాథమిక సూత్రాలు (1990)
- నిర్బంధేతర (Non-custodial) చర్యలకు ఐక్యరాజ్యసమితి రూపొందించిన కనిష్ట ప్రామాణిక నిబంధనలు (టోక్యో నిబంధనలు) (1990).

భారతీయ చట్టం

భారతదేశ జైళ్ళలో జరుగుతున్న మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలపై భారతదేశ సుప్రీంకోర్టు 1970ల మధ్యనుండి చురుకుగా స్పందిస్తూ ఉంది. ఆ క్రమంలో రాజ్యాంగంలోని 21, 19, 22, 32, 37, 39A అధికరణలను మానవీయంగా విశ్లేషించడమే కాక, ఖైదీలకున్న అనేక హక్కులను కోర్టు గుర్తించింది. సుప్రీంకోర్టు సర్వోన్నత న్యాయ స్థానం కావడంతో అది నూతనంగా గుర్తించే హక్కులను ప్రభుత్వం కూడా తప్పకుండా గుర్తించాలని రాజ్యాంగంలోని 141 అధికరణ అంటుంది. “సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించిన ఆదేశాలను దేశంలోని న్యాయ స్థానాలన్ని అమలు చేయాల”ని 141వ అధికరణ అంటుంది.

1980లో వెలువరించిన సునీల్ బాత్ర వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ కేసులో ఖైదీలకున్న అనేక రకాల హక్కులను వివరణాత్మకంగా సుప్రీం కోర్టు గుర్తించింది². అప్పటి న్యాయమూర్తి కృష్ణ అయ్యర్³ ఇలా అన్నారు.

“కోర్టు విధించిన శిక్ష మరియు నిర్బంధానికి అవసరమైన దానికంటే ఎక్కువ స్థాయిలో ఏ ఖైదీని వ్యక్తిగతంగా శిక్షించ కూడదు. మిగిలిన అన్ని రకాల స్వేచ్ఛలు - చదువుకోవడానికి, రాసుకోవ దానికి, వ్యాయామం, విశ్రాంతి, ధ్యానం, భజన వంటి పనులు చేసు కోవడానికి, విపరీతమైన చలినుండి, వేడినుండి రక్షణ పొందడానికి, బలవంతపు నగ్నత్వం లాంటి అవమానాల నుండి, బలవంతపు లైంగిక చర్యల వంటి భరించలేని చర్యల నుండి రక్షణ పొందడానికి, క్రమశిక్షణ ఉల్లంఘించబడకుండా జైలు లోపల తిరగడానికి, వ్యక్తి కరణ ద్వారా కనీస సంతోషాన్ని పొందడానికి, నైపుణ్యాన్ని నేర్చుకోవ దానికి - వాళ్ళకు రక్షణ పొందడానికి స్వేచ్ఛ ఉంది”.

శరీరాన్ని ఆరోగ్యంగా ఉంచుకోవడానికి, మనిషి మేధస్సును అభివృద్ధి చేసుకోవడానికి కావాల్సిన ప్రాథమిక కనీస అవసరాలను పొందే హక్కును (Right to basic minimum needs) పై ఆదేశం ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ హక్కులో సరియైన వసతి, శుభ్రమైన నివాస పరిస్థితులు, సంపూర్ణ ఆహారం, బట్టలు, పడక, సమయానికి వైద్య సౌకర్యం, పునరావాస హక్కులు నైతం ఇమిడి ఉన్నాయి⁴.

1.4 ఖైదీల హక్కుల జాబితా

ఈ విభాగంలో భారతీయ చట్టాలు⁵ స్పష్టంగా గుర్తించిన హక్కులు, సుప్రీంకోర్టు, హైకోర్టులు రూలింగ్ల ద్వారా ఏర్పరిచిన హక్కులు, వివిధ కమిటీలు సిఫారసు చేసిన హక్కులు ఇవ్వబడ్డాయి. ప్రతి హక్కుకు సమాంతరంగా జైళ్ళ అధికారుల, నేరన్యాయ వ్యవస్థ లోని ఇతర అధికారుల బాధ్యతలు పేర్కొనబడ్డాయి. స్థూలంగా ఇవ్వ బడ్డ ఈ హక్కులు సంపూర్ణం కావు, ఎందుకంటే ఈ రంగం ఇంకా అభివృద్ధి చెందుతూ వుంది.

1. తగిన వర్గీకరణ ప్రకారం ప్రత్యేక వసతిలో ఉంచబడే హక్కు.
2. పెద్ద వయస్సులో ఉన్న ఖైదీల నుండి విడిగా ఉండడానికి యుక్త వయస్కులకున్న ప్రత్యేక హక్కు.
3. మహిళా ఖైదీల హక్కులు.
4. ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణం, సకాలంలో వైద్య సేవలను పొందే హక్కు.
5. బెయిలు పొందే హక్కు.
6. సత్వర విచారణ పొందే హక్కు.
7. ఉచిత న్యాయ సేవలను పొందే హక్కు.
8. తన న్యాయవాదితో మాట్లాడుకొనే హక్కు.
9. న్యాయస్థానం విధించిన శిక్షకన్నా ఎక్కువ కాలం నిర్బంధంలో ఉంచడాన్ని వ్యతిరేకించే హక్కు.

10. బలవంతపు లైంగిక కార్యం నుండి రక్షణ పొందే హక్కు.
11. అహేతుకంగా సంకెళ్ళు, గొలుసులతో బంధించడాన్ని వ్యతిరేకించే హక్కు.
12. చిత్రహింసలకు, క్రూరమైన మరియు అవమానకర శిక్షలకు వ్యతిరేకంగా హక్కు.
13. ఒంటరి ఖైదు శిక్షలు విధించడాన్ని వ్యతిరేకించే హక్కు.
14. జైలులోపలి అహేతుక శిక్షలను వ్యతిరేకించే హక్కు.
15. సమస్యలు ప్రస్తావించి, సరియైన పరిష్కారం పొందే హక్కు.
16. జైలు అధికారుల మితిమీరిన చర్యలకు వ్యతిరేకంగా న్యాయస్థానంలో రిట్ ఆఫ్ హెబియస్ కార్పస్ దాఖలు చేసే హక్కు.
17. మానవహక్కుల ఉల్లంఘనకు నష్టపరిహారం పొందే హక్కు.
18. కుటుంబ సభ్యులను కలుసుకునే హక్కు.
19. కుటుంబానికి, స్నేహితులకు ఉత్తరాలు వ్రాసుకొనే హక్కు, వారి నుండి ఉత్తరాలు, పత్రికలు అందుకునే హక్కు.
20. సంస్కరణ కార్యక్రమాలు కోరే హక్కు.
21. పని హక్కు, వేతనాలు పొందే హక్కు.
22. జైలు నిబంధనల గురించి సమాచారం పొందే హక్కు.

1.4.1 తగిన వర్గీకరణ ప్రకారం ప్రత్యేక వసతిలో ఉంచబడే హక్కు

- పురుష ఖైదీలకు సంబంధం లేకుండా, వారి దృష్టికి దూరంగా ప్రత్యేకమైన చోట ఉండే హక్కు మహిళా ఖైదీలకు ఉంది. వారిని ప్రత్యేక జైలులో కాని, లేక అదే జైలులో ప్రత్యేక భవనంలోగాని ఉంచవచ్చు.
- విచారణలో ఉన్న స్త్రీ పురుషులకు, శిక్షపడిన ఖైదీలతో కాక, విడిగా ఉండే హక్కు ఉంది⁶.
- విచారణలో ఉన్న ఖైదీగా మొదటిసారి జైలుకొచ్చిన వ్యక్తికి, చిన్న నేరాలలో శిక్షపడిన ఖైదీకి, తీవ్రమైన నేరాలలో శిక్ష అనుభవిస్తున్న ఖైదీలనుండి వేరుగా ఉండే హక్కు ఉంది.
- యుక్త వయస్సులో వున్న లేక తీవ్రమైన నేరాలలో లేని మహిళా ఖైదీలకు, చెడు ప్రవర్తన కలిగిన, నేరాలకు అలవాటు పడిన ఖైదీలకు దూరంగా వుండే హక్కు ఉంది.
- సివిల్ ఖైదీలకు క్రిమినల్ ఖైదీల నుండి వేరుగా ఉండే హక్కు ఉంది.
- ఖైదీల ఆర్థిక, సామాజిక స్థాయికి అనుగుణంగా వారి పట్ల వ్యవహరించడం, దాని ప్రకారం వివక్ష, అసమానతలను చూపడాన్ని సుప్రీం కోర్టు నిషేధించింది⁷. ధనవంతులైన నేరస్థులను విలాసవంతంగాను, పేదవారిని అంటరాని వారిగాను పరిగ

పక్క గదిలో ఫ్రీజ్, ఏసి, సోఫాసెట్, కార్పెట్ ఏర్పాటుచేస్తున్నారు. ఎవరో గొప్పవాళ్ళు వస్తున్నారనుకుంటాను!

1.4.2 పెద్దవారైన ఖైదీలనుండి విడిగా వుండడానికి ప్రత్యేక హక్కు

- 21 ఏళ్ళకన్నా తక్కువ వయసున్న నేరస్థులకు, పెద్ద వయస్సులైన నేరస్థుల నుండి విడిగా ఉండే హక్కు ఉంది. వారిని ఉంచిన వార్డులోకి సూర్యాస్తమయం తర్వాత ఎట్టి పరిస్థితులలోను పెద్ద వయస్సులైన ఖైదీలకు అనుమతి లేకుండా చూడవలసిన బాధ్యత జైలు అధికారులపై ఉంది.
- యుక్తవయస్సులైన ఖైదీలకు పెద్ద వయస్సులైన ఖైదీల వార్డులోనికి బదిలీ కాకుండా ఉండడానికి హక్కుంది.
- 21 ఏళ్ళలోపు ఖైదీలలో కూడా చిన్న వారిని పెద్ద వారిని దూరంగా ఉంచాలి⁹.
- యుక్తవయస్సులైన నేరస్థులు చేసే జైలు తప్పులకు వారి ఆహారంలో కోత విధించరాదు (Penal diet)¹⁰.
- ఒక సంవత్సరం కన్నా తక్కువ శిక్షపడిన యుక్తవయస్సులైన నేరస్థుల కేసులను, ప్రొబేషన్ ఆఫ్ అఫెండర్స్ చట్టం, 1958 ప్రకారం అప్పెలేట్ కోర్టు ముందుంచడానికి, సంబంధిత ప్రొబేషన్ ఆఫీసర్ దృష్టికి తీసుకువెళ్ళాలి¹¹.
- యుక్తవయస్సులైన ఖైదీలు విడుదలైనప్పుడు, వారిని వారి బంధువులు, కుటుంబం, స్నేహితులు వచ్చి తీసుకెళ్ళడానికి వీలుగా అధికారులు ముందుగా వారికి విడుదల గురించి నోటీసులు పంపాలి¹².

1.4.3 మహిళా ఖైదీల హక్కులు

మహిళా ఖైదీలకు సంబంధించిన సమస్యలను ఈ పుస్తకంలోని 13వ అధ్యాయంలో చర్చించాం. వాటితోపాటు వారికున్న రెండు ప్రధానమైన రక్షణల్ని కూడా ఇక్కడ ప్రస్తావించాలి:

- మహిళా ఖైదీల దగ్గర నిషేధిత వస్తువుల కొరకు లేక గాయాల నమోదు కొరకు వైద్యాధికారి పర్యవేక్షణలో మాట్రన్ మాత్రమే వెతకాలి. పురుష అధికారులకు, ఖైదీలకు కనబడకుండా, ఆమె గౌరవానికి భంగం కలగకుండా వెతకాలి¹³.
- మహిళా ఖైదీలకు, మహిళా డాక్టరు లేక మహిళా సహాయకురాలు మాత్రమే వైద్య పరీక్ష చేయాలని కోరే హక్కుంది.

1.4.4 ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణం, సరియైన సమయంలో వైద్య సేవలు పొందే హక్కు

- పరిశుభ్రమైన, రోగ నిరోధక వాతావరణంలో నివసించే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి వుంది¹⁴.
- టి.బి. లాంటి అంటువ్యాధులతో బాధపడుతున్న ఖైదీలను ఆరోగ్యంగా ఉన్న ఖైదీలకు దూరంగా ఉంచి, వారికి సరియైన వైద్యం చేయించి, ఆ అంటువ్యాధులు ఇతరులకు సోకకుండా చేయాల్సిన బాధ్యత జైళ్ళ వైద్యాధికారికి, జైలు సూపరింటెండెంట్‌కు ఉంది.
- ప్రతి పని దినాన జైలును సందర్శించి, కనీసం వారానికి ఒక సారి జైలును పరిశీలించి, రోగాలు ఉన్నప్పుడు మరి తరచుగా వెళ్ళి, జైలులో రోగనిరోధక వాతావరణాన్ని పెంపొందించాల్సిన బాధ్యత జిల్లా వైద్యాధికారికి ఉంది¹⁵.
- ఆమె, ఖైదీల బరువును, బట్టలను, పడకను పరిశీలించి అవి సక్రమంగా ఉన్నాయో లేదో చూడాలి. అదే విధంగా ఖైదీల గదులను, పారిశుద్ధ్యాన్ని, గాలి వెలుతురును, త్రాగునీటిని, పరిశీలించాలి¹⁶.

జైలులో చేరిన వెంటనే, తనకు అంటువ్యాధులు ఉన్నాయేమో నిర్ధారించమని, పోలీసు నిర్బంధంలో అయిన గాయాలను పరిశీలించమని, కోర్టు కఠిన కారాగార శిక్ష విధించినట్లయితే, తన ఆరోగ్యం శారీరక శ్రమకు తగినదో కాదో నిర్ధారించమని డాక్టరును కోరే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి వుంది - సెక్షన్ 24 (2), జైళ్ళ చట్టం 1894.

- జైలులో చేరేనాటికే ఉన్న జబ్బులకైనా, జైలులో సంక్రమించిన జబ్బులకైనా చికిత్స కోరే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి ఉంది.
- తీవ్రమైన జబ్బుతో బాధపడుతున్న ఖైదీని, అతని / ఆమె ఇష్టానికి వ్యతిరేకంగా బలవంతంగా విడుదల చేయడానికి వీలు లేదు. వైద్యాధికారి నిర్ధారించిన తర్వాత మాత్రమే విడుదల చేయాలి¹⁷.
- వైద్యాధికారి నిర్ధారించిన తర్వాత మాత్రమే తనను వేరే జైలుకు

బదిలీ చేయాలని కోరే హక్కు ఖైదీకి ఉంది. బదిలీ వలన ప్రమాదకరంగా పరిణమించే జబ్బుమీ ఖైదీకి లేదని వైద్యాధికారి నిర్ధారించిన తర్వాతనే అతన్ని / ఆమెను బదిలీ చేయాలి¹⁸.

- శిక్షగా గాని లేక మరేదైనా కారణం వల్లగాని ఒంటరి ఖైదులో ఉంచబడిన ఖైదీకి తనను వైద్యాధికారి రోజుకు ఒక్కసారైనా పరిశీలించాలని కోరే హక్కుంది¹⁹.
- కఠిన కారాగార శిక్ష అనుభవిస్తున్న ఖైదీ లేక తనకు తానుగా శారీరక శ్రమ చేస్తున్న ఖైదీకి, తన బరువును తరచూ తూచాలని, తన హిస్టరీ టికెట్‌పై పదిహేను రోజులకు ఒకసారి బరువును నమోదు చేయాలని కోరే హక్కుంది²⁰.
- తరచూ నిర్వహించే వైద్య పరీక్షల తర్వాత ఒక ఖైదీ కఠిన శ్రమకు పనికిరాడని డాక్టరు అభిప్రాయపడితే, అతనిని కఠిన శ్రమలో నియోగించరాదు. ఆ ఖైదీకి సరిపోయినదిగా డాక్టరు సూచించిన పనిలో మాత్రమే నియోగించాలి²¹.
- ఖైదీ అనారోగ్యం దృష్ట్యా అవసరమనిపిస్తే ప్రత్యేకమైన వైద్యం కొరకు జైలు బయటి ఆసుపత్రికి గాని, చికిత్సాలయానికి గాని ఖైదీని పంపే అధికారం జైలు సూపరింటెండెంట్‌కు ఉంది²².

అతనికి నిజంగానే గుండెనొప్పి ఉందని వైద్యపరీక్షలన్నీ చెబుతున్నాయి. బహుశా అతను నిజంగానే అమాయకుడేమో!

ఖైదీల వైద్యసౌకర్యం హక్కుకు గుర్తింపుగా, మహారాష్ట్రలోని నాసిక్ జైలులో విచారణలో ఉన్న ఒక ఖైదీ వైద్య సౌకర్యం లేక మరణిస్తే, అతని మీద ఆధారపడిన వారికి లక్ష రూపాయలు చెల్లించాలని జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం ఆ రాష్ట్ర

ప్రభుత్వానికి సిఫారసు చేసింది. అతను జీర్ణాశయానికి సంబంధించిన క్షయతోనూ, తీవ్రమైన రక్తహీనతతోనూ బాధపడి చివరకు గుండె పోటుతో మరణించాడు. కాని అతనికి విరోచనాలకు చికిత్స ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ సందర్భంగా క్షయ, ఇతర అంటువ్యాధుల నిర్మూలనకు కావల్సిన అన్ని చర్యలను తీసుకోవాలని, జైళ్ళలో వ్యాధి పరీక్ష కేంద్రాలను ఏర్పాటు చేయాలని ప్రభుత్వాన్ని మానవ హక్కుల సంఘం కోరింది (జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం, న్యూస్ లెటర్, సెప్టెంబరు 1999).

1.4.5 బెయిలు పొందే హక్కు

మోతీరామ్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మధ్యప్రదేశ్ కేసులో బెయిలు మీద విడుదల కావడం నిందితుడి హక్కుని అతనిని జైలుకు పంపడం అరుదుగా జరగాలని సుప్రీంకోర్టు అనింది. నిందితుడు పారిపోదని, సాక్షులను తారుమారు చేయదని, సాక్షులను బెదిరించడని హామీ ఇస్తే, నేరారోపణ తీవ్రమైనది కాని పక్షంలో, ఆరోగ్య కారణాల రీత్యా, నిందితుణ్ణి తప్పకుండా బెయిలుపై విడుదల చేయాలి. అంతేకాక ఎక్కువ మొత్తంలో జామీను లేక పూచీకత్తు కట్టవలసిందిగా ఒత్తిడి చేయరాదు.

- బెయిలు వచ్చే నేరాల క్రింద ఒక వ్యక్తి అరెస్టు అయితే, లేక నేర విచారణ స్మృతిలోని 7వ అధ్యాయం క్రింద విచారణ మొదలైతే, ఆమె కాని / అతను కాని ఒక హక్కుగా బెయిలుపై విడుదల కావచ్చు²³.
- నిందితులు ఏ నేరం క్రింద అరెస్టు అయ్యారనే విషయం, అది బెయిలు పొందగల నేరమా కాదా అనే విషయం వారికి తెలియ జేయాల్సిన బాధ్యత అరెస్టు చేసే పోలీసు అధికారికి, బెంచి మీదున్న న్యాయమూర్తికి ఉంది²⁴.
- బెయిలు పొందగల నేరమైతే, నిందితుడు జామీను ఇవ్వడానికి సిద్ధపడితే, అతనిని అప్పుడే, అక్కడే విడుదల చేయాల్సిన బాధ్యత పోలీసు అధికారికి, న్యాయమూర్తికి ఉంది²⁵.
- తమ ముందు ప్రవేశపెట్టిన నిందితుడిని జామీను లేకుండా వ్యక్తిగత పూచీకత్తుపై, ఆ తర్వాత కోర్టులో హాజరయ్యే హామీతో విడుదల చేసే అధికారం పోలీసు అధికారికి, న్యాయమూర్తికి ఉంది²⁶.
- కేసులోని పూర్వాపరాలను, వాస్తవాలను పరిగణనలోకి తీసుకోకుండా నిందితుడు ఎక్కువ మొత్తంతో పూచీకత్తును ఇవ్వాలని పోలీసు అధికారిగాని, న్యాయమూర్తిగాని నిర్ణయించడానికి వీలు లేదు²⁷. ఉదాహరణకు ఒక వ్యక్తిపై వెయ్యి రూపాయలు దొంగిలించినట్లు నేరారోపణ ఉంటే, పది వేల రూపాయల పూచీకత్తు నిర్ణయించడానికి వీలులేదు²⁸.
- నేరారోపణతో హేతుబద్ధ సంబంధం లేకుండా పూచీకత్తు మొత్తం నిర్ణయించితే, నిందితులు సిఆర్పిసి సెక్షన్ 440(1)

లోని పరిమితిని ఎత్తిచూపవచ్చు. ఆ తర్వాత సెషన్స్ న్యాయస్థానంలో లేక హైకోర్టులో పూచీకత్తు మొత్తం తగ్గించమని అప్పీలు చేసుకోవచ్చు²⁹.

- అరెస్టు అయిన వ్యక్తికి బెయిలు పొందే హక్కును తెలపక పోయినా, ఎక్కువ మొత్తంలో పూచీకత్తు మొత్తం నిర్ణయించినా, తద్వారా బెయిలు నిరాకరించి, అతన్ని నిర్బంధించినా³⁰, అరెస్టు చేసిన పోలీసు అధికారి చట్టవిరుద్ధంగా నిందితుణ్ణి నిర్బంధానికి గురి చేసిన నేరానికి పాల్పడిన వాడవుతాడు³¹.
- బెయిలుకు వీలులేని నేరాలలోనూ, 16 సంవత్సరాలలోపు వయస్సు గల వారిని, మహిళలనూ, అనారోగ్యంతో ఉన్నవారిని బెయిలు మీద విడుదల చేయాలని న్యాయస్థానం ఆదేశించ వచ్చు³². ఈ సెక్షన్ను సక్రమంగా అమలుపరిస్తే అనారోగ్యంతో ఉన్న విచారణ ఖైదీల కస్టడీ మరణాలు ఉండవు.
- బెయిలు పొందడానికి వీలులేని నేరాలలో, కేసు న్యాయమూర్తి ముందు పెండింగ్లో ఉండి, సాక్షులు నమోదు చేయడానికి నిర్ణయించబడిన మొదటి తారీఖు దాటి 60 రోజులు గడిచినట్లయితే, నిందితుణ్ణి తప్పకుండా న్యాయమూర్తి బెయిలుపై విడుదల చేయాలి. లేని పక్షంలో న్యాయమూర్తి తన కారణాలను నమోదు చేయాలి³³.
- తీవ్రమైన అనారోగ్యంతో ఉన్న విచారణ ఖైదీల గురించి కోర్టు వారికి బెయిలు మంజూరు చేయడానికి వీలుగా వైద్యాధికారి నివేదికతో సహా కోర్టుకు తెలియజేయాల్సిన బాధ్యత జైలు అధి కారికి ఉంది³⁴.

నా బెయిలు సంగతేమిటి? నేను జేబు దొంగను మాత్రమే!

1.4.6 సత్వర న్యాయవిచారణా హక్కు³⁵

విచారణలో ఉన్న ప్రతి ఖైదీకి లేక పైకోర్టులలో అప్పీలు చేసు కున్న ప్రతి ఖైదీకి తమ కేసులను, సత్వరం, న్యాయంగా విచారణ చేసి పరిష్కరించాలని కోరే ప్రాథమిక హక్కు ఉంది. ఖైదీల ఈ హక్కును నెరవేర్చే కర్తవ్యం కోర్టులకు ఉంది.

ఒక నెల పైబడి విచారణలో ఉన్న ఖైదీల కేసులన్నింటినీ అధికార సందర్శకులు (Official visitors) జైలును సందర్శించినప్పుడు వారి దృష్టికి తేవలసిన బాధ్యత జైలు అధికారికి ఉంది. మూడు నెలలు పైబడి పెండింగ్లో ఉన్న కేసులను జిల్లా కలెక్టరు, జిల్లా న్యాయమూర్తి దృష్టికి తేవాలి. ఆరు నెలలకు పైబడి పెండింగ్లో ఉన్న కేసులను జైళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ దృష్టికి ప్రత్యేకంగా తీసుకు రావాలి³⁶.

- విచారణలో ఉన్న ఖైదీని నిర్ణయించబడిన సమయంలో కోర్టు ముందు ప్రవేశ పెట్టడానికి కావలసిన పోలీసు ఎస్కాల్డ్ ఏర్పాట్లను చేయవలసిన బాధ్యత జైలు సూపరింటెండెంట్ కు ఉంది³⁷.
- విచారణలో ఉన్న ఖైదీని నిర్ణయించబడిన తేదీ నాటికి కోర్టుకు ఉద్దేశపూర్వకంగానే జైలు అధికారులు పంపకపోతే, దానివల్ల, కేసు మరలా వాయిదా పడితే, వారు పై హక్కును ఉల్లంఘించిన వారవుతారు.
- ఎస్కార్టుగా వెళ్ళిన పోలీసులు ఖైదీని న్యాయమూర్తి ముందు ప్రవేశ పెట్టకుండా వారంటును న్యాయమూర్తికి పంపి సంతకం తీసుకుని, తద్వారా నిందితుని రిమాండ్ పొడిగింపుకు కారణ మైతే, అటువంటి పోలీసులు కూడా పై హక్కుల ఉల్లంఘనకు పాల్పడిన వారవుతారు.
- ఖైదీ కేసును బాధ్యతారహితంగా వాయిదా వేసినా లేదా ఖైదీ పరోక్షంలో వాయిదా వేసినా లేదా సరియైన కారణాలు చూప కుండా రిమాండు వారంటుపై సంతకం చేసినా, న్యాయమూర్తి కూడా పై హక్కుల ఉల్లంఘనకు పాల్పడిన వాడవుతాడు.
- ముందుగా నిర్ణయించబడిన ప్రకారం కోర్టు ముందు అభియోగ పత్రాన్ని (Charge sheet) దాఖలు చేయకపోయినా, లేక సాక్షు లను ప్రవేశ పెట్టలేకపోయినా పరిశోధన చేస్తున్న పోలీసులు కూడా విచారణ ఖైదీకి సత్వర న్యాయ విచారణ హక్కును కల్పించడంలో విఫలం చెందిన వారవుతారు.
- క్రింది కోర్టులలో ఇచ్చిన తీర్పులపై అప్పీలు చేసుకొనడానికి గల కాలపరిమితిని భారతీయ లిమిటేషన్ చట్టం 1963 ప్రకారం ప్రతి ఖైదీకి జైలు సూపరింటెండెంట్ తెలియజేయాలి. షాకోర్టు నియమించిన న్యాయవాదులచే ఖైదీ తరపున అప్పీలు రాయించి (న్యాయవాదులకు దానికి రూ. 100/- చెల్లించ వచ్చు) నిర్ణీత కాలం కన్నా ముందే, పై కోర్టుకు పంపాలి.
- నిర్ణీత కాలం ముగిసిన తర్వాత ఎవరైనా ఖైదీ అప్పీలుకు వెళ్ళ

దలిస్తే జైలు అధికారి అందుకు నిరాకరించరాదు. అలస్యానికి గల కారణాలతో ఖైదీ విన్నపాన్ని జైలు అధికారి కోర్టుకు పంపాలి³⁸.

- కోర్టుకు చెందిన రిజిస్ట్రార్ కార్యాలయంలో తగిన సమయంలో అప్పీలుకు నెంబరు వేయని కారణంగా కేసు అలస్యమైతే అందుకు సంబంధిత అధికారులే బాధ్యత వహించాలి. వారు కూడా సత్వర న్యాయవిచారణా హక్కును ఉల్లంఘించిన వారవు తారు.
- కోర్టునుండి అప్పీలు లేదా రివిజన్ పై తీర్పు వచ్చిన వెంటనే తీర్పు కాపీని ఖైదీకి వ్యక్తిగతంగా జైలరు సమక్షంలో అందజేసి ఆ వివరాలను నమోదు చేయాలి. అప్పటికే ఆ ఖైదీని వేరే జైలుకు తరలించి ఉంటే తీర్పు కాపీని అక్కడకు పంపాలి³⁹.

1.4.7 ఉచిత న్యాయ సేవను పొందే హక్కు⁴⁰

- పేదవారైన ప్రతి ఖైదీకి తన కేసు విచారణలోని వివిధ స్థాయి లలో ఉచిత న్యాయసేవను పొందే హక్కుంది.
- తమకు తెలియక ఖైదీలు అడగకపోయినా, తన ముందు మొదటిసారి ప్రవేశపెట్టిన ప్రతి ఖైదీకి ఉచిత న్యాయ సహాయం ఉందనే విషయాన్ని న్యాయమూర్తులు తెలియజేయాలి. అది వారి కర్తవ్యం.
- కేసుకు సంబంధించిన ప్రథమ సమాచార నివేదిక (FIR), సాక్షుల వాంగ్మూలాలు, ఆరోపణ పత్రాలను **ఉచితంగా** ప్రతి నిందితునికి అందించే బాధ్యత న్యాయమూర్తి మీదుంది. తద్వారా నిందితుడు తన రక్షణార్థం వాదించుకోడానికి తోడ్ప డాలి.
- తన న్యాయ సలహాదారుతో కేసు నిమిత్తమై రహస్యంగా, జైలు అధికారుల అనుమతి లేకుండా రాత పూర్వక సంబంధాలను నెరవే హక్కు ప్రతి విచారణ ఖైదీకి వుంది⁴¹.
- శిక్షపడిన ప్రతి ఖైదీకి, అపీలు చేసుకోవడానికి వీలుగా, తీర్పు నకళ్ళను ఉచితంగా అందించే కర్తవ్యం న్యాయమూర్తికి ఉంది. అపీలుకు కాలపరిమితి ముగిసేలోపు అటువంటి పత్రాలను అందజేయాలి.
- తన కేసును వాదించుకునే స్తోమతలేని ప్రతి ఖైదీ విషయంలో నిబద్ధత, క్రిమినల్ కేసులలో అనుభవం ఉన్న న్యాయవాదిని ప్రభుత్వ ఖర్చుతో నియమించాల్సిన బాధ్యత ప్రతి న్యాయ మూర్తిపై వుంది.
- పైన పేర్కొన్నటువంటి కేసులను జిల్లా న్యాయ సలహా సంస్థ దృష్టికి తేవాల్సిన బాధ్యత కూడా న్యాయమూర్తిపై ఉంది.
- అలాంటి పరిస్థితులలో ప్రభుత్వం ఆర్థిక, పరిపాలనాపరమైన అసహాయత్వాన్ని ప్రకటించడానికి వీలులేదు.

జిల్లా న్యాయ సలహా కేంద్రం జిల్లా సెషన్సు కోర్టు భవన సముదాయంలోనే వుంటుంది. జిల్లా న్యాయమూర్తి న్యాయ

సలహా కేంద్రానికి అధ్యక్షులుగా వ్యవహరిస్తారు. ఏ ఖైదీకైనా ఉచిత న్యాయ సలహా అందకపోతే జిల్లా న్యాయమూర్తి దృష్టికి తీసు వెళ్ళండి. జిల్లా న్యాయమూర్తి సరియైన చారవ తీసుకోకపోతే రాష్ట్ర న్యాయ సలహా కేంద్ర అధ్యక్షుడైన హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయ మూర్తికి తెలియజేయాలి.

ఉచిత న్యాయసలహా సదుపాయం గురించి మరింత తెలుసుకో దానికి ఈ అధ్యాయం చివర ఉన్న అనుబంధం 14ను చూడండి.

1.4.8 తన న్యాయవాదిని సంప్రదించే హక్కు

- జైలు సూపరింటెండెంట్‌కు ముందస్తు సమాచారం ఇచ్చి, తన న్యాయవాదిని తగిన సమయంలో కలుసుకునే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి ఉంది. ఆ సంప్రదింపుల సమయంలో జైలు అధికారి ఉంటే అతను వారిద్దరిని చూడగలిగే దూరంలోనే ఉండాలి గాని, వినగలిగే దూరంలో ఉండరాదు.
- జిల్లా లేక సెషన్స్ న్యాయమూర్తులు, హైకోర్టు లేక సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తులు నియమించిన న్యాయవాదులకు జైలును సందర్శించడానికి, ఖైదీలతో విడిగా మాట్లాడడానికి జైలు క్రమశిక్షణకు, రక్షణకు భంగం కలగకుండా అన్ని సౌకర్యాల కలిగించాలని సుప్రీంకోర్టుకు ప్రకటించింది⁴².

ఈ అధ్యాయం చివరలో న్యాయమూర్తి యస్.పి బరూచగారి తీర్పును చూడండి.

1.4.9 కోర్టు విధించిన శిక్షకంటే ఎక్కువ కాలం నిర్బంధించడాన్ని వ్యతిరేకించే హక్కు

- న్యాయస్థానం విధించిన శిక్షకన్నా ఎక్కువ కాలం నిర్బంధంలో ఉంచడానికి వ్యతిరేకంగా ఖైదీలకు హక్కుంది⁴³.
- కాబట్టి పేజీ నెంబర్లు గల సరియైన రిజిస్టర్లను తయారు చేయడం, వాటిలో ఏ తారీఖున ఏ ఖైదీని విడుదల చేయాలో నమోదు చేయడం, వాటిని ఖైదీలకు చాలా ముందుగానే తెలియ జేయడం జైలు అధికారుల కర్తవ్యం⁴⁴.

1.4.10 బలవంతపు లైంగిక చర్యలకు వ్యతిరేకంగా రక్షణ పొందే హక్కు

రక్షణలేని ఒంటరి జైలు వాతావరణంలో తోటి ఖైదీల చేతుల్లో జైలు సిబ్బంది చేతుల్లో లైంగిక బలాత్కారానికి గురయ్యే ప్రమాదం ఖైదీలకు చాలా ఉంటుంది. ఈ పరిస్థితిలో ఖైదీలు భౌతిక గాయాలకు, మానసిక వేదనకు గురికావడమే కాక, హెచ్.ఐ.వి / ఎయిడ్స్ లాంటి ప్రమాదకరమైన జబ్బుల పాలపడే అవకాశం కూడా ఉంటుంది.

జైళ్ళు రక్షిత వాతావరణాన్ని అందించాల్సిన అవసరం వుంది కాబట్టి:

- జైలు సిబ్బంది, ఖైదీల చేతుల్లో లైంగిక బలాత్కారానికి గురి కాకుండా జైలు అధికారుల చేత రక్షింపబడే హక్కు ఖైదీలందరికీ ఉంది.

- అలాంటి లైంగిక దాడి జరిగితే, జైలు అధికారులను, వైద్యుణ్ణి సంప్రదించే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి ఉంది. అలాంటివి మరలా జరగ కుండా, దాడి చేసిన వారి మీద తగిన చర్య తీసుకునే బాధ్యత అధికారులకుంది.
- ఫిర్యాదు చేసిన తర్వాత కూడా దాడులు ఆగనట్లయితే, సాధ్యమైనంత తొందరగా జిల్లా మెజిస్ట్రేట్‌కు లేక సెషన్సు న్యాయ మూర్తికి ఫిర్యాదు పంపే హక్కు ఖైదీకి ఉంది⁴⁵.

1.4.11 విచక్షణారహితంగా బేడీలు, గొలుసులు విధించడానికి వ్యతిరేకంగా హక్కు

ఆసుపత్రిలో ఖైదీ

■ రక్షణగా ఉండే పోలీసులకు అనువుగా ఉంటుందనే కారణంతో ఖైదీలకు బేడీలు, గొలుసులు వేయడానికి వీలులేదని సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించింది. ఖైదీకి బేడీలు వేయాల్సిన తీవ్రమైన సందర్భాలలోనూ దానికి గల కారణాలను ఎస్కార్డ్ పోలీసులు నమోదు చేసి, ముందుగా కోర్టు అనుమతి పొందాలి. అది సాధ్యం కాక పోతే ఆ తర్వాతనైనా పొందాలి⁴⁶.

- ఊచలతో కూడిన గొలుసుల్ని రాత్రంతా ఉంచడం గాని, ఎక్కువ సేపు ఉంచడం గాని విచారణ కోర్టు అనుమతి లేనిదే చేయ రాదు.

1.4.12 చిత్రహింసలు, క్రూరమైన, అవమానకరమైన శిక్షలకు వ్యతిరేకంగా హక్కు

- భారత రాజ్యాంగం 21వ అధికరణ క్రింద హామీ ఇచ్చిన 'స్వేచ్ఛగా జీవించే హక్కు'లో శరీరంలోని ప్రతి అవయవాన్ని, బుద్ధిని ఉపయోగించే హక్కు కూడా ఇమిడి ఉందని సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించింది. కాబట్టి చిత్రహింసలు, క్రూరమైన, అమానవీయమైన, అవమానకరమైన ప్రవర్తన లేక శిక్షలకు తావులేదు⁴⁷.
- తోటి ఖైదీల చేతుల్లోగాని, జైలు సిబ్బంది చేతుల్లో గాని శారీరకంగా, మానసికంగా హానికే గురికాకుండా ఉండే హక్కు ఖైదీలందరికీ ఉంది. అదే విధంగా జైలులో క్రమశిక్షణను కాపాడడానికి జైలు నిబంధనలను పాటించడం కూడా ప్రతి ఒక్క ఖైదీ బాధ్యత. వివరాలకు రెండవ అధ్యాయం చూడండి.
- ఒకవేళ తోటి ఖైదీవల్ల, జైలు సిబ్బందివల్ల, ఎటువంటి కారణం లేక హానికే గురైతే, అటువంటప్పుడు అతను / ఆమె పై అధి కారులకు వెంటనే ఫిర్యాదు చేయాలి. ఆ సంఘటనపై విచారణ జరపాల్సిన బాధ్యత ఆ అధికారిపై ఉంటుంది.

పోలీసు లేక జైలు కస్టడీలో ఎవరైనా వ్యక్తి మరణిస్తే, సంఘటన జరిగిన 24 గంటలలోపు జిల్లా మెజిస్ట్రేటు మరియు పోలీసు అధికారులు జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘానికి నివేదిక పంపాలి. దానికి సంబంధించిన సంఘం ఆదేశాలను అనుబంధం 1C, 1D లో చూడండి.

1.4.13 జైలు తప్పులకు ఒంటరి ఖైదు విధించడానికి వ్యతిరేకంగా హక్కు

ఒక వ్యక్తిని దీర్ఘకాలం ఒంటరి ఖైదులో ఉంచితే అతనికి ప్రమాదకరమైన మానసిక హాని జరగవచ్చు. అలాంటి వ్యక్తి విడుదలైతే, అతని చేతిలో సమాజం మరియు హాని గురి కావచ్చు. ఖైదీలు మెరుగైన మనుషులుగా విడుదలైనప్పుడే సమాజం సురక్షితంగా ఉంటుంది. వారు బాధ్యతాయుతమైన పౌరులుగా మెలిగే శక్తి సామర్థ్యాలను కోల్పోతే అది జరగదు. సమాజాన్ని రక్షిస్తామని తరచూ చెప్పుకునే దానికి విరుద్ధంగా జైళ్ళు తయారవుతాయి.

- ఒక అలవాటుగా ఖైదీలను ఒంటరి ఖైదులో ఉంచడానికి వీలు లేదని, సునీల్ బాత్ర వర్సెస్ జిల్లా అడ్మినిస్ట్రేషన్⁴⁸ కేసు నాటి నుండి సుప్రీంకోర్టు పలుసార్లు ఆదేశాలు జారీ చేసింది.
- ఒంటరి ఖైదు అనే శిక్ష న్యాయస్థానం మాత్రమే విధించగల శిక్ష. న్యాయస్థానం ఆదేశించకుండా, జైలు అధికారులు దీనిని తమ ఇష్టానుసారం విధించడానికి వీలులేదు⁴⁹.
- మరణశిక్షకు గురైన ఖైదీకి ఒంటరి ఖైదు విధించే అధికారాన్ని సెక్షన్ 30(2) ద్వారా జైళ్ళు చట్టం అధికారులకు ఇచ్చినప్పటికీ, అది అన్ని విధాలా నిర్ధారణ అయ్యాక, అంతిమ నిర్ణయమని ధృవపడ్డాక, చట్టపరంగాను, రాజ్యాంగ పరంగాను కూడా ఇక రద్దు చేయలేనిదని స్పష్టమయ్యాక మాత్రమే ఆ అధికారాన్ని వారు వినియోగించుకోవచ్చు.

1.4.14 విచక్షణారహిత జైలు శిక్షలకు వ్యతిరేకంగా హక్కు

- ప్రతి ఖైదీకి తాను ఉల్లంఘించినట్లు ఆరోపించిన విషయానికి సంబంధించిన కచ్చితమైన చట్టం లేక నిబంధన గురించిన సమాచారాన్ని తెలుసుకునే హక్కు ఉంది. అతనికి లేక ఆమెకు తన వైపు వాదనలను వినిపించే హక్కు, విచారణ ఫలితంగా తీసుకున్న నిర్ణయాలను తెలుసుకునే హక్కు, చట్టనిబంధనల ప్రకారం దానిపై అప్పీలు చేసుకునే హక్కు కూడా ఉంటాయి.
- ఖైదీ ఆరోగ్యంపై దుష్ప్రభావం చూపనటువంటి శిక్షను విధించే అధికారం మాత్రమే జైలు సూపరింటెండెంట్ కు ఉంది.
- జైలులో తప్పులు చేసినట్లు నిర్ధారణ అయిన తర్వాత విధించబోయే శిక్ష తన ఆరోగ్యాన్ని ఎంతవరకు ప్రభావితం చేస్తుందో పరీక్షించమని వైద్యుణ్ణి కోరే హక్కు ఖైదీకి ఉంది. ఆరోగ్యానికి హాని జరగకుండా ఎంతవరకు ఆ శిక్షను ఖైదీ భరించగలడనే విషయాన్ని వైద్యుడు నిర్ణయించాలి.

- విధించబోయే శిక్షను ఖైదీ భరించగలడని వైద్యుడు రాతపూర్వకంగా నిర్ధారించేంతవరకు, తిండిలో కోత పెట్టడం లేక శారీరక శ్రమలో మార్పు చేయడం లాంటి శిక్షలను అమలుపరచడానికి వీలులేదు⁵⁰.

1.4.15 సమస్యలను చెప్పుకొనే హక్కు, దానికి సరి యైన పరిష్కారాన్ని పొందే హక్కు

జైలులో తన బాగాగులు గురించి ఫిర్యాదు చేసే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి ఉంది. ఫిర్యాదులపై తొందరగా, అవసరమైనప్పుడు రహస్యంగా చర్య తీసుకుంటేనే, ఈ హక్కు వలన ఉపయోగం ఉంటుంది.

- అవసరమైతే ఖైదీ తరపున అతని బంధువులు, స్నేహితులు, న్యాయవాదులు కూడా ఫిర్యాదు చేయవచ్చు.
- జిల్లా మెజిస్ట్రేటు లేక సెషన్సు న్యాయమూర్తి ఆధీనంలో ఉండే టెల్ల ఫిర్యాదుల పెట్టెను ప్రతి జైలులో పెట్టాలి. వాటిని ఎంత తరచుగా అవసరమైతే అంత తరచుగా తెరవాలని, అలాంటి పెట్టెలు ప్రతి ఖైదీకి అందుబాటులో ఉండాలని సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించింది⁵¹.
- జిల్లా మెజిస్ట్రేటు, సెషన్సు న్యాయమూర్తి తమ పరిధిలో ఉన్న జైళ్ళను వ్యక్తిగతంగా క్రమం తప్పకుండా సందర్శించాలి. ఖైదీలు భయం లేకుండా తమ సమస్యలను చెప్పుకోడానికి అవకాశం కల్పించాలి. వారు తగిన విచారణలు జరిపి, తగిన చర్యలు తీసుకోవాలి. ఖైదీలను కోర్టు ముందు ప్రవేశపెట్టడానికి కావల్సిన చర్యలను తీసుకోడానికి - అవసరమైతే, అవసరమని పించిన కేసులకు సంబంధించిన నివేదికను వారు హైకోర్టు దృష్టికి తీసుకెళ్ళాలి⁵².
- జాతీయ, రాష్ట్ర మానవ హక్కుల సంఘాలకు చెందిన సభ్యులు కాని, ప్రత్యేక దూతలు కాని జైలు సందర్శించినప్పుడు వారికి ఫిర్యాదు చేసే హక్కు లేక ఫిర్యాదులను వారికి పోస్టు ద్వారా పంపే హక్కు ఖైదీలకు ఉంది.
- సంఘటనకు సంబంధించిన కచ్చితమైన వాస్తవ విషయాలు, వాటిలో పాలు పంచుకున్న వారి పేర్లు, అక్కడ ఉన్న సాక్షుల జాబితాలాంటి వివరాలు ఆ ఫిర్యాదులో ఉండాలి.

1.4.16 దుడుకు చర్యలకు పాల్పడిన జైళ్ళ అధికారులకు వ్యతిరేకంగా హెబియస్ కార్పస్ రిట్ ను దాఖలు చేసే హక్కు

- తమ ఫిర్యాదును పరిష్కరించుకోవడానికి ఖైదీ చేసిన ప్రతి ప్రయత్నం విఫలమైతే రిట్ ఆఫ్ హెబియస్ కార్పస్ జారీ చేయమని అతడు రాజ్యాంగంలోని 226వ అధికరణ క్రింద నేరుగా హైకోర్టును కోరవచ్చు. న్యాయస్థానం విధించిన శిక్షకు అనుగుణంగా లేని అధికారుల ప్రతి చర్యకు వ్యతిరేకంగా ఈ హక్కును ఉపయోగించవచ్చు.

- కావలసిన మార్పును తేవడంలో ఈ చర్య విఫలమైతే తన ప్రాథమిక హక్కుల రక్షణ కోసం రాజ్యాంగంలోని 32వ అధికరణ క్రింద ఖైదీ సుప్రీంకోర్టుకు ఫిర్యాదు చేయవచ్చు. ఇది రాజ్యాంగం కింద ప్రతి పౌరునికి హామీ ఇవ్వబడిన ప్రాథమిక హక్కు⁵³.

1.4.17 మానవహక్కుల ఉల్లంఘనకు నష్టపరిహారం పొందే హక్కు

- జీవించే హక్కు, స్వేచ్ఛ పొందే హక్కులాంటి ప్రాథమిక హక్కులకు భంగం వాటిల్లితే, ప్రభుత్వం నుండి ఆర్థిక పరమైన నష్టపరిహారాన్ని పొందే హక్కు ప్రతి వ్యక్తికి ఉందని సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించింది⁵⁴.
- ఖైదీల మానవ హక్కుల ఉల్లంఘన జరిగిందని భావించిన చోట నష్టపరిహారం ఇవ్వాలని జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం కూడా సిఫారసు చేసింది.

1.4.18 కుటుంబ సభ్యులను కలుసుకునే హక్కు

సుప్రీంకోర్టు సునీల్ బాత్రా II కేసులో ఇలా ప్రకటించింది.

- ముఖావంగా, ఒంటరిగా ఉన్న ఖైదీ ప్రమాదకర నేరస్తుడుగా మారే అవకాశం ఉంది. అప్పుడు ఖైదీ వారిని తయారు చేసిన కర్మాగారం అవుతుంది.
- కుటుంబ సభ్యులు, స్నేహితులు కలుసుకోవడానికి అవకాశం ఇస్తే, అది అతనికి ఎంతో ఊరటనిస్తుంది. ఈ మానవీయ సౌకర్యాన్ని నిరాకరించి ఆనందాన్ని పొందే వ్యవస్థ చాలా అమానవీయమైనది.
- శిక్ష ద్వారా పునరావాసం కల్పించాలనే లక్ష్యం ఖైదీలను మృదువుగా చేయడానికేగాని, కఠినంగా కాదు. తరచూ అలా కలుసుకోవడం ద్వారా మాత్రమే దీనిని పెంపొందించవచ్చు.
- కాబట్టి ఖైదీలు మాట్లాడాలని కోరుకునే వారిని జైళ్ళలోకి అనుమతించడానికి కావల్సిన పద్ధతులు పాటించాల్సిన బాధ్యత జైలు అధికారుల మీద ఉంది.
- అలాంటి అనుమతి జైలులోని క్రమశిక్షణకు, రక్షణకు సంబంధించిన నిబంధనల మేరకే జరగాలి. జైలు సందర్భాలు తమ పూర్తి గుర్తింపును, చిరునామాను జైలు అధికారులకు ఇవ్వాలి. నిషేధిత వస్తువుల కోసం వారిని సోదా చేయవచ్చును.

1.4.19 కుటుంబానికి, స్నేహితులకు ఉత్తరాలు రాసుకునే హక్కు, వారి నుండి ఉత్తరాలు, పత్రికలు అందుకునే హక్కు

- తన కుటుంబ సభ్యులను, స్నేహితులను కలుసుకునే హక్కు వారికి ఉత్తరాలు రాసుకునే హక్కు ప్రతి ఖైదీకి ఉంది. వారి నుండి ఉత్తరాలు అందుకునే హక్కు వారికి ఉంది. ఖైదీకి తన సొంత ఖర్చుతో పత్రికలు తెప్పించుకునే హక్కుంది.

- జైళ్ళ ఉన్నతాధికారులకు, మంత్రులకు, పై న్యాయ స్థానాలకు, న్యాయ సలహా కమిటీలకు ఉత్తరాలు లేక సమస్యల గురించి ఫిర్యాదులు పంపే హక్కు ఖైదీకి ఉంది⁵⁵.
- ఒక జైలు నుండి మరొక జైలుకు తనను తరలించిన సమాచారాన్ని ఉత్తరం ద్వారా తన బంధుమిత్రులకు తెలియజేసే హక్కు ఖైదీకి ఉంది⁵⁶.

1.4.20 సంస్కరణ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనే హక్కు

జైలుశిక్ష పడిన వారికి చేపట్టే సంస్కరణ కార్యక్రమాలు ఖైదీలను చట్టాన్ని గౌరవించే వారిగాను, తమ కాళ్ళమీద తాము నిలబడే వారిగాను తీర్చిదిద్దేవిగా ఉండాలి. అవి ఖైదీలలో ఆత్మ గౌరవాన్ని, బాధ్యతాయుతంగా మెలగడాన్ని ప్రోత్సహించేవిగా ఉండాలి.

- ఈ హక్కు కింది ఖైదీలకు చదువుకోనే హక్కు, కౌన్సిలింగ్ పొందే హక్కు, అర్హతపడే నైపుణ్యాన్ని నేర్చుకునే హక్కు, సాంకేతిక శిక్షణ, ధ్యానం లాంటివి పొందే హక్కులు ఉంటాయి⁵⁷.

1.4.21 జైలులో పనిచేసే హక్కు, పనికి తగిన వేతనం పొందే హక్కు

కర్మాగారంలో పని చేస్తున్న ఖైదీలు, చర్లపల్లి కేంద్ర కారాగారం, హైదరాబాద్

“ఖైదీకి కఠిన కారాగార శిక్ష విధించడమంటే ఎక్కువ శ్రమ చేయించాలనో, కఠినమైన శ్రమ చేయించాలనో కాదు” అని సునీల్ బాత్రా II వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ తీర్పులో సుప్రీంకోర్టు అనింది. ప్రతీకారంతో ప్రవర్తించే అధికారి ఖైదీని కఠినమైన, అవమానకరమైన శ్రమకు గురిచేస్తే పైన పేర్కొన్న తీర్పును ఉల్లంఘించినట్లే.

- సివిల్ నేరాలలో ఉన్న ఖైదీలు కూడా, జైలు సూపరింటెండెంట్ అనుమతితో తమ వృత్తిని జైలులో కొనసాగించే హక్కుంది⁵⁸.
- సివిల్ ఖైదీలు తమ స్వంత పనిముట్లను వాడితే కనుక తమ మొత్తం సంపాదనను తామే ఉంచుకోవచ్చు. కాని వాటిని జైలు నుండి పొందితే పనిముట్ల కొరకు కొంత మొత్తాన్ని జైలు అధికారి మినహాయించవచ్చు⁵⁹. కాని అలాంటి మినహాయింపులు చాలా ఎక్కువగాను, అహేతుకంగాను ఉండరాదు.

- కఠిన కారాగార శిక్షపడిన వారిని లేక స్వచ్ఛందంగా పని చేయడానికి ముందుకు వచ్చిన వారిని ఏకబిగిన 9 గంటల కంటే ఎక్కువ కాలం ఏ పని దినంలోనూ పని చేయించరాదు. అత్యవసర పరిస్థితులలో మాత్రం జైలు సూపరింటెండెంట్ రాతపూర్వక అనుమతితో ఎక్కువ కాలం పనిచేయించవచ్చు⁶⁰.
- రాజ్యాంగం నిషేధించిన వెట్టి చాకిరి లేక అలాంటి బలవంతపు శ్రమనేదీ ఏ ఖైదీచేత చేయించరాదు.
- జైలు అధికారుల ఇళ్ళలో ఏ ఖైదీనీ పని చేయించరాదు. వేతనం రూపంలో కొంత ఇచ్చినప్పటికీ అలాంటి పని లాభదాయకమైన లేక అర్థవంతమైన శ్రమగా పరిగణించబడదు.
- లాభాల కోసం పనిచేస్తున్న ప్రైవేటు సంస్థల యాజమాన్యంలో, అదుపులో, లేక మార్గదర్శకంలో ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ ఖైదీలను పనికి ఉంచరాదు.

కఠిన కారాగార శిక్షకు గురైన వారికి తాము జైలులో చేసే పనికి వేతనం పొందే హక్కుంది. జైలులో చెల్లించే వేతనం కనీస వేతనాల కన్నా తక్కువ ఉండడానికి వీలులేదు⁶¹.

1.4.22 సాధారణ సెలవు (ఫర్లీ), అత్యవసర సెలవు (పెరోల్) పొందే హక్కు

- 5 ఏళ్ళ జైలు శిక్షకు గురైన ఖైదీలకు సంవత్సరానికి 14 రోజుల సాధారణ సెలవు పొందే హక్కుంది.
- 5 ఏళ్ళ కన్నా ఎక్కువ శిక్షకు గురైన ఖైదీలు 2 సంవత్సరాలకు ఒకసారి 14 రోజులు సెలవుపై బయటకు వెళ్ళవచ్చును⁶².
- క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ (1973)లోని 432వ సెక్షన్ ప్రకారం, ఖైదీల బంధువులకు తీవ్రమైన అనారోగ్యం, మరణం సంభవించినా, లేక వివాహంలాంటి సందర్భాలలోను ప్రభుత్వం ఖైదీ లకు పెరోల్ లేక అత్యవసర సెలవులను మంజూరు చేయవచ్చు.
- సెలవుపై విడుదల కావడానికి ఒక ఖైదీ అర్హత సంపాదించిన వెంటనే ఆ విషయానికి సంబంధించిన సమాచారాన్ని జైలు సూపరింటెండెంట్ ఆ ఖైదీకి తెలియపరచాలి⁶³.

1.4.23 జైలు నిబంధనల గురించిన సమాచారం పొందే హక్కు

- జైలులోని వ్యక్తులందరూ చూడగలిగే ప్రాంతంలో జైలు నిబంధనలను తెలుగులోను, ఇంగ్లీషులోను స్పష్టంగా కనిపించేలా ఉంచాలి⁶⁴. అవసరమైతే వీటిని ఖైదీలు జైలులో ప్రవేశించే సమయంలోనే మౌఖికంగా వివరించాలి.
- ఖైదీల హక్కులకు సంబంధించిన ఒక పుస్తకాన్ని హిందీలోను, ఇతర ప్రాంతీయ భాషలలోను ప్రభుత్వం తయారు చేయాలని, ఖైదీలలో చట్టపరమైన చైతన్యం తేవడానికి వాటిని జైళ్ళలో పంచాలని సుప్రీంకోర్టు ప్రకటించింది⁶⁵.

ఖైదీలకు క్రమశిక్షణకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని ఇవ్వాలి; సమాచారాన్ని పొందే పద్ధతుల గురించి, ఫిర్యాదులు చేసే పద్ధతుల గురించి, తమ హక్కులను బాధ్యతలను అర్థం చేసుకోవడానికి, తద్వారా జైలు జీవితానికి 'అలవాటు' పడడానికి అవసరమైన ఇతర సమాచారాన్ని ఖైదీలకు ఇవ్వాలి.

పైన పేర్కొన్న హక్కులు ఆచరణలోకి రావడానికి, వాటిని రక్షించడానికి జైలు సందర్భాలను నియమిస్తారు.

చివరగా, గుర్తుపెట్టుకోండి.

- చట్ట వ్యతిరేక చర్యలు, అనైతిక చర్యలకు పాల్పడి కూడా తప్పిం చుకోగల్గుతున్న మనలోని చాలామందికి, చట్టానికి దొరికిన వారి మీద లేక చట్ట విరుద్ధంగా చిక్కుబడిన వారిమీద ఎలాంటి నైతిక ఆధిక్యం లేదు.
- అలాగే మన తప్పు ఏమీ లేనప్పటికీ మనలో ఎవరైనా రేపు జైలులో తేలవచ్చు అనే విషయాన్ని మనం 1975లో భారత దేశంలో విధించబడిన అత్యున్నత పరిస్థితి ద్వారా నేర్చుకున్నాం. మన హక్కులకే ముప్పు వాటిల్లినట్లు భావించి, ఖైదీల హక్కుల రక్షణకై ఒక ప్రామాణిక వ్యవస్థను ఏర్పరచడానికి మనం కృషి చేయాలి. నిజానికి పరిస్థితి అదే!

ఉచిత న్యాయ సేవలు⁶⁶

ఉచిత న్యాయ సేవలు ఏవి?

కోర్టు లేక అధికారుల లేక ట్రీబ్యూనళ్ళ ముందు ఒక కేసు లేదా చట్టపరమైన వ్యవహారాన్ని నిర్వహించడానికి అవసరమైన సేవలు లేక చట్టపరమైన సలహాలు న్యాయ సేవలకోవకు వస్తాయి. అవి:

- ప్రభుత్వ ఖర్చుతో న్యాయవాదిని నియమించడం,
- అర్హత కలిగిన వ్యక్తుల తరపున కోర్టు రుసుము చెల్లించడం,
- సాక్షులను పిలిపించడానికి అవసరమైన ఖర్చులను భరించడం,
- ఇతర చిన్న చిన్న ఖర్చులను భరించడం.

ఉచిత న్యాయ సేవలను పొందడానికి ఎవరు అర్హులు?

- షెడ్యూల్లు కులాల / షెడ్యూల్లు తెగలకు చెందిన వారు,
- వెట్టి చాకిరీ బాధితులు, మానవ వ్యాపార బాధితులు
- స్త్రీలు లేక పిల్లలు.
- శారీరక, మానసిక వైకల్యము కలవారు.
- జాతుల హింస, కుల ఘర్షణలు, వరదలు, కరువులు, భూ కంపాలు, పారిశ్రామిక ప్రమాదాలు లాంటి సామూహిక ప్రమాదాలలో బాధితులైన వారు.
- పరిశ్రమలలో పనిచేసే శ్రామికులు,
- బాల నేరస్తుల హోంలో, మానసిక చికిత్సాలయంలో, ప్రొటెక్టివ్ హోంలలో నిర్బంధంలో ఉన్నవారు.
- వివాదం కింది కోర్టులలో ఉంటే సంవత్సరానికి రూ. 25,000 కన్నా తక్కువ ఆదాయం లేక రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన ఆదాయం ఉన్న వ్యక్తులు అర్హులు. వివాదం సుప్రీంకోర్టులో ఉంటే, సంవత్సర ఆదాయం రూ. 50,000 కన్నా తక్కువ లేక కేంద్ర ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన ఆదాయం ఉన్నవారు ఉచిత న్యాయ సేవ పొందడానికి అర్హులు అవుతారు.

ఉచిత న్యాయ సేవ పొందడానికి ఎక్కడ సంప్రదించాలి?

ఉచిత న్యాయసేవను పొందడానికి ప్రతి రాష్ట్ర, జిల్లా/ మండల కేంద్రాలలో ఉన్న న్యాయసేవా కేంద్రాలను సంప్రదించాలి.

- రాష్ట్ర న్యాయసేవా కేంద్రానికి హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రధాన పోషకులుగా ఉంటారు.
- రాష్ట్ర న్యాయ సేవా కేంద్రానికి పదవిలో ఉన్న లేక పదవీ విరమణ చేసిన హైకోర్టు న్యాయమూర్తి కార్య నిర్వాహక అధ్యక్షులుగా ఉంటారు.
- పై స్థాయి న్యాయ సర్వీసులో ఉన్న న్యాయమూర్తి రాష్ట్ర న్యాయ సేవా కేంద్రానికి కార్యదర్శిగా ఉంటారు.
- జిల్లా న్యాయ సేవా కేంద్రానికి జిల్లా న్యాయమూర్తి అధ్యక్షులుగా వ్యవహరిస్తారు.
- పాత తాలుకా కేంద్రాలలోని కోర్టులలో ఉన్న సీనియర్ సివిల్ జడ్జి మండల న్యాయ సేవా కేంద్రానికి అధ్యక్షులుగా వ్యవహరిస్తారు.

లోకదాలత్లు అంటే ఏమిటి?

- వివాదాలను రాజీమార్గం ద్వారా పరిష్కరించడానికి ఏర్పడిన ఉపన్యాయ వేదికలను లోక్ అదాలత్లు అంటారు.
- రాజీకి అవకాశంలేని క్రిమినల్ కేసులు తప్ప అన్ని రకాల కేసులను లోక్ అదాలత్ల ద్వారా పరిష్కరించుకోవచ్చును.
- లోక్ అదాలత్లకు చట్టబద్ధత ఉంది. అవి ఇచ్చే తీర్పులు సివిల్ కోర్టు ఇచ్చే డిక్రీలతో లేక ఇతర కోర్టులు ఇచ్చే ఆర్డర్లతో సమాన హోదా కలిగి ఉంటాయి. వాటికి కక్షిదారులు బద్దులై ఉండాలి.
- లోక్ అదాలత్లు ఇచ్చే తీర్పుకు వ్యతిరేకంగా వేరే ఏ కోర్టులోను అప్పీలు చేయడానికి వీలులేదు.
- కక్షిదారులు తమ వివాదాలను సామరస్యంగా పరిష్కరించుకోవడానికి వీలుగా శాశ్వత ప్రాతిపదికపై పనిచేసే లోక్ అదాలత్లను అన్ని జిల్లాలలో ఏర్పాటు చేశారు.

ఉచిత న్యాయ సేవా కేంద్రాలు ఇంకేమి చేస్తాయి?

- అవి ఈ క్రింది కార్యక్రమాలను చేపడతాయి.
- నిర్బంధంలో ఉన్నవారందరికీ సకాలంలో ఉచిత న్యాయ సహాయం అందించడానికి 'న్యాయసహాయ సలహా' పథకాన్ని అన్ని మేజిస్ట్రేట్ కోర్టులలో ప్రారంభించారు.
- జైళ్ళలోని ఖైదీలకు న్యాయసహాయం, సలహాలు ఇవ్వడం.
- చట్టంపై అవగాహన, శిక్షణ కార్యక్రమాలను నిర్వహించడం.

- ప్రజలకు చట్టపరమైన సమస్యలపై మార్గదర్శనం చేయడానికి సలహా కేంద్రాలను ఏర్పాటు చేయడం,
- చట్టం గురించి మారుమూల, అదివాసీ ప్రాంతాలలో ప్రజలకు అవగాహన పెంచడానికి న్యాయ శిబిరాలను ఏర్పాటు చేయడం.
- వినియోగదారుల రక్షణ, పర్యావరణ రక్షణ వంటి సామాజిక న్యాయ వివాదాలను, బలహీన వర్గాలను బాధించే ఏ ఇతర వివాదాన్నయినా చేపట్టడం.

సుప్రీంకోర్టు దాకా ఏ కోర్టులలోనైనా, ట్రిబ్యునళ్ళలో అయినా, న్యాయ విధులను చేపట్టే రెవిన్యూ కోర్టులు, ప్రభుత్వ శాఖలు వంటి ఏ సంస్థ ముందు వచ్చిన వివాదాలలోనైనా ఉచిత న్యాయసహాయం పొందవచ్చు. సివిల్, క్రిమినల్, రెవిన్యూ మరియు పరిపాలనా సంబంధమైన అన్ని వివాదాలలోనూ ఈ న్యాయసహాయం దొరుకుతుంది.

ఈ క్రింద పేర్కొన్న ఏ పద్ధతిలో అయినా న్యాయసహాయం పొందవచ్చును.

- కోర్టు రుసుము, ప్రాసెస్ రుసుము, సాక్షులకు అయ్యే ఖర్చులు, కాగితాల తయారు ఖర్చు, న్యాయవాది రుసుము

మొదలైన కేసుకు సంబంధించిన అన్ని రకాల ఖర్చులు భరించడం ద్వారా,

- న్యాయవాదిని నియమించడం ద్వారా,
- న్యాయ వివాదంలోని వివిధ పత్రాలను, సాక్షులను, తీర్పుల కూపీలను, ఆర్డర్లను అందజేయడం ద్వారా,
- అపీళ్ళకు కావల్సిన పత్రాలను - ముద్రణ, టైపింగ్, తర్జుమాలకు - తయారు చేసుకోవడానికి సహాయ పడటం ద్వారా,
- వాదనను తయారు చేసి పెట్టడం ద్వారా కూడా న్యాయ సహాయం అందజేయవచ్చు.

ఇంకా సమాచారం పొందగోరువారు కొత్త ఢిల్లీలోని జాతీయ న్యాయ సహాయ సంస్థ కార్యదర్శిని సంప్రదించండి. హైకోర్టు భవనం లోనే ఉన్న రాష్ట్ర న్యాయ సహాయ సంస్థ కార్యదర్శి లేదా చైర్పర్సన్ లను సంప్రదించండి. జాతీయ న్యాయ సహాయ సంస్థ జారీ చేసిన ఆదేశాలు, మార్గదర్శకాల కొరకు ఆ సంస్థ వెబ్సైట్ను చూడండి. సుప్రీంకోర్టు న్యాయ సలహా కమిటీ చిరునామాను కూడా అను బంధంలో ఇచ్చాము.

<http://causelists.mic.in/nalsa/>

అనుబంధం - 1B

యస్.పి.బరూవా, న్యాయమూర్తి
భారత సుప్రీంకోర్టు
కార్యనిర్వాహక అధ్యక్షులు
జాతీయ న్యాయ సేవా సంస్థ

6, మోతీలాల్ నెహ్రూమార్గ్,
కొత్త ఢిల్లీ - 110 011
టెలిఫోను: 3010597, 3015908

D.O.No: 6(7)/98 - NALSA
30 అక్టోబరు, 1998.

ప్రియమైన,

జైళ్ళలో బందీలుగా ఉన్న వారిని కలుసుకోవడంలో న్యాయవాదులు ఎదుర్కొంటున్న కష్టాలను వివరిస్తూ, చండీగఢ్ నుండి ఒక న్యాయవాది ఒక ఉత్తరాన్ని జాతీయ న్యాయ సేవా సంస్థకు రాశారు. తమ పేరు మీద పవర్ ఆఫ్ అటార్నీ లేకుండా ఖైదీలను కలవడానికి వస్తున్న న్యాయవాదులను జైలు అధికారులు అనుమతించడం లేదని అతను ఫిర్యాదు చేశాడు. అంతేకాక, న్యాయవాదుల పట్ల జైలు అధికారుల ప్రవర్తన గౌరవ పూర్వకంగా లేదని రాశాడు. న్యాయవాదులు సందర్శించే సమయం ఎక్కువ ఉండాలని, ఖైదీని కలుసుకోవడానికి తగిన వసతులను ఏర్పాటు చేయాలని అతను కోరాడు.

ఈ విషయాన్ని నల్సా (NALSA) ఢిల్లీలోని జైలు అధికారులతో చర్చించింది. న్యాయవాది పేరు మీద పవర్ ఆఫ్ అటార్నీ ఉండాలని ఒత్తిడి పెట్టకుండా ఉండడానికి వారు అంగీకరించారు. న్యాయవాదిని కలుసుకోవడానికి ఖైదీ అంగీకరిస్తే, సూత్రప్రాయంగా న్యాయవాది పేరుపై పవర్ ఆఫ్ అటార్నీని ఇవ్వడానికి అంగీకరించి సంతకం చేస్తే, వారు కలుసుకోవడానికి అనుమతిస్తామని అంగీకరించారు.

జైలులో ఉన్న ప్రతి ఖైదీకి తన న్యాయవాదిని కలుసుకోగల నిర్ణయంపై హక్కు ఉందన్న విషయం మనందరికీ తెలుసు. ఈ హక్కుపై సహేతుకం కాని ఏ పరిమితునా పోవాలి. తన న్యాయవాదితో అర్థవంతంగా చర్చించుకోవడానికి కావల్సినంత సమయం ఖైదీకి ఉండాలి. దీనికి తగు సదుపాయాలు ప్రతి జైలులో ఉండాలి. జైలు అధికారుల నుండి తగిన గౌరవాన్ని, సహకారాన్ని పొందడానికి కోర్టు అధికారిగా న్యాయవాదికి హక్కుంది. నిర్బంధంలో ఉన్న వ్యక్తుల ఈ విలువైన చట్టబద్ధ హక్కును రక్షించడానికి అన్ని రాష్ట్రన్యాయ సేవా సంస్థలు కృషి చేయాలి.

కాబట్టి ప్రతి జైలులోను న్యాయవాదులు ఖైదీలను కలుసుకోవడానికి తగిన సౌకర్యాలు ఏర్పాటు చేయడానికి కావల్సిన అన్ని చర్యలను మీ రాష్ట్రంలో చేపట్టాలని కోరుతున్నాను.

అభినందనలతో

మీ

(యస్.పి.బరూవా)

To

రాష్ట్ర న్యాయ సేవా సంస్థల పోషకులుగా ఉన్న ఖైదీకోర్టుల ప్రధాన న్యాయమూర్తులందరికీ

అనుబంధం - 1C

కస్టడీ మరణాలపై 24 గంటలలో నివేదిక పంపాలని ప్రధాన కార్యదర్శులకు లేఖ

No: 66/3 G/NHRC/93

జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్
సర్కార్ పబ్లిక్ భవనము
కొత్త ఢిల్లీ

ఆర్.వి.పిళ్ళై
జనరల్ సెక్రటరీ నుండి
అన్ని రాష్ట్రాల, కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాల
ప్రధాన కార్యదర్శులకు

14 డిసెంబరు, 1993

అయ్యా / అమ్మా

ఈ నెల 6న జరిగిన సమావేశంలో జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం కస్టడీ మరణాల గురించి, కస్టడీలో జరిగే లైంగిక అత్యాచారాల (rape) గురించి చర్చించింది. ఇలాంటి సంఘటనలు పెరుగుతున్న దృష్ట్యా, వాటిని మరుగుపరిచే లేక కొంతకాలం తాత్కాలం చేసి వాటిని భిన్నమైన పద్ధతిలో చిత్రీకరించడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయని వస్తున్న నివేదికల దృష్ట్యా, ఈ సంఘటనలు జరిగిన 24 గంటలలోపు లేక వారి దృష్టికి వచ్చిన 24 గంటలలోపు జిల్లా మేజిస్ట్రేటు మరియు జిల్లా పోలీసు అధికారి వాటికి సంబంధించిన నివేదికలను జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం సెక్రటరీ జనరల్ కు పంపాలనే మార్గదర్శకాన్ని విడుదల చేయాలని సంఘం అభిప్రాయపడింది. సకాలంలో నివేదిక పంపడంలో జరిగే వైఫల్యాన్ని సంఘటనను మరుగుపరచడానికి ప్రయత్నం జరిగిందనే ఊహకు ఆస్కారమిస్తుంది.

ఈ క్రింద సంతకం చేసిన వారికి కస్టడీ మరణాల గురించి, రేప్ గురించి సకాలంలో తెలియజేయాలని జిల్లా కలెక్టరుకు / పోలీసు అధికారికి తగిన ఆదేశాలు జారీ చేయవలసిందిగా కోరడమైనది.

మీ

సం||

(ఆర్.వి.పిళ్ళై)

అనుబంధం - 1D

పోలీసు కస్టడీలో జరిగే మరణాలే కాక జుడిషియల్ కస్టడీలో జరిగే మరణాలపై కూడా నివేదిక పంపాలని ప్రధాన కార్యదర్శులకు లేఖ

ఆర్.వి.పిళ్ళై
సెక్రటరీ జనరల్

F.No: 40/3/95 - LD
జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం
జూన్ 21, 1995

రాష్ట్రాల మరియు కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాల ప్రధాన కార్యదర్శులకు

అయ్య / అమ్మా

కస్టడీలో జరిగే మరణాలు / రేపలపై సకాలంలో నివేదికలు పంపాలని జిల్లా కలెక్టరు / జిల్లా పోలీసు అధికారికి తగిన ఆదేశాలు ఇవ్వమని నెం. 66/SG/NHRC/93, డిసెంబరు 14, 1993న రాసిన లేఖలో కోరాము.

పై లేఖకు అనుగుణంగా, కొన్ని జిల్లాల కలెక్టరు / యస్.పి.ల నుండి వచ్చిన నివేదికలను పరిశీలించగా, పోలీసు కస్టడీలో జరిగిన మరణాల గురించి మాత్రమే వారు నివేదికలు పంపినట్లు అర్థమైంది. పోలీసే కాక జుడిషియల్ (జైలు) కస్టడీలో జరిగే మరణాల గురించి సమాచారం సేకరించడం కూడా మా ఉద్దేశం. కాబట్టి డిసెంబరు 14, 1993 లేఖలో సూచించిన కాల పరిమితిలోపు జుడిషియల్ కస్టడీలో జరిగే మరణాలపై కూడా నివేదికలు పంపాలని సంబంధిత అధికారులకు ఆదేశాలు పంపాలని కోరడమైనది.

మీ విశ్వాస పాత్రుడు

సం॥

(ఆర్.వి.పిళ్ళై)

అనుబంధం - 1E

జిల్లా పోలీసు అధికారికి
హైదరాబాద్ జిల్లా

తారీఖు

అయ్యా / అమ్మా

యాదయ్య అను నేను, CT No: హైదరాబాద్ చంచలగూడ జైలులో ఖైదీని
గ్రామం మండలం
జిల్లాలో ఉన్న నా స్వస్థలానికి వెళ్ళడానికి 15 రోజులు ఫర్లో / సెలవు కొరకు దరఖాస్తు చేస్తున్నాను.

ఈ క్రింద తెలిపిన వ్యక్తులు నన్ను ఫర్లో పై / సెలవుపై విడుదలకు పూచీకత్తు ఇచ్చెదరు.

1. పేరు పూర్తి చిరునామా
2. పేరు పూర్తి చిరునామా

ఖైదీ సం॥
(యాదయ్య)

నా ముందు సంతకం చేయడమైనది

జైలరు - చంచలగూడ జైలు

ఖైదీల విధులు

గత అధ్యాయంలో పేర్కొన్న హక్కుల రూపంలో ఉన్న ప్రత్యేక రక్షణలే కాకుండా ఖైదీలకు కొన్ని బాధ్యతలు కూడా ఉన్నాయి. జైలులో క్రమశిక్షణ ఉండాలంటే ఖైదీలు కొన్ని విధులను, నిషేధాలను పాటించాలి⁶⁷.

- జైలు అధికారులు ఇచ్చిన చట్టబద్ధమైన ఆదేశాలను, సూచనలను పాటించడం,
- జైలు నిబంధనలన్నీ పాటించడం, ఆ నిబంధనలు విధించిన బాధ్యతలను నిర్వర్తించడం,
- నిర్దేశించిన పరిశుభ్రతా, ఆరోగ్య ప్రమాణాలను పాటించడం,
- ప్రతి ఖైదీ, జైలు ఉద్యోగి, మరియు ఇతర సిబ్బంది జీవించే హక్కును, గౌరవాన్ని ఆమోదించడం,
- ఇతర వ్యక్తుల మతపరమైన భావాలను, నమ్మకాలను, విశ్వాసాలను గాయపరచకుండా ఉండడం,
- తప్పుడు ఫిర్యాదులు, అతిశయోక్తులతో కూడిన ఫిర్యాదులు చేయకుండా ఉండడం.

- ప్రభుత్వ ఆస్తిని జాగ్రత్తగా వాడుకోవడం, అజాగ్రత్తగా గాని ఉద్దేశపూర్వకంగా గాని వాటిని నాశనంచేయకుండా ఉండడం.
- జైలు అధికారులు తమ విధిని నిర్వర్తించడానికి ఎల్లప్పుడూ సహకరించడం, క్రమశిక్షణను పాటించడం.
- సంస్కరణల వాతావరణాన్ని పెంపొందించడం, సహకరించడం.
- అనవసరంగా అటు ఇటు తిరగకుండా, ఇతర వర్గాల ఖైదీలతో కలవకుండా ఉండడం.
- ఎటువంటి కుట్రలలో పాల్గొనకుండా ఉండడం. ఖైదీల మీద లేక జైలు అధికారుల మీద దాడి చేయకుండా ఉండడం.
- జైలు గార్డులతో అనవసర సంబంధాలు లేకుండా ఉండడం.
- నిషేధిత వస్తువుల సరఫరా, వినియోగంలో పాల్గొనక పోవడం.
- మంచి ప్రవర్తన కలిగి ఉండడం. కష్టపడి, క్రమశిక్షణతో పని చేయడం ద్వారా రెమిషన్ పొందడానికి కృషి చేయడం.

జైలు సందర్శకులు: సంప్రదాయ భావన, నూతన పద్ధతి

3.1 జైలు సందర్శనా వ్యవస్థపై సంప్రదాయ భావన

తమ అన్ని ప్రాథమిక అవసరాల కొరకు ఖైదీలు పూర్తిగా జైలు సిబ్బందిపై ఆధారపడడమే కాక, పూర్తిగా వారి అదుపులో ఉండడం వలన మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనకు అవకాశాలు చాలా ఎక్కువగా ఉంటాయి. వీటికి తోడు నగరానికి దూరంగా జైళ్ళను నిర్మించే పద్ధతి వల్ల ప్రజల భాగస్వామ్యానికి, పరిశీలనకు అవకాశం లేకుండా పోతుంది. ఇది రహస్య వాతావరణాన్ని పెంచుతుంది. లోపలి పరి స్థితులు బహిరంగం కాకపోవడంతో అవినీతి, హింస పుట్టుకొస్తాయి.

జైలు పరిస్థితులు మెరుగుపడాలంటే, ఖైదీల హక్కులు రక్షింపబడాలంటే, జైళ్ళ పరిస్థితులను, సిబ్బంది ప్రవర్తనను నిరంతరం సమీక్షించే వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయడం ముఖ్యం. జైలు సందర్శనా వ్యవస్థ అలాంటి వ్యవస్థలలో ఒకటి. దీని కింద ప్రభుత్వమే సమాజం లోని కొందర్ని జైలు సందర్శనకు, అక్కడి మానవ హక్కుల పరిస్థితి సమీక్షకు నియమిస్తుంది.

ఆ విధంగా సంప్రదాయక జైళ్ళ సందర్శనా వ్యవస్థ జైళ్ళ పరిస్థితిని సమీక్షించడానికి, జైళ్ళ పరిపాలనను అదుపు చేయడానికి పనికి వస్తుంది.

జైళ్ళ వ్యవస్థలోని సమస్యలను పరిశీలించకుండా జైలు అధికారులపై నిండవేయడం వల్ల జైళ్ళ పరిస్థితులను మెరుగు పరచడమూ జరగదు, ఖైదీల హక్కుల ఉల్లంఘనా తగ్గదు. మనం పట్టించుకో వాల్సిన కొన్ని పెద్ద సమస్యలు ఇవీ -

- ఖైదీల పట్ల సమాజానికి ఉండే వ్యతిరేకాభిప్రాయం.
- జైళ్ళ స్థాయికి మించిన ఖైదీల సంఖ్య, ఆలస్యమౌతున్న విచారణల సమస్య విషయంలో పోలీసులు, కోర్టుల వంటి నేర న్యాయ వ్యవస్థ విభాగాల బాధ్యత.
- జైళ్ళ సిబ్బందికి ఉన్న నిరుత్సాహపూరిత పని పరిస్థితులు.
- సదుద్దేశం ఉన్నప్పటికీ జరిగే తప్పులు.
- సంస్కరణలు తేవాలనే రాజకీయ సంకల్పం పూర్తిగా లోపించడం.

జైళ్ళు సమాజం నుండి వేరుపడి లేవు. నేరన్యాయ వ్యవస్థ లోని ఒక ముఖ్యమైన అంగంగా జైళ్ళు సమాజం అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తీకరిస్తాయి. జైళ్ళు నిర్వహించే విధులను అన్ని ప్రభుత్వ శాఖలూ, వాటితో పాటు ఎవరి ప్రయోజనార్థమైతే వాటిని సృష్టించారో ఆ జైలు బయటి సమాజమూ సమన్వయంతో కలిసి

సంస్కరణ

పని చేసినప్పుడు మాత్రమే ప్రస్తుత జైళ్ళ వ్యవస్థ సక్రమంగా పని చేయగలదు.

3.2 నూతన పద్ధతి (THE POSITIVE-ENGAGEMENT APPROACH)

జైళ్ళలో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనను నిరోధించడానికి నిఘా పద్ధతి సరిపోదని జైళ్ళ సమస్యలపై పని చేస్తున్న నిపుణులు, సంస్థలు అభిప్రాయపడుతున్నాయి⁶⁸. జైళ్ళ వ్యవస్థ కృషికి పౌర సమాజ సంస్థల సేవలు తోడయితేనే జైళ్ళలో మానవ హక్కుల పరిస్థితి మెరుగుపడుతుందని వాళ్ళు తమ సుదీర్ఘ అనుభవంతో అభిప్రాయ పడుతున్నారు.

ఢిల్లీలోని తీహార్ జైలులో జరిగిన మార్పు పైన పేర్కొన్న అవగాహనకు మంచి ఉదాహరణ. గతంలో హింసకు, మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనకు పేరు మోసిన ఈ జైలు, డాక్టర్ కిరణ్ బేడి నేతృత్వంలో - మే 1993 నుండి మే 1995 వరకు ఆమె జైళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ గా పని చేశారు - ఉత్తమ జైలుగా మారింది. ఆ తర్వాత అక్కడి పరిస్థితులు మారినప్పటికీ ఆ ఉదాహరణ మనకు పనికి వచ్చేదే.

జైళ్ళ సందర్భక వ్యవస్థ నిఘా పెట్టే వ్యవస్థగా మాత్రమేకాక, మద్దతు తెలిపే వ్యవస్థగా కూడా పని చేసేలా తన పరిధిని పెంచుకుని మార్పు చెందాలని నూతన అవగాహన (Positive Engagement Approach) కోరుకుంటుంది.

ఈ నూతన పద్ధతి క్రింద సందర్భాలు తమకు కేటాయించిన జైళ్ళకు తరచుగా వెళ్ళి, వెళ్ళిన ప్రతిసారీ ఎక్కువ సమయాన్ని గడపాలి. ఇలా తరచుగా వెళ్ళడం, పరిస్థితులను పరిశీలించడమనేది, జైళ్ళ అధికారులను అప్రమత్తంగా ఉండేలా చేయడమేకాక, వారికి ప్రభుత్వం నుండి సులభంగా దొరకని చిన్న చిన్న వనరుల సమీకరణకు ఉపయోగపడుతుంది.

1970లో జపాన్ లో నేర నిరోధం, ఖైదీల పట్ల ప్రవర్తించాల్సిన తీరులపై జరిగిన ఐక్యరాజ్యసమితి నాల్గవ సమావేశంలో బాల నేరస్థుల విషయంలో, మరియు నేర నిరోధం, నియంత్రణల విషయంలో ప్రజల భాగస్వామ్యంపై చాలా చర్చ జరిగింది. ఆనాటి నుండి పైన పేర్కొన్న పద్ధతిపై అవగాహన పెరిగి అది విస్తృతంగా ప్రచారంలోకి వచ్చింది.

ఆనంద్ నారాయణ్ ముల్లా నేతృత్వం వహించిన అఖిల భారత జైళ్ళ సంస్కరణల కమిటీ కూడా ఇదే అంశాన్ని ప్రతిపాదించింది. 'సంస్కరణలలో సమాజం పాత్ర' అనే అంశంపై ఆ కమిటీ ప్రతిపాదించిన కొన్ని భాగాలను ఇక్కడ పాఠకుల ఉపయోగార్థం ఇస్తున్నాం⁶⁹.

“ఒక సమాజం అర్హతను బట్టి ఆ సమాజంలోని నేరస్థుల సంఖ్య ఉంటుందంటారు. బయటి సమాజంలో ఉండే సామాజిక పరిస్థితులనే ఒక విధంగా జైళ్ళు ప్రతిఫలిస్తాయి. నైతిక విలువల పతనం, సామాజిక ఆర్థిక అసమానత్వం, అవినీతి, వాటి ఫలితంగా వచ్చే నిస్పృహలాంటి సామాజిక

అంశాలు, వాటికి తోడు దారి తప్పుతున్న వారిపట్ల నిరాదరణ, నేరనిరోధంలో, నేరస్థుల సంస్కరణలో లుప్తమై పోతున్న సమాజం పాత్ర, ఇవన్నీ కలిసి సమాజంలో నేరం పెరగడానికి కారణమౌతూ ఉన్నాయి. ఇదంతా నేరస్థుల పునరావాసం, సంస్కరణల లక్ష్యాన్ని సాధించడంలో పురోగతిని నీరుగారుస్తున్నాయి”.

3.3 పౌరుల బాధ్యత

భారతదేశంలో కనుక నేరాలు పెరుగుతూ ఉంటే అది శాంతి భద్రతలను కాపాడాల్సిన పోలీసుల, కోర్టుల మరియు జైళ్ళ వైఫల్యమని చెప్పడం పూర్తిగా అసత్యం కాబోదు.

అయితే ఇది నిజానికి ప్రభుత్వ సంస్థల 'వైఫల్యం'గా అర్థం చేసుకోకూడదు; నేర నిరోధంలోను, నేరస్థుల సంస్కరణ, పునరావాసాలలో ప్రజల భాగస్వామ్యం మనఃస్ఫూర్తిగా లేకుండా, పెరుగుతున్న ఈ సామాజిక సమస్యను పరిష్కరించడానికి ప్రభుత్వ సంస్థలు చాలవు, సరిపోబోవు.

భారత సమాజంలో నేరస్థులు తక్కువగా ఉండాలని కోరుకుంటే, ఈ సమస్యను పరిష్కరించడానికి ద్విముఖ విధానాన్ని అనుసరించాలి.

ఒకటి - నేరాలను సృష్టించే సామాజిక ఆర్థిక పరిస్థితులను తొలగించాలి.

రెండు - ఒక నేరస్థుడు, సాధారణ పౌరుడుగా సమాజంలోకి తిరిగి రావడానికి అవసరమైన సంస్కరణా పద్ధతులకు సంపూర్ణమైన సహాయ, సహకారాలను అందించాలి.

ఈ ఆలోచన న్యాయవ్యవస్థ మీద కూడా గురుతరమైన బాధ్యతను ఉంచుతుంది. బలహీన వర్గాల హక్కులను కాపాడడంలో అప్రమత్తంగా ఉండడం, సత్వరంగా, తక్కువ ఖర్చుతో న్యాయాన్ని అందించడం, బలవంతులకు, ధనవంతులకు అనుకూలంగా వ్యవహరించక పోవడం లాంటి బాధ్యతలను న్యాయవ్యవస్థ మీదుంచుతుంది. అంతే కాక, ఉన్నత స్థానాల్లో ఉన్నవారు ఉన్నత నైతిక విలువలు పాటించి ప్రజలకు స్ఫూర్తిని కలిగించాలని కూడా ఈ దృక్పథం ఆశిస్తుంది.

ఇప్పుడున్న సామాజిక పరిస్థితుల్లో నేర నిరోధానికి సామాజిక సంస్కరణ ప్రాథమిక అవసరం అయింది. సమాజంలో ఆత్మపరిశీలన లేకుండా, సమాజం బలోపేతం కాకుండా నేర నిరోధంలో సమాజం పాత్రను ఊహించలేం. ఇది నేరాల మీద, సంస్కరణల మీద పరోక్షమైన, కాని ఖచ్చితమైన, చిరకాలం కొనసాగగల ప్రభావాన్ని వేస్తాయి.

సంస్కరణ కార్యక్రమాలలోను, నేరస్థుల పునరావాసంలోనూ పాల్గొనడం, నేర నిరోధం విషయంలో సమాజం అనుసరించాల్సిన రెండవ దృక్పథం. ఈ రంగంలో ప్రభుత్వం చేపట్టే చర్యలకు చాలా పద్ధతుల ద్వారా సంస్థలు, వ్యక్తులు మద్దతు అందించవచ్చు. ఈ రంగంలో పని చేస్తున్న ప్రభుత్వ సంస్థలు స్వచ్ఛంద ప్రాతిపదికన మద్దతు పలికే వ్యక్తులకు, సంస్థలకు ఒక పద్ధతి ప్రకారం సంస్కరణ, పునరావాసం లాంటి బాధ్యతలను బదలాయించవచ్చు. ప్రజల ఈ

స్వచ్ఛంద భాగస్వామ్యం అనేది సాధారణ పౌరులు అప్పుడప్పుడు పాల్గొనేది కాదనే విషయాన్ని మనం గుర్తుంచుకోవాలి. ఈ భాగస్వామ్యం ఒక పద్ధతి ప్రకారం, ప్రణాళికాబద్ధంగా జరగాలి. స్వచ్ఛంద సంస్థల, వ్యక్తుల పాత్రలు, బాధ్యతలు స్పష్టంగా నిర్వచించబడాలి. జైళ్ళ సంస్థలో భాగంగానే చట్ట పరిధిలో ప్రైవేటు వ్యక్తులు, సంస్థలు మెరుగ్గా నిర్వహించే బాధ్యతలను వారికి అప్పజెప్పాలి.

3.4 సంస్కరణలో ప్రజల భాగస్వామ్యం: రెండు రూపాలు

1. నేరస్తుల కోసం కమ్యూనిటీ ఆధారిత సంస్కరణల కార్యక్రమం.
2. సంస్థలు చేపట్టే సంస్కరణల పనిలో, నేరస్తుల పునరావాస పనుల్లో కమ్యూనిటీ భాగస్వామ్యం.

ఈ రెండు రూపాల్లో జరిగే కమ్యూనిటీ భాగస్వామ్యం లక్ష్యం ఒకటే. నేరస్తుణ్ణి సాధారణ పౌరుడుగా సమాజంలోకి పునరేకికరణ చెందడానికి ప్రోత్సహించడం, సహాయపడడం.

కమ్యూనిటీ ఆధారిత సంస్కరణ కార్యకలాపాల్లో పౌరులు పాల్గొనడమనేది, శిక్షాస్పృతిలో శిక్షగా కాకుండా సంస్కరణ భావన నుండి పుట్టింది. తాత్కాలిక విధించడం కాక, నేరస్తుణ్ణి తనలో తిరిగి ఇముడ్చుకోవడం ద్వారానే సమాజాన్ని మెరుగ్గా రక్షించగలమనే భావన పెరిగింది. స్వేచ్ఛా సమాజంలోని సాధారణ పరిస్థితులలో మాత్రమే నేరస్తుల సంస్కరణ సాధ్యమని కమ్యూనిటీ ఆధారిత సంస్కరణలు ఆశిస్తుంది.

“చట్టాన్ని ఉల్లంఘించకుండా తన అవసరాల్ని సంతృప్తిపరచే ఒక సామాజిక సంస్థలో నేరస్తుణ్ణి మిళితం చేయాలని కమ్యూనిటీ ఆధారిత సంస్కరణా దృక్పథం పిలుపునిస్తుంది”⁷⁰.

ప్రాబేషను, సెలవు, ఓపెన్ జైళ్ళు, షరతులతో ముందస్తు విడుదల లాంటివి కమ్యూనిటీ - ఆధారిత సంస్కరణల కార్యక్రమాలకు కొన్ని ఉదాహరణలు.

సంస్థాగత సంస్కరణల కార్యక్రమాలలో కమ్యూనిటీ పాల్గొనడం ప్రజల భాగస్వామ్యానికి ఇంకొక రూపం. ప్రభుత్వం చేపట్టే సంస్థాగత సంస్కరణలలో - విడుదల తర్వాత నేరస్తుల సంక్షేమం, వారి పునరావాసంలాంటి కార్యక్రమాలలో - సంస్థలు, వ్యక్తులు పాల్గొనడం బహుముఖంగా ఉండవచ్చు. కమ్యూనిటీ చురుకుగా ఈ కార్యక్రమంలో పాల్గొనేలా చేసే ముందు దానికి అనుగుణంగా ప్రజాభిప్రాయాన్ని మలచడం, ప్రజలలో చైతన్యం తేవడం లాంటి పనులు చాలా చేపట్టాల్సి ఉంటుంది.

గత కొద్ది దశాబ్దాలుగా నేరాలను నిరోధించడంలో జపాన్ విజయం సాధించడానికి ప్రధాన కారణం, నేరస్తుల సంస్కరణ, నేర నిరోధాలలో కమ్యూనిటీ పాత్ర, బాధ్యతల గురించి వారు తమ ప్రజలలో చైతన్యం కలిగించడమే.

“కుటుంబం, స్కూళ్ళు, కమ్యూనిటీల ద్వారా జరిగే సాంఘిక నియంత్రణ (Social Control) ఒక సాంప్రదాయంగా జపాన్ లో

చాలా పటిష్టంగా ఉంటుంది. అలాంటి సంబంధాలు నేరాలను నిరోధించడంలోను, అదుపు చేయడంలోను ప్రముఖ పాత్ర పోషిస్తాయి”⁷¹.

నేరస్తుల సంస్కరణ కమ్యూనిటీలోనే ఒక పద్ధతి ప్రకారం నిరంతర ప్రాతిపదికపై చేస్తుండడం ద్వారా, నేరస్తుణ్ణి తిరిగి సమాజంలోకి విలీనం చేయడంలో కమ్యూనిటీ పాల్గొనేలా చేయడం ద్వారా, నేరస్తుడు సమాజంలో సభ్యుడే, నేర నిర్ధారణ తర్వాత కూడా అతను/ఆమె సమాజంలో సభ్యులే అనే విషయమై జపాన్ ప్రభుత్వం ప్రజలను చైతన్య పరచగలిగింది.

తన కాళ్ళమీద తాను ఆధారపడి జీవించగలడనే విశ్వాసాన్ని నేరస్తుడిలో కల్పించే బాధ్యత సమాజానికి ఉంది. న్యాయబద్ధ మార్గాల ద్వారా, చట్టబద్ధ పద్ధతి ద్వారా ఎవరైనా తన అవసరాలను పొందవచ్చు అనే విషయాన్ని నేరస్తులతో సాధారణంగా ప్రవర్తించడం ద్వారా, సోదాహరణంగా, సమాజం ప్రదర్శించగలగాలి.

3.5 ముల్లా కమిటీ చేసిన కొన్ని సిఫారసులు

ముల్లా కమిటీ ఈ క్రింద సిఫారసులను చేసింది.

- నేర నిరోధం, నేరస్తుల సంస్కరణలలో ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని జైళ్ళ జాతీయ విధానంలో భాగం చేయాలి.
- నేర నిరోధంలో, నేరస్తుల సంస్కరణలో సమాజం పోషించగల పాత్రపై పెద్ద ఎత్తున ప్రజా చైతన్య కార్యక్రమాలు చేపట్టి అవగాహన కల్పించాలి. ఇందులో సమాజంలోని సంస్కరణాభిలాష గల వారందరినీ భాగస్వాముల్ని చేయాలి.

జాతీయ స్థాయిలో జైళ్ళ సంస్కరణ రంగంలో పని చేయడానికి ఆసక్తి ఉన్న గ్రూపులను, వ్యక్తులను ప్రతి రంగం నుండి గుర్తించి, నమోదు చేసే పనిని ప్రతిపాదిత జైళ్ళ జాతీయ కమీషన్ చేయాలి.

- రాష్ట్ర జిల్లా, మండల స్థాయిలో స్వచ్ఛంద కార్యకర్తలను, సంస్థలను గుర్తించి, నమోదు చేసే పనిని జైళ్ళ డిపార్టుమెంట్ చేపట్టాలి.
- అటువంటి కార్యకర్తలను వ్యక్తిగత గుణగణాలు, వ్యక్తిత్వం, పేరు, ప్రజలతో కలిసిపోయే స్వభావం లాంటి వాటికి ప్రాముఖ్యతనిచ్చి, ఎంపిక చేయాలి. తగిన కారణాలు ఉన్నచోట, సంస్థల, వ్యక్తుల గుర్తింపును రద్దుచేయడానికి జైళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ కు అధికారం ఉండాలి.
- సంస్కరణల కార్యక్రమాలను చేపట్టే సంస్థలకు, వ్యక్తులకు తగినంత ప్రోత్సాహాన్ని ప్రభుత్వం ఇవ్వాలి. బలమైన స్వచ్ఛంద రంగం అభివృద్ధికి ప్రభుత్వం తగినన్ని నిధులను కేటాయించాలి. వారు జైళ్ళ రంగంలో చేసిన ఉన్నత ప్రమాణాలతో కూడిన సేవలకు తగిన సామాజిక, ప్రభుత్వ గుర్తింపు ఇవ్వాలి.
- అవసరమైనప్పుడల్లా ఎంపిక చేసిన వ్యక్తులకు, సంస్థలకు అవగాహన, శిక్షణ ఇచ్చి సంస్కరణల రంగంలో పని చేయడానికి

చట్టబద్ధమైన అధికారం ఇవ్వాలి. జైళ్ళ సిబ్బందికి భీన్నంగా వారి పాత్రను, విధులను నిర్వచించాలి.

- స్వచ్ఛంద కార్యకర్తలకు అన్ని స్థాయిల నుండి సాధ్యమైనంత సహాయం, సలహాలు పొందగలిగేలా చూడాలి. వారికి కేంద్ర ప్రాంతీయ కార్యాలయాల నుండి, సంస్థల నుండి పర్యవేక్షణ, సంప్రదింపులు లభించాలి.
- జిల్లా, కేంద్రీయ కారాగారాల్లో ఉన్న శిక్షా సమీక్ష బోర్డులలో వారిని నాన్ - అఫీషియల్ సభ్యులుగా కూడా నియమించ వచ్చును.

దీని తర్వాతదే అతి ముఖ్యమైన సిఫారసు.

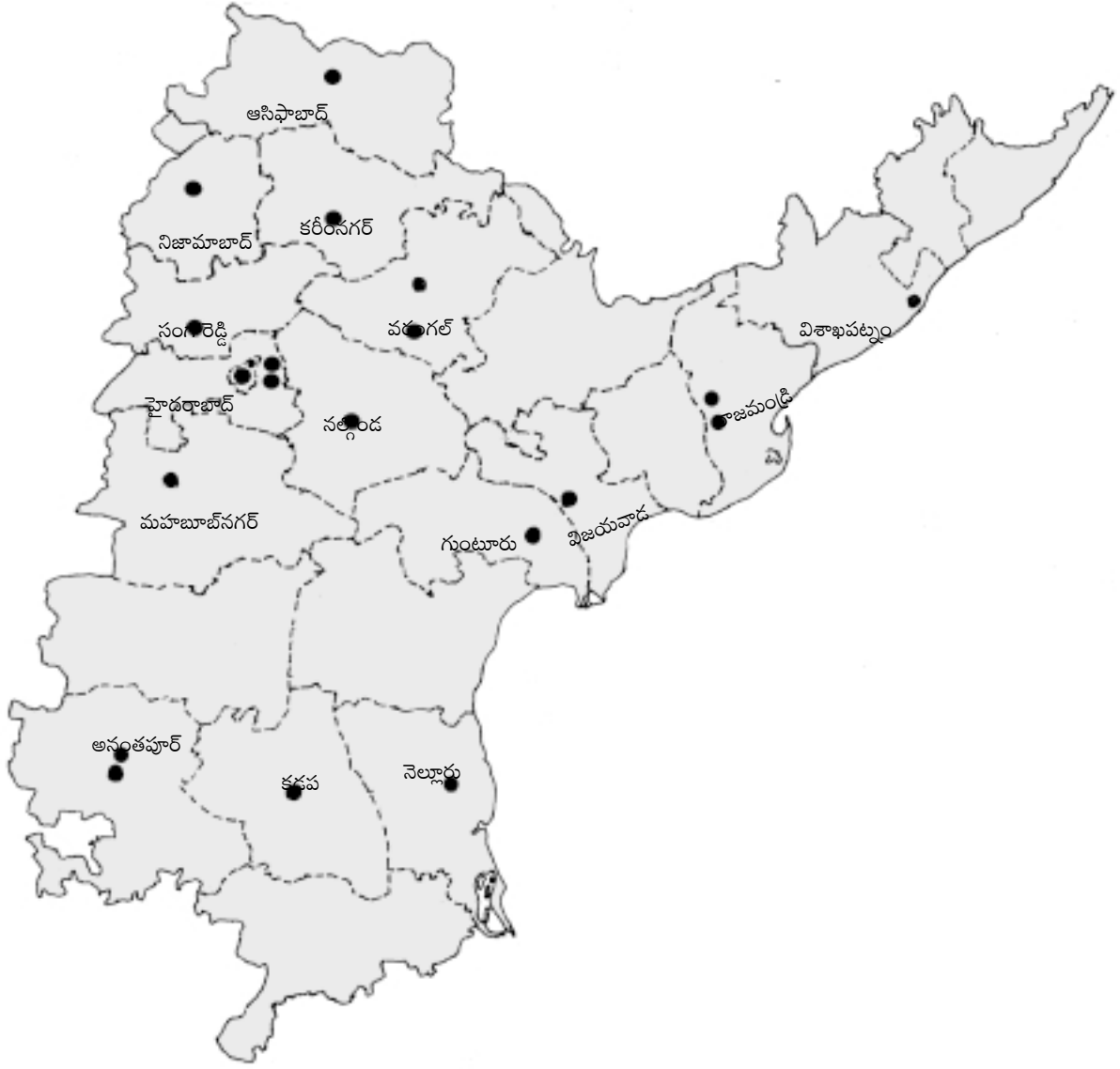
సంస్కరణ కార్యక్రమాలలో ఆసక్తి ఉన్న ఖైదీ ప్రముఖులను జైలు సందర్శకులుగా నియమించవచ్చు. లేదా జైళ్ళలోని పరిస్థితు లను, అక్కడ వారికి ఎదురవుతున్న సమస్యలను తరుచుగా, నిష్పక్షపాతంగా తెలిపేందుకు, కేంద్ర, రాష్ట్ర

ప్రభుత్వాలకు వారిని లేఖకులు (Correspondents) గా నియమించవచ్చును.

- జైళ్ళ సందర్శక వ్యవస్థ సంప్రదాయక పరిధులను దాటి సమీక్షా విధులనే కాక, సహకార విధులను కూడా చేపట్టాల్సిన అవసరాన్ని పైన పేర్కొన్న అంశం స్పష్టం చేస్తుంది. కాని జైళ్ళ జాతీయ కమీషన్ లేకపోవడం వల్ల, ఇప్పటి మారిన పరిస్థితుల్లో, సంస్థలను, వ్యక్తులను గుర్తించి నమోదు చేసే కర్తవ్యాన్ని జాతీయ, రాష్ట్ర మానవ హక్కుల సంఘాలకు, జాతీయ, రాష్ట్ర మహిళా కమిషన్లకు అప్పజెప్పవచ్చును.

ప్రజల భాగస్వామ్యంతో, మానవ వనరులపై దృష్టి పెట్టడం ద్వారా, మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను సరిదిద్దడమే కాక, జైళ్ళ పరిస్థితులను కూడా మెరుగుపరచడానికి నూతన జైళ్ళ సందర్శక వ్యవస్థ ప్రయత్నిస్తుంది.

పై లక్ష్యాన్ని సాధించడం ఈ పుస్తకం ఉద్దేశాలలో ఒకటి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో జైలు సందర్శకుల వ్యవస్థ

శాసన పరంగా జైళ్ళను భారత రాజ్యాంగం 7వ షెడ్యూల్ లోని రెండవ జాబితా (రాష్ట్ర జాబితా)లో నాల్గవదిగా ఉంచారు. అందువల్ల జైళ్ల వ్యవస్థ, వాటి నియమాలు, రూపాలు ప్రతి రాష్ట్రంలో భిన్నంగా ఉన్నాయి. అయితే భారతదేశం మొత్తం మీద చూసినా, జైలు సందర్శక వ్యవస్థలో మాత్రం అధికార సందర్శకులు, అనధికార సందర్శకులు అనే రెండు రకాల వారు ఉంటున్నారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఉన్న జైళ్ళ వ్యవస్థ సమీక్షతో దీన్ని మొదలుపెట్టడం ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది.

4.1 ఆంధ్రప్రదేశ్ లో జైళ్ళు

జైళ్ళకు సంబంధించి, రాయలసీమ, కోస్తా ఆంధ్ర, తెలంగాణ అనే మూడు భౌగోళిక ప్రాంతాలుగా ఆంధ్రప్రదేశ్ ను విభజించారు. ఈ మూడు ప్రాంతాలలో 6632 మంది ఖైదీలను ఉంచడానికి అనువైన (authorized capacity) మొత్తం 7 కేంద్రీయ కారా

గారాలు ఉన్నాయి. మరో 1637 మందిని ఉంచడానికి అనువైన 9 జిల్లా జైళ్ళు ఉన్నాయి. మరో 120 ఉపకారాగారాలు ఉన్నాయి. 320 మందిని ఉంచడానికి అనువుగా రాజమండ్రిలో, హైదరాబాద్ లో రెండు మహిళా కారాగారాలు ఉన్నాయి. 16 నుండి 21 ఏళ్ళ వయస్సుల కొరకు నిజామాబాద్ లో ఒక బోర్న్ ల్ సూల్ ఉంది. అందులో 93 మందిని ఉంచవచ్చు. హైదరాబాద్ లోను, అనంత పురంలోను ఓపెన్ ఎయిర్ జైళ్ళు ఉన్నాయి. హైదరాబాద్ లోని గచ్చి బౌలిలో ఒక క్యాంప్ జైలు, రాజమండ్రిలో ఒక సెమి ఓపెన్ జైలు ఉన్నాయి. గ్రామీణ వాతావరణం నుండి వచ్చి ఆరోగ్యంగా సత్వ వర్తనతో మెలిగే ఖైదీలను ఎంపిక చేసి ఈ ఓపెన్ జైళ్ళలో ఉంచు తారు. రెండు ఓపెన్ జైళ్ళలో కలిపి 385 మందిని ఉంచడానికి వసతులు ఉన్నాయి.

జైళ్ళ కేంద్ర కార్యాలయం హైదరాబాద్ నగరంలోని చంచల

గూడ కేంద్రీయ కారాగారానికి సమీపాన ఉంది. జైలు అధికారుల శిక్షణా కేంద్రం (State Institute of Correctional Administration - SICA) కూడా జైళ్ళ కేంద్ర కార్యాలయం దగ్గరే ఉంది.

12270 మందిని ఉంచడానికి సరిపోయే రాష్ట్ర జైళ్ళలో 2005 ఫిబ్రవరి చివరి నాటికి 14021 మంది ఖైదీలు ఉన్నారు. అంటే 14.27% మంది అదనంగా ఉన్నారు. వారిలో 4373 మంది శిక్ష పడ్డ వారు కాగా, 9284 మంది విచారణలో ఉన్న నిందితులు. 2000 సంవత్సరం నుండి విచారణలో ఉన్న వారి సంఖ్య తగ్గుతున్నప్పటికీ 2003, 2004 సంవత్సరాలలో ఆ సంఖ్య మళ్ళీ పెరిగింది. మొత్తం ఖైదీలలో స్త్రీలు 2.46 శాతంగా ఉన్నారు. వారితో పాటు 62 మంది పసిపిల్లలు కూడా జైళ్ళలో ఉన్నారు.

హోం మంత్రిత్వ శాఖ ఆధ్వర్యంలో జైళ్ళ విభాగం పని చేస్తుంది. జైళ్ళ డైరెక్టర్ జనరల్ ఆ విభాగానికి అధిపతిగా ఉంటారు. ఇండియన్ పోలీసు సర్వీసు నుండి వచ్చిన వారిని డైరెక్టరు జనరలుగా నియమిస్తారు. ఆ పదవికి ఒక నియమిత కాలపరిమితి ఉంటుంది. రాష్ట్ర స్థాయిలో డైరెక్టరు జనరల్ కు సహాయకారిగా ఒక అదనపు ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్, ప్రాంతీయ స్థాయిలో ముగ్గురు డిప్యూటీ ఇన్ స్పెక్టర్ జనరళ్ళు జైళ్ళ విభాగానికి ఉంటారు.

17.21 లక్షల రూపాయలను రాష్ట్ర సాధారణ ప్రణాళిక నుండి కేటాయించడం జరిగింది.

4.2 ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఈ క్రింద పేర్కొనబడిన వారు పదవుల రీత్యా జైళ్ళను సందర్శించవచ్చును. వారిని ఎక్స్ - అఫిషియో సందర్శకులు అంటారు. వారి పేరుకు ఎదురుగా పేర్కొన్న అంశాలను వారు పరిశీలించాల్సి ఉంటుంది.

<ol style="list-style-type: none"> 1. సెషన్సు జడ్జి, అదనపు సెషన్సు జడ్జి, చీఫ్ మెట్రోపాలిటన్ మెజిస్ట్రేట్, జిల్లా కలెక్టర్లు 2. వైద్య సేవల డైరెక్టరు 3. జిల్లా విద్యాధికారి 4. పరిశ్రమల డైరెక్టరు 5. ఫ్యాక్టరీల ముఖ్య ఇన్ స్పెక్టరు 6. జైలు ఉన్న నగరానికి చెందిన అగ్నిమాపక దళాధికారి. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. సాధారణ పరిపాలన, జైళ్ళ నిర్వహణకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలు. 2. వైద్య పరిపాలన, ఆరోగ్యము, శుభ్రత, నీటి సరఫరా, ఆహారం - వగైరాలకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలు. 3. జైళ్ళలోని పాఠశాలల విషయం. 4. జైళ్ళలోని పరిశ్రమలకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలు. 5. జైళ్ళలోని ఫ్యాక్టరీలకు సంబంధించిన విషయాలు. 6. అతని సాధారణ అధికార విధులకు సంబంధించిన అన్ని విషయాలు.
---	--

ఈ క్రింద పేర్కొన్న వారు తమ పదవుల రీత్యా అనధికార సందర్శకులుగా (Ex -officio - Non - Official Visitor) వ్యవహరించ వచ్చు.

<ol style="list-style-type: none"> 1. శాసనసభ్యులు 2. భారత రాజ్యాంగంలోని సెక్షన్ 171(3)(డి) క్రింద శాసనసభ్యులచే ఎన్నుకోబడు శాసనమండలి సభ్యులు సెక్షన్ 171(3) (ఈ) క్రింద గవర్నరుచే నియమితులైన వారు. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. తమ నియోజకవర్గ పరిధిలో ఉన్న జైళ్ళకు. 2. రాష్ట్రంలోని అన్ని జైళ్ళను సందర్శించవచ్చును.
--	---

అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు

2003-2004 సంవత్సరంలో జైళ్ళలో అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు చేపట్టడానికి 21.26 కోట్ల రూపాయల్ని ఆంధ్రప్రదేశ్ కు కేటాయిం చారు. ఈ పథకం క్రింద చేపట్టిన కార్యక్రమాలు ఇవీ -

1. నిజామాబాద్, ఖమ్మం జిల్లాలలో కొత్త జైళ్ళ నిర్మాణం 7.16 కోట్లు
2. మరమ్మత్తులు, పునర్నిర్మాణం కొరకు 4.82 కోట్లు
3. సిబ్బందికి గృహ నిర్మాణం 8.10 కోట్లు
4. పరిశుభ్రత, నీటి సరఫరా 1.18 కోట్లు

రాష్ట్ర పోలీసు గృహ నిర్మాణ సంస్థ పై కార్యక్రమాలను చేపట్టింది. వైద్య పరికరాలు, కంప్యూటర్ల కొనుగోళ్ళకు, మరమ్మత్తుల కొరకై 2003, 2004 సంవత్సరాలకుగాను 160 లక్షల రూపాయలను 9వ ఆర్థిక సంఘం కేటాయించింది.

నిజామాబాద్, కరీంనగర్, సంగారెడ్డి, గుంటూరు, విజయవాడ జిల్లా జైళ్ళలో వైద్య సిబ్బందిని కొనసాగించడానికి

4.3 అనధికార సందర్భాలు - వారి నియామకం, సంఖ్య

ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళ మాన్యువల్లోని 27(3) రూలు ప్రకారం రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ప్రతి జైలుకు తగిన సంఖ్యలో అనధికార సందర్భాలను నియమించవచ్చును. ప్రతి కేంద్ర కారాగారానికి ఆరుగురిని, జిల్లా జైలుకు ముగ్గుర్ని ప్రభుత్వం నియమించవచ్చని మాన్యువల్ సూచిస్తుంది. మహిళలను ఉంచిన సెంట్రల్ జైలుకు ఇద్దరు, జిల్లా జైలుకు ఒకరు, మహిళా కారాగారానికి ఐదుగురు చొప్పున మహిళలను అనధికార సందర్భాలుగా నియమించవచ్చని మాన్యువల్ అంటుంది. హైదరాబాద్, ఆనంతపురాలలో ఉన్న ఖైదీల వ్యవసాయ క్షేత్రాలకు అనధికార సందర్భాలను నియమించడం గురించి మాన్యువల్ స్పష్టంగా ఏమీ చెప్పనప్పటికీ, ప్రభుత్వం వారిని నియమిస్తూనే ఉంది. ఈ అంశానికి సంబంధించిన సవరణ ప్రతిపాదనలో ఉంది.

సంబంధిత జిల్లా కలెక్టరును సంప్రదించి ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ చేసే సిఫారసుతో ఈ నియామకాలు జరుగుతాయి. అటువంటి నియామకాలు ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర గెజిట్లో ప్రకటించబడతాయి.

పైన పేర్కొన్న వారికి అదనంగా, ఇతరులు కూడా జైలును సందర్శించవచ్చు. ఉదాహరణకు - జాతీయ, రాష్ట్ర మానవ హక్కుల కమిషన్ సభ్యులు, జాతీయ, రాష్ట్ర మహిళా కమిషన్ సభ్యులు, పరిశోధనల కొరకు జిల్లా పరిపాలనా విభాగంచే అనుమతించబడిన వారు.

4.4 నియామకపు కాలపరిమితి

ప్రతి అనధికార సందర్భాన్ని రెండు సంవత్సరాల కాల పరిమితికి నియమిస్తారు. ఆ కాలం పూర్తయిన తర్వాత కూడా పునః నియామకానికి వారు అర్హులే.

ఆంధ్రప్రదేశ్ జైలు రూల్ 27(4) ప్రకారం ప్రభుత్వం అధికార, అనధికార సభ్యులలో ఎవరినైనా తిరిగి నియమించవచ్చు లేక వారి నియామకాన్ని రద్దు చేయవచ్చు.

ఈ రూలు వల్ల తరచుగా జరిగే మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను సరిదిద్దడానికి నిరాకరించే ప్రభుత్వ వైఖరిని ఎత్తి చూపడానికి ప్రయత్నించే నిబద్ధతగల జైలు సందర్భాలకు నియామకాన్ని రద్దు చేసే అధికారం ప్రభుత్వానికి ఉంటోంది. జైలు సందర్భాలను తొలగించే అవకాశం ఇచ్చే ఈ విచక్షణాధికారాన్ని, హేతుబద్ధమైన విమర్శను తొక్కిపెట్టడానికి ప్రభుత్వం వాడుకోవచ్చు కాబట్టి సందర్భాలకు నియామకపు కాలపరిమితిని నియంత్రించే ఈ రూలును, అటువంటి నిర్ణయాలకు తగిన కారణాలను చూపే బాధ్యతతో ముడిపెట్టడం మంచిది. జైలు సందర్భాలు తమ పదవిని దుర్వినియోగం చేసినప్పుడు, జైలును తరచూ సందర్శించినప్పుడు, తన విధుల పట్ల ఉత్సాహం చూపనప్పుడు మాత్రమే ప్రభుత్వం పై అధికారాన్ని చెలాయించాలి.

పైన పేర్కొన్న కారణాలన్నీ ఆధారం లేని ఆరోపణలు కాకుండా, వాస్తవాలపై ఆధారపడి ఉండాలి.

PRISON VISITING SYSTEM

(Community Intervention into Prisons)

Organized by
Commonwealth Human Rights Initiative, New Delhi
In association with Prisons Department, Government of
Pradesh

IAELS, O. J. S. University, Hyderabad
17, 2005

సందర్శకుల బోర్డు

5.1 సందర్శకుల బోర్డు (Board of Visitors) ప్రాముఖ్యత

వివిధ రంగాలలోని అధికారులపై అవసరమైన మార్పులు చేపట్టేలా ఒత్తిడి తేవడానికి తమకు ఎటువంటి అధికారం లేదని అనధికార సందర్శకులు తరచూ భావిస్తారు. విచారణలో ఉన్న ఖైదీల కేసులలో ఆలస్యం⁷², డాక్టర్ల నియామకం⁷³ సమస్యలు పూర్తిగా అధికార సందర్శకుల పరిధిలోకి వస్తాయి. పై పెచ్చు ఈ విషయాలలో సంబంధిత అధికార సందర్శకుల నుండి వచ్చే ఖచ్చితమైన, స్పష్టమైన ఆదేశాలు జిల్లా యంత్రాంగంలోని క్రింది స్థాయి అధికారులపై ఒత్తిడిని పెట్టి సరియైన చర్యలు తీసుకునేలా చేయగలవు.

కాని, అధికార సందర్శకులకు ఉండే ఇతర బాధ్యతల వల్ల వారు తరచూ జైలును సందర్శించి, సమస్యలను కులంకషంగా తెలుసుకొనే పరిస్థితుల్లో ఉండరు. అందువల్ల అధికార సందర్శకులకు కళ్ళు గాను, చెవులుగాను వ్యవహరించగలవారిగా అనధికార సందర్శకుల పాత్రకు చాలా ప్రాముఖ్యత ఉంది.

అధికార, అనధికార సందర్శకుల మధ్య నెలకొనే అర్థవంతమైన సహకారంలోనే జైళ్ళ వ్యవస్థను మార్చగల గొప్ప శక్తి ఉంది.

ఈ రెండు రకాల సందర్శకుల మధ్య సమన్వయం సాధించడానికి జిల్లా కలెక్టరు ప్రతి జైలుకు సందర్శకుల బోర్డునొకదాన్ని ఏర్పాటు చేయించుని ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళ రూల్ 28(1) చెప్పతోంది.

5.2 సందర్శకుల బోర్డు (Board of Visitors) ఏర్పాటు

అన్ని కేంద్ర కారాగారాలకు, జిల్లా జైళ్ళకు సందర్శకుల బోర్డు ఉంటుంది. ప్రతి జైలుకు చెందిన ప్రతి అధికార, అనధికార సందర్శకుడే కాక, ఎక్స్ అఫిషియో నాన్ అఫిషియల్ విజిటర్స్ అయిన శాసనసభ్యులు, శాసనమండలి సభ్యులు కూడా సందర్శకుల బోర్డులో సభ్యులుగా ఉంటారు. ఈ బోర్డుకు జిల్లా కలెక్టరు అధ్యక్షులుగా వ్యవహరిస్తారు.

5.3 సందర్శకుల బోర్డు విధులు

1. ప్రతి మూడు నెలలకు ఒకసారి సమావేశం కావడం.
2. జైలు పరిస్థితులను పరిశీలించడం.
3. ఈ బోర్డు జైలులో సమావేశం కావాలి. ఖైదీలతో మాట్లాడి ఫిర్యాదులను, మహజర్లను స్వీరించాలి. ఖైదీలకు భోజనం సరిగా వండారా లేదా అని, మంచి ఆహారం ఇస్తున్నారా లేదా అని పరిశీలించాలి⁷⁴.
4. మహిళా ఖైదీలను ఉంచే వార్డులోకి సందర్శకుల బోర్డు సామూహికంగా (Collectively) ప్రవేశించి పరిస్థితులను పరిశీలించవచ్చు⁷⁵.

అధ్యాయం-5

5. ఖైదీల సమస్యలకు, ఫిర్యాదుల పరిష్కారానికి సూచనలు, సిఫారసులు చెయ్యచ్చు.
6. సరికొత్త సంస్కరణల కార్యక్రమాలను రూపొందించడంలో జైళ్ళ యంత్రాంగానికి తోడ్పడడం⁷⁶.

5.4 అనధికార సందర్భాలకు సిహెచ్ఆర్ఐ (CHRI) సూచనలు

- సందర్భాల బోర్డు సమావేశాలు తరచుగా జరగకపోతే అనధికార సందర్భాలకు తామే ఒక సంఘంగా ఏర్పడి, జిల్లా కలెక్టరును కలిసి బోర్డు సమావేశాలను ఏర్పాటు చేయాలని కోరాలి. ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళ రూల్ 28(1) ప్రకారం ఇది కలెక్టరు బాధ్యతే కాక, ఇలాంటి సమావేశాలు అన్ని రకాల సందర్భాలకు మధ్య మెరుగైన సహకారాన్ని, సమన్వయాన్ని, సంభాషణను పెంపొందించగలదనేది వారి దృష్టికి తేవాలి.
- జైలులోని సమస్యలను అక్కడికక్కడే పరిశీలించడానికి, జిల్లా కలెక్టరు, లేక సంయుక్త జిల్లా కలెక్టరు లాంటి వారిని మీతో పాటు జైలును సందర్శించవలసిందిగా కోరండి. జైలు అధికారులతో మాట్లాడి జైలు సమస్యల జాబితాను, వాటికి గల కారణాలను, వాటి పరిష్కారానికి తీసుకోవలసిన చర్యలను ముందస్తుగా తయారు చేయండి. ఈ పద్ధతి, సమస్యలను సరిగ్గా గుర్తించడానికే కాక, పరిష్కారాలను సులభతరం చేస్తాయి.

- సమర్థవంతంగా పని జరగాలంటే, అనధికార సందర్భాలకు సహకార దృక్పథంతో పని చేయాలి. సభ్యులకున్న నేపథ్యం, నైపుణ్యం, శక్తి సామర్థ్యాల ప్రాతిపదికగా జైళ్ళ సమస్యలపై పని విభజన చేసుకోవాలి. ఉదాహరణకు.
- మీలో న్యాయవాది ఉంటే, విచారణలో ఉన్న ఖైదీల కేసులలో జరుగుతున్న ఆలస్యం, శిక్షపడిన ఖైదీల ముందస్తు విడుదల (premature release), చేసిన పనికి రెమిషన్, పేరోల్, ప్రాబేషన్పై విడుదల లాంటి చట్టపరమైన విషయాలపై దృష్టి పెట్టవచ్చు.
- మీ బృందంలో వైద్యులు ఉంటే, వాళ్ళు ఖైదీల ఆరోగ్యం, పరిశుభ్రత లాంటి విషయాలపై పనిచేయవచ్చు.
- మీలో మహిళా సామాజిక కార్యకర్త ఉంటే, స్త్రీల పునరావాస సమస్యలపై దృష్టి పెట్టవచ్చు.
- మీలో ఉపాధ్యాయులు ఉంటే నిరక్షరాస్య ఖైదీల చదువు, ఖైదీల పిల్లల చదువు విషయాలలో చొరవ చూపవచ్చు.

చివరగా,

జైళ్ళ ప్రధాన ద్వారం వద్ద సందర్భాల పేర్లు, చిరునామా, టెలిఫోను నెంబర్లను స్పష్టంగా ప్రదర్శించేలా చూడాలి. ఖైదీల కుటుంబ సభ్యులు, స్వచ్ఛంద సంస్థలు, సామాజిక కార్యకర్తలు మిమ్మల్ని సంప్రదించడానికి వీలుగా వాటిని స్థానిక పత్రికలలో ముద్రించేలా చూడండి.

సందర్శకుల విధులు

ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళ రూలు 29(1) ప్రకారం

- ఖైదీల జీవన పరిస్థితులను పరిశీలించడం సందర్శకుల విధి. జైళ్ళ నిబంధనలలో సూచించిన ప్రమాణాలకు అనుగుణంగా ఖైదీలకు ఆహారం, బట్టలు సరఫరా అవుతున్నాయా లేదా అని చూడాలి.
- ఖైదీలు చేసే ఫిర్యాదులను వినాలి, అభ్యర్థనలను స్వీకరించాలి, సరఫరా అవుతున్న ఆహారం నాణ్యంగా ఉందో లేదో, బాగా వండినదో కాదో చూడాలి.
- జైలు సందర్శన ముగించిన తర్వాత, ప్రతి సందర్శకుడూ, 1894 జైళ్ళ చట్టంలోని సెక్షన్ 12 ప్రకారం సందర్శకుల పుస్తకంలో, సందర్శించిన తేదీని, సమయాన్ని నమోదు చేయాలి. అతను/ఆమె చేయదలుచుకున్న వ్యాఖ్యానాన్ని లేక సూచనలను కూడా అందులో నమోదు చేయాలి. సందర్శకులు తమ స్వంత చేతివ్రాతతో సందర్శకుల పుస్తకం (visitors' book)⁷⁷లో ఈ విషయాన్ని రాయాలి.

నిజానికి జైలు సందర్శకులుగా విధులు నిర్వర్తించడం అంత సులభం కాదు. జైలు సంక్లిష్టమైన వ్యవస్థ. దానిని ఆకళింపు చేసుకుని చట్టబద్ధంగా విధులు నిర్వర్తించడం కష్టంతో కూడుకున్న పని.

అలాంటి సంక్లిష్టమైన కర్తవ్యాలను అర్థం చేసుకోడానికి ఈ కింది విధంగా వాటిని విభజించుకోవచ్చు.

- ఎలా మొదలుపెట్టాలి: నూతన సందర్శకులకు కొన్ని సూచనలు
- 'మంచి జైలు'కు సంకేతాలేమిటి?
- సందర్శకులు ఎన్నిసార్లు సందర్శించాల్సి ఉంటుంది?
- అధికార సందర్శకుల ప్రత్యేక విధులు, కర్తవ్యాలు
- అదగవలసిన ప్రశ్నలు, ఎదుర్కొనే అడ్డంకులు, రెండు రకాల సందర్శకులు చర్యలు చేపట్టడానికి సూచనలు
- వైద్య సదుపాయాలు - కొన్ని సమస్యలు.

6.1 ఎలా మొదలు పెట్టాలి: నూతన సందర్శకులకు కొన్ని సూచనలు

- మీ మొదటి సందర్శనలోనే జైళ్ళ అధికారుల నుండి జైళ్ళ భవన సముదాయం యొక్క పూర్తి చిత్రపటాన్ని సంపాదించండి. ఇది అనధికారికంగా చిత్రహింసలు జరిగే ప్రదేశాలను మీ దృష్టి నుండి తప్పిపోవడానికి అవకాశం లేకుండా చేస్తుంది.

- మీ జైలు సందర్శన ప్రారంభించడానికి ముందే జైలులోని అన్ని భాగాల గురించి, సిబ్బంది గురించి తెలుసుకోండి.
- ఎక్కడక్కడ వివిధ వర్గాల ఖైదీలను ఉంచుతారో, ఎక్కడ డాక్టరు ఉంటారో మొదలైన వివరాలు తెలుసుకోండి.
- చట్ట ప్రకారం మీరు జైలులోని అన్ని భాగాలను, అందరు ఖైదీలను చూడాలి కాబట్టి జైలు అధికారులు మీతో తప్పనిసరిగా సహకరించాలి.

విధుల గురించి చర్చించడానికి ముందు, సందర్శకులు తమ పనిలో తప్పదారి పట్టకుండా జాగ్రత్త పడాలని సూచించడం అవసరం. సందర్శకులు తాము చూస్తున్న దానికి, వాస్తవంగా జరుగుతున్న దానికి మధ్య బేధాన్ని గ్రహించగలగాలి. ఇందుకు సబంధించి డా. వివియన్ స్టైర్స్ అనే ఆమె రాసిన పుస్తకం నుండి ఉటంకించడం దలచాము. ఆమె 30 దేశాలలోని జైళ్ళను సందర్శించారు. జైలు సమస్యలపై విస్తృతంగా పనిచేశారు. నేరస్తుల పునరావాస జాతీయ సంఘానికి అధ్యక్షురాలిగా పనిచేశారు. జైళ్ళ అధ్యయనాల అంతర్జాతీయ కేంద్రం, లండన్ లో ఆమె పరిశోధకురాలుగా పని చేస్తున్నారు. ఈ కింద విభాగం ఆమె పుస్తకం నుండి తీసుకున్నదే.

6.2 “మంచి జైలు”కు సంకేతాలేమిటి?

“శిక్షల సంస్కర్తలకు ఉన్న ఒకానొక లక్ష్యం జైళ్ళ సంస్కరణ. ‘సంస్కరించబడిన జైళ్ళు’ చూడడానికి ఎలా వుంటాయి? జైలు ప్రపంచంతో అనుభవం లేని సామాన్య ప్రజలకు అదెలా తెలుస్తుంది? తను ప్రవేశిస్తున్న జైలు, నిజంగా గౌరవమైన మానవీయమైన స్థలమో లేక బాధను, క్రూరత్వాన్ని కప్పివుంచిన నరకమో ఎవరైనా ఎలా చెప్పగలరు? ఇది సులభంగా సమాధానం చెప్పుకోగల ప్రశ్న కాదు. క్రూరత్వాన్ని దాచిపెట్టడం సులభం. యధాలాపంగా సందర్శించే వారికి వాస్తవంగా ఏం జరుగుతున్నదనే విషయం అంతసులభంగా స్పష్టంగా కనపడాలని లేదు. జైళ్ళలో హింసాయుత అధికార నిర్మాణానిదే పెత్తనమని, జైళ్ళ సిబ్బందికి క్రూరంగా ప్రవర్తించడమే అలవాటని, అక్కడ అవినీతి అంటువ్యాధి అని, అందుకు సూచనలు కనిపించినా వారు తెలుసుకోలేరు. సందర్శకులు జైలుకు వస్తారని తెలిసినప్పుడు వాటిని హడావుడిగా శుభ్రపరచడం గురించి, వెల్ల వేయడం గురించి మనం వింటుంటాం. అప్పుడే అద్భుతమైన ఆహార పదార్థాలు హఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమౌతాయి. తాజాగా వండిన ఆహార పదార్థాలు పాత్రలలో కనిపిస్తాయి. ‘వాళ్ళు ఇక్కడ మంచి భోజనం చేస్తారు’. ఖైదీలకు సిగ్గు ఎక్కువ కాని మీతో మాట్లాడడానికి ఇష్టపడ్డ ఒక వ్యక్తిని తీసుకొచ్చాం’ లాంటి మాటలు వినపడతాయి. ఒక గది నిండా సరియైన ఆహారం లేక పీక్కు పోయిన మొహాలతో ఉన్న యుక్త వయస్కులను ముప్పై ఏళ్ళ వయసున్న ఒక ఖైదీ నియంత్రిస్తుంటాడు. క్రమ పద్ధతిని పాటించేలా చేయడం అతని పని. ‘అతను వారికి తండ్రి లాంటి వాడు’ అని చెబుతారు.

దాచిపెట్టడం సులభమే కానీ సందర్శకులు, తమకు చూపిస్తున్న దాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి పనికి వచ్చే కొన్ని గుర్తులు, సూచనలు ఎప్పుడూ ఉంటాయి. ముందుగా జైలు సందర్శనను మనం ఊహించుకోవాలి. అది ప్రవేశద్వారం దగ్గర మొదలవుతుంది. అక్కడి నుంచే సందర్శకులు అనుమతిని కోరుతారు. అక్కడ సిబ్బందిలో ఒకరు కనిపించి ‘మిమ్మల్ని ఖైదీలు బంధించడం జరిగితే, మీ విడుదల కొరకు ఎటువంటి చర్యలు జరపబడవు అని ముందుగా చెప్పడం నా బాధ్యత’ అనే మాటతో మిమ్మల్ని పలకరిస్తే, అది మంచి శకునమేమీ కాదు. అలాగని చాలాసేపు నిల్చున్నా పట్టించుకోకుండా నిరాసక్తంగా ఉండే ద్వారపాలకుడు కూడా మంచి శకునమేమీ కాదు.

జైలులో ప్రవేశించిన తర్వాత వినడం చాలా ముఖ్యమైన విషయం. శబ్దాలు ఇవ్వగల విశ్వాసాన్ని నిశ్శబ్దం ఎన్నడూ ఇవ్వలేదు. గదుల తలుపుల వెనకాల బతికున్న శ్వాసిస్తున్న మనుషులు కొన్ని వందల మంది లేక వేల మంది ఉండవచ్చు. ఎటువైపు నుండి ఎటు వంటి శబ్దమూ రాకపోతే, గొంతులు వినపడకపోతే, రేడియోల నుండి సంగీతం రాకపోతే, పని చేస్తున్న ధ్వని రాకపోతే, వాళ్ళేం చేస్తున్నట్టు? ఎందువల్ల వారి నుండి ఎటువంటి శబ్దాలు లేవు? అని ఆలోచించండి.

నిండుగా ఖైదీలతో ఉన్న బ్యారక్ లోనికి సందర్శకులు ప్రవేశించి నప్పుడు, వారంతా నిలబడి, ఒక ఖైదీ వైపు బెరుకుగా చూస్తూ, అతనేం మాట్లాడతాడోనని ఎదురుచూస్తూ నిలబడితే ఈ బ్యారక్ ను నియంత్రించడానికి కొంతమంది తాబేదార్లున్న ఒక బాస్ ఉన్నాడని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఒక పేద దేశంలో ఖైదీలు నివసించే గదులను మీరు చూస్తుంటే కనుక, అవి చాలావరకు ఖాళీగా ఉంటూ, ఒక్క పడకలు మాత్రం నేలమీద పరిచి ఉంటాయి. ఎక్కువ మంది ఖైదీలకు ఒక్క దుప్పటి, కొద్ది వస్తువులు మాత్రమే ఉంటాయి. ఒకటి రెండుచోట్ల మాత్రం మూడు, నాలుగు దుప్పట్లు, దిక్కు, చాలా వస్తువులు కనిపించవచ్చు. ఆ ఖైదీలు ఇతరుల కంటే అంత మెరుగ్గా ఎలా ఉన్నారు అని ఆలోచించండి.

‘శిక్షించడానికి ఉపయోగించే గదులను మీరు సందర్శించాల్సిన అవసరం లేదు. ఈ రోజు అక్కడ ఎవరూ లేరు’ అని వాళ్ళు మీతో అనొచ్చు. ఏమో ఉండొచ్చు, ఉండకపోవచ్చు. అలాగే అన్ని సౌకర్యాలు ఉన్న తరగతి గదిలో పని దినాలలో ఉదయం 11 గంటల ప్రాంతంలో ఎవరూ లేకపోవడం మీలో చాలా ప్రశ్నలకు తావివ్వాలి. అదేవిధంగా బయటికి శబ్దం వినబడని గోడలు ఉండి, సహజమైన వెలుతురు, ఫర్నీచర్ లేక, ఒక కాంక్రీటు బండ మాత్రం ఉండి, ఎంత తరచుగా ఆ గదిని వాడతారనే దానికి ఎటువంటి రికార్డులు లేకపోతే అది మీలో మరిన్ని ప్రశ్నలకు తావివ్వాలి.

ఖైదీలు తమ కుటుంబ సభ్యులను కలవసీయకుండా ఆపడం లేదా తగ్గించడం ఒక శిక్షగా అమలు చేస్తున్నారా లేదా అనేది జైలు నిర్వాహకుల ఆలోచనా ధోరణిపై కొంతవరకు వెలుగును ప్రసరింపజేస్తుంది. దీనిని ఒక కొండగుర్తుగా తీసుకోవచ్చు. ఖైదీల మీద దాడి చేశారనే ఆరోపణపై జైళ్ళ సిబ్బంది న్యాయస్థానం ముందు

ఎప్పుడైనా నిలిచారా అన్నది మరొక ప్రమాణం. అంటే చట్టబద్ధ పాలన జైళ్ళలోనూ వర్తిస్తుంది లేదా అనేది చూడండి.

మీరు సందర్శించిన జైలు గౌరవనీయమైన, మానవీయమైన స్థలంగా ఉందని గుర్తించడానికి ఎలాంటి సంకేతాలు ఉపయోగ పడతాయి? మీరు ప్రవేశద్వారం వద్దకు వచ్చినప్పుడు సందర్శకులలో ఉపాధ్యాయులు, స్వచ్ఛంద కార్యకర్తలు మొదలైన వారు లోపలికి వెళ్ళడానికి ఎదురుచూస్తూ ఉంటే, అది సానుకూల దృశ్యమే. ఇద్దరూ మనుషులే అనే పరస్పర గుర్తింపుతో ఖైదీలు, జైలు సిబ్బంది మాట్లాడు కోవడం మీ కంటపడితే, మీరు ఆ జైలు గురించి సానుకూలంగా ఆలోచించవచ్చు. మీరు అడగకుండానే శిక్షకు ఉపయోగించే గదిని మీకు అధికారులు చూపిస్తే కూడా అది మంచి సంకేతమే. 'కావా లంటే మీరు ఖైదీలతో మాట్లాడండి' అని చెప్పి మీకు వినిపించనంత దూరంలో వాళ్ళు వెళ్ళి నిలబడినా ఆ జైలులో సిగ్గుమాలిన రహస్యాలు ఏమీ లేవని మీరు అర్థం చేసుకోవచ్చు.

సందర్శకుల గదిలో కొన్ని పూలు, చిత్రపటాలు ఉంటే అవి తమ కుటుంబ సభ్యుణ్ణి బాధాకరమైన పరిస్థితులలో కలవడానికి దూర ప్రాంతాల నుండి వచ్చిన సందర్శకుని భావాల పట్ల జైలు అధికారి కొంత సున్నితంగా స్పందించడాని అర్థం చేసుకోవచ్చు. గోడలపై ఖైదీలు వేసిన చిత్రాలు, జైలులో జరుగుతున్న విషయాల గురించిన సమాచారంతో నోటీసు బోర్డు, విడుదలయ్యే ఖైదీలకు లభించే సేవలు, సహాయాల గురించిన నోటీసు బోర్డు, సందడి, నాటకాలు, సంగీతం, ఖైదీలు నడిపే వార పత్రిక - ఇవన్నీ ఖైదీలను బాగా చూస్తున్నారనడానికి, వారి సామర్థ్యాన్ని వెలికి తీసేందుకు, నైపుణ్యాన్ని సజీవంగా ఉంచేందుకు ప్రయత్నం చేస్తున్న వాతావరణానికి గుర్తులు.

6.3 సందర్శకులు ఎన్నిసార్లు సందర్శించాలి?

ఆంధ్రప్రదేశ్ జైలు రూల్ 28(1) ప్రకారం, ప్రతి అధికార, అనధికార సందర్శకునికి ఒక్కొక్కవారం సందర్శనకు అవకాశం వచ్చేలా విజిటర్స్ బోర్డు అధ్యక్షుడు రోస్టర్ విధానాన్ని అనుసరించి వంతులను తయారుచేయాలి. ఎవరు ఏ వారంలో సందర్శించాలో తెలుపుతూ ఆయన / ఆమె సందర్శకులకు ముందస్తు నోటీసు

పంపాలి. ఒక వారంలో ఫలానా రోజు సందర్శించాలనే నిబంధనేదీ లేదు. కానీ, సందర్శకులు ఆ వారంలోని ఏ పని దినంలోనైనా జైలును సందర్శించవచ్చు. అంతేకాక అధ్యక్షుడు నిర్ణయించిన రోజులలోనే కాక, సందర్శకులు ఇతర రోజులలోనూ, సాధారణ పని దినాలలో కూడా జైలును సందర్శించవచ్చును.

జైళ్ళ సందర్శనకు సంబంధించిన అనుమతులు, ముందస్తు సమాచారం లాంటి విషయాలలో వివిధ రాష్ట్రాలలో తేడాలు ఉన్నప్పటికీ, ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఎన్నిసార్లు జైలును సందర్శించవచ్చు అనే దానిపై గరిష్ట పరిమితి ఏదీ లేదు.

జైళ్ళ సందర్శనకు సాధారణ మార్గదర్శకాలు

- జైళ్ళ సందర్శనపై గరిష్ట పరిమితి లేనందువల్ల సంస్కరణలను ప్రోత్సహించడానికి, పరిస్థితులను మెరుగుపరచడానికి సందర్శకులు అవసరమైనంత తరచుగా జైలును సందర్శించాలి.
- 'మోడల్ జైళ్ళ' పేరు మీద ఈ మధ్యకాలంలో చాలా ప్రాంతాలలో వచ్చిన వాటిలో నిజంగా ఏం జరుగుతుందో తెలియాలంటే తరచుగా సందర్శించాల్సిందే.
- జైలును సహేతుకమైన కారణాలతో సందర్శించాలే కాని మీ బాధ్యతలకు సంబంధం లేని కారణాలతో కాదు.
- జైలు సిబ్బందితో కాని, ఖైదీతో కానీ అవినీతి కార్యక్రమాలకు పాల్పడవద్దు.
- మీ సందర్శన వలన అధికారులకు లేక సిబ్బందికి తమ సాధారణ విధుల నిర్వహణలో ఇబ్బందులు రాకుండా జాగ్రత్తలు తీసుకోండి.
- సాధ్యమైనంత వరకు జైలు సిబ్బంది అత్యవసర పనులలో లేనప్పుడు, ఖైదీలు లాకప్పులో లేనప్పుడు సందర్శించడానికి ప్రయత్నించండి.
- పరిస్థితులను మెరుగుపరచడానికి, సమస్యలను పరిష్కరించడానికి కలిసి పనిచేసే ఈ అవకాశంగా మీ జైలు సందర్శనలను అర్థం చేసుకునేలా సిబ్బందిని ప్రోత్సహించండి.

6.4 అధికార సందర్భకుల విధులు - బాధ్యతలు

హోదా	విధులు	బాధ్యతలు
ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ పోలీస్	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఖైదీలను కోర్టుకు, వైద్యశాలలకు తీసుకు వెళ్ళడానికి సరిపడినంత సంఖ్యలో పోలీసు గార్డులను కేటాయించడం. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ప్రతి మూడు నెలలకు కనీసం ఒకసారి జైలును సందర్శించాలి. ■ అది సాధ్యం కాకపోతే, డి.ఐ.జిని పురమాయించి నివేదిక తెప్పించుకోవాలి.
వైద్య, ఆరోగ్య సేవల డైరెక్టరు	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైళ్ళలో వైద్య సేవల స్థాయిని, ఖైదీల ఆరోగ్య సమస్యల గురించి తెలుసుకోవడం, వాటికి పరిష్కారాలు చూపించడం. ■ అర్హత, అనుభవం ఉన్న తగినంత మంది వైద్యులను రాష్ట్రంలోని అన్ని జైళ్ళలో నియమించడం. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ వ్యక్తిగతంగా సందర్శించడం. ■ లేదా, జిల్లా వైద్యాధికారులను, సివిల్ సర్జన్లను జైళ్ళను సందర్శించమని పురమాయించి, వృత్తి పరమైన విధులను నిర్వర్తించేలా చర్యలు తీసుకోవడం.
జిల్లా కలెక్టరు	<ul style="list-style-type: none"> ■ సందర్భకుల బోర్డు సమావేశాలను మూడు నెలలకు ఒకసారి నిర్వహించడం, జైలును సందర్శించడం. ■ ప్రొజెషన్, పెరోల్, తాత్కాలిక సెలవు, అత్యవసర సెలవు, ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ లాంటి అంశాలను పరిశీలించడం. ■ జైళ్ళ ఇతర సమస్యలను పరిష్కరించడంలో చొరవ చూపడం. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ వ్యక్తిగతంగా సందర్శించడం. ■ అది సాధ్యం కాకపోతే, అదనపు జిల్లా మేజిస్ట్రేట్ లేదా సబ్ డివిజనల్ మేజిస్ట్రేట్లు జైలును సందర్శించేలా ఆదేశించి ప్రతినెల నివేదికలు తెప్పించుకోవడం. ■ జైలు సూపరింటెండెంట్ నుండి తరచూ నివేదికలు తెప్పించుకోవడం. ■ సందర్భకుల సూచనలపై తగు నిర్ణయాలు తీసుకోవడం, అవి అమలయ్యేలా చూడడం.
జిల్లా సెషన్సు న్యాయమూర్తి	<ul style="list-style-type: none"> ■ విచారణలో ఉన్న ఖైదీల కేసులను తగిన సమయంలో పరిష్కరించడం. ■ ఖైదీల అప్పీళ్ళపై సరియైన సమయంలో చర్యలు తీసుకోవడం. ■ తీర్పుల ప్రతులు తీర్పులు వెలువడిన రోజునే అందేలా చర్యలు తీసుకోవడం. ■ జైలును సందర్శించినప్పుడు ఖైదీలు చేసే ఫిర్యాదులు, అభ్యర్థనలపై వెంటనే చర్య తీసుకోవడం. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ వ్యక్తిగతంగా సందర్శించడం. ■ అది సాధ్యం కాకపోతే, జిల్లా అదనపు న్యాయమూర్తి కాని, జుడీషియల్ మేజిస్ట్రేట్ కాని జైలును సందర్శించి నెలనెలా నివేదికలు తనకు సమర్పించేలా చూడడం. ■ జైలు సూపరింటెండెంట్ నుండి క్రమం తప్పకుండా నివేదికలు తెప్పించుకోవడం. ■ సందర్భకుల సూచనలపై తగిన నిర్ణయాలు తీసుకోవడం, హైకోర్టు, సుప్రీంకోర్టు మార్గదర్శకాలు సకాలంలో అమలయ్యేలా చూడడం.

6.5 అడగవలసిన ప్రశ్నలు, ఎదుర్కొనే అడ్డంకులు, ఇవ్వగలిగిన సూచనలు

ప్రశ్నలు	సందర్భకుల సూచనలను అమలు చేయడంలో జైళ్ళ సిబ్బందికి ఉన్న సమస్యలు, అడ్డంకులు	చర్యలు చేపట్టడానికి సూచనలు
<p>భవనాలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ భవనాలు సురక్షితమేనా? ■ వాటికి మరమత్తులు, తాపదం వగైరా అవసరమా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైళ్ళ శాఖ పంపే ఉత్తరాలను ప్రజా పనుల విభాగం (PWD) పట్టించుకోదు. నిధులు లేవని కొన్నిసార్లు నిస్సహాయత వ్యక్తం చేయొచ్చు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ సమస్యలను స్పష్టంగా ఎత్తిచూపండి. సరియైన చర్యలను సూచించండి. ■ సమాజంలోని సభ్యులుగా సందర్భకులు జిల్లా కలెక్టరు మీద, ఇతర సంబంధిత అధికారుల మీద ఒత్తిడి తెచ్చి పరిస్థితులను చక్కదిద్దాలి.
<ul style="list-style-type: none"> ■ పరిమితికి మించిన ఖైదీలు (over crowding) ఖైదీలు అధిక సంఖ్యలో ఉంటే వారిని సురక్షితంగా ఉంచడానికి ఎటువంటి చర్యలు తీసుకుంటున్నారు? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ నేర శిక్షాస్మృతి (Cr.PC)లోని సెక్షన్లు 151, 107, 116 క్రింద ఎక్కువ మంది జైళ్ళకు వస్తున్నారు. ప్రొబేషన్, పెరోల్, తాత్కాలిక విడుదల క్రింద విడుదలకు అర్హులైన వారి దరఖాస్తులను పరిష్కరించడంలో జిల్లా యంత్రాంగం, న్యాయ వ్యవస్థలోని ఇతర విభాగాల అధికారులు తరచూ అలసత్వం ప్రదర్శిస్తారు. ■ నేర విచారణా స్మృతి (Cr.PC)లో సెక్షన్ 433-ఎ కొనసాగడం వలన జీవిత ఖైదు పడిన వారిలో కొంతమంది ఖైదీలు రెమిషన్ వల్ల లాభం పొందలేక చాలా కాలం జైళ్ళలో ఉంటున్నారు (వివరాలకు శిక్షపడిన ఖైదీల అధ్యాయాన్ని చూడండి). 	<ul style="list-style-type: none"> ■ వ్యక్తిగత పూచీకత్తుపై విడుదలకు అర్హత ఉన్న నిందితులను జైళ్ళకు పంపకుండా విడుదల చేయమని, సంబంధిత రెవెన్యూ అధికారులతో మాట్లాడండి. ■ శాసనసభ, పార్లమెంటుల ద్వారా సెక్షన్లు 433-(ఎ)ను తొలగించడానికి ప్రయత్నించండి. ■ నిందితులను జైలుకు పంపిన 2 నెలలలోపు ప్రొబేషన్ పై విడుదలకు చేసుకున్న దరఖాస్తులను పరిష్కరించేలా చర్యలు తీసుకోండి. ■ జిల్లా పోలీసు అధికారి లేక కలెక్టరు అభి ప్రాయాల కన్నా, ఖచ్చితమైన సమాచారంతో ప్రొబేషన్ అధికారి చేసే సిఫారసులకు ఎక్కువ విలువ ఇవ్వాలని వాదించండి. ■ అర్హత ఉన్న జీవిత ఖైదీలకు క్షమాభిక్ష, రెమిషన్ ప్రసాదించాలని గవర్నరును, ముఖ్యమంత్రిని కోరండి.
<p>మురుగు కాల్వలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ మురుగు కాల్వల వ్యవస్థ సరిగా ఉన్నదా? లేదంటే లోపాలేమిటి? ■ వాటిని తరచూ శుభ్రం చేస్తారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ప్రజా పనుల శాఖ మురుగు కాల్వల, పైపుల నిర్వహణకు బాధ్యత వహించాలి. నిధుల కొరత వల్లే వాటిని సరిగా నిర్వహించలేక పోతున్నామని చెబుతుంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ మీ పలుకుబడిని ఉపయోగించి ప్రజాపనుల విభాగం సకాలంలో సక్రమంగా పనులు చేసేలా చూడండి.
<p>నీటి సరఫరా</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ తగుమోతాదులో నీటి లభ్యత ఉందా? ■ నీటి నిల్వ పద్ధతులు సురక్షితమైనవేనా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ నీటి సరఫరా బోర్డు నుండే నీరు తగు పరిమాణంలో సరఫరా కాదు. ■ నీటిని పరిశుభ్రం చేసే పరికరాలు జైలులో ఉండవు. ■ ఖైదీల సంఖ్యకు సరిపడా నీటిని నిల్వ చేయడానికి సరియైన వసతులు ఉండవు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైలుకు ఎక్కువ నీటిని తక్కువ పన్నుకు సరఫరా చేసేలా మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ ను ఒప్పించండి. ■ నీటిని శుభ్రం చేసే పరికరాలను జైలుకు అందించడానికి సహాయం చేయండి. ■ వెనుకబడిన, మారుమూల, మెట్ట ప్రాంతాలలో ఉన్న జైళ్ళలో వర్షపు నీటి నిల్వ, నిర్వహణా పద్ధతుల అమలుకు సహాయం చేయండి.
<p>నీటి బావులు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ క్రమం తప్పకుండా బావులను శుభ్రం చేస్తారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ గతంలో ఖైదీలే ఈ పనులను నిర్వర్తించి, రెమిషన్ సంపాదించుకునే వారు. ప్రస్తుతం ఖైదీలు ఈ పనులు చేయడంలో 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ప్రజాపనుల శాఖ ఈ పనిని చేపట్టేలా ఒత్తిడి తీసుకురండి.

	<p>ఆసక్తి చూపడం లేదు. అంతేకాక ఈ పనిని ప్రమాదకరమైనదిగా భావిస్తున్నారు.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ అది సాధ్యం కాకపోతే ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు అన్వేషించండి.
<p>ఆహారం</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ఆహార పదార్థాలు సక్రమంగా నిల్వ చేస్తారా? ■ అవి నాణ్యమైనవేనా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఖైదీల సంఖ్య పరిమితికి మించి ఉండడంతో (over crowding) ఆహార పదార్థాలను పరిశుభ్రంగా నిల్వ చేయడానికి కావలసినంత స్థలం జైలులో ఉండదు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఆచరణయోగ్యమైన కొత్త పద్ధతుల్ని సూచించాలి.
<p>కూరగాయల తూకం మరియు నాణ్యత</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ పట్టికలో సూచించిన తూకంతో కూరగాయల తూకం సరిపోతోందా? ■ అవి పరిశుభ్రంగా, నాణ్యంగా ఉంటాయా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ వండడానికి తొక్కలు తీసినప్పుడు కూరగాయల బరువు తగ్గుతుంది, కాని తొక్కలు తీసిన కూరగాయలు కొంటే పోషక విలువలు పోతాయి. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైలు సందర్భాలు ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు సూచించాలి.
<p>ఆహార సరఫరా</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ఇస్తున్న ఆహారం సరియైన పరిమాణంలో ఉందా? అది సక్రమంగా వండినదేనా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ శిక్షణ కలిగిన వంటవారు లేకపోవడం వల్ల ఆహారం రుచికరంగా ఉండదు. ■ తామే వండుకోవడానికి ఖైదీలు పదార్థాలను తీసుకుంటారు. ఇది సమస్యలను సృష్టిస్తుంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైళ్ళలో వంటవారి నియామకం కొరకు అధికారులు చొరవ చూపేలా మీ పలుకుబడిని ఉపయోగించండి. ■ జీవిత ఖైదు పడిన వారికి లేక స్వచ్ఛందంగా ముందుకు వచ్చే వారికి వంటలో తర్ఫీదు ఇవ్వడానికి ఏర్పాట్లు చేయగలరేమో ఆలోచించండి.
<p>రేషను</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ఖైదీల సంఖ్యకు సరిపడా రేషను లభిస్తున్నదా? 	---	<ul style="list-style-type: none"> ■ రేషను విడుదలలో ఎటువంటి తేడాలను గమనించినా సమస్యను చివరిదాకా పరిష్కరించడానికి చొరవ తీసుకోండి.
<p>నూనె, మసాలాలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ నూనెలు, మసాలాలను ఒక బాధ్యత గల అధికారి సమక్షంలో కూరలలో వేస్తారా? 	---	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఏమైనా తేడాలు లేక సమస్యలు ఉంటే అవసరమైన చర్యలు తీసుకోండి.
<p>బట్టలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ నిబంధనలో పేర్కొన్న పరిమాణంలో బట్టలను, పడకను ఖైదీలు కలిగివున్నారా? ■ చలికాలంలో అదనపు దుప్పట్లను నిబంధనల ప్రకారం ఇస్తున్నారా? ■ అవి ఉపయోగించగల స్థాయిలో ఉంటాయా? ■ పడకను ప్రతి రోజూ లేక సాధ్యమైనప్పుడు ఎండబెడతారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ చాలామంది ఖైదీలు తమ బట్టల గురించి శ్రద్ధ తీసుకోరు. వాటిని చింపడం లేక కాల్చడం చేస్తారు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ అలాంటి ఖైదీలతో వ్యవహరించే తీరుగురించి సముచితమైన సూచనలను చేయండి. ■ ఏమన్నా లోపాలను గమనిస్తే వాటిని సంతుష్టికరంగా పరిష్కరించడానికి చర్యలు తీసుకోండి.

<p>స్నానం</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ఖైదీలు ప్రతిరోజూ స్నానం చేస్తారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ కొంతమంది ఖైదీలు ప్రతిరోజూ స్నానం చేయడానికి ఇష్టపడరు. వారి అపరిశుభ్రతవల్లే వారు అనారోగ్యం పాలవుతారు. ■ స్నానం చేయాలని ఎప్పుడైనా బలవంతం చేస్తే, హింసిస్తున్నట్టు న్యాయస్థానానికి ఫిర్యాదు చేస్తారు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ అలాంటి ఖైదీలకు ఆరోగ్య సూత్రాలపై అవగాహన తరగతులు నిర్వహిస్తే ఆరోగ్యం పట్ల ఖైదీలలో ఆసక్తి పెరగవచ్చు.
<p>శ్రమ</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ పని చేసే ఖైదీలకు అర్థవంతమైన పని ఇస్తున్నారా? ■ చేసిన పనిని సాయంత్రం ఎవరు పరిశీలిస్తారు? ■ ప్రతి ఖైదీ చేసిన పని సక్రమంగా రికార్డు అవుతుందా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ సంప్రదాయక పరిశ్రమలు ఉపయోగకరంగా లేక పోవడమేకాక లాభదాయకంగా కూడా లేవు. ■ ఉన్నచోటు కంటే ఎక్కువ మంది ఖైదీలను ఉంచడం వల్ల ఫ్యాక్టరీల షెడ్లు కూడా ఖైదీల నివాస ప్రాంతాలుగా మార్చబడ్డాయి. ■ జైలు పరిశ్రమలు మూతపడుతుండడంతో ఖైదీలకు తగినంత పని లభించడం లేదు. ■ అందుకే కఠిన కారాగారానికి గురైన ఖైదీలకు పని కల్పించలేకపోతున్నాం. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైళ్ళలో చెయ్యడానికి పని లేకపోతే, కఠిన కారాగారానికి గురైన ఖైదీలతో వ్యవహరించడానికి కొత్త ఉపాయాలు ఆలోచించండి. ■ ఖైదీలకు పని కల్పించగల పరిశ్రమను ప్రారంభించడానికి ఉన్న అవకాశాలను అన్వేషించండి.
<p>రెమిషన్</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ఖైదీలు వాస్తవంగా చేసిన శ్రమపై ఆధారపడి సాధారణ రెమిషన్ ఇస్తున్నారా? ■ కేటాయించిన పనిని పూర్తి చేయక పోవడం వల్ల రెమిషన్ పొందని ఖైదీలు ఎవరైనా ఉన్నారా? ■ ఉంటే, వారిని శిక్షించడం ద్వారా వారి చేత పని చేయించే ప్రయత్నం జరుగుతోందా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ మాదకద్రవ్యాల చట్టం క్రింద, హత్యతో కూడిన బందిపోటు దొంగతనం క్రింద శిక్ష పడిన వారికి రెమిషన్ ఇవ్వడం లేదు. ■ అందుకే కేటాయించిన పనిని పూర్తి చేయడానికి ఆ ఖైదీలు ఎటువంటి ఆసక్తి చూపరు. ■ అలాంటి వారి విషయంలో శిక్షిస్తామనే భయం పని చేయదు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ అవసరమైన సవరణలు తేవడానికి శాసనసభ, పార్లమెంటు స్థాయిలలో ప్రయత్నం చేయాలి. ■ చేసిన పనికి సరిపడా రెమిషన్ ఇస్తున్నారో లేదో ఖైదీలతో మాట్లాడి చూడండి. ఆ రకంగా ఏవైనా అవకతవకలు జరుగుతున్నాయేమో నిర్ధారించుకోండి. ■ అనాసక్తితో ఉన్న ఖైదీలచేత శిక్షించకుండానే పని ఎలా చేయించవచ్చో ఆలోచించండి.
<p>శిక్షలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ఆ జైలులో శిక్షల రేటు చాలా ఎక్కువ ఉందా? 	<p>---</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ శిక్షించే అవసరం లేకుండా జైలులో క్రమ శిక్షణను పెంచే, చెడు ప్రవర్తనను నియంత్రించే పద్ధతుల గురించి చర్చించండి.
<p>క్రమ శిక్షణ</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ నిషేధిత వస్తువుల గురించి ఖైదీలను తరచూ చెక్ చేస్తుంటారా? 	<p>---</p>	<p>---</p>
<ul style="list-style-type: none"> ■ ఇక్కడ అక్కడ తిరగకుండా ఖైదీలను నిరోధిస్తారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ గార్డులు తక్కువగా ఉండడం వల్ల ఈ విధులను విజయవంతంగా నిర్వర్తించలేక పోతున్నాం. ■ ఖైదీలపై నిఘా ఉంచడానికి వారిలోనే కొందర్ని ఉపయోగించడం సరిపోదు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ తగు సంఖ్యలో గార్డులను, జైలు సిబ్బందిని నియమించాలని ప్రభుత్వానికి గట్టిగా చెప్పండి.

<ul style="list-style-type: none"> ■ ఖైదీలను ఒక పద్ధతి ప్రకారం మార్చ్ చేయిస్తారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ గార్డులు తక్కువగా ఉండడంవల్ల ఈ విధులను కూడా విజయవంతంగా నిర్వహించలేకపోతున్నాం. ■ గార్డులు తక్కువగా ఉండడమనేది, రక్షణ సమస్యలను సృష్టిస్తుంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ తగు సంఖ్యలో గార్డులను, జైలు సిబ్బందిని నియమించాలని ప్రభుత్వానికి చెప్పండి.
<p>నేరాలకు అలవాటు పడిన వారు (Habitual Offenders)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ నేరాలకు అలవాటు పడిన వారిని రాత్రులలో మిగిలిన వారికి దూరంగా ఉంచుతున్నారా? పగలు కూడా వారిని వీలైనంత విడిగా ఉంచే ప్రయత్నం చేస్తున్నారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ కిక్కిరిసిన జైళ్ళవల్ల, సిబ్బంది కొరతవల్ల, దీని అమలులో సమస్యలు ఉన్నాయి. ■ ఫలితంగా పరిస్థితుల ప్రాబల్యం వల్ల నేరం చేసి మొదటిసారి జైలుకు వచ్చిన వ్యక్తులను వారు ప్రతికూలంగా ప్రభావితం చేయగలుగుతారు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైళ్ళ సామర్థ్యాన్ని పెంచేందుకు, నూతన జైళ్ళ నిర్మాణానికి సిబ్బంది నియామకానికి ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి తీసుకురండి. ■ నేరాలకు అలవాటు పడిన వ్యక్తులకు అంటే కరుడు గట్టిన నేరస్థులకు ప్రతి రాష్ట్రంలో ఒక ప్రత్యేక జైలు ఉండాలి. ■ మొదటిసారి నేరాలకు పాల్పడిన వారిని నేరాలకు అలవాటు పడిన వారి నుండి విడిగా ఉంచడానికి కొత్త పద్ధతులు సూచించండి.
<p>విచారణలో ఉన్న ఖైదీలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ దీర్ఘకాలం జైలులో ఉన్న విచారణ ఖైదీలు ఎవరైనా ఉన్నారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ వారి కేసులను పరిష్కరించడంలో న్యాయస్థానాలు చాలా సమయాన్ని తీసుకుంటాయి. ■ ఎస్సాడ్స్ సిబ్బంది కొరతవల్ల, దరిదాపు 45% మంది విచారణలో ఉన్న ఖైదీలను న్యాయస్థానం ముందు ఉంచడం లేదు. ■ న్యాయస్థానానికి తీసుకెళ్ళిన వారినందరినీ కూడా న్యాయమూర్తి ముందు హాజరు పరచడం లేదు. దానితో వారి రిమాండు దీర్ఘకాలం పొడిగించడం జరుగుతూ ఉంది. ■ ఈ పరిస్థితి విచారణ ఖైదీలలో కోపానికి, నిస్పృహకు, అనారోగ్యానికి దారి తీస్తూ ఉంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైలు అవసరాలకు సరిపడా పోలీసు సిబ్బందిని సమకూర్చేందుకు ప్రయత్నించండి. ■ కోర్టులో హాజరుపరిచిన ప్రతి విచారణ ఖైదీ కేసును న్యాయమూర్తులు, తమ సమక్షంలో, అదే రోజు విచారించేలా చూడాలి. ■ దీర్ఘకాలం విచారణ ఖైదీగా ఉన్న వారి కేసులను ప్రభుత్వం దృష్టికి, జిల్లా కలెక్టరు, న్యాయస్థానం దృష్టికి తీసుకురండి. ■ వివరాలకు విచారణ ఖైదీలపై అధ్యాయాన్ని చూడండి.
<p>మతి చలించిన వారు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ సివిల్ కేసులలో నిందితులుగా జైలు కొచ్చిన మతిస్థిమితం లేని ఖైదీ లెవరైనా చట్టం అనుమతించిన దానికంటే ఎక్కువ కాలం ఉన్నారా? ఉంటే, ఎవరి వారెంట్ కింద ఉన్నారు? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్నవారిని ఏ నేరారోపణ లేకుండానే నేర విచారణ స్పృతిలో 151 సెక్షన్ క్రింద అరెస్టు చేసి, ఒక తంతుగా జైలుకు పంపిస్తున్నారు. ఇది సమస్యలను సృష్టిస్తోంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ జైలు బయట ఉండే మెరుగైన మానసిక చికిత్సాలయానికి అటువంటి వారిని పంపవలసిందిగా జిల్లా యంత్రాంగంపై ఒత్తిడి తీసుకురండి.
<p>మానసిక వైకల్యం ఉన్న నేరస్థులు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ మానసిక వైకల్యం ఉన్న నేరస్థులు ఎవరైనా దీర్ఘకాలం జైలులో ఉన్నారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ అలాంటి ఖైదీలను ఉంచడానికి ప్రత్యేక వసతులు లేవు. ■ అలాంటి వారికి సహాయం చేయడానికి, చికిత్స చేయడానికి శిక్షణ పొందిన అధికారులు, వైద్యులు లేరు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ మానసిక వైకల్యం ఉన్న ఖైదీలను జైలు నుంచి తరలించడం గురించి, జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం జారీ చేసిన మార్గదర్శకాలను ఈ అధ్యాయంలోని అనుబంధం 6-ఎలో చూడండి. ఇందుకు సంబంధించి హక్కుల సంఘం డిసెంబరు 17, 1998న, 20

		<p>ఫిబ్రవరి 2001న మరో రెండు మార్గదర్శక కాలను కూడా పంపింది. వాటిని అనుసరించేలా చూడండి.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్న ఖైదీల విషయంలో తీసుకోవాల్సిన చర్యల గురించి పీపుల్స్ యాక్షన్ ఫర్ మెంటల్ హెల్త్, బెంగుళూరుకు చెందిన ఆర్. శ్రీనివాసమూర్తిని సంప్రదించండి. ■ ప్రతి కేంద్ర కారాగారంలో కనీసం ఒక మానసిక వైద్యుణ్ణి (psychiatrist)ను నియమించాలని ప్రభుత్వానికి విజ్ఞప్తి చేయండి.
<p>మహిళా ఖైదీలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ పురుషుల నుండి పూర్తి భద్రత మహిళా ఖైదీల నివాసానికి ఉన్నదా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ మహిళా ఖైదీలను పురుష ఖైదీలు ఉన్న వైపు నుండే కోర్టుకు తీసుకెళ్ళి తీసుకు రావడం జరుగుతోంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఈ సమస్యకు ఆచరణాత్మక పరిష్కారాన్ని సూచించండి.
<p>బాల నేరస్తులు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ 18 ఏళ్ళలోపు వారిని వయోజన ఖైదీల నుండి పగలు, రాత్రి కూడా విడిగా ఉంచుతున్నారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ బాల నేరస్తుల చట్టం 1986, 2000 అమలు తర్వాత జైలులో బాల నేరస్తులు లేరు. 	---
<ul style="list-style-type: none"> ■ వాళ్ళలో కూడా యుక్త వయస్సు రానివారి నుండి జైళ్ళ చట్టంలోని 27(2) సెక్షన్ ప్రకారం విడిగా ఉంచుతున్నారా? ■ బాల నేరస్తులకు విద్య నేర్పుతున్నారా? 	---	---
<p>యువకులు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ 18 నుండి 20 లేక 22 ఏళ్ళ వయసున్న వారిని బాలనేరస్తుల నుండి వయోజనుల నుండి కూడా రాత్రి పూట వేరు చేస్తున్నారా? 	---	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఈ నిబంధనను ఉల్లంఘిస్తున్నారేమో గమనించండి. వారి చదువు, శిక్షణ, పునరావాసానికి సంబంధించి సమగ్రమైన ప్రణాళికలను సూచించండి.
<p>గదులు (cells) ప్రతి ఒంటరి గది (solitary cell)ని రాత్రుళ్ళలో వాడతారా?</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ పరిపాలనా సౌలభ్యం కొరకు ప్రత్యేక కారణం ఏమీ లేకుండానే ఖైదీలను ఒంటరి గదులలో ఉంచుతున్నారా? ■ దీర్ఘకాలంపాటు రాత్రుళ్ళతో సహా ఖైదీలను సంకెళ్ళతో, గొలుసులతో బంధిస్తున్నారా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ డాక్టరు లేక మానసిక వైద్యుడి సలహాతో మానసిక వైకల్యం ఉన్న ఖైదీలను మాత్రం ఒంటరి ఖైదుల్లో ఉంచుతున్నారు. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఒంటరి ఖైదులో ఉంచడం వలన జరిగే హానిని గుర్తించి, ప్రత్యామ్నాయ సూచనలను చేయండి. ■ ఒంటరి ఖైదులో ఉంచాల్సిన అవసరం గురించి విచారించండి. అలాంటి వారిని జైలు వైద్యులు ప్రతి రోజు పరీక్షిస్తున్నారో లేదో కనుక్కోండి. ■ ఒంటరి ఖైదులో ఉంచడానికి న్యాయస్థానం నుండి అనుమతి, న్యాయబద్ధమైన కారణాలు ఉన్నాయో లేవో కనుక్కొని ప్రత్యామ్నాయ సూచనలు చేయండి.

<p>అప్పీళ్ళు (Appeals)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ అప్పీళ్ళను న్యాయస్థానానికి పంపడం లోనూ, వాటి నుండి సమాధానాలు పొందడంలోను తీవ్రమైన ఆలస్యం జరుగుతూ ఉందా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ సకాలంలో అప్పీలు చేసుకోవడానికి అనువుగా న్యాయస్థానం నుండి తీర్పుల ప్రతులు అందడం లేదు. ■ కోర్టు రిజిస్ట్రీలో చాలాసార్లు ఆలస్యమౌతుంది. కొన్నిసార్లు షైకోర్టు స్థాయి లోనూ అంతిమ నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి 10-12 రోజుల సమయం పడుతుంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ తీర్పును చదివిన సమయంలోనే తీర్పు ప్రతిని న్యాయమూర్తి ఖైదీకి అందించాలి. కాబట్టి ఈ సమస్యను పరిష్కరించడానికి జైలు సందర్శకులు చొరవ చూపాలి. ■ జిల్లా మరియు రాష్ట్ర ఉచిత న్యాయ సహాయ కేంద్రాలను సంప్రదించి, సకాలంలో ఖైదీలకు న్యాయసహాయం అందేలా ఏర్పాట్లు చేయండి.
<p>తోటలు</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ జైలుకు సరఫరా అవుతున్న మొత్తం కూరగాయలు జైలు తోటల నుండే వస్తున్నాయా? లేదంటే, అలా జరిగేలా చూడవచ్చా? 	<ul style="list-style-type: none"> ■ పంటలు విత్తడానికి, నీటి సరఫరాకు, తోటల నిర్వహణకు పనిముట్లు లేవు. ■ తోటలకు కంచె లేకపోవడంతో కూరగాయలను జంతువులు మేయడం లేక దొంగిలించబడడం జరుగుతోంది. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ఉత్పాదకతను పెంచడానికి, నేలను సారవంతం చేయడానికి నీటి నిర్వహణకు, మీ దగ్గరలోని వ్యవసాయ విశ్వవిద్యాలయం, పరిశోధనా కేంద్రాలను సంప్రదించండి. ■ జైలు అవసరాలకు అనువైన వ్యవసాయ పనిముట్లను విరాళాలుగా అందేలా చూడండి.

6.6 వైద్య సమస్యలు

- మీరు సందర్శించే జైలులో స్త్రీ, పురుష నర్సులు, కాంప్యూటర్స్ అసలే లేకపోయినా, తగిన సంఖ్యలో లేకపోయినా, ఉన్నా కూడా తమ వృత్తిపరమైన విధులను సక్రమంగా నిర్వహించకపోయినా ప్రభుత్వంతో దాని గురించి చర్చించండి. మీ పలుకుబడిని ఉపయోగించి నిబద్ధత, నిజాయితీ, అనుభవం ఉన్న వైద్యులను తగు సంఖ్యలో జైలులో నియమితులయ్యేలా ప్రయత్నించండి.
- పూర్తికాల వైద్యులు నియమితులయ్యే వరకు జైలులో వైద్య సేవలు అందించడానికి నిబద్ధత, అనుభవం ఉన్న వైద్యులను మీ ప్రాంతాలలో గుర్తించి, తాత్కాలిక నియామకం కోసం వైద్య సేవల డైరెక్టరుకు సూచించండి.
- అనుభవం ఉన్న వైద్యులను జైలు అధికారి వద్దకు తీసుకెళ్ళి వారి సేవలను వినియోగించుకోవడానికి ఒక పథకాన్ని తయారు చేయండి. అదే విధంగా మహిళా వైద్యులను, నర్సులను కూడా తీసుకెళ్ళి మహిళా ఖైదీలకు ఆరోగ్య సేవలను అందించవచ్చు.
- ఎయిడ్స్ కు సంబంధించిన సమాచారాన్ని తెలిపేందుకు ఆ వ్యాధి నిరోధానికి తీసుకోవాల్సిన జాగ్రత్తల గురించి వివరించేందుకు వైద్యులను, ఈ సమస్యలపై పని చేసే స్వచ్ఛంద సంస్థలను సంప్రదించి ఖైదీలకు అవగాహన తరగతులు నిర్వహించండి. ఎయిడ్స్ కు సంబంధించిన అపోహలను, దురభిప్రాయాలను జైలు సిబ్బందిలో, ఖైదీలలో తొలగించడానికి స్వచ్ఛంద సంస్థలను ఉపయోగించుకోండి.

- ఆండ్రప్రదేశ్ ఎయిడ్స్ కంట్రోల్ సొసైటీ, ఇండియన్ మెడికల్ అసోషియేషన్, ఇండియన్ రెడ్ క్రాస్ లాంటి సంస్థల సహకారంతో వైద్య సేవలను జైలులోనే అందించవచ్చు.

జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం జైళ్ళలో వైద్య సేవలపై జారీచేసిన ఆదేశాలను అనుబంధం 6Bలో చూడండి.

క్షయ వ్యాధి ఉంటే

- నూతన జాతీయ క్షయ నిరోధక కార్యక్రమం కింద స్వచ్ఛంద సంస్థల సహకారంతో జైళ్ళలో వైద్య సేవలను అందించడానికి భారత ప్రభుత్వ వైద్యసేవల డైరెక్టరేట్ ఒక పథకాన్ని తయారు చేసింది. ఆ పథకం ప్రతులు రాష్ట్రస్థాయి వైద్య సేవల డైరెక్టరేట్ లో దొరుకుతాయి.
- ప్రపంచంలోని అన్ని జైళ్ళలో క్షయ వ్యాధిని అరికట్టడానికి పని చేస్తున్న ప్రపంచ ఆరోగ్య సంస్థ (WHO), రెడ్ క్రాస్ అంతర్జాతీయ కమిటీలను సంప్రదించండి. దీనికి సంబంధించిన వివరాలను ఈ పుస్తకం అనుబంధంలో ఇచ్చాం. ఆచరణాత్మక సలహాలతో కూడిన సమాచారాన్ని ఈ క్రింది వెబ్ సైట్ల నుండి పొందవచ్చు.

<http://www.who.int/gtb/publications/prisonsNTP/PDF/tbprisonsntp.pdf> and

http://www.who.int/gtb/publications/prisons/PDF/98_250.pdf

అనుబంధం - 6A

జైళ్ళలో మానసిక అనారోగ్యంతో మగ్గుతున్న వ్యక్తుల గురించి ముఖ్యమంత్రులకు / కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాల పాలకులకు లేఖ.

జస్టిస్ రంగనాథ మిత్రా
చైర్పర్సన్

జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం
11 సెప్టెంబర్, 1996

ప్రియమైన ముఖ్యమంత్రికి,

మానసిక ఆరోగ్య చట్టం, 1987లోని సెక్షన్ 2(1) నిర్వచనం పరిధిలోకి వచ్చే మానసిక వ్యాధిగ్రస్తులు కొందరు, సాధారణ జైళ్ళలో మగ్గుతున్నట్టు, వారిని ఖైదీలతో సమానంగా చూస్తున్నట్టు మా కమిషన్ దృష్టికి వచ్చింది. ఒక నిర్దిష్ట కాలపరిమితి లేకుండా వారిని జైలులో ఉంచినట్టు కూడా మా దృష్టికి వచ్చింది.

లూసనీ చట్టం, 1912, మరియు లూసనీ చట్టం, 1977 రద్దయి, వాటి స్థానంలో ఈ మానసిక ఆరోగ్య చట్టం 1-4-1993 నుండి అమలు లోకి వచ్చింది.

మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్న వ్యక్తులను జైలులో ఉంచడాన్ని ఈ కొత్త చట్టం అనుమతించదు. మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్న వ్యక్తులను రాంచీలోని మానసిక చికిత్సాలయానికి తరలించమని పాట్నా హైకోర్టు బీహార్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించింది.

పాట్నా హైకోర్టు ఆదేశాన్ని, చట్టాన్ని మీ దృష్టికి తెస్తూ, అక్టోబర్ 31, 1996 తర్వాత మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్న వ్యక్తులు ఏ జైలులోను ఉండకూడదని మీకు సలహా ఇస్తున్నాం. కాబట్టి దీనిని అమలు చేయడానికి జైళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ కు ఆదేశాలు ఇవ్వాలిందిగా కోరుతున్నాం.

నవంబరు 1, 1996 తర్వాత సాధ్యమైనన్ని ఎక్కువ జైళ్ళను కమిషన్ సందర్శించి ఇంకా జైళ్ళలో ఎవరైనా మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్నారా అన్న విషయాన్ని పరిశీలిస్తుంది. అలా ఉన్న ప్రతి కేసులో, మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్నవారికి లేదా వారి బంధువులకు నష్ట పరిహారాన్ని ఇవ్వమని ఆదేశిస్తుంది. ఈ డబ్బును తప్పు చేసిన అధికారి నుండి వసూలు చేయమని కూడా చెబుతుంది. ఈ ఉత్తరం ప్రతులను జైళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ కు, జైళ్ళ అధికారులకు, సిబ్బందికి, జిల్లా స్థాయి అధికారులకు విస్తృతంగా పంపండి.

మీ

సం॥

(రంగనాథ మిత్రా)

అందరు ముఖ్యమంత్రులకు / కేంద్రపాలిత ప్రాంత పాలకులకు.

అనుబంధం - 6B

జైళ్ళలో మానసిక అనారోగ్యంతో మగ్గుతున్న వ్యక్తుల గురించి రాష్ట్రాల/ కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రధాన కార్యదర్శులకు లేఖ.

లక్ష్మీ సింగ్
సంయుక్త కార్యదర్శి

జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం
డి.బి.నెం. 4/3/99 - PRP&P

11 ఫిబ్రవరి, 1999

ప్రియమైన ముఖ్యమంత్రికి,

విషయం: జైళ్ళలోని ఖైదీలకు / విచారణలో ఉన్న ఖైదీలకు ఆరోగ్య జాగ్రత్తలు - క్రమం తప్పకుండా వైద్య పరీక్షలు నిర్వహించడం గురించి రాష్ట్ర ప్రధాన కార్యదర్శులకు, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల పాలకులకు లేఖ.

జైళ్ళలో విస్తరిస్తున్న అంటువ్యాధులను ఆందోళనకర పరిణామంగా కమిషన్ గుర్తించింది. కమిషన్ నిర్వహించిన ఒక శాంపిల్ సర్వేలో జైళ్ళలో సంభవిస్తున్న మరణాలలో (కస్టడీలో జరిగే హింసపల్ల జరిగే మరణాలు కాకుండా) 79 శాతం క్షయవ్యాధి ఫలితంగా జరుగుతున్నట్లు వెల్లడైంది. ఈ గణాంకాలకు సార్వజనీన విలువ లేకపోవచ్చు కాని దీనిలో బయటపడ్డ ఒక విషాదకరమైన, దయనీయమైన విషయమేమిటంటే, ఖైదీలకు చేసిన మొదటి వైద్య పరీక్షలోనే, క్షయ నయం చేయలేని స్థాయికి చేరుకుని ఉందని, కిక్కిరిసిన జైళ్ళు ఈ వ్యాధి ముదరడానికి ప్రధాన కారణంగా కనిపిస్తుంది.

ఖైదీలు అంటువ్యాధుల బారిన పడకుండా చూడడానికి జైళ్ళలోని వైద్యులు, ప్రభుత్వ వైద్యులు ప్రతి ఖైదీకి క్రమం తప్పకుండా వైద్య పరీక్షలు నిర్వహించాలి. అలాంటి వైద్య సేవల కొరత ఉంటే, స్వచ్ఛంద సంస్థలను, ఇండియన్ మెడికల్ అసోసియేషన్ లాంటి వృత్తిపరమైన సంస్థల సేవలను వినియోగించాలి. వైద్య సేవలు ఎక్కడినుండి అందినా పర్వాలేదు, ప్రభుత్వం, జైళ్ళ అధికారులు జైళ్ళలోని ప్రతి ఖైదీకి ఎప్పటికప్పుడు వైద్య పరీక్షలు, సరియైన వైద్యం అందేలా చూడాలి.

22-01-1999న కమిషన్ నిర్వహించిన సమావేశం వివరాలను, జైలులో ఖైదీలు ప్రవేశించినప్పుడు నిర్వహించవలసిన వైద్య పరీక్షల సమూహా వివరాలను జతపరుస్తున్నాం చూడండి. ఈ సమూహా ప్రకారం రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు, జైళ్ళ అధికారులు ఖైదీలకు వైద్య పరీక్షలు నిర్వహించాలని కమిషన్ కోరుతుంది. ఈ పరీక్షలను వెంటనే చేపట్టాలని, ఈ విషయంలో పురోగతిని నెలవారీ నివేదికల రూపంలో కమిషన్ కు తెలియజేయాలని కమిషన్ కోరుతుంది.

మీ

సం॥

(లక్ష్మీసింగ్)

అన్ని రాష్ట్రాల / కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ప్రధాన కార్యదర్శులకు

జైలుకు కొత్తగా వచ్చే ఖైదీలకు నిర్వహించాల్సిన వైద్య పరీక్షల నమూనా

కేసు నంబరు

పేరు వయస్సు స్త్రీ / పురుషుడు

వేలి ముద్ర

తండ్రి పేరు / భర్త పేరు

వృత్తి

అడ్మిషన్ అయిన తారీఖు / సమయం

పుట్టు మచ్చలు

- గతంలోని అనారోగ్యానికి సంబంధించిన సమాచారం.
 - మీరు ఏ వ్యాధితోనైనా బాధపడుతున్నారా? అవును / లేదు
అవును అయితే, వ్యాధి పేరు:
 - ఈ వ్యాధికి మీరు మందులు వాడుతున్నారా?
 - 3 వారాలకన్నా ఎక్కువ కాలం మీరు దగ్గుతో బాధపడుతున్నారా? అవును / లేదు
 - మత్తు మందుల అలవాటు ఉందా?:
 - స్వచ్ఛందంగా ఖైదీ ఇచ్చే ఇతర సమాచారం:
 - శారీరక పరీక్షలు:
ఎత్తు సెం.మీ.లు బరువు కేజీలు
 - చివరి బహిష్టు సమయం
1. Paller	Yes/No
2. Lymph Node Enlargement	Yes/No
3. Clubbing	Yes/No
4. సైనస్	అవును/లేదు

5. Icterus అవును/లేదు

6. గాయాలు ఏవైనా ఉంటే

7. హెపటైటిస్‌కి రక్త పరీక్ష / లైంగిక వ్యాధులు / హెచ్.ఐ.వి (చట్టరీత్యా అవసరమైనప్పుడు ఖైదీకి వివరాలు తెలిపి, అతని / ఆమె అంగీకారంతో)

8. ఇంకేమైనా

శరీర వ్యవస్థ పరీక్షలు

1. నరాల వ్యవస్థ

2. గుండెకు సంబంధించిన వ్యవస్థ

3. శ్వాస వ్యవస్థ

4. కన్ను, ముక్కు, గొంతు

5. కడుపు, జీర్ణకోశ వ్యవస్థ

6. పళ్ళు, చిగుళ్ళు

7. మూత్రకోశ వ్యవస్థ

వ్యాధి ఉందో లేదో పరీక్షించి చికిత్స చేయడానికి ఈ వైద్య పరీక్షలు అవసరమని ఖైదీకి వివరించి అతని / ఆమె అంగీకారంతో వైద్య పరీక్షలు నిర్వహించడం జరిగింది.

వైద్య పరీక్షలు మొదలు పెట్టిన తారీఖు

వైద్య పరీక్షలు ముగించిన తారీఖు

వైద్యాధికారి

జైలు సందర్శకుల అధికారాలు, బాధ్యతలు, పరిధులు

7.1 జైలు మాన్యువల్ ప్రకారం జైలు సందర్శకుల అధికారాలు, పరిధులు

ఆంధ్రప్రదేశ్ జైలు మాన్యువల్లో ఈ విధంగా ఉంది.

- ఖైదీల జీవన పరిస్థితుల గురించి తెలుసుకోవడానికి సందర్శకులు జైలులోని అన్ని భాగాలను సందర్శించవచ్చు⁷⁸.
- నిరాహార దీక్షలో ఉన్న ఖైదీలను, క్రమశిక్షణ కారణాల రీత్యా విడిగా ఉంచిన ఖైదీలను⁷⁹, ప్రత్యేక తరగతికి చెందిన ఖైదీలుగా ప్రభుత్వం గుర్తించిన వారిని తప్ప మిగిలిన అందరూ ఖైదీలనూ కలిసి మాట్లాడే అధికారం సందర్శకులకు ఉంది⁸⁰.
- జైలు సందర్శకునికి సరియైన కారణాలు లేకుండా ఫిర్యాదు చేశాడన్న కారణంపై ఒక ఖైదీని జైలు అధికారి శిక్షించదలిస్తే కనుక జరిగిన విషయాన్ని వేయదలచిన శిక్షను రాతపూర్వకంగా సందర్శకునికి తెలియజేయాలి. జైలు అధికారి నిర్ణయంతో సందర్శకుడు విభేదిస్తే, ఆ కేసును జైళ్ళ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ కు పంపాలని కోరొచ్చు. జైళ్ళ ఐజీ తన నిర్ణయాన్ని సందర్శకునికి తెలియజేయాలి. ఆ తర్వాత సందర్శకుడు అవసరమైతే, ఈ విషయమై రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి లేఖ రాయవచ్చు⁸¹.

పైన పేర్కొన్న నిబంధన జైలు సందర్శకులకు వివిధ ప్రభుత్వ శాఖలను సంప్రదించే అవకాశం ఇస్తుంది. వారు జిల్లా కలెక్టరును, సెషన్స్ న్యాయమూర్తిని, హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తిని, వైద్య సేవల డైరెక్టరును, జైళ్ళ శాఖ డైరెక్టర్ జనరల్ ను, జైళ్ళ శాఖ మంత్రిని, జైళ్ళ శాఖ ముఖ్య కార్యదర్శిని, రాష్ట్ర, జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘాలను, మహిళా సంఘాలను సంప్రదించవచ్చు.

- పురుష సందర్శకులకు ఉన్న అన్ని అధికారాలు మహిళా సందర్శకులకూ ఉంటాయి. అయితే వారి అధికారాలు మహిళా ఖైదీల సమస్యలకే పరిమితం⁸².
- అయితే జైలు సందర్శకులు అధికారులకు ఎటువంటి ఆదేశాలు లేక ఆజ్ఞలు జారీ చేయరాదు⁸³.

7.2 సందర్శకులు తమ బాధ్యతాయుత పాత్రను ఏ విధంగానూ దుర్వినియోగం చేయరాదు.

- ప్రభావవంతంగా పని చేయాలంటే సందర్శకులు తమ విధులను నీతివంతంగాను, బాధ్యతాయుతంగాను నిర్వర్తించాలి. ఈ అధికారాన్ని దుర్వినియోగపరచకుండా ఉండేందుకు వారికి కొన్ని సూచనలు.

- జైళ్ళ అధికారులు తమ అధికారాన్ని దుర్వినియోగపరచకుండా నిరోధించేందుకే జైళ్ళ సందర్శకులను నియమిస్తారు కాబట్టి మళ్ళీ జైలు సందర్శకులు ఖైదీల ముందు తమ దర్బాన్ని ప్రదర్శించడానికో, లేక ఖైదీలపై అధికారులకున్న నైతిక అధికారాన్ని బలహీన పరచడానికో తమ అధికారాన్ని దుర్వినియోగపరచ కూడదు.
- మీకు తెలిసిన వారో, లేక మీ బంధువులో జైలులో ఉంటే, సాధారణ ఖైదీలకు ఇచ్చే సౌకర్యాలకు భిన్నంగా ప్రత్యేక వస

తులు వారికి ఇవ్వాలని మీరు కోరడం అనైతికం.

- ఖైదీలందరినీ సమానంగా, న్యాయంగా చూడాలని వాదించడానికే జైళ్ళ సందర్శకులు ప్రయత్నించాలి.

సమస్యలలో, బాధలతో ఉన్న పేద ఖైదీల గురించి మాట్లాడి మీరుగాని, మీ ఆహ్వానంపై సేవలందించడానికి మీతో వచ్చిన వారు కాని ప్రచార లబ్ధిని పొందాలని ఎప్పుడు ప్రయత్నించరాదు. అటు వంటి ప్రయత్నాలు అనైతికమేకాక, దుష్ఫలితాలనిస్తాయి.

సందర్భకుల అభిప్రాయాల నమోదు

8.1 జైలు మాన్యువల్ ఏమి చెబుతుంది?

- ప్రతి ఒక్క సందర్భకుడు తన జైలు సందర్శన పూర్తి చేసిన తర్వాత జైళ్ళ చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 12 ప్రకారం సందర్భకుల పుస్తకంలో జైలును సందర్శించిన సమయం, తారీఖు నమోదు చేయాలి. ఏవైనా ఫిర్యాదులు లేక సూచనలుంటే వాటిని కూడా పేర్కొనాలి.
- సందర్భకుల పుస్తకంలో తమ స్వంత చేతి వ్రాతతోనే తమ అభిప్రాయం రాయాలి⁸⁴.
- ప్రభుత్వం దృష్టికి తేవాల్సిన ఫిర్యాదులు ఏవైనా ఖైదీలు చేస్తే వాటిని కూడా సందర్భకులు ఈ పుస్తకంలో నమోదు చేయాలి⁸⁵.
- జైలులో ఖైదీల జీవన పరిస్థితుల గురించి, అంతర్గత క్రమశిక్షణ గురించి సూచనలు, ఫిర్యాదుల్ని కూడా సందర్భకులు నమోదు చేయవచ్చు.

8.2 సాధారణ మార్గదర్శకాలు గుర్తుపెట్టుకోండి.

జైళ్ళ పరిస్థితులలో వాస్తవంగా మార్పును తేవడానికి, తప్పులను ఎత్తి చూపడమే కాక, ఆచరాణాత్మక పరిష్కారాల కోసం ప్రయత్నించడం కూడా ముఖ్యం. ఈ లక్ష్యం దృష్ట్యా రాసుకున్న నోట్స్ను భద్ర పరుచుకోవడం కూడా అవసరమే.

1. సందర్భకులు క్రమం తప్పకుండా తమ అభిప్రాయాలను రాయాలి, జైలులో ప్రవేశించిన, బయటకు వెళ్ళిపోయిన సమయం వంటి నిర్దిష్ట విషయాలను అప్పటికప్పుడే రాసి ఉంచుకోవాలి.
2. సమస్యలను గుర్తించడం, వాటికి వాస్తవమైన కారణాలను, సాధ్యమైన పరిష్కారాలను కూడా నమోదు చేయాలి.
3. తమ నోట్స్ను నిర్దిష్టమైన సమస్యలపై సమగ్రంగా రాయడం మంచిది. జైళ్ళ పరిస్థితుల గురించి అనిర్దిష్టంగా ఏదో ఒకటి రాసుకుంటూ పోకూడదు.

4. “జైలులో పరిస్థితి ఫర్వాలేదు” లాంటి వాక్యాలు జైలులోని సమస్యల గురించి ఏమీ చెప్పవు.
5. ఇంగ్లాండ్‌లోని ఎర్స్ట్రోక్ జైలుపై జైలు సందర్శకులు ఇచ్చిన సంవత్సరాంతపు నివేదిక ఈ అధ్యాయానికి అనుబంధంగా ఇవ్వబడినది. మంచి నివేదికకు ఇది ఒక ఉదాహరణ. ఈ నివేదికను వారు ఒక పద్ధతి ప్రకారం, సంయమనంతో, ఆశావాద దృక్పథంతో రాశారు. సందర్శకుల బోర్డు, మంచి పరిణామాలను గుర్తిస్తూనే, ప్రత్యేక దృష్టి పెట్టాల్సిన సమస్యలను ఎత్తి చూపింది. జైలు సిబ్బంది నిజాయితీతో చేసిన ప్రయత్నాలను అభినందించి, వారిని ప్రోత్సహించింది. జైళ్ళు సిబ్బంది చేస్తున్న పనికి మద్దతిస్తూ, అదే సమయంలో ఖైదీల పట్ల అనుసరించాల్సిన ప్రమాణాలతో రాజీపడకుండా, సమస్యలను స్పష్టంగా, ఖచ్చితంగా ఎత్తిచూపితే, వాటికి కావలసినంత ప్రాధాన్యత దొరికే అవకాశం ఎక్కువగా ఉంటుంది.

అన్ని సమస్యలపై దృష్టి పెట్టలేకపోతే, 5వ అధ్యాయంలో సూచించినట్లు సందర్శకులు జైలు అంశాలను తమలో తాము పంచుకోవాలి.

8.3 జైలు డైరీని నిర్వహించడమెలా?

జైలు సందర్శకుల పుస్తకంలో నమోదు చేసిన విషయాలను, తమ వ్యక్తిగత రికార్డులలో రాసి ఉంచుకుంటే సందర్శకులు తమ అధికార విధులను ఒక పద్ధతి ప్రకారం నిర్వహించుకోగలుగుతారు. ప్రభుత్వం సందర్శకుల సామర్థ్యాన్ని అంచనా వేయడానికి కూడా ఇది పనికి వస్తుంది.

- జైలుకు వెళ్ళిన తారీఖు ఎదురుగా ఆ రోజు గమనించిన అన్ని అంశాలనూ నమోదు చేయాలి.
- అందులో తాము గమనించిన సమస్యలు, వాటి కారణాలు, తాము సూచించిన పరిష్కారాలు అన్ని ఉండాలి.
- ఏ అధికారికి సూచనలు చేశారో వారి పేరు నమోదు చేయాలి.
- జైలు అధికారులుగాని తాముగాని చేపట్టిన తదుపరి చర్యలను కూడా నమోదు చేయాలి.

8.4 వాటిపై తదుపరి చర్యలు (Follow - up)

ఊరకే అంశాలు నమోదు చేయడం సరిపోదు. మీరిచ్చిన సూచనల అమలులో ఎంత పురోగతి జరిగిందో మీ తర్వాతి సందర్శనలో తెలుసుకోండి. పరిష్కారాల వెతకడంతో వారితో దృఢంగా కూడా తీసుకోండి. కాని అవసరమైనప్పుడు సమస్యను పరిష్కరించడంలో ఉన్నతాధికారులతో దృఢంగా వ్యవహరించండి. నిరంతరం సంబంధాలు కొనసాగిస్తూ, మీ పని పట్ల స్థిరంగా ఉంటే మిమ్మల్ని వాళ్ళు ఖచ్చితంగా పట్టించుకుంటారు.

జైలు ప్రధానాధికారి, ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్ మీ ప్రయత్నాలను బలపరచవలసి ఉంటుందని జైలు మాన్యువల్ స్పష్టంగా పేర్కొంది. జైలు రూలు 33 ఇలా అంటుంది.

- జైలు సందర్శకులు రాసిన వ్యాఖ్యల ప్రతిని, దానిపై తాను ఇచ్చిన సమాధానం, తీసుకున్న చర్యలను కలిపి జైలు ప్రధానాధికారి ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్‌కు పంపాలి.
- ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్, అవసరమని అభిప్రాయపడితే, పైన పేర్కొన్న సమాచారాన్ని ప్రభుత్వం ఆదేశాల కొరకు పంపవచ్చు.
- దానిపై ప్రభుత్వం లేక ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్ నుండి ఏదైనా ఆదేశాలు వస్తే అవి జైలు ప్రధానాధికారి ద్వారా జైలు సందర్శకునికి పంపించాలి.

ప్రభుత్వ ఆదేశాలు రాకపోయినా, మీ అభిప్రాయాల్ని గట్టిగా పట్టించుకోకపోయినా, గత అధ్యాయం చివరలో పొందుపరిచిన అధి కారులను, సంస్థలను మీరు సంప్రదించాలి⁸⁶. సంప్రదించే ముందు, సమస్యకున్న మూల కారణాన్ని నిర్ధారించడం, దానికి వ్యక్తిగతంగా ఎవరు బాధ్యులై తెలుసుకోవడం ముఖ్యం. ఖైదీల రద్దీ (Over Crowding), విచారణ ఖైదీల కేసుల విచారణలో జరిగే ఆలస్యం లాంటి సంస్థాగత సమస్యలు జైళ్ళ అధికారుల పరిధిలో లేవని గ్రహించి, సంబంధం లేని వారిని నిందించడంలో సమయాన్ని వృధా చేయకుండా చాలా ముఖ్యం.

బయట సంస్థలను సంప్రదించే ముందు ఆ విషయాన్ని జైళ్ళ అధికారులకు తెలియజేయండి. ఇది అధికారుల స్పందనను మెరుగు పరుస్తుందేమో గమనించండి. మెరుగు పరచకపోతే మాత్రం ఆలస్యం చెయ్యకుండా 7వ అధ్యాయంలో పేర్కొన్న అధికారులను, సంస్థలను సంప్రదించండి.

ఎర్లస్టోక్ జైలుపై సందర్శకుల బోర్డు

వార్షిక నివేదిక (1999)

ఎర్లస్టోక్ జైలు శిక్షపడిన పురుష ఖైదీలకు శిక్షణ ఇచ్చే జైలు. దానిలో 310 మంది ఖైదీలను ఉంచే సామర్థ్యం ఉంది.

ప్రస్తుతం అందులో ఐదు యూనిట్లు ఉన్నాయి. వాటిలో 4 'సి' కేటగిరీకి చెందినవి. ఒకటి 'డి' కేటగిరీకి చెందినది. రెన్, ఆల్ఫ్రెడ్, వెసెక్స్, కెన్వెట్ అనే నాలుగు 'సి' కేటగిరీ గృహాలలో 260 మంది ఖైదీలను ఉంచే వీలుంది. సారమ్ అనే 'డి' కేటగిరీ విభాగంలో 50 మందిని బహిరంగ పరిస్థితులలో - చుట్టూ కంచె మాత్రం వేసి ఉంచుతున్నారు, 'సి' కేటగిరీ విభాగంలో సింగిల్ సెల్స్, కాలకృత్యాల సదుపాయంతో సహా ఉన్నాయి. కెన్వెట్ విభాగంలోని సెల్స్లో షవర్ సౌకర్యం కూడా ఉంది. కేటగిరీ 'డి' ఖైదీలకు స్వంత గదులు, అన్ని సమయాలలో కాలకృత్యాల సదుపాయం ఉంది.

రెన్ విభాగంలో మినహా ఎర్లస్టోక్ జైలులో నివాస పరిస్థితులు ఉన్నత ప్రమాణాలతో ఉన్నాయి. విశాలమైన తోటలు, వసారా, మంచి సదుపాయాలు, సిబ్బందితో సత్సంబంధాలు అన్నీ కలిసి జైలులో విశ్రాంతి (relaxed) వాతావరణాన్ని సృష్టిస్తున్నాయి.

ఖైదీలలో 49 శాతం మంది నాలుగు ఏళ్ళ వరకు శిక్షలు పడిన వారు కాగా, 40 శాతం మంది 4 నుంచి 10 సంవత్సరాల శిక్షలు పడిన వారు, మిగిలిన 11 శాతం మంది పది సంవత్సరాల పైన లేక జీవిత ఖైదు పడిన వారు. జైలులోని సగం మందికి పైగా ఖైదీలు 25-35 సంవత్సరాల మధ్య వయస్సు వారే. మరో 33 శాతం మంది 35 ఏళ్ళు దాటిన వారు. 60 సంవత్సరాలు దాటిన వారు ముగ్గురే ఉన్నారు.

ఉపోద్ఘాతం

ఈ నివేదిక సెప్టెంబరు ఒకటి 1998 నుంచి ఆగస్టు 31, 1999 మధ్య కాలానికి చెందినది. అప్పుడే గృహ నిర్బంధం చట్టం అమలులోకి రావడం వలన జైలు బయట మిగిలిన శిక్షను అనుభవించడానికి చిన్న నేరాలకు పాల్పడిన ఖైదీలను విడుదల చేయడం జరిగింది. దాంతో జైలు ఖైదీల సంఖ్య తగ్గింది.

మేము పరిశీలించిన ఒక సంవత్సరం కాలంలో ఇక్కడి ఖైదీల వయస్సులో చెప్పుకోదగ్గ మార్పును గుర్తించాం. పోయిన సంవత్సరం ఉన్న 11 శాతంతో పోలిస్తే, 21-25 ఏళ్ళ మధ్య ఉన్న వారు ఈ సంవత్సరం 18 శాతానికి పెరిగారు. 25-35 మధ్య వయస్సుల సంఖ్య అదే నిష్పత్తిలో తగ్గింది. ప్రస్తుతం ఎర్లస్టోక్ జైలు సామర్థ్యంలో 97 శాతమే వినియోగంలో ఉంది.

ఇంతకు ముందు ఎన్నడూ జరగనంత ఎక్కువ స్థాయిలో ఆత్మహత్యా ప్రయత్నాలు, దాడులు, వేధింపులు, ఖైదీలను వారి రక్షణ కొరకే ఇతర చోట్లకు బదలాయించడం లాంటివి జరగడం పట్ల సందర్శకుల బోర్డు తీవ్ర ఆందోళన చెందుతున్నది. ఖైదీల వయస్సులో వచ్చిన మార్పుకు, దీనికి సంబంధం ఉందని మేము భావిస్తున్నాం.

సూచన: వేధింపులకు, ఆత్మహత్యలకు వ్యతిరేకంగా అవగాహన పెంచే పద్ధతులను వెంటనే అమలుపరచడానికి జైలు ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలి.

ఈ సంవత్సరం మొదట్లో జైలు ప్రధానాధికారి మైక్ కుక్ను రాత్రికి రాత్రే వచ్చే జైలుకు బదిలీచేసి, ఆ తర్వాత అతని స్థాయిని పెంచడంతో నెలల తరబడి తాత్కాలిక సిబ్బందితోనే జైలును నిర్వహించవలసి వచ్చింది. ఈ కాలంలో ఉన్నత స్థాయి నిర్వహణా టీమ్ లోని ఎనిమిది మంది సభ్యులలో ముగ్గురు మాత్రమే సాధారణ విధులు నిర్వహించారు. ఈ అనిశ్చిత పరిస్థితి, మొత్తం సంస్థ యొక్క స్థాయిని ప్రభావితం చేసింది. ఇటీవల జేనే బ్లెక్ని జైలు ప్రధానాధికారిగా నియమించడాన్ని సందర్శకుల బోర్డు ఆహ్వానిస్తున్నది. కానీ, ఇలాంటి కీలకమైన నియామకంలో జరిగిన ఆలస్యానికి జైళ్ళ శాఖను మేము నిశితంగా విమర్శిస్తున్నాం.

ఈ జైలులో మాదక ద్రవ్యాల లభ్యత గురించి వ్యతిరేక ప్రచారం కొనసాగుతూనే ఉంది. అయితే మాదక ద్రవ్యాలను పసిగట్టే శునకాలను ప్రవేశపెట్టడం ద్వారా, జైలు చుట్టూ రక్షణ పెంచడం ద్వారా, మాదక ద్రవ్యాల బానిసలను సరిదిద్దేందుకు వచ్చే ఫిబ్రవరిలో మొదలయ్యే 16 పడకల పునరావాస కేంద్రం ద్వారా ఈ సమస్యను ఎదుర్కోబోతున్నారు. జూలై 17, 1999న కస్టడీలో జరిగిన పాల్ కుక్ మరణం ఈ సంవత్సరంలో జరిగిన ఒకే ఒక పెద్ద సంఘటన.

చివరగా ఈ సంవత్సరం కాలంలో మాకు సహకరించిన తాత్కాలిక ప్రధానాధికారికి, సిబ్బందికి సందర్శకుల బోర్డు ధన్యవాదాలు తెలుపుతున్నది.

నివాస సదుపాయం

1. రెన్ విభాగం

- గత సంవత్సరాలలో లాగే ఈ సంవత్సరంలో కూడా రెన్ విభాగంలో ప్రధాన సమస్య దాని భవనమే. మొత్తం భవనంలో రెన్ విభాగం పురాతనమైందే కాక, అక్కడ ఖైదీల

సంఖ్య కూడా ఎక్కువ. దాంతో పనుల శాఖ నిరంతరం అక్కడ ఏదో ఒక పని చేస్తూ ఉంటుంది. కిటికీలను, విద్యుత్తు మరమ్మతులు లాంటివి ఎక్కువ జరుగుతుంటాయి. భవనంలోని ఇతర అవసరాల రీత్యా, ఈ మరమ్మత్తులు అనుకున్న దానికంటే ఎక్కువ కాలం తీసుకుంటూ ఉన్నాయి. ఇది ఖైదీలకు జైలు సిబ్బందికి కూడా విసుగు కలిగిస్తూ ఉంది.

- రెన్ విభాగాన్ని పూర్తిగా మూసివేసి, నూతన విభాగాన్ని నిర్మించే అవకాశాన్ని జైళ్ళ విభాగం తీవ్రంగా పరిశీలించాలని సందర్భ కుల బోర్డు భావిస్తున్నది.

2. వెసెక్స్ విభాగం

- ఈ విభాగంలో శిక్షకు గురైన ఖైదీలను ఉంచుతున్నారు. సెల్ లోపల టెలివిజన్లను పెట్టడం ఈ సంవత్సరపు ప్రధాన సంఘ టనగా చెప్పుకోవాలి. ఇప్పటివరకు ఎటువంటి సంఘటనలు కాని, పాడు చేయడం కానీ లేకుండా వీటిని ఖైదీలు బాగా ఆహ్వానించారు.
- ఈ భవనం లోపలి భాగాలు సంతృప్తిగా ఉన్నప్పటికీ బయటి భాగం పరిస్థితి మాత్రం దిగజారుతూ ఉంది. మా 1998 నివేదిక తర్వాత జైళ్ళ విభాగం మరమ్మతులు చేస్తామని హామీ ఇచ్చినప్పటికీ ఈ పరిస్థితి అలాగే కొనసాగుతూ ఉంది.

3. అట్రెడ్ విభాగం

- ఇందులో 60 మంది సాధారణ ఖైదీలు ఉంటారు. పాల్ కుక్ మరణం ఇందులోనే సంభవించింది. అయితే సిబ్బంది చాలా జాగ్రత్తగా స్పందించారు. అయినా ఇది సిబ్బంది స్థయిర్యాన్ని ప్రభావితం చేసింది.
- వెసెక్స్ విభాగంలో లాగే దీనికి కూడా బయట మరమ్మతులు అవసరం.

4. కెన్నెట్ విభాగం

- జైలులో కెల్లా మంచి, నూతన నివాస వసతులు ఈ విభాగం లోనే ఉన్నాయి. ఖైదీలకు, సిబ్బందికి మధ్య భలే సత్సంబంధాలు ఉన్నాయి. ఈ విభాగం పటిష్టంగానే కాక పరిశుభ్రంగా ఉంది. స్వయం సహాయక ప్రాజెక్టుగా ఖైదీలు టీవీ గదిని భోజనాల గదిని ఇంటర్వ్యూల గదిగా మార్చే ప్రయత్నంలో ఉన్నారు.

5. సారమ్ విభాగం

- ఈ భవనం, దాని సమస్యలు మారవు. వంట గదిలో నేల పరిస్థితి అసంతృప్తికరంగా ఉంది. వంట గదిలో, స్నానాల గదుల్లో గాలి వెలుతురు యంత్రాలు పని చేయవు. అధిక శక్తిగల యంత్రాలను అమర్చడం ద్వారా మాత్రమే దానిని సరి దిద్దగలం. కాని అది చాలా పెద్ద పని.
- అన్ని సెల్స్ కు రంగులు వేయడంతో అవి పోయిన సంవత్సరం కన్నా చూడడానికి బాగున్నాయి.

సాధారణ విషయాలు

సరైన భోజనాల గది లేదని చాలా మంది సిబ్బంది ఫిర్యాదు చేశారు. అంటే భోజనాల సమయంలో రద్దీ తగ్గే వరకూ చాలా మంది వేచి ఉండాల్సిన పరిస్థితి ఉంది.

ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపాల్సిన రంగం

విద్య

- 1999-2000 సంవత్సరానికి జైలులో విద్య నేర్పడానికి ట్రోబ్రిడ్జి కళాశాల ఒప్పందం కుదుర్చుకుంది. అయితే ఖర్చు రీత్యా బోధనా సమయాన్ని కుదించాల్సి వచ్చింది. కోర్సులకు డిమాండ్ ఎక్కువ ఉండడంతో వెయిటింగ్ లిస్టులు తయారయ్యాయి. ఓపెన్ లెర్నింగ్ కార్యక్రమం అన్నిటి కంటే ఎక్కువ ప్రభావవంతంగాను, ఎక్కువ మందికి నచ్చేదిగాను ఉంది. నైపుణ్యం మీద దృష్టి పెట్టిన వృత్తి, విద్యా కోర్సులు మంచి ఫలితాలనిస్తున్నాయి. కొందరు ఇటీవలే ఎర్నెస్టోక్ కు బదిలీ అయి రావడం వలన, వారి విడుదలకు ఎక్కువ సమయం లేనందు వలన వారు ఈ చదువుల్లో పాల్గొనలేక పోయారు.
- కలప పని నేర్పడానికి సరైన వసతులు లేవు. జైలులో నాటకాలు ఎక్కడ వేయాలనేది ఇంకా సమస్యగానే ఉంది. అయినప్పటికీ సింధియా బీటీఎస్ నాయకత్వంలో సిబ్బంది ఖైదీలకు బాగానే చదువు చెపుతున్నారు.

గ్రంథాలయం

- పోయిన సంవత్సరం జైలు గ్రంథాలయ బాధ్యతను విద్యా విభాగం చేపట్టలేదు. దానికి తోడు సిబ్బందిలో మార్పులు జరిగి ఒక అనిశ్చితి నెలకొంది. అయితే ప్రస్తుతం విల్ట్ షైర్ గ్రంథాలయ విభాగం నుంచి వచ్చిన ఒక తాత్కాలిక లైబ్రేరియన్, ఇద్దరు జైలు అధికారులు, కొంతమంది ఖైదీలు గ్రంథాలయం నడపడానికి ఉన్నారు. ఇది మంచి సేవలను ఇస్తూ ఉంది. ఖైదీలే ఒక పత్రికను నడపడం కొత్తగా ప్రారంభించారు. జిల్లా యంత్రాంగం ఇచ్చిన దానికి అదనంగా 7000 పౌండ్లను గ్రంథాలయానికి కేటాయించినందుకు, జైలు యజమాన్యాన్ని అభినందిస్తున్నాం.

వంటలు, తోటలు

- విండిల్ షామ్ ట్రోఫిక్ జరిగే పోటీలో గెలుస్తామనుకున్నారు. కాని దురదృష్టవశాత్తు ఎర్నెస్టోక్ జైలు సెమీ ఫైనల్స్ కు కూడా చేరుకోలేదు. అంత మాత్రాన వారు చేసిన ప్రయత్నాన్ని తక్కువగా చూడడానికి లేదు. తోటలన్నీ శుభ్రంగా ఉన్నాయి. పూల ప్రదర్శన చాలా బాగుంది. కూరగాయల విభాగం అన్నిటి కంటే చాలా బాగుంది. ఈ సంవత్సరం పండించినది ఇక్కడ వంటకు సరిపోగా, మిగిలినవి లేహిల్ ఓపెన్ జైలుకు సరఫరా చేశారు.
- సిబ్బందిలో ఒకరు ఇక్కడి నుంచి మంచి ఉద్యోగానికి వెళ్ళి పోవడంతో అసలే ఎక్కువ పని చేస్తున్న సిబ్బందికి పనిభారం

పెరిగింది. అయితే ఈ ఉద్యోగాన్ని భర్తీ చేయడానికి తొందరలోనే ప్రకటన ఇవ్వనున్నారు.

- సీజన్ మధ్యలో కొంతమంది అనుభవమున్న పని వారిని లేబోల్ ఓపెన్ జైలుకు బదిలీ చేశారని తెలిసింది. దీనితో కొన్ని ఇబ్బం దులు వచ్చాయి. ఇంకొంత మందికి శిక్షణ ఇవ్వడం ద్వారా మాత్రమే ఈ సమస్యను అధిగమించగలరు. దీన్ని సమర్థ వంతంగా పరిష్కరించిన మార్గాల రైన్బో అభినందనకు అర్హులు. నిజానికి ఆయన అన్ని విషయాలలోను చాలా మంచి పనే చేస్తున్నారు.

పనుల విభాగం

సాధారణ పనుల నిర్వహణ కాక పనుల విభాగం ఈ కింది పనులను చేపట్టింది.

- ఖైదీలను వేరుచేసి ఉంచే భవనాన్ని మత్తు మందుల బానిసలకు పునరావాస భవనంగా మార్చడం. వచ్చే సంవత్సరం మొదట్లో ఈ పని పూర్తవుతుంది.
- ఆట స్థలంలో పాయిఖానాల నిర్మాణం చేపట్టడం.
- స్నానాల గదులలో షవర్ స్నానం వసతిని పునరుద్ధరించడం.
- విభిన్న మతాల వారికి ప్రత్యేక గదులు ఉండేలా, పెద్ద బోర్డు గది ఉండేలా కొత్త భవనాలను నిర్మించడం.
- అదనపు భద్రతా చర్యలను చేపట్టడం.

పనుల విభాగం తన ప్రాధాన్యతలను సక్రమంగా నిర్దేశించు కోవాలని సందర్శకుల బోర్డు భావిస్తుంది.

క్యాంటీన్

- స్టాన్వే జైళ్ళ క్యాంటీన్లను చాలా సమర్థవంతంగాను, ఖైదీలకు అనువుగాను నడుపుతున్నాడు. గృహ మంత్రిత్వ శాఖ ఆదేశాల మేరకు, బయటి ధరలకు సమానంగా లోపల ధరలను గత సంవత్సరం పెంచవలసి వచ్చింది. ఇది ఖైదీలు తీవ్రమైన ఫిర్యా దులు చేయడానికి దారితీసింది. హఠాత్తుగా పెంచితే కష్టమవు తుందని స్టాన్వే ధరలను కొద్ది కొద్దిగా హెచ్చిస్తూ వచ్చాడు. దానివల్ల పరిస్థితి తీవ్రం కాకుండా సద్దుమణిగింది.

సూచన: భవిష్యత్తులో ఇలాంటి పరిస్థితులు తలెత్తితే, ధరల పెరుగుదలకు గల కారణాలను నోటీసు ద్వారా ఖైదీలకు ముందుగా తెలియజేయడం మంచిది.

- సరఫరాదారును కొన్ని నెలల ముందు మార్చడంతో కొన్ని పస్తులు సరఫరా కాలేదు. దాంతో కొన్ని చిన్న సమస్యలు వచ్చాయి. ఇది తప్ప, ఇతరత్రా అంతా బాగుంది. స్టాన్వేకు మా అభినందనలు.

జాతుల సంబంధాలు

- జాతుల మధ్య సంబంధాల విషయంలో ఎర్లస్టోక్

అనుసరిస్తున్న విధానం గర్వించదగ్గది. ఈ ప్రాంతంలో పెద్ద సంఘటనలు అరుదైనప్పటికీ జరిగిన కొన్నింటినైనా, సానుభూతితో, వృత్తిపర మైన సమర్థతతో వాటిని సిబ్బంది చక్కగా పరిష్కరించగలిగింది. ఆ సలహాలు ఇవ్వడానికి బయటి సంస్థలను ఆహ్వానించడం బాగుంది. మత బోధకులు, వంటశాల సిబ్బంది కూడా శ్రమ కోర్చి పని చేసి ఖైదీల అవసరాలను బాగానే తీర్చారు.

- జాతుల సంబంధాలపై మైక్ బ్రౌన్ నిర్వహించిన సమావేశాలు ఖైదీలకు, సిబ్బందికి కూడా తమ అభిప్రాయాలు వ్యక్తం చేయ డానికి వేదికగా ఉపయోగపడ్డాయి. ఈ సమావేశాలు భిన్న మతాల కొరకు ఉద్దేశించిన భవనంలో జరగడమే జాతుల సంబంధాలపై జైల్లో జరుగుతున్న కృషికి సాక్ష్యం.

భద్రత

- గత రెండు సంవత్సరాలతో పోలిస్తే పరిస్థితి కొంత మెరుగైంది. మాదక ద్రవ్యాలు, నిషేధిత వస్తువులు జైలులోకి రావడం ఆగనప్పటికీ వాటిని తెచ్చేవారికి ఇప్పుడు కష్టమౌతున్నది. జైళ్ళ ప్రధానాధికారి, రక్షణ అధికారులు చాలా ఆశావహంగా ఉన్నారు. ఈ కింది పద్ధతుల్లో భద్రత పెంచబడినది.
- సందర్శకుల గదిలో క్లోజ్డ్ సర్క్యూట్ టీవీ కెమెరాలను ఉంచడం.
- మాదకద్రవ్యాలు తెస్తారని అనుమానమున్న వారిని కుక్కలతో పరీక్షించడం, వారికి మాదక ద్రవ్యాల పరీక్షలు నిర్వహించడం.
- సందర్శకులను చెక్ చేయడానికి ప్రత్యేక గది.
- జైలు గోడల దగ్గర కెమేరాలు అమర్చే పని జరుగుతూ ఉండడం.
- కుక్కలతో పరీక్షించాక కొంతమంది సందర్శకులను లోనికి అనుమతించక పోవడం.
- ఇదంతా మాదకద్రవ్యాల్ని నేరుగా జైలులోకి పంపడం కష్టతరం చేస్తుంది.
- ఎర్లస్టోక్ గేటు వద్ద నియమించబడిన ఓయస్జి అధికారులు చాలా బాగా పని చేస్తున్నారు. వారి వృత్తిపరమైన ప్రమాణాలు ఉన్నతంగా ఉన్నాయి. అక్కడ జైలు అధికారులను తొలగించడం వల్ల ప్రమాణాలు ఏమాత్రం తగ్గలేదన్న విషయం గమనించాలి.

వేరు చేయడం (Segregation)

- ఎనిమిది గదులను మత్తు పదార్థాలకు బానిసలైన వారి పునరావాస గదులుగా మార్చే పని చాలావరకు పూర్తయింది. ఖైదీలు వ్యాయామం చేసేచోట ఒక చిన్న తాత్కాలిక గదిని ప్రస్తుతం పునరావాసం కోసం కేటాయించారు కాని దీనివల్ల ఖైదీల వ్యాయామానికి తగినంత స్థలం మిగలడం లేదు.
- ఖైదీల ఫిర్యాదులు వినడానికి, సందర్శకులతో సమావేశాలకు జైళ్ళ ప్రధానాధికారి ఈ భవనాన్నే ఉపయోగిస్తాడు.

బంధువులను, స్నేహితులను కలిసి వచ్చిన ఖైదీలను సోదా చేయాడానికి కూడా ఇదే భవనాన్ని వాడుతున్నారు. జైళ్ళ ప్రధానాధికారి వినవలసిన ఫిర్యాదులు చాలా ఉంటే కనక రద్దీని తగ్గించడానికి అపాయింట్‌మెంట్ పద్ధతిని పాటించడం మంచిది.

- రూలు 45 క్రింద ఒంటరి నిర్బంధాన్ని (Cellular Confinement) ఎక్కువ మందికేమీ వేయడం లేదు. ఈ సంవత్సరం కొంతమందినే వేరుగా బంధించారు. అయినా ఎవరినీ 48 గంటలకు పైన ఉంచలేదు.

రిసెషన్

కొత్త ఖైదీలను జైలులో చేర్చుకునే పద్ధతిలో మార్పులు రావడం వల్ల అధికారులు తమ పని విషయంలో పట్టువిడుపులను సడలించు కున్నారు. ఖైదీలను విడుదల చేసే సమయాలు, వాటి సంఖ్య విషయంలో సమస్యలు ఉన్నప్పటికీ, వాటిని అధిగమించడానికి అధికారులు చేయవలసిందల్లా చేస్తున్నారు.

మత్తుపదార్థాల పరీక్షా యూనిట్

- ఖైదీలను కేటగిరి 'సి' నుంచి 'డి'కి మార్చడానికి అవసరమైన అన్ని మత్తు పదార్థాల పరీక్షలనూ ఈ యూనిట్ నిర్వహించ గలుగుతుంది.
- 'బి' తరగతి - మత్తు పదార్థాలను వాడినందుకు ఇచ్చే శిక్షలో మార్పులు వచ్చాయి. అదనపు రోజుల శిక్ష స్థానంలో ఇప్పుడు జరిమానాను చేర్చారు. 'ఏ' తరగతి మత్తు పదార్థాల వాడకానికి అదనపు రోజుల శిక్ష కానీ, తరచూ పరీక్షలకు గురిచేస్తారు.
- 'ఏ' తరగతి మత్తుపదార్థాల వాడకం విషయంలో పునరావాస యూనిట్‌కు రెండవసారి కూడా పరీక్షలకు పంపాలని నిర్ణయించారు.
- తగినంత వనరులు లేనందువల్ల, ఈ సంవత్సరంలో స్వచ్ఛందంగా పరీక్షలు చేయించుకునే పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టలేక పోయారు.
- గత రెండు నెలల్లో హఠాత్తుగా కొకైన్ వాడకం పెరగడానికి గల కారణాలను నిర్ధారించలేకపోయారు.

ఆరోగ్య కేంద్రం

- జైలులో ఆరోగ్య సదుపాయాలను మెరుగుపరచినందుకు జైళ్ళ విభాగం నుంచి ఆరోగ్య కేంద్రం ప్రశంసాపత్రాన్ని అందుకుంది.
- డిఫిబ్రిలేటర్ (Defibrillator) యంత్రాన్ని కొనుగోలు చేయడానికి బ్రిటిష్ హాల్ట్ ఫౌండేషన్ విరాళం ఇచ్చింది. యంత్రాన్ని ఉపయోగించడంలో, అత్యవసర పరిస్థితుల్లో తీసుకోవాల్సిన చర్యల విషయంలో ఇద్దరు నర్సులకు, ఇద్దరు జైలు అధికారులకు శిక్షణ ఇచ్చారు.

లకు శిక్షణ ఇచ్చారు.

- పంటి వైద్యం కొరకు పెరుగుతున్న డిమాండును దృష్టిలో పెట్టుకుని నాలుగు గంటలు అదనంగా వైద్య సేవలు అందించడానికి ఒక వైద్యుడితో ఒప్పందం కుదుర్చుకున్నారు.
- 1999 మార్చిలో ఒక నర్సు ఆధ్వర్యంలో ఆస్తమా క్లినిక్‌ను ప్రారంభించారు. ఇది సంవత్సరానికి రెండు సార్లు నడుస్తుంది.
- ఆక్యుపంక్చర్ తరగతులను కొత్త పద్ధతిలో రూపొందించారు. ఇది పూర్తి కావడానికి 4 వారాలు పడుతుంది. రోగుల వ్యక్తిగత అవసరాలను, జైలులో వారు చేయాల్సిన పనులను దృష్టిలో ఉంచుకుని ఇది తయారు చేయబడింది. ఈ కోర్సును ఒక నర్సు ఆధ్వర్యంలో ఒక ఖైదీ నిర్వహిస్తాడు,
- సమగ్ర ఆరోగ్య సేవల సమాచారంతో ఒక పుస్తకం తయారు చేయబడినది. దానిని ఖైదీ జైలులో ప్రవేశించేటప్పుడు ఇస్తారు. మాదక ద్రవ్యాల వాడకానికి సంబంధించిన ప్రశ్నావళిని కూడా ఇస్తారు. అలా వచ్చిన సమాచారాన్ని చికిత్సలో ఉపయోగిస్తారు.
- కొన్ని సమస్యలు చాలా కాలంగా ఉన్నప్పటికీ నర్సులు ఆరోగ్య సేవలను ఉన్నత స్థాయిలో అందించగలుగుతున్నారు.
- నర్సింగ్ సేవల కొరత, ముఖ్యంగా అత్యవసర సమయాల్లో కొంత ఉంది.

ప్రాజేషన్ సేవలు

- Induction, Sentence Management and Risk Assessment, Offending Behavior Programmes, Life Work, Temporary Release, Parole లాంటి బాధ్యతలను ప్రాజేషన్ సిబ్బంది నిర్వహిస్తున్నారు. ఖైదీలతో వ్యవహరించే పద్ధతులపై జైళ్ళ సిబ్బందికి శిక్షణ ఇచ్చే పని కూడా వాళ్ళదే. ప్రస్తుత సీనియర్ ప్రాజేషన్ అధికారి తన విధులను సెప్టెంబరు 1, 1999న ప్రారంభించాడు. అతను ఈ విభాగానికి అధిపతిగా, సీనియర్ మేనేజ్‌మెంట్ పాలసీ గ్రూపులో సభ్యుడుగా, మొత్తం జైలు నిర్వహణకు బాధ్యుడుగా ఉన్నాడు. జైలు ఉపప్రధానాధికారి అధ్యక్షత వహించే ప్రాజేషన్ విధాన నిర్ణయ గ్రూపులోను అతను సభ్యుడే. 1999 సంవత్సరమంతా ఈ గ్రూపు సుప్రావస్థలో ఉండింది. ఇప్పుడు కొత్త సిబ్బందితో ఇది చురుకుగా పని చేస్తుందని ఆశిస్తున్నాం.
- పని ఒత్తిడి, వనరుల కొరత ఉన్నప్పటికీ, 30 రకాల తరగతులను నిర్వహించడంలో ఈ ప్రాజేషన్ యూనిట్ విజయం సాధించింది. ప్రాజేషన్ సేవల విభాగానికి, జైళ్ళ విభాగం అధి కారులకు మధ్య ఉన్న సహకారం ప్రశంసనీయం.
- తాత్కాలిక ప్రాతిపదికన పోయిన సంవత్సరం నియమితుడైన మానసిక వైద్య సహాయకుడి ఉద్యోగం ఇప్పుడు పూర్తి కాలానికి పొడిగించబడినది.

- హింస, మాదక ద్రవ్యాల వాడకం, తాగుడు లాంటి సమస్యలపై తరగతులు నిర్వహించే గదులలోనే ఈ ప్రాజెషన్ విభాగం కూడా ఉన్నది. ఈ గదులను విశాలం చేసి ఖైదీల ఆలోచనా శక్తిని పెంచే తరగతులను నిర్వహించాలని ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. గత సంవత్సరం అనుకున్న పేరెంటింగ్ వర్క్‌షాపును నిర్వహించడం సాధ్యం కాలేదు.

వంట గది

కొత్త సామాగ్రి వచ్చాక వంటగదిలో పని పరిస్థితులు, వండిన పదార్థాల ప్రమాణం, బ్యారెక్‌లకు వాటి సరఫరా మెరుగుపడింది. కిచెన్ సిబ్బందికి విశ్రాంతి గదులను కూడా ఏర్పాటుచేస్తే, వారికి జాతీయ వృత్తి అర్హత కోర్సులలో తరగతులు నిర్వహించడం సాధ్య పడుతుంది.

- ఆహారం గురించి ఫిర్యాదులు తక్కువే వచ్చాయి. నాలుగు వారాలకు ఆహార జాబితా (మెను)ను తయారు చేసినందుకు సిబ్బందిని అభినందించాలి. ఇందులో ఆరోగ్యకరమైన వంటకాల జాబితా కూడా ఉంది. హార్ట్‌బీట్ అవార్డు స్కీం కింద ఇక్కడి వంటకాలను గుర్తించాలని జిల్లా పర్యావరణ ఆరోగ్య అధికారి సిఫారసు చేస్తున్నాడు.

చర్చి

ప్రార్థనలు చేయడానికి వచ్చే మత బోధకులే కాక ఇతరత్రా జైలుకు వచ్చే సందర్భాల సంఖ్య పెరిగింది. వాటితో పాటు సంవత్సరానికి రెండు సార్లు కుటుంబ సభ్యులు, నెలకు ఒకసారి స్నేహితులు రావడం, సందర్భాల సాయంత్రాలు జరుగుతున్నాయి.

- గత సంవత్సర కాలంగా, చర్చికి హాజరయ్యే వారి సంఖ్య పెరిగింది. 'బిల్డింగ్ బ్రిడ్జిస్' పేరుతో ఒక పండుగను విజయ వంతంగా నిర్వహించి 800 పౌండ్లను సేకరించారు.

భిన్న మత విశ్వాసాల గది

- ఇది ప్రారంభించడంతో ముస్లింలకు, సిక్కులకు, బౌద్ధులకు, యూదులకు విడివిడిగా సౌకర్యాలు ఏర్పడ్డాయి. గత సంవత్సరం ప్రచురించిన చీఫ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ ఆఫ్ ప్రిజన్స్ నివేదికలో, పై సౌకర్యం కొరత గురించిన ప్రస్తావన ఉంది.

శారీరక వ్యాయామం

సిబ్బందితో పాటు, దీర్ఘకాలిక అనారోగ్య సమస్యలు కూడా తగ్గిపోవడంతో, శారీరక వ్యాయామానికి సంబంధించిన కార్యక్రమాలు తగ్గుముఖం పట్టాయి. వ్యాయామానికి చెందిన సౌకర్యాలు లేవనేది ఖైదీలు గత ఏడాది చేసిన ప్రధాన ఫిర్యాదు. వ్యాయామశాలలో వెయిట్ లిఫ్టింగ్ జనాదరణ పొందిన విభాగం. స్థానిక మ్యూజిక్ లో జైలు ఫుట్‌బాల్ జట్టు ఎప్పుడూ అగ్రభాగానే ఉంటుంది. ప్రతి ఖైదీకి శరీర వ్యాయామానికి సౌకర్యం కల్పించడానికి వ్యాయామ సిబ్బంది చాలా కష్టపడి పని చేయాల్సి వచ్చింది. ఆటలు వచ్చిన అధికారులు

తగినంతమంది లేకపోవడం కూడా సమస్యయింది. అదనపు నిధులు ఇచ్చి ఎక్కువ మందికి ఆటలలో ప్రావీణ్యం కల్పించవచ్చు.

నిరీక్షించే గది (Waiting Room)

ఈ సౌకర్యాన్ని బాగా వినియోగిస్తున్నారు. సందర్భాల ప్రశంసలు కూడా అందుకుంది.

సోదా ప్రదేశం

సందర్భాలను సోదా చేసే ఒక చిన్న ప్రదేశం అది. సోదాకు ముందు వాళ్ళు అక్కడ నిరీక్షించాలి. దీనిపై కప్పు వేస్తామన్నారు కాని ఇంకా వేయలేదు.

సందర్భాల గది

అన్ని టేబుళ్ళకు నెంబర్లు ఉంటున్నాయి కనుక ఏ ఖైదీని ఎక్కడ కూర్చోబెట్టాలో ముందే నిర్ణయించి తద్వారా కెమెరాల కనుసన్నలలో ఖైదీలు ఉండేటట్లు అధికారులు చేయగలుగుతున్నారు. అక్కడి వాతా వరణం ఖైదీలకు నచ్చేలా ఉన్నప్పటికీ, గేటు దగ్గర, సోదా చేసి పంపే చోట సందర్భాల ఎక్కువసేపు నిరీక్షించాల్సి వస్తుందని ఖైదీలు ఫిర్యాదు చేస్తున్నారు.

- చిన్నపిల్లల కోసం ఏర్పాటు చేసిన క్రెష్ సౌకర్యం బాగుంది. వారాంతంలో స్థానిక తల్లుల సంఘం సభ్యులు వచ్చి సహాయం చేస్తున్నారు.

జీవితశిక్ష పడ్డ ఖైదీల యూనిట్

నిబద్ధత, నైపుణ్యం ఉన్న అధికారులతో ఈ యూనిట్ మెరుగువృత్తి వస్తోంది. బదిలీ చేసే ముందు ఖచ్చితమైన నివేదికలను తయారు చేస్తున్నందుకు ఈ విభాగాన్ని పర్యవేక్షిస్తున్న సంస్థ అభినందించింది కూడా. నెలకు రెండు సార్లు జీవిత ఖైదీల శిక్షను సమీక్షిస్తున్నారు. ఆ తేదీలు ముందే నిర్ణయమైనందువల్ల అధికారులందరూ వీటికి హాజరు కావడానికి వీలవుతోంది.

- ఖైదీని జైలులో చేర్చుకునే పద్ధతి కూడా మెరుగువృత్తి వస్తోంది. అడ్మిషన్ అయిన రెండు వారాలలోపు ప్రతి జీవితఖైదీని శిక్షణ పొందిన అధికారికి అనుసంధానం చేస్తున్నారు. ఇందుకోసం 25 మంది అధికారులకు శిక్షణ ఇచ్చారు. అవసరం పడినప్పుడు, ఖైదీలు ఈ అధికారిని సంప్రదించగలుగుతున్నారు. కాని కెన్నెట్ జైల్లో ఎక్కువమంది జీవిత శిక్ష పడ్డ ఖైదీలు ఉండడం, అది వెనెక్స్‌లో ఉండడం సమస్యగానే ఉంది.

బయటపని చేస్తున్న పార్ట్‌లు

బయటి పథకాలలో పని చేయడానికి 'డి' కేటగిరి ఖైదీలు ఉన్నారు అనే విషయం ప్రచారం జరిగితే బయట పని చేయడానికి ఖైదీలకు అవకాశాలు చాలా పెరుగుతాయని సిబ్బంది అంటున్నారు. ప్రస్తుతం నోటి మాట ద్వారా, సిబ్బంది వ్యక్తిగత సహాయం ద్వారా మాత్రమే బయట పనులు లభ్యమవుతున్నాయి.

- రవాణాను పెద్ద సమస్యగా చెప్పినప్పటికీ నిజానికి ద్రైవరు లేకపోవడం అసలు సమస్య. రోజుకు నాలుగు గంటలు పనిచేసే తాత్కాలిక ఉద్యోగిని - బహుశా జైలు డిపార్టుమెంటు నుండి పదవీ విరమణ చేసిన వ్యక్తిని - పెట్టుకుంటే బాగుంటుందనే అభిప్రాయానికి వచ్చారు.
- ప్రస్తుతం 15 మంది ఖైదీలు మాత్రమే బయట పని చేస్తున్నారు. పని దొరికితే మరొక 8 మంది అర్హులవ్వతారు. పార్ట్ టైం ద్రైవర్ దొరికితే తప్పకుండా పరిస్థితి మెరుగవుతుంది.

నిర్మాణ పరిశ్రమలో శిక్షణ

జైలు నేరుగా నియమించుకున్న శిక్షకులు ప్రస్తుతం రంగులు వేయడం, అలంకరించడం, ఇటుకలు చేయడం, ఇంజనీరింగ్ డ్రాయింగ్ లో శిక్షణ యిస్తున్నారు.

- ఇటుకలు చేసే పనిలో సగటున 12 మంది ఖైదీలు సంవత్సరం పొడవునా పని చేస్తున్నారు. పనిలో నైపుణ్యం నేర్పించడం పైనే ఎక్కువ దృష్టి పెట్టినప్పటికీ, జాతీయ వృత్తి విద్యార్హత సంపాదించాలనుకున్న వారు దానికోసం కూడా కృషి చేయవచ్చు.
- సాధారణంగా ఇంజనీరింగ్ డ్రాయింగ్ కోర్సులో 9 మంది ఖైదీలు ఉంటారు. కాని ప్రస్తుతం 12 మంది ఉన్నారు. వీటితో పాటు కంప్యూటర్ల మరమ్మత్తు, నిర్వహణ, ప్రోగ్రామింగ్ లాంటి వాటిలో కూడా ఖైదీలకు తరగతులు నిర్వహిస్తున్నారు. డ్రాయింగ్ లో నైపుణ్యాన్ని పెంచే ప్రయత్నం కూడా చేస్తున్నారు.
- పెయింటింగ్, డెకరేటింగ్ లు చాలా ఆదరణ పొందిన కోర్సులు. వీటిలో గరిష్టంగా 8 మంది ఖైదీలు ఉంటారు. ఈ కోర్సులలో చాలా మంది ఉన్నతమైన ప్రమాణాలు సాధించి, జైలు చుట్టూ ఉన్న ప్రాంతాలలో చిన్న చిన్న ఇంటీరియర్ డిజైనింగ్ పనులు చేపడుతున్నారు.
- నిధులు చాలా వరకు తగ్గించినప్పటికీ, ఉన్నత ప్రమాణాలతో నిర్మాణ పరిశ్రమలో శిక్షణను నిర్వహిస్తున్నారంటే ఆ కీర్తి బోధకులకే చెందుతుంది.

కుట్టుయంత్రాల మరమ్మత్తు శిక్షణ

- గత సంవత్సరం ట్రిటిషు ప్రమాణాల సంస్థ గుర్తింపు కూడా పొందిన ఈ కుట్టుమిషన్ల మరమ్మత్తు శిక్షణ తన ప్రమాణాలను అలాగే కొనసాగిస్తోంది.
- పబ్లిక్, లేక ప్రైవేటు రంగంలో ట్రిటిషు ప్రమాణాల కైట్ మార్కును పొందిన ఒకే ఒక కుట్టుమిషన్ల మరమ్మత్తు కేంద్రంగా దీనికి గుర్తింపు వచ్చింది.

తీవ్రమైన సంఘటనలు/ రూలు 45/ చట్టబద్ధ నియంత్రణలు

- కస్టడీలో జరిగిన పాల్ కుక్ మరణం మాత్రమే ఈ సంవత్సరంలో జరిగిన తీవ్రమైన సంఘటన.

- రూలు 45 లేక 48 క్రింద ఒంటరి గదుల శిక్షగాని ప్రత్యేక గదులు, వైద్య నియంత్రణలు గాని ఈ సంవత్సరంలో ఎవరికీ విధించలేదు.

సందర్భకుల బోర్డు చేపట్టిన పనులు

- **శిక్షణ:** నెల నెలా జరిగే బోర్డు సమావేశాలలో స్థానిక శిక్షణకు సమయం కేటాయించారు. అంతేకాక ఈ సంవత్సరం జరిగిన జాతీయ శిక్షణ తరగతులకు చాలామంది బోర్డు సభ్యులు హాజరయ్యారు.
- జైలు సిబ్బంది నిర్వహించిన 'వాస్తవ' సంఘటనల శిక్షణా కార్యక్రమంలో కూడా బోర్డు సభ్యులు పాల్గొన్నారు.
- 'టీమ్ పెర్ఫామెన్స్ రివ్యూ' పై బోర్డు ఒక రోజు ప్రత్యేక సమావేశాన్ని నిర్వహించింది.

సమావేశాలు

- బోర్డు ఏడాదికి 12 సార్లు, ప్రతి నెలలో మూడవ మంగళవారం సమావేశమౌతుంది. సాధ్యమైనప్పుడల్లా తమకు ప్రత్యేక ఆసక్తి గల అంశాలపై జైల్లో జరిగే సమావేశాలకు సభ్యులు హాజరవుతారు.

వంతులవారీ సందర్శన

- బోర్డు సభ్యులు వారం వారం వంతుల వారీగా జైలును సందర్శిస్తారు. జైలు ప్రధానాధికారి ఇచ్చిన రాతపూర్వక సమాధానాలను కూడా కలిపి అన్ని ముఖ్యమైన అంశాలపై నెలవారీ నివేదికలు తయారు చేస్తారు. బోర్డులోని ప్రతి సభ్యుడికి ప్రత్యేక ఆసక్తి ఉన్న రంగాలు ఉన్నప్పటికీ, నివేదికలు మాత్రం జైలులో జరిగే ఖైదీల, సిబ్బంది కార్యక్రమాలు మొత్తంపై ఉంటాయి.

అవగాహన చర్చలు

- ప్రతి మంగళవారం మధ్యాహ్నం 2.00 గంటలకు కొత్త ఖైదీలను కలవడానికి వచ్చే బోర్డు సభ్యులతో అవగాహన చర్చలు జరుపుతూనే ఉన్నారు.

దరఖాస్తులు

- నెలవారీ సమావేశాల్లో మొత్తం బోర్డు సభ్యులందరినీ కలవాలని ఖైదీ కోరితే తప్ప ఇతరత్రా తమను కలవాలన్న వారి దరఖాస్తులను కొద్ది రోజుల వ్యవధిలోనే ఆమోదిస్తున్నారు. మేము ఈ జైలును పరిశీలించిన ఏడాది కాలంలో ఖైదీల నుండి మొత్తం 54 దరఖాస్తులు అందాయి. పోగొట్టుకున్న వస్తువులు, ఎస్కాల్డ్ విజిట్స్, ఉపాధి ఫోన్ కాల్స్, తగ్గిపోయిన శారీరక వ్యాయామం వంటి సమస్యలపై ఈ దరఖాస్తులు ఇచ్చారు. చాలా దరఖాస్తులు ఖైదీలు గతంలో ఉన్న జైళ్ళకు సంబంధించినవి. సందర్భకుల బోర్డుకు అంత తక్కువ ఫిర్యాదులు వచ్చాయంటే వారి ఫిర్యాదులను అధికారులు చాలా చక్కగా పరిష్కరిస్తున్నారని అర్థం చేసుకోవాలి.

ఇతర జైళ్ళ సందర్భన

- శిక్షణ కొరకు, బోర్డు సభ్యులు డోర్సెట్లోని 'పీరే' మరియు 'చెర్నీ' జైళ్ళను సందర్శించారు.

విజయాలు

- జైళ్ళ విభాగంలో ఆదాయం సృష్టించేందుకు ఏర్పడిన నాక్ వర్కింగ్ పార్టీలో మిస్. జెన్ని బడ్డెల్ సభ్యులుగా కొనసాగుతున్నారు. ఆమెను ఇటీవలే బ్రిటన్లోని యువనేరస్తుల జైలు

సందర్భకుల బోర్డుకు కూడా సభ్యురాలుగా నియమించారు. ఆమె రెండు చోట్లా కొనసాగగలదని ఆశిస్తున్నాం.

- మిస్. క్రిష్టినా లిగో జాతీయ విజిటర్స్ బోర్డుకు శిక్షకురాలిగాను, బ్రిస్టల్ జైలు సందర్భకుల బోర్డుకు అధ్యక్షురాలిగాను నియమించ బడింది. ఆమె కూడా తన ద్వంద్వ సభ్యత్వాన్ని నిలుపుకుంటుం దని ఆశిస్తున్నాం.
- క్రమశిక్షణా సంఘంలోని నల్లరు సభ్యులలో ఒకరిగా జాతీయ స్థాయిలో మిస్టర్ ఆర్థర్ విలియమ్స్ నియమించబడ్డారు.

ఖైదీల ఫిర్యాదులపై దర్యాప్తు

9.1 ఫిర్యాదులను విచారించటానికి సాధారణ మార్గ దర్శకాలు

ఖైదీలు ఫిర్యాదు చేసినప్పుడు వాటిలోని నిజాన్ని వెలికితీయడం కోసం అధికార, అనధికార సందర్భాలు - మూడు పద్ధతులను అవలంబించవలసి ఉంటుంది.

- మొదటిది, ఫిర్యాదు చేసిన ఖైదీని/ ఖైదీలను విచారించి, వారి అనుభవాలు, కష్టాలు ఏమిటో తెలుసుకోవాలి.
- రెండవది, జైళ్ళలో అనుసరించే పద్ధతులపైనా, ఖైదీలను నిర్బంధించే పరిస్థితులపైనా - ఈ క్రమంలో జైలు అధికారులు ఎదుర్కొనే సమస్యలపైనా వాళ్ళతో మాట్లాడాలి.
- ఈ విధంగా మొత్తం విచారణ పూర్తి చేశాక సందర్భం - నిష్పక్షపాతంగా, స్వతంత్రమైన అభిప్రాయాలను ఏర్పరచుకోవలసి ఉంటుంది.

మీకు ఒక ఖైదీనుంచి ఫిర్యాదు అందగానే తొందరపడి ఒక నిర్ణయానికి రాకూడదు, లేదా జైలు సూపరింటెండెంట్ దగ్గరికో, మానవ హక్కుల కమిషన్ దగ్గరికో వెంటనే పరిగెత్తకూడదు. నిజానిజాలకు

సంబంధించి ముందు మీరు మొత్తం సమాచారాన్ని సేకరించాలి. కేసుకు సంబంధించిన విషయాలను జైలు అధికారులతో మాట్లాడే టట్టుగా ఫిర్యాదిని ప్రోత్సహించాలి. వాళ్ళు మాట్లాడే అధికారి ఖైదీల క్రమశిక్షణ, సంక్షేమం చూసేవాడు అయిఉండాలి. అయితే ఆ అధికారి దగ్గర నుండి సమస్యకు పరిష్కారం దొరకదని అనుమానం ఉంటే ఫిర్యాదీని (ఖైదీని) అంతకంటే పై అధికారి దగ్గరకు వేళ్ళేటట్టు ప్రోత్సహించాలి.

వీలయినంతవరకు ఖైదీల మధ్య - ఒకరినొకరు తిట్టుకోవడం వంటి చిన్న చిన్న ఫిర్యాదులు వస్తే వాళ్ళ మధ్య వాళ్ళే పరిష్కరించు కొనేటట్టు చూడడం మంచిది. ఖైదీలు ఒకరినొకరు గౌరవించుకునేటట్టు మనం ప్రోత్సహించాలి. జైలు అంటేనే ఉద్రిక్త వాతావరణానికి నిలయం. అటువంటి ప్రదేశంలో చిన్న చిన్న వివాదాలు సైతం పెద్ద తగాదాలుగా మారొచ్చు. అటువంటి కల్లోలాలు జరగకుండా చూడడం చాలా ముఖ్యం.

ఒక సహేతుకమైన ఫిర్యాదు వచ్చినప్పుడు, ఆ ఆరోపణలు చేసిన వ్యక్తి చివర దాకా నిలబడేటట్టు నైతిక బలాన్ని చేకూర్చడం చాలా ముఖ్యం.

9.2 ఫిర్యాదుల దర్యాప్తుకు అనుసరించదగిన ప్రత్యేక పద్ధతులు

ఒక ఫిర్యాదులోని నిజానిజాలను వెలికి తీయడానికి ఒక్కొక్క రిసీ విడివిడిగా కలిసి, ఎంత వరకు వీలయితే అంతవరకు విషయ నిరూపణకు అవసరమైన వివరాలు రాబట్టగలగాలి.

ఫిర్యాదితో మాట్లాడేటప్పుడు - ఎస్కార్డ్ మీ వెంట ఉన్నట్లయితే, మీరు ఖైదీలతో మాట్లాడే విషయాలు ఎస్కార్డ్ గా వచ్చిన వ్యక్తికి విన పడకుండా జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి. అంటే ఎస్కార్డ్ కు కనపడే పరిధిలోనే ఉండి వినపడనంత దూరంలో మాట్లాడాలి.

సునీల్ బాత్రా (II) కేసులో, సుప్రీంకోర్టు - 'అవసరమయితే జైళ్ళుసాఖా అధికారుల సమక్షంలోనే, వారికి వినపడకుండా మాట్లాడ వచ్చని

అయితే ఎస్కార్డ్ అధికారుల సమక్షంలో ఖైదీని ఇంటర్వ్యూ చేయడం క్షేమకరం కాదు అనుకుంటే, ఉన్న పరిస్థితులలో ఏది తగినదనిపిస్తే అది చేయాలి.

సేకరించే విషయంలో ఉండాల్సిన అంశాలు

- సంఘటన జరిగిన తేదీ, సమయం.
- సాక్షులతో సహా సంఘటనకు సంబంధమున్న వారందరి పేర్లు.
- ఆ ఫిర్యాదులో పేర్కొన్న చర్యకు కారకుడైన వ్యక్తి పేరు; జైలులో ఆ వ్యక్తి స్థానం (జైలు అధికారి అయిన పక్షంలో హోదా తదితర వివరాలు).
- ఆ చర్య లేదా నేరాన్ని ఒక్కరే చేశారా, కొందరు కలిసి చేశారా, ఇతర ఖైదీలు, అధికారులతో కుమ్మక్కయి చేశారా ఆ వివరాలు.
- ఆ చర్యకు పాల్పడిన వ్యక్తి లేదా వ్యక్తుల ఉద్దేశాల గురించి ఫిర్యాది అంచనా ఏమిటి?
- ఖైదీ (ఫిర్యాది) చెప్పిన విషయాలను ధృవపరిచే ఇతర ఖైదీల, సాక్షుల నుండి విషయ సేకరణ.

ఒకే రోజులో ఇంటర్వ్యూలు పూర్తి చేయటానికి ప్రయత్నించాలి. ఖైదీలనేకాక జైలు అధికారులను కూడా కలిసి వారి కథనం కూడా పైన చెప్పిన రీతిలోనే తీసుకోవాలి. దీన్ని చివరికంటా దర్యాప్తు చేస్తానని, అనేక మంది దగ్గర సాక్షులను సేకరించానని సంబంధిత వ్యక్తులకు తెలియజేయండి. ఆ రకంగా ఫిర్యాది తన కథనాన్ని మార్చాల్సిన అవసరం లేకుండా, వారిపై ఆ ఒత్తిడి రాకుండా చూసుకోండి.

మీరు సేకరించిన విషయాలు అన్ని వైపుల నుండి పరిశీలించి నిష్పాక్షికంగా విశ్లేషించాక కూడా నిజమేనని మీకు అనిపిస్తే జైలు అధికారులు తమ తప్పును అంగీకరించడానికి సిద్ధంగా లేరనిపిస్తే - అప్పుడు మీరు సెషన్స్ జడ్జి దగ్గరకుగానీ, జిల్లా కలెక్టరు దగ్గరకు గానీ వెళ్ళే విషయం ఆలోచించండి. వాళ్ళకు ఈ కేసుకు సంబంధించిన అన్ని వాస్తవాలను నివేదించాలి. ఒకవేళ ఈ విషయాలన్నింటినీ

నివేదించినందువల్ల ఆ ఖైదీకి అపకారం జరిగే ప్రమాదం ఉందని అనిపిస్తే వెంటనే మళ్ళీ జైలుకు వెళ్ళాలి.

గుర్తు పెట్టుకోండి

- ఫిర్యాదులోని నిజానిజాలు వెలికితీసే సందర్భంలో - ఖైదీ రక్షణకు, భద్రతకు అత్యంత ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వాలి. అవసరమనిపిస్తే రక్షణ లభించే వేరే జైలుకు అతన్ని బదిలీ చేయమని సిఫారసు చేయాలి.
- ఒక ఖైదీ ఇతర ఖైదీలపై దాడి చేసి గాయపరుస్తున్నప్పుడు లేదా జైలులో దొంగీ జరుగుతున్నప్పుడు మాత్రమే జైలు అధికారులు ఆత్యరక్షణ కోసం హింసను ప్రయోగించవచ్చు. ఇతర ఏ సందర్భంలోనూ వారు హింసను ప్రయోగించడానికి వీలేదు.
- జైలులో ఉండవలసిన క్రమశిక్షణను భంగపరచటానికి ఎవరైనా ఖైదీ ప్రయత్నించినా, మరే ఇతర న్యాయబద్ధమైన కారణాల వలన గొడవ జరిగినా కూడా - ఖైదీలకు విధించే శిక్షలను నమోదు చేసే రిజిస్టర్ లో నమోదు చెయ్యాలి తప్ప జైలు సిబ్బంది ఖైదీలపై హింస ప్రయోగించడానికి వీలు లేదు.
- అధికారులు రాసే రికార్డులను యధాతథంగా స్వీకరించకుండా, వాటిని సొంతంగా పరిశీలించిన తర్వాతనే, ఖైదీలపై ప్రయోగించిన హింసపై ఒక నిర్ణయానికి రావాలి.

చివరగా, గుర్తుపెట్టుకోవాల్సిన అంశాలు

- ఫిర్యాదుల గురించి వాస్తవాలు నిర్ధారించుకోకుండా చర్యకు పూనుకోకూడదు. అలాగే జైలు సిబ్బందిని విషయాలు తెలుసుకోకుండా బహిరంగంగా తిట్టకూడదు, ఎందుకంటే ఆవేశాలు పెరిగిపోయి సమస్య మరింత జటిలమవుతుంది. పరిష్కారం ఇంకా ఆలస్యం అవుతుంది.
- ప్రతి ఫిర్యాదుపైనా లోతైన దర్యాప్తు జరపాలి. జైలు అధికారులను ఇబ్బంది పెట్టాలనే ఉద్దేశ్యంతో ఇచ్చే తప్పుడు ఫిర్యాదులను తగ్గించడం కోసం జాగ్రత్తలు తీసుకోవడం అవసరం. ఎందు కంటే అబద్ధపు ఫిర్యాదుల వలన జైలులో ఉండే క్రమశిక్షణ దెబ్బతినవచ్చు. అలాగే అనవసరమైన ఉద్రేకాలు రెచ్చగొట్టబడవచ్చు.
- ఖైదీలు ఇచ్చే మౌఖిక ఫిర్యాదులను నమోదు చేసుకొని ఆ తర్వాత అవసరమైన లిఖిత సాక్ష్యాధారాలను సేకరించుకోవాలి.
- జైలు సిబ్బందితో మర్యాదగా వుండడం వలన, మంచి సలహాదారుగా కూడా ఉండవచ్చు.
- జైలు సిబ్బంది నుండి వ్యతిరేకత కంటే, సహకార ధోరణి మనకు ఎక్కువ ఉపయోగం. జైలు సిబ్బంది సహకారం ఉంటే మనం సాధించవలసిన జైలు సంస్కరణలకు వారు అడ్డంపడకుండా సానుకూలంగా ప్రవర్తించే అవకాశం ఉంటుంది.

విచారణ ఖైదీలు - బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలు

10.1 విచారణ ఖైదీల సమస్యలు

- జైళ్ళలో ఉండే మొత్తం ఖైదీలలో 75% మంది, నేరం చేశారా లేదా అన్నది ఇంకా ఋజువు కావాల్సిన వాళ్ళే.
- ప్రస్తుతం దేశంలో 2.3 లక్షల మంది విచారణ ఖైదీలు తమ కేసుల విచారణ మొదలు కావడానికి లేదా పూర్తి కావడానికి ఎదురుచూస్తూ ఉన్నారు. ఈ ఎదురు చూపులు ఒక నెల నుండి పది సంవత్సరాల వరకు ఎంతైనా ఉంది.
- వాళ్ళలో చాలామంది అణగారిన వర్గాలకు చెందిన వాళ్ళు. అందువల్ల ఈ వ్యవస్థ నిర్లక్ష్యానికి, వివక్షకు కూడా గురయ్యే అవకాశాలు ఎక్కువ.
- వాళ్ళలో చాలామంది పేదవాళ్ళు కనుక మంచి లాయర్ను పెట్టుకోలేరు కాబట్టి చట్టం నిర్ణయించిన వ్యవధిలోగా న్యాయం పొందడమూ కష్టమే.
- విచారణ కొరకు ఇలా చాలాకాలం వృధా అవుతున్న కొద్దీ, వాళ్ళకి తమ తమ కుటుంబాలతో సంబంధాలు తెగి పోతాయి. అంటువ్యాధుల పాలవుతారు. తోటి ఖైదీల నుండి జైలు సిబ్బంది నుండి హింసకు కూడా గురవుతూ ఉంటారు.

10.2 కొన్ని పరిష్కారాలు

విచారణ ఖైదీల విషయంలో జైళ్ళ సందర్భకులు చాలా కృషి చెయ్యొచ్చు.

మొదటగా, మీ జైల్లో బెయిల్ కు అర్హమైన (బెయిలబుల్) ఆరోపణలు ఎదుర్కొంటున్న ఖైదీలు ఉన్నట్లయితే, ఆ విషయం సెషన్స్ జడ్జి గారికి చెప్పి - వారిని జమానత్ (ఘూరిటీ) లేకుండా, వ్యక్తిగత పూచీకత్తు (పర్సనల్ బాండ్) మీద విడిపించవచ్చు.

రెండవది, చిన్న చిన్న నేరారోపణలతో జైలుకు వచ్చిన ఖైదీలలో - స్వచ్ఛందంగా నేరం ఒప్పుకునే ఖైదీలు గనక ఉన్నట్లయితే అటువంటి వారిని జైలు అదాలత్లు అని పిలువబడే ప్రత్యేక కోర్టుల ముందుకు తీసుకురావచ్చు.

జైలు అదాలత్లను జైలు ఆవరణలోనే నిర్వహిస్తారు. పేరుకు పోయిన చిన్న కేసుల సంఖ్య తగ్గించడం కోసం - 29.11.1999న అప్పటి భారత ప్రధాన న్యాయమూర్తి డా॥ ఎ.ఎస్.ఆనంద్, దేశంలో నున్న అన్ని హైకోర్టుల ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు ఒక ఉత్తరం రాస్తూ ... జైళ్ళలో జైలు అదాలత్లు పెట్టి, చిన్న చిన్న నేరాలుగా పరిగణించే కేసులలో - స్వచ్ఛందంగా నేరాన్ని అంగీకరించే ఖైదీల కేసుల విచారణను పూర్తి చేయవలసిందిగా ఆదేశించారు. తద్వారా పేరుకు

పోయిన కేసుల సంఖ్య తగ్గించాలని ఆయన సూచించారు. (ఈ అధ్యాయం చివరలో ఆ ఉత్తరం జత చేశాము.)

జైలు అదాలత్లకు సంబంధించి ఈ క్రింది సెక్షన్ల కిందికి వచ్చే నేరాలను చిన్న నేరాలుగా నిర్వచించడమైనది.

అ) భారత శిక్షా స్మృతిలోని - సెక్షన్ 160, 279, 294, 298, 323, 334, 336, 337, 338, 341, 342, 343, 346, 352, 354, 355, 358, 403, 417, 421, 422, 423, 424, 427, 428, 447, 448, 482, 483, 486, 494, 497, 498, 500, 501, 502, 504, 506 (ప్రాద్ - 1), 508, 509.

ఆ) భారత శిక్షా స్మృతికాక వేరే ఏ చట్టం కిందనైనా 2 సంవత్సరాల వరకు శిక్ష పడే అవకాశం ఉన్న నేరాలు.

ఒక ఖైదీ తన నేరాన్ని ఒప్పుకోనేటట్లయితే అప్పటికే అతను జైలులో గడిపిన సమయాన్ని బట్టి లేదా నేర తీవ్రతను బట్టి, జడ్జి అతన్ని వెంటనే వదిలివేయవచ్చు లేదా ఇంకొంత కాలం జైలులో ఉన్న తర్వాత వదలమని ఆదేశించవచ్చు.

2000 సంవత్సరం తొలినాళ్ళలో ప్రారంభమైన జైలు అదాలత్లు, 2-2-2001 నాటికి దేశ వ్యాప్తంగా 8 వేలకు పైగా కేసులను పరిష్కరించాయి (దాదాపు ఒక సంవత్సరంలో). మీరు సందర్భించే జైలులో ఇంతవరకు జైలు అదాలత్లు నిర్వహించి ఉండకపోతే, వాటిని ఏర్పరచేందుకు చొరవ తీసుకోవాలి.

జైలు అదాలత్ల వలన ప్రయోజనాలు

- విచారణ త్వరగా జరిగి, కేసులు త్వరగా పూర్తవడం వలన ఖైదీలు లాభపడతారు, జడ్జిల పనిభారం కూడా తగ్గుతుంది.
- త్వరగా కేసులు పరిష్కరింపబడితే మొదటిసారి నేరం చేసి జైలుకు వెళ్ళిన వాళ్ళకు, కరడుగట్టిన నేరస్తులకు మధ్య ప్రమాదకర సంబంధాలను ఏర్పడకుండా నివారించవచ్చు.
- జైళ్ళలో రద్దీ కూడా కొంతవరకు తగ్గడానికి వీలవుతుంది.

జైలు అదాలత్ల ప్రయోగం విజయవంతం కావడం వలన కేంద్ర న్యాయశాఖ అన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలను, కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలను ప్రతి జైళ్ళో ఇటువంటి కోర్టులను ఏర్పాటు చేయవలసిందిగా కోరింది. అది రాష్ట్రాలకు రాసిన ఒక లేఖలో న్యాయవాదులైన స్ట్రీ, పురుషులతో కూడిన న్యాయ సహాయ కమిటీలను వారానికి ఒకటి రెండు సార్లయినా ఖైదీలకు తగు సహాయం చేయడానికి, సలహా ఇవ్వడానికి ఏర్పాటు చేయవలసిందిగా కూడా కోరింది⁸⁷.

ఇన్ని ఉపయోగాలు ఉన్నప్పటికీ, జైళ్ళ అదాలత్ల వలన తలెత్తే కొన్ని సమస్యలు కూడా ఉన్నాయి. నేరాన్ని అంగీకరించడం అన్నది ఒక ఖైదీ పేరున ఎప్పుడైతే నమోదు అవుతుందో అప్పటినుండి ఆ ఖైదీపై నేరస్తుడు అన్న ముద్ర పడిపోతుంది. జైలునుంచి తొందరగా బయటపడదామన్న అమాయకపు ఆలోచన వలన ఎవరైనా నేరాన్ని అంగీకరిస్తే వాళ్ళకు - ప్రభుత్వోద్యోగాలకు అనర్హత ఏర్పడడం; పాస్

పోర్ట్ దొరకకపోవడం లేదా వాళ్ళుండే ప్రాంతంలో నేరం జరిగినప్పుడల్లా పోలీసుల వేధింపులు తదితర అన్యాయాలు జరిగే అవకాశం ఉంది. నేరం ఒప్పుకున్న సందర్భంలో వాళ్ళను వ్యక్తిగత పూచీ కత్తు మీదగానీ, ప్రొబేషన్ మీద గానీ విడుదల చేసి, ఆ తర్వాత వారి సత్ప్రవర్తన మీద ఆధారపడి వారిపైన నమోదు చేసిన నేర రికార్డును పూర్తిగా రద్దు చేసే అవకాశం ఉండడం ఈ సమస్యకు మెరుగైన పరిష్కారం కాగలదు.

అలాగే బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయ పద్ధతులను అవలంబించమని సందర్భకులు జడ్జిలను అభ్యర్థించవచ్చు.

మూడవ అంశం - ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులు ఎలా నడుస్తున్నాయో వాటిని ఇంకా ఎలా మెరుగుపరచవచ్చో కూడా ఆలోచించాలి.

నేర విచారణ ప్రక్రియను వేగవంతం చేయడం కోసం ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులను ఏర్పాటు చేయవలసిందిగా కేంద్ర ప్రభుత్వం అన్ని రాష్ట్రాలను ఆదేశించింది. ఈ ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులు - రెండేళ్ళకు పైగా పెండింగ్లో ఉన్న సెషన్స్ కేసులకు మొదటి ప్రాధాన్యాన్ని ఇవ్వాలి. అలాగే విచారణ ఖైదీలకు సంబంధించిన క్రిమినల్ కేసుల సత్వర పరిష్కారానికి కూడా ప్రాధాన్యతనివ్వాలి. పై ఆదేశాల ప్రకారం 1.4.2001 నుండి జిల్లా మరియు సబ్జర్జిస్ట్రేట్ కోర్టులలో పెండింగ్లో ఉన్న కేసులన్నింటినీ కూడా త్వరగా విచారణ పూర్తి చేయడం కోసం ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులకు బదిలీ చేయాలి. అంతేకాక ప్రస్తుతం పెండింగ్లో ఉన్న 2.4 కోట్ల సెషన్స్ కేసులలో 10 లక్షల కేసులను కూడా అదనంగా ఈ ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులకు బదిలీ చేయాలి⁸⁸.

1.4.2001 నాటికి, 1,734 ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులను ఏర్పాటు చేసి పనిచేయించడం కోసం - కేంద్రం 202.27 కోట్ల రూపాయలు కేటాయించింది. వీటికి ఆయా రాష్ట్రాల ప్రధాన న్యాయమూర్తులు, ముఖ్యమంత్రుల అనుమతి కూడా తీసుకుంది. వీటి పనిని ఆయా హైకోర్టులు ఎప్పటికప్పుడు పరిశీలించాలి. ఎంతో అవసరమయితే తప్ప సాధారణంగా ఈ కోర్టులలో వాయిదాలు అంగీకరించకూడదు. ఒక ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టు ఒక్కొక్క కేసులో మొత్తం సాక్ష్యాన్ని నమోదు చేయడానికి వారం కంటే ఎక్కువ తీసుకోకూడదు. వీటి విషయంలో న్యాయమూర్తులు, న్యాయవాదులు కూడా ఓపిక వహించి, సహకరించవలసిందిగా - లేకపోతే ఈ ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులు నిరర్థకమవుతాయని, కేంద్రం సూచించింది.

పదవీ విరమణ చేసిన న్యాయమూర్తులను, మంచి న్యాయ వాదులను గుర్తించడంలో జైలు సందర్భకులు చొరవ తీసుకుని వారిని ఫాస్ట్ ట్రాక్ కోర్టులకు అధ్యక్షత వహించవలసిందిగా ఒప్పిస్తే న్యాయ మూర్తుల కొరత తగ్గుతుంది.

నాల్గవ అంశం: రాజీ పడదగిన (కాంపౌండబుల్) నేరాలలో - నేరస్తులకు, బాధితులకు మధ్య మధ్యవర్తిత్వం వహించి కేసుల పరిష్కారానికి సందర్భకులు సహకరించాలి.

రాజీపడదగిన నేరాలలో (భారత శిక్షాస్మృతిలోని 320 సెక్షన్లో నిర్వచించినవి) ఖైదీలను, వారి ప్రతికక్షులను గుర్తించి; రాయబారం నెరపి ఒక ఆమోదయోగ్యమైన పరిష్కారం దిశగా వారిని ప్రోత్సహిం

చాలి. అంతేకాక ఖైదీ తన తప్పుకు నిజంగా పశ్చాత్తాప పడేటట్టు, క్షమాపణ అడిగేటట్టు, బాధితునికి, లేదా అతని కుటుంబానికి తగు మొత్తంలో నష్టపరిహారం ఇచ్చేటట్టు లేదా వారు కోల్పోయిన ఆస్తిని తిరిగి ఏర్పరచేటట్టు లేదా ఆరోగ్యం కోల్పోయినట్లయితే వైద్యానికి అయ్యే ఖర్చులు లేదా తన నేరంవల్ల ఉత్పన్నమయ్యే ఇతర ఖర్చులు పెట్టుకోనేటట్టు ఖైదీని ఒప్పించగలగాలి. అటువంటి అంగీకారానికి ఉభయ పక్షాలు సిద్ధంగా ఉన్నట్టు అనిపిస్తే వారి మధ్య సత్వర పరిష్కారాన్ని ప్రోత్సహించి- దానిని జడ్జిగారి దృష్టికి తీసుకొచ్చి, రాజీ నమోదుచేసి కేసు ముగించేందుకు సహకరించాలి. వీటివల్ల శత్రు త్యాలు తగ్గి ఇరుపక్షాలూ ప్రశాంతంగా ఉండేందుకు వీలవుతుంది.

జైలు అదాలత్లు నెలకొల్పడంలో జైలు అధికారులకు సహాయం కావాలన్నా, ఖైదీలకు బాధితులకు మధ్య రాజీలు కుదర్చడంలో సలహాలు కావాలన్నా ఢిల్లీలోని తీహార్ జైలులో పనిచేసి విశేషానుభవం గడించిన ప్రొ॥ బి.బి.పాండేగారిని సంప్రదిస్తే ఇంకా ఎక్కువ సమాచారం లభించవచ్చు.

వీడియో అనుసంధాన విధానం

సమర్థులైన న్యాయవాదులను నియమించుకునే, పూచీకత్తులు ఏర్పాటుచేసుకునే ఆర్థిక స్థోమత లేకపోవడంతో పేద వర్గాల నుంచి వచ్చిన విచారణ ఖైదీలు దీర్ఘకాలం జైళ్ళలో మగ్గుతున్నారు. పోలీసు ఎస్సార్స్ కొరత ఉండడం వల్ల, రిమాండ్ కాలపరిమితి ముగిసిన వెంటనే వారిని కోర్టు ముందుంచలేకపోతున్నారు. ఈ సమస్యను అధిగమించడానికి, పోలీసు ఎస్సార్స్ మీద అయ్యే వ్యయం తగ్గించడం పేరు మీద, 2001లో ఆండ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం కోర్టులకు, జైళ్ళకు మధ్య వీడియో అనుసంధానం ఏర్పాటుచేసింది. సిహెచ్ఆర్ఐ దీనిని గతంలో ఉత్సాహంగా ఆహ్వానించింది. ఈ విధానంలో జైలులో వీడియో కెమెరా ముందు ప్రవేశపెట్టిన విచారణ ఖైదీ, కోర్టు గదిలోని వీడియో తెరపై న్యాయమూర్తికి కనిపిస్తాడు. న్యాయమూర్తి, విచారణ ఖైదీ ఒకరితో ఒకరు సంభాషించగలుగుతారు. కానీ ఈ పద్ధతి వల్ల విచారణ ఖైదీలు ఎంతవరకు ప్రయోజనం పొందగల్గుతున్నారనేది సందేహాస్పదమే.

కోర్టు ముందు విచారణ ఖైదీని ప్రవేశపెట్టిన ప్రతిసారి, కేసు పరిశోధనలోని పురోగతిని తెలుసుకుని, మారిన పరిస్థితులను పరిగణనలోకి తీసుకుని బెయిల్ మంజూరుచేసే అవకాశాలను న్యాయమూర్తి పరిశీలించాలి. దీనికి డిపెన్స్ తరపు, ప్రాసిక్యూషన్ తరపు న్యాయవాదులు సహకరించాలి. కానీ వీడియో అనుసంధాన వ్యవస్థను రివాజుగా రిమాండ్ను పొడిగించడానికి మాత్రమే ప్రస్తుతం ఉపయోగిస్తుండడంతో న్యాయవాదులు ఆ సందర్భాలలో హాజరుకావడం లేదు. దీంతో కేసులోని పురోగతి తెలియక విచారణ ఖైదీలు ఆందోళన చెందుతుంటారు. గతంలో కోర్టుకు హాజరైన సందర్భాలలో అక్కడికి బంధువులనో, తెలిసిన వారినో పిలిపించి, వారిని ఒప్పించి బెయిళ్ళు/పూచీకత్తులు ఏర్పాటుచేసుకునే అవకాశం ఎక్కువగా ఉండేది. కుటుంబానికి జీవనాధారమైన వ్యక్తి జైలు పాలైనప్పుడు ఇది తరచూ జరిగేది. ప్రస్తుతం జైళ్ళలో అనుమతించే

పరిమితమైన ఇంటర్వ్యూ సమయాలలోనే ఆ ప్రయత్నం చేయాల్సి రావడం ఖైదీలకు సమస్యగా మారుతోంది. వీడియో అనుసంధానం ఏర్పాటు తర్వాత, విచారణ ఖైదీలకు బయటి ప్రపంచంతో సంబంధాలు పూర్తిగా తెగిపోతున్నాయి. దాంతో వారికి, శిక్షపడిన ఖైదీలకు మధ్య ఉన్న సన్నని విభజన రేఖ పూర్తిగా తుడిచి పెట్టుకుపోతోంది. అంతేకాక, వీడియో అనుసంధాన గదిలో జైలు అధికారుల సమక్షంలోనే ఖైదీలు మాట్లాడాల్సి రావడంతో, జైళ్ళలోని సమస్యలను, విచారణ ఖైదీలు - ముఖ్యంగా దీర్ఘకాలం ఉన్నవారు - న్యాయమూర్తి దృష్టికి తేలేకపోతున్నారు. వీడియో అనుసంధాన విధానంలోని లోపాలను సరిదిద్దకపోతే, విచారణ ఖైదీల సమస్యలు మరింత జరిలమయ్యే అవకాశం ఉంది.

వీడియో అనుసంధాన విధానం, హైదరాబాద్ కేంద్ర కారాగారం

10.3 బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలు

నేరం రుజువయ్యాక విధించే శిక్షల్లో జైలు శిక్షే ప్రధానమైనది. కాని దా॥ వివియన్ స్టర్న్ వంటి నిపుణులు, కొన్ని జైళ్ళ సంస్కరణ కమిటీలు చెప్పేదేమిటంటే -

- ఒకసారి ఒక వ్యక్తి జైలుకు వెళ్ళారంటే - వాళ్ళు సాంఘికంగా వెలివేయబడతారు. వాళ్ళు మళ్ళీ సాంఘిక జీవనంలో కలవడం ఎంతో కష్టం. ఆ విధంగా వాళ్ళ జీవితాలు నాశనం అయి పోతాయి.
- నిర్బంధానికి అయ్యే ఖర్చు మాట అలా ఉంచి జైళ్ళవల్ల ఖైదీల సంస్కరణ జరగడం లేదు. నేరస్తుల పునరావాసమూ సాధ్యం కావడం లేదు.
- జైళ్ళలో ఉంచినందువల్ల నేరాల సంఖ్య తగ్గుతుందనే గ్యారంటీ కూడా ఏమీ లేదు.
- అంతేకాకుండా, మొదటిసారి నేరం చేసినటువంటి వ్యక్తిని జైల్లో ఎక్కువ కాలం పెడితే అతడు కరడుగట్టిన వృత్తి నేరస్తుడుగా మారే ప్రమాదముంది.

జైలులో ఉంచడం కంటే కూడా ఈ క్రింది ప్రత్యామ్నాయాలు ప్రయత్నించి చూస్తే బాగుంటుంది:

- మందలించడం, హెచ్చరించడం
- కొన్ని షరతులు విధించి విడుదల చేయడం
- ఆర్థిక ఆంక్షలు, జరిమానాలు లేదా తప్పు విధించడాలు లాంటివి.
- జప్తు చేయడం లేదా ఆస్తిపై హక్కులేకుండా చేయడం.
- దొంగిలించబడిన వస్తువుల్ని వాటి స్వంతదార్లకు ఇచ్చేయమనడం లేదా నష్టపరిహారం చెల్లించమనడం.
- శిక్ష విధించి దాని అమలును ఆపి ఉంచడం లేదా వాయిదా వేయడం, సత్ప్రవర్తన పూచీపై విడుదల చేసి కోర్టు పర్య వేక్షణలో ఉండమనడం.
- సమాజానికి సేవచేయమని ఆజ్ఞాపించడం.
- ఒక నిర్దిత ప్రదేశంలో రోజూ హాజరయ్యేలా ఉత్తర్వులు జారీ చేయడం.
- గృహనిర్బంధం.

పైన సూచించిన శిక్షలలో ఒకటి లేదా అంతకన్నా ఎక్కువ కలిపి విధించడం.

ఇంకా వివరాల కోసం: నిర్బంధానికి బదులు-ఐక్యరాజ్య సమితి కనీస ప్రామాణిక నిబంధనలు (టోక్యో నిబంధనలు) చూడండి. <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h-comp46.htm> వెబ్సైట్లో ఉంటాయి.

సందర్భాలు న్యాయమూర్తులలోని ప్రగతివాదులు, సంస్కరణ వాదులను గుర్తించి, పై ప్రత్యామ్నాయాలను శిక్షలుగా విధించే విషయం వారితో చర్చించాలి. న్యాయమూర్తులు సహితం నిర్బంధ

నికి ప్రత్యామ్నాయంగా పైన సూచించిన శిక్షలను విధించే విషయం కాస్త దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. ఒక నేరస్తుని పునరావాస అవసరాన్ని; బాధితుల ప్రయోజనాల్ని సమాజానికి నేరస్తుల నుండి విముక్తిని దృష్టిలో పెట్టుకొని ప్రతి సందర్భంలోనూ ఆయా వ్యక్తులతో చర్చించి తగు చర్యలు తీసుకోవలసి ఉంటుంది. పైన సూచించిన శిక్షలు - పోలీసులు, న్యాయమూర్తులు, నేరస్తులు, బాధితుల కుటుంబాలతో సహా బయటి సమాజం; వీరందరి క్రియాశీలక సహకారం ఉన్నప్పుడే విజయవంతమవుతాయి.

సందర్భాలు హైకోర్టులు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలతో సంప్రదించి, సాంఘిక సేవను ఒక శిక్షగా విధించేటటువంటి ప్రత్యామ్నాయాలను చేర్చేలా - భారత శిక్షాస్మృతిని సవరించేయాడానికి ప్రయత్నం చేయాలి.

ఈ మధ్యే భారత శిక్షాస్మృతిని సవరించి, సాంఘిక సేవను జైలుశిక్షకు ఒక ప్రత్యామ్నాయంగా చేయాలని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ఒక ప్రతిపాదన చేసింది. జింబావ్వే లాంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో ఈ ప్రయోగం బాగానే విజయవంతమైంది. దీని గురించి ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళ డిఐజి ఎమ్.ఆర్.అహమద్ ను, అంతర్జాతీయ శిక్షా సంస్కరణ, లండన్; అంతర్జాతీయ జైళ్ళ అధ్యయన కేంద్రం, కింగ్స్ కాలేజి, లండన్ లను - సంప్రదించడం ద్వారా మరిన్ని వివరాలు తెలుసుకోవచ్చు.

ఎక్కువమంది ఖైదీలను ఈ ప్రత్యామ్నాయ శిక్షల పరిధిలోకి తీసుకురాగలిగితే జైళ్ళలో రద్దీని చాలా వరకు తగ్గించవచ్చు; ఖైదీల ఆరోగ్య పరిస్థితిని మెరుగుపరచవచ్చు; నేరస్తులు సాధారణ సాంఘిక జీవితంలోకి తిరిగి రావడానికి సహాయపడవచ్చు; జైళ్ళలో ఎక్కువ కాలం ఉండడం వలన వృత్తి నేరస్తులుగా మారుతున్న వారి సంఖ్యను తగ్గించవచ్చు. అంతేకాక జైళ్ళ నిర్వహణపైన, ఖైదీల పోషణపైన అయ్యే ఖర్చును కూడా చాలావరకు తగ్గించవచ్చు.

డా॥ ఆదర్శ సేన్ ఆనంద్

భారత ప్రధాన న్యాయమూర్తి

నవంబర్ 29, 1999

ప్రియమైన,

మన దేశంలోని పేద ప్రజలు, నిరక్షరాస్యులు, ఇంకా బలహీన వర్గాలకు చెందిన సమస్త ప్రజానీకం మనుగడ కోసం రాత్రీ పగలు శ్రమిస్తున్నారు. తమకు సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ సమానత్వం వాగ్దానం చేసిన వారి వైపు వారు ఆశతో చూస్తున్నారు. చట్టబద్ధపాలనను సమున్నతంగా ఎత్తివట్టాల్సిన బాధ్యతను స్వీకరించిన మనం వాళ్ళ అన్ని సమస్యలను తీర్చలేకపోవచ్చు. కానీ రాజ్యాంగ లక్ష్యమైన 'అందరికీ సమాన న్యాయం' అనే విలువను పరిరక్షించడానికైనా శాయశక్తులా కృషి చేయాలి. విచారణ ఖైదీలు చిన్న చిన్న కేసుల్లో జైళ్ళలో మగ్గుతున్నారని తెలిసినప్పుడు; బయల్కు అర్హమైన కేసుల్లో కూడా పూచీకత్తులు సమర్పించలేక జైళ్ళలో సుదీర్ఘకాలం ఉంటున్నారని తెలిసినప్పుడు; అమాయకులు, మొదటిసారి నేరం చేసిన వాళ్ళు జైళ్ళలో ఉండడం వలన నేర లక్షణాలు అలవర్చుకొని, ఆ తర్వాత శిక్షణ పొందిన నేరస్తులుగా బయటకు వస్తున్నారని తెలిసినప్పుడు నేను చాలా బాధపడ్డాను.

దేశ వ్యాప్తంగా ఎంత మంది విచారణ ఖైదీలు జైళ్ళలో ఉన్నారో వివరాలు కావాలని నేషనల్ క్రైమ్ బ్యూరోను అడిగాను. కానీ వాళ్ళ దగ్గర ఆ గణాంకాలు లేవు. ఒక్క ఢిల్లీ సెంట్రల్ జైలులోనే 31.7.99 నాడు 9 వేలకు పైగా విచారణ ఖైదీలు ఉన్నారని తెలుసుకున్నాను. ఒక సర్వే ప్రకారం దేశంలోని జైళ్ళలో ఉన్న మొత్తం ఖైదీలలో 73% విచారణ ఖైదీలే. వీరిలో ఎక్కువ మంది చిన్న నేరాలలో జైలుకు వచ్చి, నేరాన్ని అంగీకరించడానికి సిద్ధంగా ఉన్నా, పోలీసులు కోర్టులో చార్జిషీటు దాఖలు చేసేవరకు ఆ పని చేయలేని వాళ్ళు. చిన్న నేరాలలో బందిఖానాల్లో గడుపుతున్న చాలామందికి కఠిన శిక్షలుపడే అవకాశమే లేదు. వాళ్ళలో ఎక్కువ మంది మొదటిసారి నేరం చేసిన వాళ్ళవడం వలన వాళ్ళను ప్రాబేషన్ మీదనో, లేదా జరిమానా విధించో విడుదల చేయవలసి ఉన్నది. కానీ వాళ్ళు ఆయా కేసుల్లో ఉండే గరిష్ట శిక్షాకాలానికి మించి జైళ్ళో ఉంటున్నారు. వాళ్ళంతా పేద ప్రజలు కావడం, ఏ ప్రాముఖ్యతా లేని వాళ్ళు కావడమే దీనికి ప్రధాన కారణం.

నేను చీఫ్ మెట్రోపాలిటన్ మెజిస్ట్రేట్లను, చీఫ్ జ్యుడిషియల్ మెజిస్ట్రేట్లను కోరేది ఏమంటే మీ ప్రాంతాలలో ఉండే జిల్లా జైళ్ళలో - మీ వీలును బట్టి, నెలకు ఒకసారో, రెండుసార్ల జైలు ఆవరణలోనే 'జైలు అదాలత్'లను నిర్వహించండి. చిన్న నేరాలలో జైలులో మగ్గుతున్న విచారణ ఖైదీల కేసులను చేపట్టండి. స్వచ్ఛందంగా నేరాన్ని ఒప్పుకునే కేసులు ఉంటే వాటిపైన కాస్త ప్రత్యేక శ్రద్ధ పెట్టండి. అందరికీ న్యాయసహాయం అందేలా చూడండి. అవసరమైన వాళ్ళకు లీగల్ ఎయిడ్ లాయర్స్ ను నియమించండి. వాళ్ళ పిటిషన్ల ఆధారంగా న్యాయమూర్తి పోలీసులను తొందరగా చార్జిషీట్ వేయమని ఆదేశించే అవకాశం చిక్కుతుంది. ఆ తరువాత ఖైదీ స్వచ్ఛందంగా నేరాన్ని అంగీకరిస్తే, వాళ్ళకు చట్టప్రకారం తగుమాత్రం శిక్ష విధించాలి. కొందరు, ఒక్కోసారి నేరాన్ని అంగీకరించి కూడా, ఆ తర్వాత మనసు మార్చుకుని కేసు కొట్లాడాలని అనుకోవచ్చు. అటువంటి సందర్భాలలో ఆ కేసులను సంబంధిత కోర్టులకు బదిలీ చేయాలి. విచారణ ఖైదీలలోని పేదలకు సత్వర న్యాయం అందించడంలో ఇది చాలా ఉపయోగపడుతుందని భావిస్తున్నాను. దీనివల్ల అందోళనకరంగా పరిణమిస్తున్న జైళ్ళ రద్దీ సమస్య కూడా ఒక మేరకు తగ్గవచ్చు.

మీ స్పందనలూ, సలహాలూ పంపిస్తే సంతోషిస్తాను.
శుభాకాంక్షలతో,

మీ విధేయుడు,
(ఎ.ఎస్.ఆనంద్)

అన్ని హైకోర్టుల
ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు

5, కృష్ణ మీనన్ మార్గ్, న్యూ ఢిల్లీ - 110011
ఫోన్: 011-3018880, 3016515. ఫాక్స్: 011-3018028
ఇ-మెయిల్: dr_asanand@hotmail.com

శిక్షపడిన ఖైదీలు

11.1 శిక్షపడిన ఖైదీలు ఎదుర్కొనే సమస్యలు

శిక్షపడిన ఖైదీలు - జైల్లో ఉన్నప్పుడు, విడుదలైన తర్వాత కూడా అనేక సమస్యలను ఎదుర్కొంటారు. ఈ అధ్యాయం అటువంటి కొన్ని సమస్యలను పరిశీలిస్తుంది.

రెమిషన్ కు సంబంధించిన, శిక్ష పూర్తికాకముందే విడుదలయ్యే అవకాశాలకు సంబంధించిన నియమాలు, పద్ధతులు - వేరు వేరు రాష్ట్రాలకు వేరు వేరుగా ఉన్నాయి. ఈ నియమాలు కొన్ని రాష్ట్రాల మధ్యన అయితే పరస్పర విరుద్ధంగా ఉన్నాయి. అందువల్ల శిక్షపడిన ఖైదీలు రెమిషన్ పొందడంలోనూ, శిక్ష పూర్తికాకముందే విడుదలయ్యే - ప్రొబేషన్, పెరోల్ సౌకర్యాలలోనూ అనేక ఇబ్బందులు ఎదుర్కొంటున్నారు.

1978లో సి.ఆర్.పి.సి.ని సవరిస్తూ చేర్చిన సెక్షన్ 433వ కూడా శిక్షపడిన ఖైదీల సమస్యను మరింత జటిలం చేసింది. ఈ సెక్షన్ ఏం చెబుతుందంటే ... “సెక్షన్ 432లో ఏమున్నప్పటికీ, మరణశిక్ష కూడా ఒక శిక్షగా ఉన్న ఏ నేరంలోనైనా, యావజ్జీవ

కారాగార శిక్షపడినా; ఒక వేళ ఎవరికైనా మరణశిక్ష విధించి మళ్ళీ సెక్షన్ 433 ప్రకారం, యావజ్జీవంగా మార్చినా - అటువంటి ఖైదీని కనీసం 14 సంవత్సరాల జైలుశిక్షను అనుభవించకుండా వదిలిపెట్టడానికి వీలులేదు.”

జైళ్ళలో ఉండే వాస్తవ పరిస్థితులను గమనంలోకి తీసుకోకుండా, తమను తాము సంస్కరించుకునే ఖైదీల శక్తిని గమనించకుండా, ఒక ఖైదీ అంతకాలం జైల్లో ఉండడం వలన జరిగే సామాజిక, వ్యక్తిగత ప్రమాదాలను దృష్టిలో పెట్టుకోకుండా, అంతకాలం ఒక ఖైదీని జైల్లో పెట్టినందువల్ల అయ్యే ఖర్చును కూడా లెక్కచేయకుండా చాలా తొందరపాటుతో ఈ సవరణను తీసుకొచ్చారు.

దీర్ఘకాలిక నిర్బంధం వలన ఎటువంటి ఉపయోగం లేకపోగా, అది అనేక దుష్ఫలితాలకు దారితీస్తుందని - జైళ్ళ మీద పరిశోధన చేసిన అనేకమంది నిపుణులతో పాటు గాంధీ, నెహ్రూలు నైతం అభిప్రాయపడ్డారు.

దీర్ఘకాలం జైలులో ఉండడం వలన ఖైదీలు ఏ రకంగానూ సంస్కరింపబడకపోగా, బయటకొచ్చాక పునరావాసం లభించక, సాంఘిక జీవనంలో మళ్ళీ కలిసిపోవడం వారికి చాలా కష్టమవుతుంది. ముల్లా కమిటీ కూడా ఈ సెక్షన్ (433ఎ) పైన చాలా గట్టిగా మాట్లాడింది. వెంటనే తొలగించమని సిఫారసు చేసింది.

దీనిపై జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్ అన్ని రాష్ట్రాలకూ వర్తించేలా ఒక ఉత్తర్వును తయారుచేస్తూ ఉంది. ఇంకా వివరాలు కావాలంటే చమన్ లాల్ గారిని కలవండి. చమల్ లాల్ గారు - కస్టోడియన్ జస్టిస్ ప్రోగ్రాంకు కమిషన్ నియమించిన ప్రత్యేక అనుసంధానకర్త.

మరో సమస్య ఏమంటే ... అప్పీల్స్ లో హైకోర్టులో జరిగే విపరీతమైన జాప్యం. కేసు నెంబర్ కావాలంటేనే హైకోర్టు రిజిస్ట్రీలో చాలాకాలం పడుతుంది. ఒక్కోసారి హైకోర్టులు ఒక కేసును పరిష్కరించడానికి 10 సంవత్సరాలు కూడా తీసుకుంటాయి.

విడుదలైన తర్వాత కూడా చాలామంది ఖైదీలు సమాజం నుంచి చాలా వ్యతిరేకతను ఎదుర్కొంటారు. సమాజం వాళ్ళను అనుమానంగా చూస్తుంది. పోలీసులు వాళ్ళను జీవితాంతం నేరస్తులుగా చూస్తూ, వేధిస్తూ ఉంటారు. అందరి ఎత్తిపొడుపు మాటలు, వేధింపులు కలిసి నేర జీవితం నుంచి సాధారణ జీవితంలోకి రావడానికి వారికి అవరోధాలుగా ఉంటాయి.

11.2 జైళ్ళు సందర్భకులు చేయగలిగిన పనులు

- ఖైదీల సాంస్కృతిక, సామాజిక నేపథ్యాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని, మార్కెట్ లో ఏ పనికి డిమాండ్ ఉందో ఆలోచించి - అందుకు తగినటువంటి వృత్తులలో శిక్షణను ఏర్పాటుచేసేలా జైలు అధికారులకు సూచించాలి. తమ జీవితక అవసరమయ్యే శిక్షణను పొందడం వలన వారు జైలునుంచి ఆత్మవిశ్వాసంతో బయటకు రాగలుగుతారు.

- సమాజం నేరస్తులను ఎప్పుడూ దారితప్పిన వాళ్ళుగా, తప్పుడు వాళ్ళుగా చూస్తూ ఉంటుంది. దీనికి కారణం ఏమంటే నేరాలకు ఉండే సామాజిక కారణాల పట్ల సమాజానికి ఉండవలసినంత స్పృహ లేకపోవడం. పేదరికం, అవినీతి, అనైతికత, అవకాశాలు అందరికీ అందుబాటులో లేకపోవడం .. తదితర సామాజిక కారణాలే మనుషులను నేరస్తులుగా తయారు చేస్తున్నాయనే అవగాహన సమాజానికి కలిగించాలి.
- విడుదలైన ఖైదీలకు ఉద్యోగాలు ఇప్పించడంలో సహాయపడాలి.
- ప్రైవేట్ ఉద్యోగాలు ఇవ్వగలిగే వివిధ సంస్థల అధిపతులను, పరిశ్రమల నిర్వాహకులను - అప్పుడప్పుడు జైలుకు ఆహ్వానించాలి. వాళ్ళు జైల్లో ఉన్న ఖైదీల పనితీరు, ప్రవర్తన స్వయంగా చూడడం వలన, విడుదలైన ఖైదీలను పనిలో చేర్చుకోవడానికి కొంత అనుకూలంగా మారుతారు. ఇదొక అంశమైతే ఇలాంటి వ్యక్తులు జైల్లో జరిగే శిక్షణా కార్యక్రమాన్ని చూడడం వలన, ఏవైనా ప్రయోజనకరమైన సలహాలు కూడా ఇచ్చే అవకాశం ఉన్నది.⁸⁹
- రాష్ట్ర స్థాయిలో, అన్ని జిల్లాల స్థాయిలో కూడా మాజీ ఖైదీల సహాయక సంస్థలను ఏర్పాటు చేయడానికి కృషి చేయాలి. జైలు నుంచి వచ్చిన ఖైదీలు - సాధారణ జీవనానికి అలవాటు పడడానికి, ఏదైనా పని చూసుకోవడానికి ఇలాంటి సంస్థలు అండగా ఉండగలుగుతాయి. బయట ఏ ఆధారమూ, ఆశ్రయమూ లేని వాళ్ళకు ఈ సంస్థల చేత తాత్కాలిక హోమ్స్ ను ఏర్పాటు చేయించొచ్చు. ఉద్యోగాలు ఇవ్వగలిగే, ఇప్పించగలిగే వ్యక్తులతో సంబంధాలు పెట్టుకుని మాజీ ఖైదీలకు ఉపాధి కల్పించేందుకు సహాయపడొచ్చు.

జైళ్ళ పరిస్థితులను మెరుగుపరచడంలో సెషన్స్ జడ్జి సహకారం

జైళ్ళ అధికారిక సందర్శకులలో సెషన్స్ జడ్జి చాలా ముఖ్యమైన వ్యక్తి. నేరస్తులంతా కోర్టు ఉత్తర్వుల ద్వారానే జైలుకు పంపబడతారు కాబట్టి, ఖైదీల బాగోగులు చూడవలసిన బాధ్యత జడ్జీలపై మరింత ఎక్కువ ఉంటుంది.

అర్జులను బెయిల్ పై విడుదల చేయడం ద్వారానూ, పరిశోధనను వేగవంతం చేయమని ఆజ్ఞాపించడం ద్వారానూ - జడ్జి జైళ్ళలోని రద్దీ సమస్యను చాలావరకు తగ్గించవచ్చు. మొత్తం ఖైదీలలో 75% విచారణ కొరకు ఎదురుచూస్తున్న వారే కనక వాళ్ళ సమస్య పరిష్కారం అయ్యేంతవరకు జైళ్ళ పరిస్థితి మెరుగుకావడం అసాధ్యం.

నిజానికి సందర్శకుల బోర్డుకి సెషన్స్ జడ్జి ఛైర్ పర్సన్ గా ఉండాలని కూడా ముల్లా కమిటీ సిఫారసు చేసింది.

ఊచల వెనుక ఉన్న మనుషులను మరిచిపోవడం వలన ఎటువంటి అనర్ధాలు జరుగుతాయో అజయ్ ఘోష్ కథ మనకు విశదపరుస్తుంది.⁹⁰

1962లో సోదరుణ్ణి చంపిన కేసులో అజయ్ ఘోష్ అరెస్టు అయ్యాడు. ఆ తరువాత అతను మానసిక రోగి అని గుర్తించి, విచారణకు అనర్హుడని తేల్చారు. అతన్ని ఏ రోజూ కోర్టుకు తీసుకు రాకపోగా 1968లో వాళ్ళ అమ్మ చనిపోయాక అతన్ని

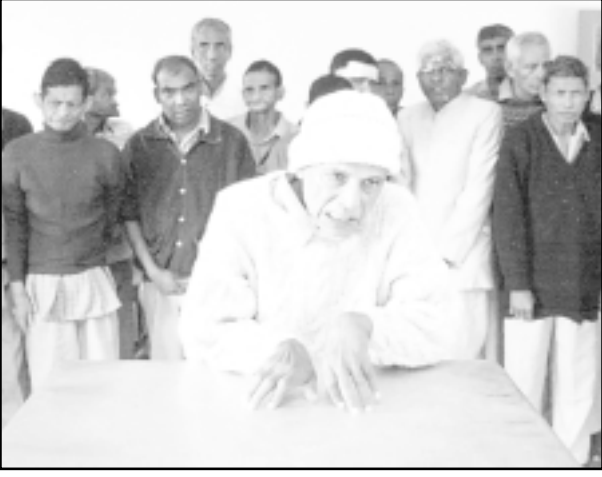
కలవడానికి కూడా ఎవరూ జైలుకు రాలేదు. అతడు కలకత్తాలోని ప్రెసిడెన్సీ జైల్లో 37 సంవత్సరాలు అలాగే ఉండిపోయాడు. ఈ కాలంలో కేసులోని సాక్షులు, కేసును విచారించే జడ్జి సైతం మరణించారు. అయినా అతను అలాగే ఏ విచారణకు నోచుకోకుండా జైలులోనే గడిపాడు.

1995లో కలకత్తా హైకోర్టు అజయ్ ఘోష్ ను మానసిక చికిత్సా కేంద్రానికి పంపమని ఉత్తర్వు జారీ చేసినా, పశ్చిమ బెంగాల్ ప్రభుత్వం దాన్ని పట్టించుకోలేదు. ఆ తర్వాత అతనికి చూపు మంద గించింది, మాట్లాడటం కూడా మరచిపోయాడు.

చివరకు, 1999 నవంబర్ లో ఈ కేసు భారత ప్రధాన న్యాయ మూర్తి ఎ.ఎస్.ఆనంద్ గారి దృష్టికి వచ్చింది. అప్పుడు ఆనంద్ గారు - అజయ్ ఘోష్ ను కలకత్తాలోని ఒక ధార్మిక మిషనరీ నడుపుతున్న మానసిక చికిత్సా కేంద్రానికి బదిలీ చేయమని ఉత్తర్వు జారీ చేయడమే కాకుండా, అతని వైద్యాపసరా లకు 2 లక్షల పరిహారం ఆ చికిత్సా కేంద్రానికి చెల్లించమని కూడా చెప్పారు.

సెషన్స్ జడ్జీలను తరచూ జైళ్ళకు రప్పించగలిగితే అజయ్ ఘోష్ లాంటి విషాద సంఘటనలు పునరావృతం కాకుండా చూసుకోవచ్చు.

అధ్యాయం-12

కలకత్తా (పెసిడెన్సీ) జైలు నుంచి బయటికి వచ్చిన తర్వాత అజయ్ ఘోష్

సెషన్స్ జడ్జిలతో ఎలా వ్యవహరించాలి?

- జైలును సెషన్స్ జడ్జి సందర్శిస్తున్నారా లేదా అని ముందుగా తెలుసుకోవాలి. సందర్శించని పక్షంలో అనధికార సందర్శకుల బృందం వారిని వెళ్ళి కలవాలి. కలిసి విచారణ ఖైదీల కేసుల్లో జరుగుతున్న జాప్యం గురించి, జైల్లో న్యాయసహాయం అందక పోవడం తదితర సమస్యల గురించి వివరించి చెప్పాలి.
- జడ్జిని కలవకముందే, సూపరింటెండెంట్ని కలిసి ఏ సమస్యలు మాట్లాడాలో, ఏ విధంగా మాట్లాడాలో చర్చించాలి.
- జడ్జిని వారికి వీలైన రోజున జైలుకు ఆహ్వానించాలి. ఆ రోజు వారి సమస్యల గురించి వారే మాట్లాడే విధంగా ఖైదీలను

సంసిద్ధం చేయాలి. ఈ కార్యక్రమానికి ముందుగానే సూపరింటెండెంట్ని సంప్రదించి ఏయే సమస్యలు ప్రస్తావించాలనుకుంటున్నామో వారితో చర్చించాలి.

- ఖైదీలందరినీ కోర్టుల వారీగా లైన్లలో నిలబడమని చెప్పడం వలన జడ్జికి చూడగానే ఏ కోర్టులో ఎక్కువ కేసులు పెండింగ్లో ఉన్నాయో తెలుస్తుంది. అప్పుడు ఆ కోర్టు న్యాయమూర్తితో మాట్లాడి తగు చర్యలు తీసుకోవడానికి వీలవుతుంది.
- బెయిల్ పొందడానికి అర్హమైన కేసులను ప్రత్యేకంగా సెషన్స్ జడ్జి దృష్టికి తీసుకుపోవడం వలన వారికి సులభంగా బెయిల్ వచ్చే ఏర్పాట్లుచేసే అవకాశం ఉంది.
- ఇవికాక ఇతర చట్ట సంబంధమైన సమస్యలను కూడా ఆయన దృష్టికి తీసుకెళ్ళండి. ఆయన సకాలంలో జోక్యం చేసుకోవడం వలన ఒనగూడే ప్రయోజనాల గురించి కూడా వివరించండి.
- జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్ మాజీ చైర్మన్ అయిన జె.ఎస్.వర్మ అన్ని రాష్ట్రాల హైకోర్టులకు రాసిన ఉత్తరాన్ని వారి దృష్టికి తీసుకెళ్ళండి. ఆయన అందులో సెషన్స్ జడ్జిలకు ఉన్న అనేక బాధ్యతల్లో జైళ్ళను సందర్శించడం కూడా ఒకటిని, దీన్ని సెషన్స్ జడ్జిలు పాటించేలా హైకోర్టులు చొరవ చూపాలని కోరారు. మీ ప్రాంతంలోని సెషన్స్ జడ్జికి హైకోర్టు నుంచి అలాంటి సూచన వచ్చిందో లేదో హైకోర్టు రిజిస్ట్రీలో తెలుసుకుని, రాని పక్షంలో జె.ఎస్.వర్మ ఉత్తరం కాపీ ఒకటి మీరు తీసుకెళ్ళి సెషన్స్ జడ్జికి ఇవ్వొచ్చు. (జె.ఎస్.వర్మ ఉత్తరం అనుబంధంలో చూడండి.)

జైళ్ళలో మానవహక్కులపై అన్ని హైకోర్టుల ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు లేఖ

జస్టిస్ జె.ఎస్.వర్మ
చైర్పర్సన్
(ప్రాజీ భారత ప్రధాన న్యాయమూర్తి)

జాతీయ మానవహక్కుల కమిషన్,
సర్దార్ పటేల్ భవన్,
సన్ సెన్ డి మార్గ్,
న్యూఢిల్లీ - 110 001
జనవరి 1, 2000

ప్రియమైన ప్రధాన న్యాయమూర్తి,

మానవహక్కుల చట్టం 1993 జాతీయ మానవహక్కుల కమిషన్ కు అప్పగించిన ముఖ్యమైన బాధ్యతల్లో జైళ్ళు కూడా ఒకటని మీకు తెలుసు. జైళ్ళను సందర్శించి, ఖైదీల పరిస్థితులను అధ్యయనం చేసి, తగు పరిష్కారాలు సూచించే బాధ్యత మా మీద ఉంది. ఈ బాధ్యతను నెరవేర్చడంలో భాగంగా గత 5 సంవత్సరాలుగా కమిషన్ సభ్యులు దేశంలోని వివిధ జైళ్ళను సందర్శించారు. జైళ్ళలో ఉన్న రద్దీ, అపరిశుభ్రత, అధ్వాన్నమైన మరుగుదొడ్లు, జైలు నిర్వహణ ... తదితర అంశాలను చూసి నిర్ఘాతపోయాం. జైలు సిబ్బందికి, ఖైదీల మానవహక్కులకు సంబంధించిన స్పృహ కొంచెం కూడా లేకపోవడం ఈ సమస్యను మరింత జటిలం చేస్తున్నది.

సెషన్స్ జడ్జిలు మరియు జిల్లా జడ్జిలు వాళ్ళ పరిధిలోని జైళ్ళ సందర్శకులలో ఒక ఎక్స్ అఫిషియో సభ్యులని అన్ని రాష్ట్రాల జైల్ మాన్యువల్స్ చెబుతున్నాయి. న్యాయవ్యవస్థ జైళ్ళ సందర్శనలో భాగం పంచుకోవడం వలన జైళ్ళలో వైద్యం కాస్త మెరుగవుతుంది; అనారోగ్యకర వాతావరణం కాస్త తగ్గుతుంది. జైలు లోపల ఉండే ప్రతి ఒక్కరిని న్యాయవ్యవస్థే అక్కడికి పంపిస్తుంది. కాబట్టి జైళ్ళలోని పరిస్థితులను పరిశీలించవలసినబాధ్యత కూడా న్యాయవ్యవస్థపైన ఉంటుంది. జైలు గోడల మధ్య మానవీయ వాతావరణాన్ని అభివృద్ధి చేయవలసిన కర్తవ్యం న్యాయవ్యవస్థ పైన ఉంది. జస్టిస్ కృష్ణయ్యర్ గారు - “జైలు గోడలు - ఖైదీలకు, మానవ హక్కులకు మధ్య ఉండే ఇనుపగోడలు కావు” అని చాలా సరిగ్గా చెప్పారు. అంతేకాకుండా సెషన్స్ జడ్జిల ముఖ్యమైన విధుల్లో - జైళ్ళ సందర్శన కూడా ఉందని సుప్రీంకోర్టు చాలా స్పష్టంగా చెప్పింది. దానిని తమ అధికారిక విధుల్లో భాగంగా పరిగణించాలి. కాబట్టి సెషన్స్ జడ్జిలు ఖైదీల సమస్యల్ని తెలుసుకుని వాటిని సరిదిద్దేందుకు తగిన చర్యలు తీసుకోవాలి.

జిల్లా కలెక్టర్ లేదా సెషన్స్ జడ్జీ నాయకత్వంలో జిల్లా ఎస్.పి.లాంటి ప్రముఖులు సభ్యులుగా ఉండే జిల్లా కమిటీలు ఖైదీల పరిస్థితులపై ఏ విధమైన సమీక్షా చేయడం లేదనీ, చాలా చోట్ల సెషన్స్ జడ్జిలు సైతం జైళ్ళను సందర్శించడం లేదనీ మేము జిల్లా జైళ్ళను సందర్శించినప్పుడు మా దృష్టికి వచ్చింది.

చాలా జైళ్ళలో ఎక్కువ భాగం విచారణ ఖైదీలే ఉన్నారు. అందులో ఎక్కువమంది చిన్న నేరాలలో జైలుకు వచ్చినవారే. వాళ్ళంతా సుదీర్ఘకాలం జైళ్ళలో ఎందుకు ఉంటున్నారో మీకు మళ్ళీ చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు. జిల్లా జడ్జిలు జైళ్ళకు వెళ్ళితే ఈ పరిస్థితిని నివారించవచ్చు. విచారణలో జాప్యం జరగడం వలనే - విచారణ ఖైదీలు జైళ్ళలో మగ్గిపోతున్నారనీ, దానివల్ల జైళ్ళ నిర్వహణలో అనేక సమస్యలు తలెత్తుతున్నాయనీ సుప్రీంకోర్టు అనేక తీర్పుల్లో చెప్పింది. సత్వర విచారణ ద్వారా ఈ ఖైదీలకు న్యాయం చేకూర్చి రాజ్యాంగంలోని 21వ అధికరణ లక్ష్యాన్ని ఒక వాస్తవం చేయాలని కూడా సుప్రీంకోర్టు వక్కాణించింది.

రాజ్యాంగం హామీపడిన మానవహక్కుల ఉల్లంఘనకు దారితీస్తున్న తీవ్రమైన సమస్యలను పరిష్కరించాలని జిల్లా సెషన్స్ న్యాయమూర్తులకు తగు ఆదేశాలు ఇవ్వండి.

మీరు ఈ విషయంలో తీసుకోబోయే చర్యలకు కృతజ్ఞుణ్ణి.

మీ విధేయుడు
(జె.ఎస్.వర్మ)

To
అన్ని హైకోర్టుల ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు.

మహిళా ఖైదీలు

13.1 మహిళా ఖైదీల విషయంలో సందర్భకుల పాత్రపై వారికోసం నియమించబడిన జాతీయ సంఘం అభిప్రాయాలు

న్యాయమూర్తి వి.ఆర్.కృష్ణయ్యర్ అధ్యక్షతన మహిళా ఖైదీల సమస్యలను చర్చించడానికి జాతీయ స్థాయిలో నిపుణుల సంఘాన్ని (National Expert Committee on Women Prisoners) 1987లో నియమించారు. ఆ సంఘం సమర్పించిన నివేదికలో సమగ్రమైన సూచనలు, సిఫారసులు ఉన్నాయి.

మహిళా ఖైదీల విషయంలో అనధికార సందర్భకులు నిర్వహించాల్సిన ముఖ్యమైన పాత్రను ఆ సంఘం ఇలా వివరించింది.

జైళ్ళకు అనధికార సందర్భకులను నియమించే సంప్రదాయమైతే ఉందికాని, అది కాగితం మీదే ఉంది. జిల్లాలోని మహిళా సామాజిక కార్యకర్తలకు జైళ్ళను సందర్శించడానికి తగినంత అధికారమిస్తే, సంఘం ప్రతిపాదించిన లక్ష్యాలను సాధించడానికి వారు చాలావరకు తోడ్పడగలరని సంఘం సంప్రదించిన స్వతంత్ర పరిశీలకులు సిఫారసు చేశారు. ఈ ప్రతిపాదనను అంగీకరించి, అన్ని జైళ్ళకు శాశ్వత ప్రాతిపదికన సందర్భకుల సంఘాలను నియమించాలని సంఘం సిఫారసు చేస్తున్నది. నిబద్ధత, అవగాహన కలిగిన మహిళా కార్యకర్తల బృందాలను ఏర్పాటుచేసుకుని వారి నుండి

రోటేషన్ ప్రాతిపదికన సభ్యుల్ని నియమించుకుని వారు ప్రతి నెలా సమావేశం అయ్యేలా చూడాలి. వరుసగా రెండు సమావేశాలకు గైర్జూరు అయితే, దానిని అనాసక్తిగా పరిగణించి, కొత్త సభ్యులను నియమించుకోవాలి. దీర్ఘకాలం ఈ పనికొరకు అందుబాటులో ఉండలేని ప్రముఖ పౌరులకు - వారు మంచి ఉద్దేశాలు గల వారైనా - సందర్భకుల సంఘాలలో సభ్యత్వం ఇచ్చి వాటిని అలంకార ప్రాయంగా తయారుచేయకూడదని ఈ సంఘం స్పష్టం చేయదలచుకుంది. ప్రభుత్వం నియమించే సంఘాలలోని సభ్యుల నుండి దురదృష్ట వశాత్తు ఆశించిన స్థాయిలో అర్థవంతమైన పనులు జరగడం లేదు. దానికి ప్రస్తుత సంఘం కూడా మినహాయింపు కాదు.

సందర్భకుల సంఘం ఈ క్రింది పరిధిలో పనిచేయాలి:

- జైళ్ళను, జైళ్ళ పరిస్థితులను ఎప్పటికప్పుడు తెలుసుకోవడం.
- జైలు సంస్కరణలను అమలుచేయడం.
- అవసరమైన చట్టపరమైన, మానసికారోగ్యపరమైన సహాయ పునరావాస చర్యలు చేపట్టడం.
- సిబ్బంది ప్రవర్తన సంబంధిత సమస్యలు.
- ఖైదీల ఫిర్యాదులు, క్రమశిక్షణ సమస్యలు⁹¹

13.2 మహిళా ఖైదీల పరిస్థితులు - ప్రాథమిక ప్రశ్నలు

మహిళా ఖైదీల సంక్షేమం గురించి జైలు సందర్శకులు అడగ వలసిన ప్రాథమిక ప్రశ్నలు.

- వారిని పురుష ఖైదీల నుంచి వేరుచేసి ఉంచుతున్నారా? వారిని 24 గంటలూ మహిళా సిబ్బంది కాపలా కాస్తున్నారా?
- మహిళా ఖైదీల కొరకు మహిళా వైద్యులు, సహాయకులు ఉన్నారా?
- కుటుంబ సభ్యులతో సంబంధాలు కొనసాగించేందుకు సౌకర్యాలు ఉన్నాయా? వారి కుటుంబ సభ్యులు వారిని కలవడానికి తరచూ వస్తున్నారా? వస్తే, వారికి అవసరమైన మానసిక, సాంఘిక, చట్టపరమైన మద్దతు ఇస్తున్నారా? లేదంటే, ఎందుకు లేదు?

మహిళా ఖైదీని ఆమె కుటుంబ సభ్యులు జైలులో కలవడానికి రావడం మానేస్తే, జైలు సందర్శకుల హోదాలో వారి కుటుంబ సభ్యులతో మాట్లాడి, వారి దురభిప్రాయాన్ని తొలగించి వారి మధ్య సంబంధాలను పునరుద్ధరించడానికి కృషి చేయండి.

13.3 కొన్ని సంక్లిష్టమైన సమస్యలు: పిల్లలతో ఉన్న స్త్రీలు, ఆలస్యమౌతున్న విచారణలు, ఉత్పాదక పనుల లోపం.

ఈ కింది సమస్యలను పరిష్కరించడానికి ఎక్కువ సమయం, చొరవ తీసుకోవాల్సి రావచ్చు.

‘గర్భిణీ స్త్రీలకు, చంటిపిల్లలకు సౌకర్యాలు’

- పురుషుల పోసుకోడానికి ముందు, ఆ తర్వాత అవసరమైన సౌకర్యాలు జైలులో లేకపోతే, జైలు ప్రధానాధికారితో, వైద్యులతో మాట్లాడి వాటిని ఏర్పాటుచేయమని కోరండి. తమ చేతిలో లేని కారణాలరీత్యా వారు ఆ ఏర్పాటు చేయలేకపోతే, బయటి సమాజం నుంచి ప్రత్యామ్నాయ ఏర్పాట్లు చేయడానికి వారికి సహాయం చేయండి.
- జైలు బయట ఉన్న వైద్యశాలలో బిడ్డను ప్రసవించడానికి ఏర్పాట్లు చేయండి. అది సాధ్యంకాకపోతే, అర్హత, అనుభవం ఉన్న మంత్రసానుల్ని ప్రసవం సమయంలో దగ్గర ఉండేలా చూడండి. ప్రసవానికి ముందు పరిసరాలు శుభ్రంగా ఉండేలా చూడండి.
- శిశువు జైలులో జన్మిస్తే, భవిష్యత్తులో శిశువుకు మచ్చపడకుండా చేయడానికి, ఆ విషయాన్ని జనన ధృవపత్రంలో పేర్కొనకుండా జాగ్రత్త వహించండి.
- మహిళా ఖైదీలతో ఉన్న పిల్లలందరూ సరైన సమయంలో వ్యాధి నిరోధక టీకాలు పొందుతున్నారో లేదో చూడండి.

- చంటిపిల్లలతో ఉన్న తల్లులు ఉంటే, వారిని కోర్టుకు తీసుకు వెళ్ళినప్పుడు జాగ్రత్తగా చూసుకోడానికి క్రెడ్ లెక నర్సరీలను ఏర్పాటుచేయించండి.
- మహిళల శిక్ష పూర్తికాకముందే, పిల్లలు పెద్దవారైతే, జైలు బయట వారి విద్యకు, సంక్షేమానికి ఏర్పాట్లు చేయండి. సహాయం కొరకు జైలు అధికారిని, స్వచ్ఛంద సంస్థలను సంప్రదించండి. ఈ రంగంలో అనుభవం ఉన్న జైలు అధికారులు, సంస్థల వివరాల కొరకు తర్వాతి అధ్యాయాన్ని చూడండి.

మహిళల కేసులలో జరిగే ఆలస్యం

- కేసు పరిశోధిస్తున్న పోలీసులవల్ల గాని, న్యాయస్థానం వల్ల గాని, జైలు సిబ్బంది నిర్లక్ష్యం వల్లగాని మహిళా ఖైదీల కేసులలో ఆలస్యం జరుగుతూ ఉండేమో కనుక్కోండి.
- మీ ప్రాంతంలో మహిళా న్యాయమూర్తులు కాని, బార్ కౌన్సిల్లో మహిళా న్యాయవాదులు కాని ఉన్నారేమో చూడండి. వారాంతంలో వారిని జైలు సందర్శనకు తీసుకెళ్ళండి. ఖైదీలే తమ సమస్యలను వారికి వివరించేలా చేయండి. న్యాయ స్థానంలో వారి కేసులను చేపట్టేలా ప్రోత్సహించండి.
- మీ ప్రాంతంలోని ఉచిత న్యాయ సలహా కేంద్రం సమర్థవంతంగా పనిచేస్తుందో లేదో చూడండి. ఆ కేంద్రానికి అధ్యక్షులైన సెషన్స్ న్యాయమూర్తిని కలిసి సహాయం చేయమని కోరండి.

ఉత్పాదక పనులు

మహిళా ఖైదీలను అర్థవంతమైన, సృజనాత్మకమైన పనులలో నిమగ్నం చేయడానికి అవసరమైన ఏర్పాట్లు లేకపోతే, అలాంటి సేవలను అందించడానికి జైళ్ళ యంత్రాంగానికి సహాయం చేయండి. కొన్ని సూచనలు:

- పనికొచ్చే చదువుల బోధనతో ప్రారంభించండి. చదువుకున్న ఖైదీలను సహ ఖైదీలకు బోధించమని ప్రోత్సహించండి. జాతీయ అక్షరాస్యతా కార్యక్రమాల స్థానిక విభాగాన్ని దీని కొరకు సంప్రదించండి.
- బయటి సమాజం నుంచి వారికి పనులు ఏర్పాటుచేయండి. ఉదాహరణకు, కొలతలతో బట్టలు తీసుకు వస్తే, వాటిని వారు కుట్టగలరు.
- వారు చేసే పనులకు మార్కెట్ విలువ ఉండేలా చూడండి. అవి మార్కెట్ అవసరాలకు అనుగుణంగా, మహిళా ఖైదీల అభిరుచి, సామాజిక నేపథ్యానికి అనువుగా ఉండేలా చూడండి.
- బయట ఉత్పత్తి చేసిన వస్తువుల స్థాయిలోనే నాణ్యత ఉండేలా చూడండి. ఉదాహరణకు జైలులో తయారుచేసిన సబ్బు తగినంత నురగను ఇవ్వకపోతే దానికి మార్కెట్టు విలువ ఉండదు.
- మహిళలు నిర్వహించే సహకార సంఘాలతో వారిని అనుసంధానించండి.⁹² మీ ప్రాంతంలోని పొదుపు పథకాలకు, చిన్న

పరిశ్రమను ప్రోత్సహించే కౌన్సిల్ కు వారిని పరిచయం చేసి, వారిని స్వయం సహాయక బృందాలుగా⁹³ ఏర్పడడానికి ప్రోత్సహించండి. ఈ మధ్యకాలంలో మధ్యప్రదేశ్ విమన్ పైనాన్స్ అండ్ డెవలప్ మెంట్ కార్పొరేషన్ వారు సమర్థ్ అనే పథకాన్ని ప్రారంభించారు. అది మహిళా ఖైదీలకు కూడా వర్తిస్తుంది.

- ఇప్పుడున్న వేతనాలు చెల్లించే పద్ధతి గురించి జైలు అధికారులను అడిగి తెలుసుకోండి. అందులో ఏవైనా సమస్యలుంటే వారితో చర్చించండి. సహకార బ్యాంకులలో అకౌంటు తెరచి, ఖైదీల సంపాదన దానిలో జమపడేలా జైళ్ళ అధికారులకు సహాయం చేయండి.

మహిళా ఖైదీలు ఎదుర్కొనే మరొక సమస్యేమిటంటే, ప్రొబేషన్ క్రింద విడుదలకు వారు అర్హులైనప్పటికీ, తగిన గార్డీయన్లు లేకపోవడంతో ఆ ప్రయోజనాన్ని వారు పొందలేక పోతున్నారు. మహిళా ఖైదీల పట్ల ఉన్న దురభిప్రాయాల వల్ల, కుటుంబ సభ్యులు ఈ ఏర్పాటు చేయడానికి ముందుకు రాక పోవడమే దీనికి ముఖ్యకారణం. మహిళా ఖైదీలలో ఎంతో మార్పు వచ్చినా, ప్రొబేషన్ చట్టంలోని అన్ని నియమాలను వారు పాటించినా ఈ కారణంగానే విడుదల కాక తీవ్రమైన కష్టాలకు లోనవుతున్నారు.

అర్హులైన మహిళా ఖైదీలందరికీ గార్డీయన్ గా ఉండడానికి ఇండోర్ లో కస్తూర్బాగాంధీ ట్రస్టు ముందుకు వచ్చింది. అన్ని రాష్ట్రాల్లోను ఇటువంటి ప్రయత్నాలు జరిగితే బాగుంటుంది. వివరాలకోసం ఈ ట్రస్టు సంయుక్త కార్యదర్శి రాధాభట్ ను సంప్రదించవచ్చు.

విడుదలైన తర్వాత వెళ్ళడానికి ఎవరూ లేని మహిళా ఖైదీలకు కొంతకాలం పాటు సాంఘికంగా, ఆర్థికంగా అండగా ఉండేందుకు యాక్షన్ ఎయిడ్ భాగస్వామ్య సంఘాలను ఒప్పించే ప్రయత్నం జరిగింది. దీని గురించి మరిన్ని వివరాల కోసం యాక్షన్ ఎయిడ్ ను సంప్రదించండి.

13.4 మరికొన్ని ఉపయుక్తమైన సంస్థలు

నేషనల్ కమిషన్ ఫర్ విమన్ చట్టం, (1990)లోని సెక్షన్ 10(1)(K) ప్రకారం, జైళ్ళను, రిమాండ్ హోంలను, మహిళలను ఖైదీలుగా ఉంచే ఇతర సంస్థలను, స్థలాలను సందర్శించి, అవసరమైతే సంబంధిత అధికారులతో మాట్లాడి తగిన పరిష్కార చర్యలను చేపట్టాల్సిన బాధ్యత మహిళా కమిషన్ కు ఉంది. జాతీయ మహిళా కమిషన్, మధ్యప్రదేశ్ మహిళా కమిషన్ మహిళలు ఉన్న జైళ్ళను సందర్శించి సంబంధిత ప్రభుత్వాలకు చాలా సిఫారసులను చేస్తున్నాయి. మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్ర మహిళా కమిషన్, మహిళా జైలు సందర్శకులకు తన పనిలో భాగస్వామ్యం కూడా కల్పించింది.

మహిళా సాధికారితపై ఏర్పాటైన పార్లమెంటరీ కమిటీ, తన మూడవ నివేదికలో, మహిళా ఖైదీల పరిస్థితులు మెరుగుపరచడానికి సిఫారసులు చేసి, వాటి అమలును పర్యవేక్షిస్తున్నది. సందర్శకులు తమ ప్రశ్నలను, ఫిర్యాదులను, సూచనలను ఈ కమిటీకి నివేదించ వచ్చు.

నేషనల్ ఇన్ స్టిట్యూట్ ఆఫ్ పబ్లిక్ కోఆపరేటివ్ అండ్ చైల్డ్ డెవలప్ మెంట్ (NIPCCD). మహిళా, శిశు అభివృద్ధి డిపార్టుమెంట్ లో (భారత ప్రభుత్వం) ఇది ఒక స్వతంత్ర సంస్థ. దీనికి దేశ వ్యాప్తంగా ప్రాంతీయ కార్యాలయాలు ఉన్నాయి. ప్రస్తుతం ఈ సంస్థ పరిధిలో మహిళా ఖైదీల సమస్యలు లేనప్పటికీ, మహిళా ఖైదీల సమస్యలను పరిష్కరించడానికి ఈ సంస్థను సమర్థవంతంగా ఉపయోగించవచ్చు.

యునైటెడ్ నేషన్స్ డెవలప్ మెంట్ ఫండ్ ఫర్ విమెన్ (UNIFEM), ఇండియా. ప్రస్తుతానికి మహిళా ఖైదీలు ఈ సంస్థ అజెండాలో లేనప్పటికీ సందర్శకులు, మహిళా ఖైదీల గురించి పనిచేసే ఇతరులు తప్పకుండా దీనిని సంప్రదించి, మహిళా ఖైదీల సమస్యలపై వారు కూడా పని చేసేలా చేయాలి.

ఖైదీల కుటుంబాలు - జైళ్ళలో పిల్లలు

ఒక కుటుంబంలో సంపాదించే వ్యక్తి జైలుకు పోతే ఆ వ్యక్తి మీద ఆధారపడ్డ కుటుంబం చాలా కష్టాలు అనుభవిస్తుంది. ఖైదీలంటే సమాజంలో ఉన్న చిన్నచూపువల్ల, ఆ కుటుంబం చాలా సూటిపోటీ మాటలు పడాల్సి వస్తుంది. ఒక రకంగా వారు కుటుంబాన్ని వెలి వేసినట్టు చూస్తారు. సమాజం ఇలా ప్రవర్తించడం వల్ల ఆ కుటుంబం బాధపడడం, హింస అనుభవించడం ఒక ఎత్తయితే, ఆ కుటుంబం లోని పిల్లలు బతకడం కోసం తప్పుడు మార్గాలు వెతుక్కునే పరిస్థితికి నెట్టబడతారు. సమాజంలోని అధిపత్య భావజాలమంతా ఖైదీల పట్ల వ్యతిరేకంగా, క్రూరంగా - ఉండడం వలన, ఏ నేరం చేయని ఖైదీల కుటుంబాలు అనుభవించే కష్టాలు అన్నీ ఇన్నీ కావు.

ఇలాంటి పరిస్థితి జైలులో ఉండే మహిళా ఖైదీల పిల్లలు కూడా ఎదుర్కొంటారు. పిల్లల శారీరక, మానసిక ఎదుగుదలకు జైలు వాతావరణం ఏ విధంగానూ సానుకూలంగా ఉండకపోగా వాళ్ళు జైలులో ఉండే హింస, తిట్లతో కూడిన భాష, మొరటుదనం ... మధ్య పెరిగి పెద్ద కావాల్సి ఉంటుంది. చాలా జైల్ మాన్యువల్స్ పిల్లలను ఐదారు సంవత్సరాలు వచ్చే వరకే జైలులో ఉండనిస్తాయి. ఆ తరువాత వాళ్ళు వాళ్ళ తల్లులతో ఉండడానికి వీలులేదు. అలాంటి పిల్లలను బంధువులు కూడా ఎవరూ చేరదీయరు. ఎవరూ దత్తత కూడా తీసుకోరు. ఏ తప్పు చేయని ఈ పిల్లలు బయటికొచ్చి దిక్కలేని వాళ్ళుగా మారుతారు. జీవితాంతం ఆ మచ్చను మోస్తారు, వివక్షను అనుభవిస్తారు.

14.1 జైలు సందర్శకులు చేయగల కొన్ని సహాయాలు

- ఖైదీలకు వారి కుటుంబాలతో సంబంధాలు లేకపోయినా, తెగి పోయినా లేదా కుటుంబానికే సదరు ఖైదీ ఎక్కడున్నదీ తెలియక పోయినా వారి మధ్య సంబంధాన్ని ఏర్పరచడంలో అవసరమైన సహాయం.
- చదువులేని ఖైదీలకు ఉత్తరాలు రాసి పెట్టడం; చదువు వచ్చిన ఖైదీలను చదువురాని వాళ్ళకు నేర్పేలా ప్రోత్సహించడం.
- ఖైదీల కుటుంబాలతో సంబంధాలను నెరపడం. వాళ్ళు ఏ పరిస్థితులలో జీవిస్తున్నారో, తెలుసుకుంటూ ఉండడం.
- మీ హోదా, సంబంధాలను బట్టి ఏ రకంగా వీలైనా - ఏ దిక్కులేని ఖైదీల కుటుంబాలకు సహాయపడడం, తద్వారా వాళ్ళ పిల్లలు, మిగతా కుటుంబ సభ్యులు నేరస్తులు కాకుండా నిరోధించవచ్చు.
- జైలు సూపరింటెండెంట్ లేదా సంబంధిత ఇతర అధికారితో చర్చించి జైలు లోపల ఉన్న పిల్లలను బయట ఉండే మంచి రెసి డెన్సియల్ స్కూళ్ళలో చేర్పించడం. దానివల్ల వాళ్ళు విద్యా వంతులు కావడమే కాకుండా, జైలు జీవితంలో ఉండే ప్రతికూల అంశాల ప్రభావం వాళ్ళ మీద ఉండకుండా చూడొచ్చు.

జైలు సిబ్బందిని ఎలా అర్థం చేసుకోవాలి?

నేర న్యాయ వ్యవస్థలో జైలు ఒక ముఖ్యమైన భాగం. న్యాయ స్థానాలు పంపిన ఖైదీలను నిర్బంధించడమే కాక, సంస్కరణ మార్గాల ద్వారా వారిలో మార్పు తెచ్చి, సమాజానికి ఉపయోగపడే పౌరులుగా వారిని సమాజానికి తిరిగి అందించే బాధ్యత కూడా జైళ్ళు సిబ్బందికి ఉందని ఆధునిక అవగాహన భావిస్తుంది. కాబట్టి వారిని విమర్శించే ముందు జైళ్ళు సిబ్బందికి వాస్తవంగా ఉన్న సమస్యలను అర్థం చేసు కోవడం అవసరం.

జైళ్ళు సిబ్బంది ఎన్నో సమస్యలను ఎదుర్కొంటారు. మా వ్యక్తిగత అనుభవం మరియు ముల్లా కమిటీ నివేదిక ఆధారంగా ఈ క్రింది సమస్యలు ఇక్కడ ప్రస్తావిస్తున్నాం.

15.1 జైళ్ళు సిబ్బంది ఎదుర్కొనే సమస్యలు

- పని ఒత్తిడి.
- చిన్న శిక్షల నుండి జీవిత శిక్షల వరకు విధించడం నేరస్తులను ఉంచే జైలులో పరిస్థితులు నిత్యం చాలా ప్రతికూలంగా ఉంటాయి. నేర న్యాయ వ్యవస్థలోని మిగిలిన విభాగాలతో పోలిస్తే జైళ్ళు సిబ్బంది నేరస్తులతో దీర్ఘకాలం వ్యవహరించాల్సి వస్తుంది.
- చాలా రకాల నేరస్తుల మధ్య ఒత్తిడిని, సమస్యలను ఎదుర్కో వడమేకాక, గంటల తరబడి ప్రతికూల పరిస్థితులలో పని

చేయాల్సి ఉంటుంది. వారు, వారి కుటుంబాలు కూడా నిరంతరం అభద్రతలో బతకాల్సి ఉంటుంది.

- ఖైదీలు దుర్భాషలాడినా, అవమానించినా జైళ్ళు సిబ్బంది ప్రశాంతంగా ఉండాలని భావిస్తాము.
- గార్డు సిబ్బంది సరాసరిన రోజుకు 12 గంటలు పని చేయాల్సి వస్తుంది. అత్యవసర సమయాలలో ఇది 14 నుండి 16 గంటల వరకు పెరుగుతుంది.
- తీవ్రమైన సిబ్బంది కొరత ఉండడం వలన, ఉన్న సిబ్బంది ఎక్కువ సమయం పని చేయాల్సి వస్తుంది.
- రాత్రి విధులను నిర్వర్తించడం జైలులో చాలా సహజమైన విషయమైపోయింది.
- సిబ్బంది కొరత వలన జైలు అధికారులకు దీర్ఘకాలిక సెలవులు చాలా అరుదుగా దొరుకుతాయి.
- సాధారణంగా వారాంతపు సెలవులు కూడా దొరకవు.

చాలీచాలని జీతాలు, అహేతుకమైన పే స్కేళ్ళు

జైళ్ళు సిబ్బంది నిర్వహించే విధులు పోలీసులు నిర్వహించే వాటికన్నా తక్కువ సమస్యలతో కూడుకున్నవేమీ కాదు. రోజులో

24 గంటలూ నేరస్తులతో సమస్యల్ని ఎదుర్కోవడం వల్ల జైళ్ళు సిబ్బంది తమకంటే కష్టతరమైన విధులు నిర్వహిస్తారని తరచూ పోలీసులు కూడా అంగీకరిస్తుంటారు.

- అయినా చాలా చోట్ల, పోలీసు సిబ్బంది కన్నా తక్కువ జీతభత్యాలను వారు పొందుతుంటారు. ఒకవైపు వారు ఖైదీలకు నాణ్యమైన ప్రమాణాలు గల తిండిని, బట్టలను ఇవ్వాలని ఆశిస్తున్నాము. మరోవైపు వారు తమ పిల్లలకు పాస్టికాహారం, మంచి బట్టలు ఇవ్వలేని స్థాయిలో జీతాలు పొందుతుంటారు. దీనివల్ల వారి పాత్రపై వారికి తరచూ సందేహాలు కలుగుతుంటాయి.

గృహ వసతి కొరత

- చాలాచోట్ల వారికి నివాస గృహాల కొరతేకాక, ఆ ఉన్న వాటి నిర్వహణ కూడా సరిగ్గా లేదు. సరియైన వసతులు లేక వారి క్వార్టర్లు కొట్టాల కంటే హీనంగా ఉంటున్నాయి.
- సరియైన ఇళ్ళ వసతులు లేకపోవడంతో, నేర ప్రపంచంతో సంబంధాలు ఉన్న అసాంఘిక వ్యక్తులు నివసించే ప్రాంతంలోనే జైళ్ళ గార్డులు నివసించాల్సి వస్తుంది.
- అలాంటి వారితో సంబంధాలు ఉండడంతో భౌతిక అవసరాల కోసం లేక తమకు, తమ కుటుంబాలకు వచ్చే బెదిరింపుల నుండి తప్పించుకోవడానికి జైళ్ళు సిబ్బంది ఖైదీలతో కుమ్మక్కవుతుంటారు.

పదోన్నతికి తక్కువ అవకాశాలు, చేస్తున్న పనికి సామాజిక గుర్తింపు లేకపోవడం

- చాలాచోట్ల జైళ్ళ అధికారులు సహాయ జైలరుగా నియామకం పొంది, ముప్పై ఏళ్ళ సర్వీసు తర్వాత అదే స్థాయిలో పదవీ విరమణ చేస్తున్నారు.
- జైళ్ళ నిర్వహణలోని లోపాలను ఎత్తి చూపడానికి పత్రికలు ఎంతో ఆసక్తిని చూపిస్తాయి కాని సిబ్బంది చేసే మంచి పనికి వాటిలో అరుదుగా చోటుంటుంది.
- జైళ్ళు సిబ్బంది ఎదుర్కొనే సమస్యలు సాధారణంగా ఏ వేదికల పైనా చర్చకు రావు.

సిబ్బందికి సంక్షేమ పథకాలు లేకపోవడం

- చాలా చోట్ల తమ విధుల నిర్వహణలో గాయాల పాలైన జైళ్ళు సిబ్బందికి నష్టపరిహారం ఇచ్చే సౌకర్యమేమీ లేదు. అంతేకాదు వారికి సిబ్బంది సంక్షేమ నిధి, సహకార సంఘాలు, వారి కుటుంబాలకు ఆరోగ్య, వైద్య సౌకర్యాలు, సబ్సిడీ క్యాంటీన్లు, మెస్ సౌకర్యాలు వంటి సంక్షేమ పథకాలు దాదాపుగా లేవు.

నేరన్యాయ వ్యవస్థలోని ఇతర విభాగాల సానుభూతి లేని దృక్పథం

- నేర న్యాయ వ్యవస్థలోని ఇతర విభాగాల నుండి జైళ్ళు సిబ్బంది

తరచూ సహకారాన్ని, గౌరవాన్ని పొందలేకపోతున్నారు. సమాజంలోని చెత్త కుప్పలను నిర్వహించే వారిగా జైళ్ళు సిబ్బంది చూడబడుతున్నారు.

- నేర న్యాయ వ్యవస్థలోని ఇతర విభాగాలు చేసే తప్పులు, చూపే నిర్లక్ష్యానికి కూడా జైళ్ళు సిబ్బందినే బాధ్యులుగా చేస్తుంటారు.

15.2 ఈ సమస్యల పర్యవసానాలు

- జైళ్ళు సిబ్బందికి నైతిక స్థైర్యం చాలా తక్కువగా ఉంటుంది.
- జైళ్ళు సిబ్బందిలో గూడుకట్టుకున్న అసంతృప్తి వారి శారీరక మానసిక అనారోగ్యంగానో, ఖైదీలపై, సబార్డినేట్స్ పై, కుటుంబ సభ్యులపై హింసగానో, సమ్మెలు, ఆందోళనలుగానో పెల్లుబుకుతాయి.
- నాసిరకమైన పని పరిస్థితులను సాకుగా చూపెట్టి సమస్యలకు వారు బాధ్యత వహించడం మానేస్తారు.
- కోర్టు తీర్పులలో చెప్పినట్లు నేరస్తులను మానవీయంగా చూస్తే, తమ పరిస్థితికి రక్షణ లేకుండా పోతుందని సిబ్బంది భయపడతారు. సరియైన శిక్షణ, అర్హతలు లేని జైళ్ళు సిబ్బంది, కోర్టులు ఇచ్చిన ఆరోగ్యకరమైన మార్గదర్శకాలను తప్పుగా అర్థం చేసుకోవడమేకాక, జైళ్ళలో క్రమశిక్షణ లోపించడానికి అవి దారి తీస్తాయని వ్యాఖ్యానిస్తుంటారు.

15.3 ముల్లా కమిటీ సిఫారసులు

ఒక సంస్థను నిర్వహిస్తున్న వారి శక్తి సామర్థ్యాలు, శిక్షణ, నిబద్ధత ఆ సంస్థ పనితనాన్ని నిర్ధారిస్తాయి. యంత్రాలను కాక, మనుషులను నిర్వహించే సంస్థలకు ఇది ఎక్కువగా వర్తిస్తుంది. కాబట్టి జైళ్ళను నిర్వహించే సిబ్బంది ఎంపిక, శిక్షణ పట్ల ప్రత్యేకమైన దృష్టి, శ్రద్ధ పెట్టాల్సి వస్తుంది. యూనిఫాంలో ఉన్న ఇతర సిబ్బంది విషయంలోలాగే, జైళ్ళు సిబ్బంది విషయంలోనూ ఎంపిక చేసేవారు ఈ క్రింది అంశాలను పరిగణించాలి.

- శారీరక దారుఢ్యం, ధైర్యం.
- నాయకత్వం, మనుషులతో వ్యవహరించే నేర్పు
- నమ్మకస్థులై ఉండడం
- సమతుల్యం గల వ్యక్తిత్వం
- సహనం
- సామాజిక సంక్షేమం పట్ల అభిరుచి
- మానవ సంబంధాల పట్ల ఆసక్తి.
- వృత్తిపరమైన నైపుణ్యాన్ని, సిబ్బంది వ్యవస్థను (Personnel Structure) మెరుగుపరచాలనుకునే ఏ డిపార్టుమెంట్లైనా ఉద్యోగుల పని పరిస్థితులను విస్మరించకూడదు. అవసరమైన శక్తి సామర్థ్యాలు, అర్హత ఉన్న వ్యక్తులను ఆకర్షించాలంటే,

సరియైన పని పరిస్థితులను సృష్టించడం చాలా అవసరం. మానవీయ వైన గుణగణాలు అవసరమైనదేకాక, ఎంతో విసుగు, పని ఒత్తిడి ఉన్న ఈ ఉద్యోగానికి ఆకర్షణీయ పని పరిస్థితులు లేక పోతే సరియైన అర్హతలు, దృక్పథం, తెలివి తేటలు ఉన్నవారు చేరరు.

- జైళ్ళ సిబ్బందికి, ఖైదీలకు మధ్య సత్సంబంధాలు నెలకొల్పాలంటే, సిబ్బంది సంతృప్తి చెందే పని పరిస్థితులు, వారి పనికి సామాజిక గుర్తింపు అవసరం. ఈ విషయాన్ని ప్రపంచంలోని అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు చాలా బాగా గుర్తించాయి.

■ జైళ్ళలో ఉన్నత ప్రమాణాలు ఉన్నాయని భావించే జపాన్‌నే ఉదాహరణగా తీసుకుంటే, అక్కడ ఇతర పౌర వ్యవస్థల కంటే జైళ్ళ సిబ్బందికే అధిక జీతాలను చెల్లిస్తున్నారు. వారి విధుల స్వభావాన్ని, వారు వాటిలో ఎదుర్కొనే సామాజిక ఒడిదుడుకులను గుర్తించి వారికా జీతాలు ఇస్తున్నారు.

- నిర్మాణాత్మకమైన సంక్షేమ పథకాలను రచిస్తే, అవి జైళ్ళ సిబ్బంది నైతిక స్థైర్యాన్ని పెంచడానికి దోహదం చేయడమేకాక, వారికి ప్రభుత్వానికీ మధ్య సంబంధాలను కూడా మెరుగుపరుస్తుంది.
- జైళ్ళ సిబ్బందికి మంచి ప్రమాణాలు కలిగిన గృహ వసతి సదుపాయం కలిగించాలి. దానివల్ల అత్యవసర సమయాలలో ఉపయోగించడానికి సిబ్బంది 24 గంటలూ అందుబాటులో ఉంటారు. సంస్థను మెరుగ్గా నిర్వహించడానికి కూడా సిబ్బందికి మెరుగైన గృహవసతి కల్పించడం అవసరం.
- జైళ్ళలో నిర్వహించే సంస్కరణల కార్యక్రమాలకు, మంచి పనులు చేసిన జైళ్ళ సిబ్బందికి తగిన స్థాయిలో ప్రచారం కల్పించాలి. ఇది వారి స్థైర్యాన్ని పెంచుతుంది.

15.4 సందర్భకులకు సిహెచ్ఆర్ఐ సూచనలు

జైళ్ళ సిబ్బందికి ఇచ్చే తక్కువ జీతభత్యాలు, రక్షణ లేని పని పరిస్థితులు, నేర న్యాయ వ్యవస్థలోని ఇతర విభాగాల నుండి సహకారం లేకపోవడం, సమాజం నుండి గుర్తింపు, సహకారం లేక

పోవడం లాంటి సమస్యలను పరిష్కరించకుండా మానవహక్కుల రక్షణ ప్రమాణాలను వారు పాటించాలని వాస్తవికంగా ఆశించలేము.

కాబట్టి,

నిజాయితీ, నిబద్ధతపై ఆధారపడి, మీరు సందర్శించే జైళ్ళ సిబ్బందితో పని సంబంధాలను ఏర్పర్చుకోండి. అనవసరమైన వివాదాలకు పోకుండా సహకారంతో పని చేయండి.

- న్యాయబద్ధమైన ఏ సమస్యనైనా పరిష్కరించడానికి, మీ శక్తి మేరకు సహాయం చేస్తామని మిమ్మల్ని మీరు జైళ్ళ సిబ్బందికి పరిచయం చేసుకోండి. ఇది అధికారుల విశ్వాసాన్ని పొందడానికి, జైళ్ళ వాతావరణం మెరుగు పరచడానికి దోహదం చేస్తుంది.
- జైళ్ళ సిబ్బంది బాధ్యతలేని అన్ని సమస్యలను ముందుగా గుర్తించండి. వాటికి బాధ్యులైన వారితో సంప్రదించి, వాటి పరిష్కారానికి ప్రయత్నించండి. వారు నిర్లక్ష్యం వహించడం వల్ల ఖైదీలకు, వారి కుటుంబాలకు, సిబ్బందికి కలిగే పరిణామాల గురించి వారికి అర్థం చేయించడం, సమస్యలకు సంబంధం ఉన్న అందరితో కలిసి వాటి పరిష్కారానికి కార్యాచరణ ప్రణాళిక రూపొందించడం చేయాలి.

అయితే ఒకటి మాత్రం గుర్తుపెట్టుకోండి.

- సహకారంతో పని చేయడమంటే క్రూరంగా, అవినీతిగా వ్యవహరించే అధికారులతో రాజీపడడం అని కాదు అర్థం.
- జైలు అధికారులు మానవ గౌరవాన్ని, చట్టాలను పట్టించుకోకుండా, ఖైదీల హక్కులను ఉల్లంఘిస్తున్నారని మీకనిపిస్తే, ఒక జైలు సందర్భకుడిగా పరిస్థితులను చక్కదిద్దే బాధ్యత, అధికారం మీకుంది.

- జటిలమైన సమస్యలు ఉన్నప్పుడు ఒక టీమ్‌గా వ్యవహరించండి. అది పని చేయకపోతే అప్పుడు ఈ పుస్తకంలో ఇచ్చిన వ్యక్తులను, సంస్థలను సంప్రదించండి.

మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలను సరిదిద్దడం

అనుచితమైన, అన్యాయమైన, అనైతికమైన, చట్ట విరుద్ధమైన పద్ధతుల్లో మనందరం ప్రవర్తించే ఉంటాం. చట్టం నుంచి తప్పించు కున్నంత మాత్రాన, మనలో ఎవ్వరూ నైతికంగా గొప్పవారని చెప్పుకో లేరు. ఉద్దేశ పూర్వకంగా చేసే తప్పులే కాక, మనకు తెలియకుండా కూడా ఎన్నో తప్పులు చేస్తుంటాం. ఈ విషయాలను దృష్టిలో ఉంచు కుని, ఇతరులలోని తప్పులను, లోటుపాట్లను నిర్మాణాత్మకంగా ఎత్తి చూపి, తమ ప్రవర్తనను సరిచేసుకునే అవకాశాన్ని, భవిష్యత్తులో అలాంటి ప్రవర్తనను పునరావృతం చేయకుండా అవకాశాన్ని ఇవ్వాలి. మన దృక్పథం సరిదిద్దేదిగా ఉండాలే కాని, ప్రతీకారాత్మకంగా ఉండకూడదు.

తీహార్ జైలులో 6 సంవత్సరాలు పని చేసిన ఎయిడ్స్ అవేర్నెస్ గ్రూపు (AAG) తమ అనుభవం ఆధారంగా రెండు సూచనలు చేశారు.

- జైళ్ళ సిబ్బంది సహకారంతో పని చేస్తేనే జైలు సందర్శకులు విజయం సాధించగలరు.
 - సాధ్యమైనంత వరకు సందర్శకుల లక్ష్యం మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలను సరిదిద్దడమే తప్ప, దానికి బాధ్యులైన వారిని శిక్షించడం మాత్రమే కాదు.
- జైలు సిబ్బంది పాల్పడే మానవహక్కుల ఉల్లంఘన, ఇతర

అక్రమాల విషయంలో అనుసరించే వ్యూహం, మనకు సూచిస్తున్న వ్యూహం ఈ కింది విధంగా ఉంది.

- మొదటగా నిత్యం పోట్లాడే ధోరణి మంచిది కాదు.
- తప్పు చేసిన జైలు అధికారి ప్రవర్తన వల్ల జరిగే పరిణామాల గురించి ముందుగా చెప్పండి. ఖైదీకి జరిగే అన్యాయం గురించి, అది బయటపడడం వల్ల వచ్చే చట్టపరమైన పరిణామాల గురించి వివరించండి.
- అధికారి వినడానికి నిరాకరిస్తే, తన ప్రవర్తనను మార్చుకోకపోతే, జరిగిన హానిని సరిదిద్దకపోతే, పాత ప్రవర్తనను కొనసాగిస్తే అతని / ఆమె పై అధికారికి చెప్పండి.
- ఆ తర్వాత తప్పు చేసిన అధికారిపై పై అధికారులు చర్యలు తీసుకున్నారేమో గమనించండి.
- ఎటువంటి చర్య తీసుకోకపోతే, ఆపై అధికారితో సమస్యను చర్చించండి.
- ఉన్నతాధికారులతో చర్చించేటప్పుడు, మొదట హక్కులను ఉల్లంఘిస్తున్న అధికారి పేరు. బాధిత ఖైదీ పేరు గోప్యంగా ఉంచండి. సమస్యను మాత్రమే చర్చించడం వల్ల తొందరపడి ఎవరి మీదా చర్య తీసుకునే ప్రమాదం ఉండదు.

- అధికారిని అనవసరంగా భయపెట్టకుండా ఉండడానికి మొదట సమస్యను జైలు పరిధిలోనే ఉంచండి. సరియైన స్పందనగాని, సరిదిద్దే చర్యలుగాని చేపట్టకపోతే, అప్పుడు మాత్రమే బయటి సంస్థలకు తెలియజేయండి.

ఈ పద్ధతిలో పని చేయడంవల్ల మంచి స్పందన వచ్చినట్టు AAG చెబుతున్నది. చాలా సందర్భాలలో సమస్య అదే రోజు సాయం త్రానికల్లా జైలు లోపలే పరిష్కారమౌతున్నది కూడా.

జైలు అధికారులతో పనిచేయడం గురించి, వీలైనంత ఎక్కువగా వారి సహకారం పొందడం గురించి AAG క్రింది చర్యలను సూచిస్తున్నది.

- ఖైదీలతో మాట్లాడినప్పుడు జైలు భద్రతకు క్రమశిక్షణకు భంగం కలిగించగలవనిపించే విషయాలు గాని, సంఘటనలు గాని మీ దృష్టికి వస్తే వాటిని - అధికారులకు తెలియజేయండి. ఇది మీ పట్ల అధికారులలో విశ్వాసాన్ని, నమ్మకాన్ని ఏర్పరుస్తుంది.
- అయితే మీకు సమాచారాన్ని ఇచ్చిన ఖైదీ ఇబ్బంది పడకుండా ఉండడానికి అతని పేరును గోప్యంగా ఉంచండి. ఖైదీలు మిమ్మల్ని విశ్వసించే, మీరు వారికి మద్దతు ఇస్తారని భావిస్తేనే, వారికి మీరు సహాయపడే అవకాశం, వ్యవస్థకు సంస్కరణ తెచ్చే అవకాశం పెరుగుతాయి.
- చిన్న చిన్న విషయాలపై ఫిర్యాదులు చేయకండి.
- జైలు సిబ్బంది చెప్పే ఇబ్బందుల్ని, సమస్యలను కూడా వినండి. వారి విశ్వాసాన్ని పొందితే, సహకారంతో ఇద్దరూ కలిసి ఎక్కువ పనులు చేయడం సాధ్యపడుతుంది.
- మీకున్న వైపుణ్యాన్ని జైలు అధికారులతో పంచుకోండి. అది విశ్వాసాన్ని పెంచడానికి, సహకారానికి దారితీస్తుంది. ఉదాహ

రణకు AAG జైలు సిబ్బందికి, కమ్యూనికేషన్ స్కిల్స్, ఆత్మ విశ్వాసాన్ని పెంచేందుకు, ఒత్తిడిని తగ్గించుకునేందుకు శిక్షణ ఇస్తుంది.

ఇలాంటి పద్ధతుల ద్వారా, జైలు అధికారులు స్పందించి, సహక రించి, బాధ్యాతాయుతంగా మారతారని AAG అనుభవం చెబు తుంది.

గుర్తుపెట్టుకోండి

సరిదిద్దేందుకు సహాయం చేయలేనప్పుడు ఊరికే విమర్శించకండి.

- జరిగిన ఉల్లంఘనకు శిక్షించడం మీదకాక సరిదిద్దడం మీద ఎక్కువ దృష్టి పెట్టాలి.
- హక్కుల ఉల్లంఘన చేసిన వారు భవిష్యత్తులో అలా ప్రవ ర్తించకూడదంటే శిక్ష మాత్రమే సరిపోదు. అలాంటి ప్రవర్తన కున్న మూలకారణాలను మనం పట్టించుకోనంత కాలం, అది భవిష్యత్తులో జరగకుండా మనం ఆపలేం.
- అలాంటి ఉల్లంఘనలు జరగకుండా ఉండే వాతావరణాన్ని కల్పించేందుకు సహాయం చేయండి.
- కష్టతరమైన, ఒత్తిడితో కూడిన పరిస్థితులను తట్టుకోవడానికి విపాసనా ధ్యానం జైలు అధికారులకు ఉపయోగపడింది; తమ తప్పులు తెలుసుకోడానికి, తమ ప్రవర్తన మార్చుకోడానికి, మానవ విలువల పట్ల గౌరవం పెరగడానికి కూడా విపాసన ఉపయోగపడింది.

జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం చేపట్టిన చర్యలు

మానవహక్కుల పరిరక్షణ చట్టం (1993)లోని సెక్షన్ 12(సి) ప్రకారం, జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘానికి ఈ క్రింది విధులున్నాయి.

“రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి సమాచారం ఇచ్చి, దాని అధీనంలో ఉన్న ఏదేని జైలును లేదా రక్షణ, సంస్కరణ, చికిత్స ఉద్దేశంతో వ్యక్తులను నిర్బంధించిన మరే ఇతర సంస్థను గాని అధ్యయనం చేయడానికి, సిఫారసు చేయడానికి సందర్శించవచ్చు”.

కస్టడీలో జరుగుతున్న హింస గురించి, అవకతవకల గురించి ఖైదీల నుంచి ఫిర్యాదు అందుకుని లేదా తనకు తానుగా సంఘం దేశ వ్యాప్తంగా ఉన్న అనేక జైళ్ళను సందర్శించింది. అక్కడి తీవ్రమైన లోటుపాట్లను గుర్తించి, సంబంధిత రాష్ట్ర అధికారులతో సంప్రదించడం జరిగింది⁹⁴. చాలా కేసులలో తగిన నష్టపరిహారాన్ని కూడా సంఘం సిఫారసు చేసింది.

జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం ప్రారంభమైన నాటి నుంచి జైళ్ళ సంస్కరణలకు సంబంధించి అది చాలా కార్యక్రమాలను చేపట్టింది. అందులో కొన్ని:

- వ్యక్తిగత ఫిర్యాదులను స్వీకరించడం.
- ఖైదీల ఆరోగ్య పరిస్థితులను మెరుగుపరచడం.
- ఖైదీల విచారణలో జరిగే జాప్యాన్ని తగ్గించడం.
- జైళ్ళలోని మౌలిక వసతులను సమీక్షించడం.
- జీవిత ఖైదీల విడుదలకు సంబంధించిన నిబంధనలను ప్రమాణీకరించడం.
- మానసిక అనారోగ్యంతో ఉన్న ఖైదీల స్థితిని ఎప్పటికప్పుడు తెలుసుకోవడం.

ముక్తారాం సీతారాం పిండే వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మహారాష్ట్ర వివాదంలో ముంబాయి హైకోర్టు ఇచ్చిన డైరెక్షన్ ప్రకారం, ఆ రాష్ట్రంలోని 33 జైళ్ళలోని విజిటర్స్ బోర్డుకు 33 మందిని జాతీయ మానవ హక్కుల సంఘం తన ప్రతినిధులుగా నియమించింది. వారిలో పదవీ విరమణ చేసిన న్యాయమూర్తులు, పోలీసులు, న్యాయవాదులు, అధ్యాపకులు ఉన్నారు. వీరు సంఘం తరపున జైళ్ళను సందర్శించి, అక్కడి పరిస్థితులపై సంఘానికి నివేదించే అధికారం పొందారు. ఆ ప్రతినిధులు ఇచ్చిన నివేదికపై ఆధారపడి, సంఘం మార్గదర్శకాలను/ ఆదేశాలను విడుదల చేస్తుంది.

మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలపై జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం ఎప్పటికప్పుడు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు మార్గదర్శకాలు/ ఆదేశాలు ఇస్తూనే ఉంది⁹⁵. అవి చట్టంతో సమానం. కొన్ని ముఖ్యమైన మార్గదర్శకాలను ఆయా అధ్యాయాలలో అనుబంధంగా ఇవ్వడం జరిగింది. సందర్భాలు వీటి అమలు గురించి సంబంధిత జైలు అధికారులు, న్యాయమూర్తులు, జిల్లా కలెక్టర్లతో మాట్లాడుతుండాలి. కమిషన్ కు పనిభారం చాలా ఉంటుంది కనక మిగిలిన అన్ని అవకాశాలు అయిపోయిన తర్వాత మాత్రమే సందర్భాలు కమిషన్ ను సంప్రదించాలని కోరుతున్నాం.

నేషనల్ హ్యూమన్ రైట్స్ కమిషన్
ఫరీద్కోట్ హౌస్, కొపర్నికన్ మార్గ్,
న్యూఢిల్లీ -1
ఫోన్: 011-233842742
ఫ్యాక్స్: 011-23384863
Email: covdnhrc@nic.in,
ionhrc@nic.in

సామాజిక చారిత్రక పాఠశాల

సి హెచ్ ఆర్ ఐ

మానవ హక్కుల

యాక్షన్ ప్లాన్

సంఘం

సహాయం చేయగల వ్యక్తులు, సంస్థలు

ఈ అధ్యాయంలో జైళ్ళతో ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో సంబంధముండి పని చేస్తున్న వ్యక్తుల, సంస్థల వివరాలు ఉన్నాయి. మీ ప్రాంతంలో ఏ అభివృద్ధికరమైన పని ప్రారంభించాలనుకున్నా వీరి సహాయం పొందవచ్చు. మీరు చేపట్టే అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు పొట్టకూటి కోసం నేరాలు చేసే వాళ్ళ సంఖ్యను తగ్గించే విధంగా ఉండాలి. దాంతో పాటు మాజీ ఖైదీల పునరావాసానికి కూడా వీరి సహాయాన్ని తీసుకోవచ్చు.

సందర్శకులు ఆయా ప్రాంతాలలో, ఇదే రంగంలో పనిచేస్తున్న - సామాజిక కార్యకర్తల, స్వచ్ఛంద సంస్థల, ప్రభుత్వ సంస్థల, ఇతర సంస్థల గురించి, వారు చేస్తున్న పని గురించి తెలుసుకోవాలి.

సందర్శకులు తప్పకుండా - డాక్టర్లతో, సైక్రియాట్రిస్టులతో, లాయర్లతో, సామాజిక కార్యకర్తలతో సంబంధాలు పెట్టుకోవాలి. అంతేకాకుండా - పేదరికాన్ని తగ్గించే; గ్రామీణ అభివృద్ధి, దళితుల, స్త్రీల - అభివృద్ధికి కృషి చేసే పర్యావరణం, స్వయం ఉపాధి, నిర్వహించే తదితర కార్యక్రమాలకి పాటుపడే సంస్థలను గుర్తించి, వారిని - జైళ్ళ, ఖైదీల, ఖైదీల కుటుంబాల, బాధితుల కుటుంబాల కోసం ఎలా ఉపయోగించుకోవచ్చో ప్రణాళికలు రూపొందించుకోవాలి.

మాకు (CHRI) తెలిసిన సంస్థల, వ్యక్తుల వివరాలు ఇస్తున్నాం. మీకు తెలిసినవి ఇంకేమైనా ఉంటే మాకు తెలియజేయండి.

18.1 జైళ్ళ సమస్యలపై ప్రత్యక్షంగా పని చేస్తున్న వ్యక్తులు, సంస్థలు

1. ప్రొ|| బి.బి.పాండే
క్రిమినల్ లా, క్రిమినాలజీ బోధకుడు,
క్యాంపస్ లా సెంటర్,
ఢిల్లీ యూనివర్సిటీ.

మీరు తీహార్ జైల్లోని బీద ఖైదీలకు న్యాయసహాయం అందజేసే ఒక ప్రాజెక్ట్ నడిపారు; అట్టే బెగ్గర్ కోర్ట్స్ పేరుతో పేద ప్రజలకు చట్టాల మీద అవగాహన కల్పించారు. మీరు ఈ కార్యక్రమాలను లా విద్యార్థుల సహాయంతో చేశారు.

2. డా|| హీరా సింగ్

లక్నో యూనివర్సిటీలో, సోషల్ వర్క్ విభాగంలో లెక్చరర్ గా మొదలుపెట్టి, తరువాత జైల్ సూపరెంటెండెంట్ గా పనిచేశారు. ఆ తర్వాత నేషనల్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ సోషల్ డిఫెన్స్ లో డైరెక్టర్ గానూ; జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్ కు కన్సల్టెంట్ గానూ పనిచేశారు. మీరు ముల్లా కమిటీలో కూడా సభ్యులు. డా|| సింగ్ జాతీయంగా, అంతర్జాతీయంగా ప్రసిద్ధి చెందిన జైళ్ళ నిపుణులు. మంచి అనుభవ జ్ఞానం కూడా ఉన్నది.

3. డా॥ కె.కె.గుప్తా
ప్రస్తుతం: సూపరింటెండెంట్,
సెంట్రల్ జైల్,
అంబికాపూర్, చత్తీస్ గఢ్.

గతంలో బిలాస్ పూర్ సెంట్రల్ జైలులో పనిచేస్తున్నప్పుడు బిలాస్ పూర్ కలెక్టర్ గా పనిచేసిన హర్షమందర్ గారితో కలిసి - జైలులో పారదర్శక పాలన ప్రవేశపెట్టిన కీర్తి వీరికే దక్కుతుంది. జైలు లోపల ఉన్న మహిళా ఖైదీల పిల్లల చదువుకోసం జైలు బయట 'అభియాన్' అనే ఎన్.జి.వో చేత ఒక స్కూలు పెట్టడాన్ని ప్రోత్సహించారు.

4. ఎమ్.ఎమ్.ఉపాధ్యాయ
కలెక్టర్,
జబల్ పూర్,

1994లోనే జబల్ పూర్ సెంట్రల్ జైలులో జైలు అదాలత్ ను నిర్వహించడానికి పూనుకున్నారు. మంచి అధికారిక సందర్భకుడిగా పేరు తెచ్చుకున్నారు.

5. మన్ శరమ్ అల్లీ,
సూపరింటెండెంట్,
సెంట్రల్ జైలు,
రేవా, మధ్యప్రదేశ్

రేవా సెంట్రల్ జైలులో ఐదు అంచెల కార్యక్రమాన్ని ఒక దాన్ని ప్రవేశపెట్టారు. ఈ కార్యక్రమంలో ఖైదీల విద్య, పునరావాసం కూడా భాగంగా ఉంటాయి. ఖైదీలకు, జైలు సిబ్బందికి కూడా బోధించే వారు.

6. కుమారి మిరియమ్ థామస్,
న్యాయవాది,
మాండ్ల, మధ్యప్రదేశ్

వీరు న్యాయవాదే కాక నిబద్ధతకల సామాజిక కార్యకర్త కూడా. ఈమెకు ఖైదీలతో, ఆదివాసులతో పని చేసిన విస్తృతమైన అనుభవం ఉంది. వారి తరపున అనేక కేసులు వాదించారు కూడా.

7. ఎస్.ఎన్.గోయెంకా

వీరు మధ్యప్రదేశ్ లోని కొన్ని జైళ్ళలో విపాసన అనే ధ్యాన పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టారు. దీనికి వీరు ఎటువంటి రుసుము తీసుకోరు. మధ్యప్రదేశ్ లోని కొన్ని జైళ్ళలో ఈ కార్యక్రమం విజయవంతం అయింది కాబట్టి ప్రస్తుతం కేంద్ర హోమ్ శాఖ దీన్ని దేశంలోని అన్ని జైళ్ళకు వర్తింపజేయాలని ప్రయత్నిస్తూ ఉంది.

8. శ్రీమతి శాలినీ థాయ్ మోఘె (పద్మశ్రీ)

వీరు ఇండోర్ లో బాల్ నికేతన్ సంఘ్ అనే సంస్థను ఏర్పాటు చేసి, జైళ్ళలో ఉండే పిల్లల కోసం పనిచేస్తున్నారు.

9. యాక్షన్ ఎయిడ్ ఇండియా: దేశ వ్యాప్తంగా అభివృద్ధి కార్య క్రమాలు చేస్తున్న 300 స్వచ్ఛంద సంస్థలకు సహకారం అందిస్తున్న

ఫండింగ్ ఏజన్సీ. దుర్భరమైన పరిస్థితుల్లో ఉన్న స్త్రీలు, దళితులు, పిల్లలు; కరువుతో బాధపడుతున్న వాళ్ళు; ఆదివాసులు; ఆశ్రయం లేకుండా వీధుల్లో బతికేవారు; జైళ్ళలో ఉన్న స్త్రీలు, యువకులు - తదితరుల కోసం ముఖ్యంగా పనిచేస్తుంది.

జాతీయ మానవహక్కుల కమిషన్ కోరగా యాక్షన్ ఎయిడ్ వారు జైళ్ళలో ఒక అధ్యయనం చేశారు. యాక్షన్ ఎయిడ్ రీజనల్ ఆఫీసులు చాలా రాష్ట్రాల రాజధానుల్లో ఉన్నాయి. హైదరాబాద్ లో కూడా ఉంది.

10. ఎయిడ్స్ అవేర్ నెస్ గ్రూప్ (AAG)

ఈ సంస్థ గత 8 సంవత్సరాలుగా తీహార్ సెంట్రల్ జైల్ లో పని చేస్తూ ఉంది.

11. డిపార్ట్ మెంట్ ఫర్ ఇంటర్నేషనల్ డెవలప్ మెంట్ (DFID)

ఇది ఇంగ్లాండ్ ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన సంస్థ. దీని కార్యాలయం ఈ మధ్య ఇండియాలో కూడా పెట్టారు. ఈ సంస్థ నేర న్యాయవ్యవస్థలో వ్యవస్థాగత సంస్కరణలు అనే కార్యక్రమాన్ని మొదలు పెట్టింది.

12. ఇండియా విజన్ ఫౌండేషన్

1994లో కిరణ్ బేడీ ఏర్పాటుచేసిన సంస్థ ఇది. ఈ సంస్థ జైళ్ళ సంస్కరణ; ఖైదీల పిల్లలకు విద్య; పట్టణ మురికివాడల్లో విద్య; మాదక ద్రవ్యాల వ్యసన నిర్మూలన; నేర నివారణ, పోలీసుల సంస్కరణ; మహిళా సాధికారత - తదితర లక్ష్యాలతో పనిచేస్తున్నది.

13. ఇంటర్నేషనల్ సెంటర్ ఫర్ ప్రిజన్ స్టడీస్ (ICPS)

కింగ్స్ కాలేజి లండన్ లో ఈ సంస్థ ఉంది. ఈ సంస్థ జైళ్ళలో అనుసరణీయ విధానాలు, బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలు అనే అంశాలలో ప్రభుత్వాలకు, సంబంధిత ఇతర సంస్థలకు సలహాలు ఇస్తుంది. ఖైదీలలో టి.బి. నివారణ, బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలు, జైలు సిబ్బందికి మానవ హక్కులపై శిక్షణ తదితర ప్రాజెక్టులను, స్వయంగా జైళ్ళలో చేపట్టింది.

14. నవ జీవన్ మండల్

ఇది మహారాష్ట్రలోని పుణెలో ఉంది. ఖైదీల పునరావాసం కోసం పనిచేసే సంస్థలలో ఇది చాలా ముఖ్యమైనది.

రిటైర్ అయిన పోలీసులు, జైలు సిబ్బంది, సామాజిక కార్య కర్తలు, సంస్కరింపబడిన ఖైదీలు ఈ సంస్థలో సభ్యులుగా ఉంటారు.

15. పీనల్ రిఫార్మ్ ఇంటర్ నేషనల్ (PRI)

ఇది ఒక ప్రభుత్వేతర సంస్థ. శిక్షలను సంస్కరించే లక్ష్యంతో 80 దేశాలలో పనిచేస్తూ ఉంది. వివిధ దేశాలలో అనుసరిస్తున్న శిక్షలను, అవి అమలు చేస్తున్న పద్ధతులను అధ్యయనం చేసి బందిఖానాకు ప్రత్యామ్నాయాలను సూచిస్తుంది.

16. పీసల్ రిఫార్మ్ అండ్ జస్టిస్ అసోసియేషన్ (PRAJA)

హర్యానాలోని గుర్గావ్ లో ఉన్న ఈ సంస్థ పీసల్ రిఫార్మ్ ఇంటర్ నేషనల్ సంస్థకు సోదర సంస్థ. ఇది ప్రస్తుతం రాజస్థాన్ లో కార్యకలాపాలు నిర్వహిస్తుంది. ఈ సంస్థ మహిళా ఖైదీలలో అవసరమైన వారికి మానసిక చికిత్స, అలాగే వాళ్ళ పిల్లల సంరక్షణ పైన కొన్ని ప్రాజెక్టులు చేస్తూ ఉన్నది. జైలు శిక్షలకు బదులు సమాజ సేవ అనే పద్ధతిని ఆంధ్రప్రదేశ్ లో పరిచయం చేయాలని కృషి చేస్తూ ఉన్నది.

17. ప్రయాస్

ఈ సంస్థ ముంబాయిలో కార్యకలాపాలు నిర్వహిస్తున్నది. ఈ సంస్థ పేద ఖైదీలకు న్యాయ సహాయం అందిస్తున్నది. అలాగే జైలు నుంచి విడుదలై వచ్చిన ఖైదీలకు సాంకేతిక శిక్షణను ఇప్పించి, వాళ్ళకు ఉద్యోగాలు ఇప్పించడంలో కూడా కృషి చేస్తున్నది. ఈ సంస్థ సిబ్బంది కోర్టులలో, పోలీస్ స్టేషన్లలో న్యాయ సహాయం అవసరమైన వ్యక్తులను గుర్తించి, వారికి న్యాయ సహాయం అందజేస్తారు. వీరు బాలనేరస్తుల కోసం కూడా ప్రత్యేకంగా పనిచేస్తూ ఉన్నారు.

18. సాధి

ఈ సంస్థ మహారాష్ట్రలోని పూణెలో ఉన్నది. ముఖ్యంగా ఎరవాడ జైలులోని మహిళా ఖైదీలకోసం, వాళ్ళ పిల్లల కోసం పని చేస్తున్నది. ఆరోగ్యం, విద్య, న్యాయ సహాయం తదితర లక్ష్యాలతో పనిచేస్తున్నది.

19. సాసైటి ఫర్ ఎడ్యుకేషన్ అండ్ ఎకనామిక్ డెవలప్ మెంట్ (SEED)

తమిళనాడులోని శ్రీపెరంబదూర్ కేంద్రంగా పని చేస్తున్న సంస్థ ఇది. ముఖ్యంగా ఖైదీల పిల్లలకోసం పని చేస్తున్నది. వాళ్ళకు విద్య, వృత్తిపరమైన శిక్షణ, బయటనున్న చిన్న పిల్లలను అవసరమనుకుంటే జైలులో ఉన్న తల్లుల దగ్గరికి చేర్చడం తదితర లక్ష్యాలతో పని చేస్తున్నారు.

20. సుధార్ (సోషల్ వర్క్ ఇన్ ప్రిజన్)

ఈ సంస్థ భోపాల్ లో కార్యకలాపాలు నిర్వహిస్తున్నది. మహిళా ఖైదీల, యువ నేరస్తుల సంక్షేమం లక్ష్యంగా పని చేస్తున్నది.

భోపాల్ లో ఉన్న యాక్షన్ ఎయిడ్ సహాయ సహకారాలతో పనిచేస్తూ ఉన్నది.

21. ది ఆర్ట్ ఆఫ్ లివింగ్ ఫౌండేషన్

దేశంలోని చాలా జైళ్ళలో ఖైదీలకు ధ్యానం పైన శిక్షణ నిస్తున్నారు.

18.2 సందర్భకులకు కొన్ని సూచనలు

- ఈ సంస్థలు, వ్యక్తులు చేస్తున్న పనిలాంటిదే మీరూ చేయాలనుకున్నప్పుడు, ఈ సంస్థల అనుభవాన్ని, సలహాలను, సహాయాన్ని తీసుకోవచ్చు.
- మాఫియా ముఠాలను, రాజకీయ కక్షలు ఉన్నవారిని, అవినీతి కంట్రాక్టర్లను, పనిమీద శ్రద్ధలేని లాయర్లను మీరు చేస్తున్న పనిలో వినియోగించుకోవద్దు.
- దాతల నుంచి జైళ్ళకోసం ఏవైనా వస్తువులు సేకరిస్తే అవి అందరికీ ఉపయోగపడేవిగా ఉండేలా జాగ్రత్తలు తీసుకోండి. ఉదాహరణకు - ఫ్యాషన్లు, టీవీలు, ఆట వస్తువులు, పుస్తకాలు, పలకలు, బలపాలు.
- దాతలెవరైనా ఇంకా సహాయం చేయడానికి ముందుకు వస్తే అర్హులకు బెయిల్ ఇవ్వమని; విడుదలైన ఖైదీలకు ఏదైనా పని చూపెట్టమని; ఖైదీల పిల్లల చదువు కోసం సహాయపడమని కూడా అడగవచ్చు.

18.3 సందర్భకులు తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలు

- జైలు అధికారుల ప్రాథమిక బాధ్యతలను మీపైన వేసుకోకూడదు.
- జైలు సంస్కరణలలో వీలయినంతవరకు బయటి సమాజాన్ని భాగం చేయాలి.
- జైలు సిబ్బంది తమ విధులను - సందర్భకులకు, ఎన్ జివోలకు బదిలీ చేసేటంతగా, కలుగజేసుకోకూడదు.
- జైలు సిబ్బంది తమ విధులను మీ మీద పెడుతున్నట్టు అర్థమయితే వెంటనే ఆ ధోరణికి అడ్డుకట్ట వేయండి. లేదంటే మీకు మీ పని మరింత బరువవుతుంది. జైలు సిబ్బందిలో జవాబుదారీతనం నశించిపోతుంది.

1. ప్రధానమైన హక్కులను 14-32 అధికరణల మధ్య పొందుపరచబడ్డాయి. జీవించే హక్కు, వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను ప్రస్తావించే 21వ అధికరణ అందులో ముఖ్యమైనది.
2. (1980) 3, సుప్రీంకోర్టు కేసులు, 488.
3. అక్కడే, పేజి 509.
4. పూర్తి జాబితాకు, స్టాండర్డ్ మినిమమ్ రూల్స్ ఫర్ ట్రీట్మెంట్ ఆఫ్ ప్రిజనర్స్ (1955) చూడండి.
5. అవి ఏవంటే - జైళ్ళ చట్టం (1894); ఖైదీల చట్టం 1900; ఖైదీల గుర్తింపు చట్టం 1920; ఖైదీల బదిలీ చట్టం, 1950; ఖైదీల (కోర్టులో హాజరు) చట్టం, 1955; సివిలు జైళ్ళ చట్టం, 1984; బోర్డ్స్టాల్ స్కూల్ చట్టం, అలవాటుపడ్డ నేరస్తుల చట్టం. ఇవి కాకుండా, ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ, జైళ్ళ రోజు వారి పరిపాలనను నిర్దేశించే జైళ్ళ మాన్యువళ్ళు ఉన్నాయి.
6. సెక్షన్ 27(3), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
7. రమేష్ కౌశిక్ వర్సెస్ బి.ఎల్.విజ్. సూపరింటెండెంట్, సెంట్రల్ జైలు, ఢిల్లీ, AIR 1981, SC, 1767
8. ఆంధ్రప్రదేశ్ జైళ్ళ మాన్యువల్, 1979లోని 17వ అధ్యాయం చూడండి.
9. బలవంతపు లైంగిక చర్యల నుండి రక్షణ పొందే హక్కును చూడండి.
10. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్ 1031.
11. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్ 1034.
12. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్ 1035.
13. సెక్షన్ 24(3), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
14. సెక్షన్ 13, జైళ్ళ చట్టం, 1894.
15. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 61 మరియు 56.
16. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 62(1) & (2)
17. సెక్షన్ 26(3), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
18. సెక్షన్ 26(2), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
19. సెక్షన్ 29, జైళ్ళ చట్టం, 1894.
20. సెక్షన్ 35(2), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
21. సెక్షన్ 35(3), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
22. 39-A జైళ్ళ చట్టం, 1894.
23. 436(1) నేర విచారణ స్పృతి, 1973 (Cr.PC)
24. సెక్షన్ 50(2), సిఆర్పిసి.
25. 436(1), సిఆర్పిసి.
26. సెక్షన్ 436(1), సిఆర్పిసి.
27. సెక్షన్ 440(1), సిఆర్పిసి.
28. చూడు, మోతిరామ్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మధ్యప్రదేశ్, AIR 1978, SC 1594.
29. సెక్షన్ 440(2), సిఆర్పిసి.

30. ధర్మా వర్సెస్ రభీంద్రనాథ్, 1978, క్రిమినల్ లా జర్నల్, 864, ఒరిస్సా హైకోర్టు.
31. సెక్షన్ 342, భారత శిక్షా స్పృతి, 1860.
32. సెక్షన్ 437(1)లోని మొదటి నిబంధన, సిఆర్పిసి.
33. సెక్షన్ 437(6), సిఆర్పిసి.
34. రూలు 746(1), ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్.
35. చూడు హుస్సేనారా ఖాతున్ అండ్ అదర్స్ వర్సెస్ హోం సెక్రటరీ, స్టేట్ ఆఫ్ బీహార్, AIR 1979, SC 1360
36. అనధికార సందర్భాలు సంబంధిత అధికారులతో ఈ విషయమై చర్చించవచ్చు.
37. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్ 511, 512(2).
38. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్ 513.
39. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్ 514.
40. యమ్. హెచ్. హోస్కాట్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మహారాష్ట్ర 1974, SC 1143.
41. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 506(4).
42. సునీల్ బాత్ర (II) వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ (1980) 3 పేరా 78(3) 521వ పేజీలో.
43. వీణా సేథి వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ బీహార్ అండ్ అదర్స్ AIR 1983, SC 339.
44. సెక్షన్ 12(2), జైళ్ళ చట్టం, 1894.
45. మున్నా వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ ఉత్తర ప్రదేశ్ AIR 1982, SC 806 - నో ఎస్కేప్: మేల్ రేప్ ఇన్ యుఎస్ ప్రిజన్స్, హ్యూమాన్రైట్స్ వాచ్, న్యూయార్క్ (2001).
46. ప్రేం శంకర్ శుక్లా వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ AIR 1980, SC 1635, సునీల్ గుప్తా వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మధ్యప్రదేశ్ (1990), 4 SC 475. సిటిజన్స్ ఫర్ డెమోక్రసీ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ అస్సాం AIR 1996, SC 2193
47. ప్రాన్సిస్ కొరాలి ముల్లీన్ వర్సెస్ ది అడ్మినిస్ట్రేటర్, యూనియన్ టెర్రిటరీ ఆఫ్ ఢిల్లీ అండ్ అదర్స్ AIR 1981, SC 746.
48. AIR 1982, SC 806.
49. పైన పేర్కొన్న తీర్పులోనే.
50. జైళ్ళ చట్టంలోని సెక్షన్ 50ను చూడండి.
51. సునీల్ బాత్ర (II) వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ (1980) 3 SCC పేరా 78(4), 521వ పేజీ. నిజానికి 1993లో తీహారు జైలులో డా. కిరణ్ బేడి ఈ పద్ధతిని ప్రవేశ పెట్టినప్పుడు, జైలు సిబ్బంది, ఇతర ఖైదీలు పాల్పడుతున్న అవినీతి, నేర కార్యక్రమాలను కనిపెట్టడానికి, వాటిని తగ్గించడానికి దారి తీసింది. కిరణ్ బేడి రాసిన ఇట్స్ ఆల్టెస్ట్ పాజిబిల్ - ట్రాన్స్ ఫార్మింగ్ ఒన్ ఆఫ్ ది లార్జెస్ట్ ప్రిజన్స్ ఇన్ ది వరల్డ్ (1988) లోని 155-177 పేజీలు చూడండి.
52. సునీల్ బాత్ర (II) వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ (1980) 3 SCC పేరా 78(5), 521-522 పేజీలలో.
53. పైన పేర్కొన్న చోటనే పేజీ 504, పేరా 27.
54. రాదుల్ షా వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ బీహార్ AIR, 1983 SC 1086, సెబాస్టియన్ యం. హోంగ్రే వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ జమ్ము అండ్ కాశ్మీర్, AIR 1984, SC 1026 and డి.కే. బసు వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ వెస్ట్ బెంగాల్ AIR 1997, SC 610.
55. మధుకర్ భగవాన్ జంభాలే వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ మహారాష్ట్ర, మహారాష్ట్ర లా జర్నల్ 1987 పేజీ 68.
56. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 492.
57. సునీల్ బాత్ర (II) వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ 1980 3 SCC 509వ పేజీ.
58. సెక్షన్ 34(1), జైళ్ళ చట్టం, 1894.

59. సెక్షన్ 34(2), జైళ్ళు చట్టం, 1894.
60. సెక్షన్ 35(1), జైళ్ళు చట్టం, 1894.
61. స్టేట్ ఆఫ్ గుజరాత్ వర్సెస్ హైకోర్టు ఆఫ్ గుజరాత్ (1998) 7 SCC 392
62. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్, 967.
63. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్, 972.
64. సెక్షన్ 61, జైళ్ళు చట్టం, 1894.
65. సునీల్ బాత్ర (II) వర్సెస్ ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ (1980) 3 SCC పేరా 79(1) 522 పేజీలో.
66. న్యాయసేవా దినం, నవంబరు 9న 1998, జాతీయ న్యాయ సేవా కేంద్రం, టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా పత్రికలో ఇచ్చిన ప్రకటనను, ఇక్కడ సంక్షిప్తంగా ఇవ్వడం జరిగింది.
67. అఖిల భారత జైళ్ళ సంస్కరణ కమిటీ (1980-83) నివేదిక నుండి వీటిని స్వీకరించాము వివరాలకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూల్స్, 1979 చూడండి.
68. ఢిల్లీ తీహార్ జైలులో పనిచేస్తున్న రితంజలి అనే స్వచ్ఛంద సంస్థకు చెందిన అరుణకపూర్, ఢిల్లీ యూనివర్సిటీలో విభాగానికి చెందిన బి.బి.పాండే, పూనేలోని నవజీవన్ మండల్కు చెందిన బి.జే.మిశ్రా లాంటి వారు ఇలా అభిప్రాయ పడుతున్నారు.
69. ముల్లా కమిటీ నివేదిక, పేజీ 255.
70. కరక్షన్స్: రిపోర్ట్ ఆఫ్ ది నేషనల్ అడ్వయిజరీ కమిషన్ ఆన్ క్రిమినల్ జస్టిస్ స్టాండర్డ్స్ అండ్ గోల్డ్స్, యుఎస్ఎ, 1973. పార్ట్-2, చాప్టర్ 7 - కరక్షన్స్ అండ్ కమ్యూనిటీ, 222వ పేజీ.
71. సమ్మరి ఆఫ్ వైట్ పేపర్ ఆన్ క్రైమ్, 1978. గవర్నమెంట్ ఆఫ్ జపాన్, 210వ పేజీ.
72. ఇది జిల్లా సెషన్స్ న్యాయమూర్తి పరిధిలోకి వస్తుంది.
73. ఇది వైద్య, ఆరోగ్య శాఖ డైరెక్టర్ పరిధిలోకి వస్తుంది.
74. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 29(2).
75. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 28(1).
76. రిపోర్ట్ ఆఫ్ ఆల్ ఇండియా కమిటీ ఆన్ జైల్ రిఫార్మ్స్, వాల్యూమ్-1, 80-81 పేజీలలో.
77. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 31(1)
78. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 28(1)
79. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 37(1)
80. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 29(4)
81. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 32
82. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 30(1)
83. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 31(2)
84. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 31(1)
85. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రిజన్స్ రూలు 32
86. ఇతరులను సంప్రదించే ముందు, 16వ అధ్యాయం 'మానవహక్కుల ఉల్లంఘనలను సరిదిద్దడం' చూడండి.
87. టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా పత్రికలో ఫిబ్రవరి 2, 2001. 5వ పేజీ.
88. ది ఇండియన్ ఎక్స్ప్రెస్, 3 డిసెంబరు 2000. 4వ పేజీ.

89. ముల్లా కమిటీ నివేదిక, 260 పేజీ.
90. ఇండియా టుడేలో ఆగస్టు 17, 1998లో వచ్చిన కథనానికి సంక్షిప్త రూపం
91. రిపోర్ట్ ఆఫ్ ది నేషనల్ ఎక్స్‌పర్ట్ కమిటీ ఆన్ విమెన్ ప్రిజనర్స్ (1987), డిపార్ట్‌మెంట్ ఆఫ్ విమెన్ అండ్ చైల్డ్ డెవలప్‌మెంట్, మినిస్ట్రీ ఆఫ్ హ్యూమన్ రీసోర్స్ డెవలప్‌మెంట్, గవర్నమెంట్ ఆఫ్ ఇండియా, న్యూఢిల్లీ, 252వ పేజీ.
92. సెల్స్ ఎంప్లాయిడ్ ఉమెన్స్ అసోషియేషన్ చాలా మంది సభ్యులున్న అలాంటి ఒక పెద్ద సంస్థ.
93. అలాంటి సంస్థల వివరాలకై మీ జిల్లా కలెక్టరును లేదా రాష్ట్రంలోని మహిళా, శిశు సంక్షేమ విభాగాన్ని సంప్రదించండి. వాటి వివరాలను డెవెలప్‌మెంట్ ఆల్టర్నేటివ్ వారు, భారత ప్రణాళికా సంఘం ప్రచురించిన డైరెక్టరీ నుండి పొందవచ్చును.
94. జాతీయ మానవహక్కుల సంఘం, వార్షిక నివేదిక 1998-99, పేజీ 19-23.
95. నేషనల్ హ్యూమన్ రైట్స్ కమిషన్: ఇంపార్డెంట్ ఇన్‌స్ట్రక్షన్స్/గైడ్‌లైన్స్, 2000. దీని ప్రతిని సంఘం కార్యాలయం నుండి పొందవచ్చు.

Contact details of Individuals and Organizations

Andhra Pradesh Prisons

1. M. Jana Reddy, Home Minister, Black-J, Floor 8, Room 801, AP Secretariat, Hyderabad
2. J.P. Murthy, IAS, Secretary to Govt. Home Dept (Prisons), Room No: 303, A Block, III Floor, State Secretariat, Government of Andhra Pradesh, Hyderabad, Phones: 040-23453170, 23409398
3. M. A. Basith, IPS, DG & IG of Prisons & Correctional Services, Chenchalguda, Hyderabad –500024, Phones: 040-24577574, 24528877, 9849904711
4. P. Narasinha Reddy, Addl. IG of Prisons, Office of DG & IG of Prisons, Chenchalguda, Hyderabad-500024; Phone: (o) 040-2458197 (R) 24528089, 9849904712
5. M.R. Ahmed, DIG of Prisons, O\O Director General of Prisons, Chechalguda, Hyderabad (O) 040-24566897, @ 040-24577747, 9849904713, Email: riazuddinahmed@rediffmail.com
6. B. Mahender Reddy, DIG of Prisons, Coastal Andhra Region, Opp: Central Prison, Rajahmundry-533105; East Godavari District, Phone: 0883-2476051,9849904714
7. B. Samuel Johnson, DIG of Prisons, Rayalaseema Region, 1\441-14, Behind RTC Bus Stand, Maruthi Nagar, Kadapa-516001, Phones: 08562-270123, 244598, 9849904715.
8. A. Siva Prasad, Superintendent, Central Prison, Chenchalguda, Hyderabad 500024, Phone: 040-24527033, 9849904816.
9. M. Chandra Sekhar, Central Prison, Cherlapalli 501301, Gatkeswar Mandal, Ranga Reddy District, Phone: 040-27261205,27261206, 9849904718.
10. R. Narasinha Reddy, Superintendent, Central Prison, Warangal-506007, Phone: 08712-265444, 08712-260424, 9849904720.
11. A.G. Sainath Reddy, Superintendent of Prisons, Central Prison, Rajamundry, East Godavari District, Phone: (O)0883-2471990, @0883-2471961, 9849904722.
12. B. Sunil Kumar, Superintendent, Central Prison, Adivivaram Village, Visakapatnam, 0891-2736938, 2794447, 9849904724.
13. Md. Munawar, Superintendent, Central Prison, Ramanjaneyapuram, Kadapa 516002, Phone: 9849904726, 08562-278550.
14. Mr. Narayana Reddy, Superintendent, Central Prison, Nellore-524003, Phone: 0861-2331639, 9849904728.
15. Mr. Janardhan Reddy, Vice Principal, SICA, O\O of IG of Prisons and CS, Chanchalguda, Hyderabad-500024, Phone: 040-24528649, 9849904728.
16. Superintendent, Prisoners Agriculture Colony, Bukkaraya Samudram (P) Anantapur-515701, Phone: 08554-220219,227171, 9849904730.
17. Immanuel Dhanaraj, Superintendent, Prisoners Agriculture Colony, Cherlapalli-501301, Phone: 040-7261244,9849904731.
18. Ms. Sharada, Superintendent, State Jail for Women, Central Prison Premises, Chenchalguda, Hyderabad. 500024. Phone: 040-24411148, 24411152, 9849231147.

19. Ms. Bliquis Rehena, Superintendent, State Jail for Women, Central Prison Premises, Rajahmundry-533103, East Godavari District. Phone: 0883-2471453
20. A. Narasinha, Superintendent, District Jail, Sangareddy-502001. Phone: 08455-276455, 276734, 9849904734
21. Mr. Newton, Superintendent, District Jail, Nalgonda-508001. Phone: 08682-244592, 245448, 9849904735.
22. K.L. Srinivas Rao, Superintendent, District Jail, Mahoobnagar-509 001. Phone: 08542-278267, 9849904736
23. A. Visweswara Rao, Superintendent, District Jail, Nizamabad-503001. Phone: 08462-220550, 225796, 9849904737
24. G. Jayawardhan, Superintendent, District Jail, Karimnagar-505001. Phone: 08722-234954, 243377, 9849904738
25. C.R.K. Prasad, Superintendent, District Jail, Asifabad-504001. Phone: 08733-279516, 279382, 9849904739.
26. Superintendent, District Jail, Viyayawada-520003. Phone: 0866-2574236, 2571762, 9849904740
27. Superintendent, District Jail, Guntur-522 001. Phone: 0863-2232547, 2236287, 2241996, 9849904741
28. Fazul Haq, Superintendent, District Jail, Anantapur -515701. Phone: 9849904742.
29. District Sub-Jail Officer, O/o the IG of Prisons, Chenchalguda, Hyderabad-24, Ranga Reddy District, Phone: 9849904743
30. District Sub-Jail Officer, Dist Jail Premises, Nalgonda, Phone: 9849904744, 08682-222069
31. Janardhan Reddy, District Sub-Jail Officer, Opp: Govt. ITI, Sanga Reddy, Medak District, Phone: 9849904745
32. District Sub-Jails Officer, Collectorate Premises, Adilabad, Phone: 9849904746, 08732-225263
33. District Sub-Jails Officer, 2-9-1, Mukarampura, Karimnagar, Phone: 9849904747, 08722-242158.
34. District Sub-Jails Officer, 1-7-1047, Hunter Road, Hanmakonda, Warangal, Phone: 9849904748, 08712-25870.
35. District Sub-Jails Officer, 10-6-176\1, Burhampuram, Khammam, Phone: 9849904749, 08742-228739.
36. District Sub-Jails Officer, Dist Jail Premises, Nizamabad-503001, Phone: 08462-220550.
37. District Sub-Jails Officer, Dist Jail Premises, Mahabobnagar, -509001, Phone: 08542-242267.
38. District Sub-Jails Officer, Governorpet, A.M. Complex, 3rd Floor, Vijayawada-520002, Phone: 9849904750.
39. District Sub-Jails Officer, 5-87-9, Main Road, Laxmipuram, Guntur-522 004, Phone: 0863-2354271 9849904751.
40. District Sub-Jails Officer, 22-B-4-19, 2nd Floor, RRR Complex, Powerpet, Station Road, Eluru-534 002, West Godavari, Phone: 08812-234564, 9849904752.
41. District Sub-Jails Officer, Sub-Jail Premises, Innispeta, Behind MRO Office, Rajahmundry, East Godavari-533 101, 9849904753.
42. District Sub-Jails Officer, Dabagardens, Visakapatnam-530 020. Phones: 0891-2563976, 9849904754, 9848022646.
43. District Sub-Jails Officer, Plot No. 11 Gopal Nagar, Near SBI Staff Quarters No.39, Vizianagaram-535201, Phone: 9849904755, 08922-222021, 227211.

44. District Sub-Jails Officer, Plot No, 6\94, Satya Sai Nagar, Balaga, Srikakulam- 532 001, Phone: 9849904756, 08942-223583.
45. District Sub-Jails Officer, 10-3-A, Krishna Nagar, Kurnool-518 002, Phone: 9849904757, 08518-230783.
46. District Sub-Jails Officer, Behind RDO office, Anantapur-515 001, Phone: 08554-226610, 221378, 9849904758.
47. District Sub-Jails Officer, 7\80, Ravindra Nagar, Kadapa-516 003, Phone: 08562-244190, 9849904759.
48. District Sub-Jails Officer, 3-453, Pagadamanu Street, Greampet, Chittoor-517 002, Phone: 08572-235436, 9849904760.
49. District Sub-Jails Officer, 9-74, Revenue Colony, Nellore-524 004, Phone, 0861-2330819, 9849904761.
50. District Sub-Jails Officer, Sub Jail Premises-523 001, Ongole, Prakasam District, 9849904762.

Other Institutions in AP

1. AP Civil Liberties Committee (APCLC), Professor Seshaiyah, Department of Law, Krishna Devaraya University, Anantapur - 515 001. Phone: 9440235358, 08554-233227.
2. AP State Human Rights Commission, Justice Subashan Reddy, Chairperson, Gruhakalpa, M.J.Road, Hyderabad - 500 001. Phone: 040-24501571\24601572. Fax: 040-24601573. Email: aphumanrights@yahoo.com
3. AP State Legal Services Authority, High Court Buildings, Hyderabad 500 066. Phone: 040-23446703.
4. AP State Aids Control Society, Project Director, 040-24657221(o), Fax 040-24650776, apsacs@yahoo.com
5. AP Women's Commission, Chairperson, 2nd Floor, Bhudda Bhavan, Secunderabad-500 003. Phone: 040-27542017, 27821383, 93933 55557.
6. Directorate of Adult Education, Director, 040-23211513, Fax: 040-23211528, Email: dir_adult@eduap.in
7. Directorate of Health, Director, 040-24656998 (o), 040-27552585 ®
8. Directorate of Women Development and Child Welfare, Managing Director, Yusufguda, 040-23732587, Hyderabad. Email: wdcwdept@rediffmail.com
9. Commissionerate of Juvenile Welfare and Correctional Services, 040-24616488, 040-23547785, 24616399, Email: jweswse@yahoo.com
10. Human Rights Fourm, Balagopal. K.General Secretary, 6-3-609\126, Anand Nagar Colony, Khairatabad, Hyderabad-4, 040-23327925.
S.Jeevan Kumar, J. Vice-President, Human Rights Fourm, 3-12-117A-2\1, P.S. Colony. Ganesh Nagar, Ramanthapur, Hyderabad, Phone: 040-27039519, jeevan_rights@yahoo.com
11. Inspector General of Police, Protection of Civil Rights Cell, o/o of DG of Police, Lakadikapool, Hyderabad, Phone: 040-23234045 (o), 040-23244607.
12. People's Union for Civil Liberties, Kannabiran, K.G.President, Near Community Center, East Maredpally, Secunderabad-26, Phone: 040-27730632.
13. Jaya Vindiyala, Gen. Sec, PUCL, 16-8-908\7, Yadav Complex, Malakpet X Road, Hyderabad-24, 040-24657066, 24414736, 9440430263

Organizations in AP

1. Actionaid, E-9, Behind Food World, Vikrampuri, Secunderabad-9. 040-27804992. For contact details of the other offices in India please check its website at <http://www.actionaidindia.org>.
2. Asmitha Resource Centre for Women, 10-3-96, Plot 283, Street 6, Teachers Colony, East Maredpally, Secunderabad- 26, Phone: 27423690.
3. Jana Sikshana Sansthan, opposite Saint Ann's Public School, Mallepalle, Vijayanagar Colony, Hyderabad. Phone: 55547695, 9885109889.
4. Human Rights Law Network, 312/5/2, Achyut Reddy Marg, Opp: Sree Play School, Vidhyanagar, Hyderabad-44. Phone: 27661883, Contact: Rakesh Srivastav, Phone: 9849459647.
5. Venkateswara Charitable Trust, Plot 9, S.S. Cooperative Housing Society Ltd, Bahadurpally, Borampeta post, Hyderabad, Ranga Reddy District. Phone: 040-56542243, 23090559.
6. Vimochana, Prison Ministry of India-AP Unit, St. Francis Convent, Secunderabad-44 Phone: 040-27706111.

Individuals in AP

1. Bose. V. S. (Prof), Director, Centre for Criminal Justice, Andhra University, Visakapatnam, -3, Phone: 0891-2844091, bosevs@rediffmail.com
2. Kameswar Rao Yerraguntla, Dr. 82, Municipal Colony, D no: 23-2-6, Rajahmundry-533105, 0883-2479088.
3. Karri Rama Reddy. Dr. Manasa Hospital, Prakasam Nagar, Rajahmundry, -533103, Phone: 0883-2469486.
4. Mangari Rajender, Chief Metropolitan Magistrate, 305, Soundarya Residency, Street NO-8, Himayat nagar, Hyderabad-29, 040-23446292, 944048001.
5. Murali Karnam, Consultant, Commonwealth Human Rights Initiative, P1, Rathnanidhi Towers, Snehapuri Colony, Nacharam, Hyderabad-500076. Phone: 040-27158832. Email: karnammurli@rediffmail.com, murali.Karnam@gmail.com
6. Nayan Kumar Reddy, T.L. Advocate, 2-3-703\1, Amberpet, Hyderabad, 040-27400432, 9440323549
7. Premchand, P. Convener, Krushi2-9-119, Mukarampura, Karimnagar-505001, Phone: 0878-2265103.
8. Raghunath, V. Advocate and Civil Rights Activist, 13\9, P&T Colony, Dilshuknagar, Hyderabad, 040-24066883, 9391027996.
9. Rakesh Srivastav, 1-9-295\27\3, Near Achyut Reddy Complex, Vidhyanagar, Hyderabad-44. Phone: 9849459647.
10. Sampath Rajaram. Dr. Social activist, Dharmapuri Foundation School, Rangampet, Mulugu Road, Warangal, Phone:0870- 2500926, 2113456.
11. Srihari Raju, Retd Principal, HIG/1/12A, Sagar Colony, Visakapatnam, 0891-2798481.
12. Suresh Kumar, D. Advocate and Civil Rights Activist, TRT-298, Vidyanagar, Hyderabad-44, sureshkd@hotmail.com, 040-27651256, 9885010120.
13. Thimma Reddy. Y. C. DIG of Prisons (Retd), 14\22P&T Colony, Dilhuknagar, Hyderabad, Phone: 040-24161513.
14. Ms. Vimalacharya, 87, Major Padmapani Acharya, Hastinapuram Central, Nagarjuna Sagar Road, Hyderabad, 040-24090213

Individuals in Other States

1. Dr. Arvind Tiwari, Reader, Department of Criminology and Correctional Administration, Tata Institute of Social Sciences. P.B. No. 8313, Deonar, Sion-Trombay Road, Mumbai, Maharashtra - 400088. Tel (O): 022-25563290-96. E-mail: tiwari_a@tiss.edu.
2. Prof. B.B. Pande. C -11, Delhi University Teachers Flats, Chattra Marg, Delhi University, Delhi - 110007. Tel: 011-27667387(R). E-mail: bbpande@hotmail.com
3. Mr. George A. Vettikunnel, Research Officer, Inspectorate of Prisons, Central Building, Pune, Maharashtra - 411001. Tel (O): 020-6138048.
4. Dr. Hira Singh, 183, Munirka Vihar, New Delhi - 110067. Tel: 011-26189063(R).
5. Dr. K.B. Saxena, Head of Department of Information Management Systems, S.V. Polytechnique, Polytechnique Road, Near Chief Minister's house, Bhopal, Madhya Pradesh - 462016. Tel: 0755-2255034(O).
6. Mr. M.M. Upadhyaya, Commissioner of Division (Jabalpur), South Civil Lines, Near Head Post Office, Jabalpur - 482001. Madhya Pradesh. Tel: 0761-2323000(O), 2320001 (R), Fax: 2321617(O).
7. Chairperson, Parliamentary Committee on Empowerment of Women, Parliament House Annexe, New Delhi - 110001.
8. Ms. Miriam Thomas, Advocate, Nirmala Convent, Lalipur, Mandla, Madhya Pradesh. Tel: 07642-250604.
9. Mr. R.K. Saxena, Inspector General of Prisons (Retd.), Rajasthan. P-27, Madhuwan West - 2, Tonk Road, Jaipur, Rajasthan. Tel: 0141 -2711725(R). Email: rk_saxena30201@yahoo.com.
10. Ms. Radha Bhat, Joint Secretary, Kasturba Gandhi Trust, Indore, Madhya Pradesh.
11. Mr. S. Murlidhar, Advocate, Member in the Supreme Court Legal Services Committee, New Delhi. 283, Supreme Enclave, Mayur Vihar Phase - I, Delhi- 110091. Tel: 011-22755116, 22750861(O), 22752180(R). Fax: 223782595. Email: murush@vsnl.com.
12. Mrs. Shalini Tai Moghe (Padma Shri). 'Bal Niketan Sangh', 64, Pagnis Paga, Indore, Madhya Pradesh. Tel: 0731-2475282,2470074.
13. Mr. Shyam Sunder Bissa, Superintendent, Central Jail, Jadhpur, Rajasthan. Tel: 0291 -2513094,2513382(O).

Organisations and Institutions

1. Action Aid, India. Country Director, C-88, South Extension - 2, New Delhi - 110049. Tel: 011-5640571-76. Fax: 5641891. Email: aaindia@actionaidindia.org. Website: <http://www.actionaidindia.org>. Programme Manager, Madhya Pradesh, E-3/4B, Area Colony, Bhopal. Tel: 0755-5290208, 2425324(O). Email: shrirangd@actionaidindia.org. Action Aid, Chhattisgarh, HIG - 10, Shankar Nagar, Raipur, Chhattisgarh. Tel: 0771-5022140, 5011596(O). For contact details of the other offices in India please check it website at <http://www.actionaidindia.org>.
2. AIDS Awareness Group [AAG]. Mrs. Elizabeth and Mr. Siddharth Vatsayan. 119, Humayun Pur Ground Floor, Safdurjung Enclave, New Delhi - 110029. Tel: 011 -26187953 / 54 (O). E-mail: aag@mantraonline.com. Website: www.a_a_g.org.

3. Association of Voluntary Agencies for Rural Development [AVARD]. Mr. P.M. Tripathi, President. 5 (First Floor), Institutional Area, Deen Dayal Upadhyay Marg, New Delhi - 110002. Tel: 011-23234690, 23236782 (O), Fax: 23232501. Email: avard@sdalt.ernet.in.
4. Central Social Welfare Board (CSWB). Samaj Kalyan Bhavan, B-12, Tara Crescent, Qutab Institutional Area, South of IIT, New Delhi - 1100016. Tel: 26866483 (O), 23016112 (R).
5. Centre for Science for Villages, Magan Sangrahalaya Samiti. Dr. (Ms.) Vibha Gupta, Chairperson, Kumarappa Road, Wardha, Maharashtra - 442001. Tel: 07152-245082(O), 240956 (R). Fax: 249542. Email: vibhacsv1@yahoo.com.
6. Council for Advancement for People's Action and Rural Technology (CAPART). Head quarter office: India Habitat Centre, Zone 5A, 2nd Floor, Lodhi Road, New Delhi - 110003. Tel: 011-24642395. Fax: 24648607. E-mail: capart@caparthq.nic.in. Website: <http://capart.nic.in>. Regional Committee Address: Shri C.S. Pandey, Member Covenor, West Zone Regional Committee, CAPART, Navjivan Trust Complex, Ashram Road, Ahmedabad, Gujarat - 380014. Tel: 07975-27545072, 27545073. Fax: 07975-27545072. Email: rcc@rcahmd.delhi.nic.in. Area of operation: Maharashtra, Gujarat, Madhya Pradesh, Dadar and Nagar haveli.
7. Department of Women and Child Development, Government of Madhya Pradesh. Dr. (Mrs.) Pragya Awasthi, Joint Director, 4th Floor, Paryavas Bhawan, Block- 2, Area Hills, Bhopal, M.P. Tel: 0755-2555414 (O).
8. Department of Women & Child Development, Ministry of Human Resource Development, Government of India, C-Wing, Shastri Bhawan, New Delhi - 110001.
9. Development Alternatives. B-32, Tara Crescent, Qutub Institutional Area, New Delhi - 110016. Tel: 011-26967938, 26851509 and 26851158. E-mail: tara@sdalt.ernet.in. Website: www.devalt.org.
10. Department For International Development (DFID), India. Governance Advisor, India. B -28, Tara Crescent, Qutub Institutional Area, New Delhi -110016. Tel: 26521923. Fax: 26529296. Website: <http://www.dfid.gov.uk>. Regional Office in Madhya Pradesh - C/o. The British High Commission, E - 7/642, Area Colony, Bhopal - 462016. Tel: 0755-2294451/52. Fax: 2294453.
11. Ekta-Parishad. Gandhi Bhawan, Near Polytechnique, Shyamala Hills, Bhopal, Madhya Pradesh - 462002. Tel: 0755-2660565 (O), 2661800 (R). Fax: 0755-2710719. Website: www.ektaparishad.org.
12. India Vision Foundation. 2-Talkatora Lane, New Delhi - 110001. Tel: 011-23094761. Mobile: 9811056000. Fax: 23094061. E-mail: ivfindia@vsnl.com. Website: www.indiavisionfoundation.org.
13. Institute of Rural Management (IRMA). Post Box No. 60, Anand- 388001, Gujarat, India. Tel: 02692-260391, 263260 and 261502. Fax: 260188. Website: <http://www.irma.ac.in>.
14. International Committee of the Red Cross, India. 47, Sunder Nagar, New Delhi. Tel: 011 -24354394/95/96/456. Fax: 24353250. Email: new_delhi.del@icrc.org. Head quarters - ICRC, 19, Avenue De La Paix CH - 1202, Geneva Switzerland. Tel: 0041-22-734-6001. Fax: 7339674. India Red Cross Society - Red Cross Building, Red Cross Road, New Delhi - 110001.
15. Madhya Pradesh Human Rights Commission. Chairperson. Paryavas Bhawan, Block 1, Area Hills, Jail Road, Bhopal, Madhya Pradesh - 462011. Tel: 0755-2764505 (O). **Reception:** 2572034. Fax: 2574028. Email: mphrc@bom6.vsnl.net.in.

16. Madhya Pradesh State Commission for Women. B. Block, Old Secretariat, Bhopal, Madhya Pradesh. Tel: 0755-2531427 (O), 9827031855 (M). Fax: 2542394.
17. Madhya Pradesh State Legal Services Authority. 574, South Civil Lines, Jabalpur, Madhya Pradesh. Tel: 0761-2327652, 2327651(O). Fax: 2328267. Email: root@mplsa.mp.nic.in.
18. Madhya Pradesh Women's Finance and Development Corporation. General Manager, 24, Maharana Pratap Nagar, Zone - 2, Bhopal, M.P. Tel: 0755-2557783, 2557622 (O). Fax: 2557783.
19. Multiple Action Research Group (MARG). Executive Director, 205, 206, Shahpur Jat, New Delhi - 110049. Tel: 011-26497483, 26496925. Fax: 26495371. Email: marg@del2.vsnl.net.in. Website: www.indev.nic.in/marg.
20. National Commission for Women. Dr. (Mrs.) Girija Vyas, Chairperson. 4, Deen Dayal Upadhyay Marg. New Delhi - 110002. Tel: 23236204 (O), 23354826 (R). General telephone numbers: 23236988, 23237166. Fax: 23236154. Complaints Cell: 23222369. Email: member_secretary@ncw-india.org. Website: www.ncw-india.org. For contact details of other members please get in touch with the Member Secretary. Tel/Fax: 011-23236271.
21. National Human Rights Commission (NHRC) of India. Dr. Justice A.S. Anand, Chairperson. Tel: 011-23347065, 23340891. Shri Chaman Lai, Special Rapporteur for Custodial Justice. Faridkot House, Copernicus Marg, New Delhi - 110001. Tel: 011 -23344345 (O), General Telephone numbers of NHRC: 23361611, 23361175, and 23340123. Mobile (For complaints after office hours and during holidays): 9810298900. Fax: 23340016, 23366537. Email: nhrc@ren.nic.in. Website: www.nhrc.nic.in.
22. National Institute of Public Cooperation and Child Development (NIPCCD). Joint Director (Women's Division), Joint Director (Child Division). 5, Siri Institutional Area, Opposite Hauz Khas Police Station, New Delhi -110016. Tel: 011-26963204, 26963002. Ms. Meenakshi Sood, Assistant Director (Library). Tel: 26963778.
23. National Legal Services Authority (NALSA). Contact member Secretary, 12/11, Jam Nagar House, New Delhi -110011. Tel: 23389682, 23385321 and 23382778. Email: nalsa@bol.net.in. Website: http://causelists.nic.in/nalsa/.
24. Nava Jivan Mandal. Mr. S.A. Ranade, Director. Tel: 020-5654815. Mr. A.M. Chakradev, Liason Officer. 26 Shukrawar Peth, Bhaumaharaj Lane, Pune - 411002, Maharashtra. Tel: 020-4481282.
25. Navjyoti - a Delhi Police Foundation. Organising Secretary. Address 1: Vikas Bhawan, Sanjay Amar Colony, Yamuna Pushta, New Delhi - 110006. Telefax: 011 -23866312, 23866316, and 23866403. Address 2: 3rd Floor, Sarai Rohilla Police Station, New Delhi - 110007. Tel: 011-23610490, 23614287. Telefax: 23515075. Email: navjyoti@del2.vsnl.net.in. Website: www.drughelpline.org.
26. Penal Reform and Justice Association (PRAJA). Dr. (Mrs.) Rani D. Shankardass, Secretary General. 7A&B, Sector I4, Mehrauli Road, Gurgaon - 122001, Haryana. Tel: 0124-2323564, 2323959(O). (From Delhi dial 9124 instead of the STD Code). Fax: 2323959. Email: praja_email@yahoo.com.
27. People's Action for Mental Health (PAMH). Apartment No. C-301, CASA ANSAL, No. 18, N.S. Palya, Bannerghatta Road, Bangalore, Karnataka - 560076. Tel: 080-6587995. Contact Prof. R. Srinivasa Murthy, Professor of Psychiatry, Department of Psychiatry, National Institute of Mental Health and Neuro Sciences (NIMHANS), P.O. Box No. 2900, Bangalore - 560029, Karnataka. Tel: 080-6995251, 6995261(O). Email: murthy@nimhans.kar.nic.in.

28. Prayas. Mr. S. Vijay Raghavan, Director. 9/1, B.D.D. Chawls, Worli, Mumbai - 400018, Maharashtra. Tel: 022-24902285, 24947156(O). Email: prayas1990@rediffmail.com.
29. Prison Ministry India. Post Box No. 3410, Yuvachethana Colony, 2nd Cross, Venkatpura, Koramangla Post Office, Bangalore - 560034, Karnataka. Tel: 080-5520859, 5523722 (O). Email: pmin@vsnl.com.
30. Sanjivini. Dr. (Ms.) Ramani Sundareshan, Director. A-6 Satsang Vihar Marg, Qutub Institutional Area, New Delhi-110016. Tel: 011-26862222, 26864488.
31. Saathi, Pune, Maharashtra. Contact Mrs. Meenakshi Apte. Tel: 020-5511654.
32. Self Employed Women's Association (SEWA). Contact Mrs. Ila Bhat, Secretary. SEWA Reception Centre, Opposite Victoria Garden, Bhadra, Ahmedabad -1, Gujarat, India. Tel: 079-25506477. Fax: 25506446 - Email: sewamahila@wilnetonline.netin.
33. Society for Educational and Economic Development (SEED). Mr. Ramaswamy Palaniswamy, Director. Opposite to PWD Inspection Bungalow, Chennai Bangalore Highway, Venkatrangam Pillai Chatiram, Sriperumbadur - 602105, Tamil Nadu. Tel: 04111-362322.
34. SOS Children's Village, Bhopal. Director. Khajuri Kalan Road, Piplani, Bhopal - 462021, M.P. Tel: 0755-2757588, 2755217(O). Fax: 2687625. Email: sosbhopal@sancharnet.in.
35. SOS Children's Villages of India National Coordination Office. A-7, Nizamuddin (West) New Delhi - 110013. Tel: 011-24359734, 24357299(O). Fax: 24357298. Email: soscvi@vsnl.com. Website: www.soscviindia.org.
36. Sudhar-Social Work in Prison. Contact Mrs. Surekha Talari, Coordinator. HIG A/11. Block A, MPSRTC Building Complex, City Depot, Jawahar Chowk, Near Bhadbhada Road, Bhopal, Madhya Pradesh. Tel: 0755-5221405 (O), 2774436 (R). Email: sudhar_prison@rediffmail.com.
37. Supreme Court Legal Services Committee. Mr. B.P. Bhat, Member Secretary, Room No. 109, Lawyers' Chambers, Post Office Wing, Supreme Court Compound, New Delhi - 110001. Tel: 011-23073970 (O). Email: sclsc@nic.in.
38. United Nations Development Programme (UNDP), India. Contact Ms. Surekha Subarwal, Assistant Resident Representative of UNDP, India. 55, Lodhi Estate, New Delhi - 110003. Tel: 011-24628877. Fax: 24627612. Website: <http://www.undp.org.in>.
39. United Nations Children's Fund (UNICEF), India. Contact Ms. Sheema Sen Gupta, Child Protection Programme. UNICEF House, 73, Lodi Estate, New Delhi - 110003. Tel: 91-11-2690401-07 Extention: 1358. Email: ssengupta@unicef.org. Website: <http://www.unicef.org>.
40. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), India. Ms. Benita Sharma, 223, Jorbagh (Ground Floor), New Delhi-110003. Tel: 011-24604351. Fax: 24698297. Website: <http://unifem.undp.org>.
41. United States Agency for International Development (USAID), India. Contact Ms. Dana Fischer Director, Social Development Programme. American Embassy, Shantipath, Chanakya Puri, New Delhi - 110021. Tel: 011-24198519. Fax: 24198454.
42. The Art of Living Foundation. For complete details on course and other centres around the world, please visit its Website: <http://www.artofliving.org>. There are three centres in Madhya Pradesh:

43. Bhopal Information Centre. Contact Ms. Sujata Bansal 2/6 HIG, Geetanjali Apartments South T.T. Nagar, Bhopal - 462015, M.P. Tel: 0755-2460088, 2762784, 2422743. Email: sujatabansal@hotmail.com.
44. In Indore contact Sri. Anil Saine G - 9, Ahimsa Towers, 7, M.G. Road, Indore - 452001, Madhya Pradesh. Tel: 0731-2272438, 9826051641 (M). Email: sainishree@hotmail.com.
45. Jabalpur Information Centre. Contact Mr. Lalit Bakshi. Shrivastava Enterprises, Shop No. 18, Ground Floor, Roopam Towers, Jabalpur-482002. M.P. Tel: 0761-2316444, 2318055, 2668070, 9425153269 (M). Email: wki_jabalpur@rediffmail.com.
46. For details on Vipassana meditation, its reformatory impact on prisons, courses in jails and centres around the world, please visit the website: <http://www.dhamma.org>. You may also write to the Vipassana International Academy, Dhamma Giri, Igatpuri, Nasik - 422403, Maharashtra. Tel: 02553-244076, 244086. Fax: 244176. Email: info@giri.dhamma.org. Centres in Madhya Pradesh:
47. Dhamma Kanana Vipassana Centre, bank of Wainganga, Rengatola, P.O. Garra, Balaghat. Contact Mr. Haridas Meshram - Ratan Kuti, 126, ITI Road, Buddhi, Balaghat - 481001. Madhya Pradesh. Tel: 07632-248145. Also Mr. Murli Makhija. Tel: 247534, 240005, 9827165434 (M). Fax: 240234. Email: makhijabgt@yahoo.com.
48. Dhamma Pala Vipassana Centre, Bhopal. Contact Mr. Ashok Kela C/o Vipassana Samiti - E-I/182 Arera Colony, Bhopal-462016. Tel: 0755-2462351, 2461243 (O), 2468053 (R). Fax: 2468197. Email: mpvenerer@sancharnet.in.
49. In Ratlam Contact Dr. Narayan S. Wadhvani. Station Road, Ratlam - 457001. Tel: 07412-230933 (O), 267933 (R).
50. Indore Vipassana Samiti. B - 14, Industrial Estate, Polo Ground, Indore - 452015. Tel: 0731-2422330-33(O). Fax: 242234, 256131. Email: info@scientificindia.com. Contact Mr. P.N. Choudhary. Tel: 5082167. Mr. Vijay Jethani. Tel: 2481199.
51. Dhamma Bala Vipassana Centre, Jabalpur. Contact Vipassana Trust, Mani Distributors, 33 Dawa Bazar, Civic Centre, Jabalpur. Tel: 0761-5006252, 2310252. Fax: 2342719, 2391127. Email: dhammabalajabalpur@yahoo.co.in.
52. In Rewa Contact Prof. C.K. Sharma. Upwan Nagar. Neem Chauraha, Paudha Baug, Rewa - 486003. Tel: 07662-230545 (O), 242982 (R).

International Institutions and NGOs

1. Human Rights Watch. Website - <http://www.hrw.org/prisons>.
2. International Centre for Prison Studies, King's College, London. Email: icps@kcl.ac.uk. Website: www.prisonstudies.org.
3. Penal Reform International (PRI), London. Email: Headofsecretariat@pri.org.uk. Website: www.penalreform.org.
4. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). Palais des Nations 8-14 Avenue de la Paix CH-1211, Geneve 10. Tel: (41-22) 917-9000. Website: <http://www.unhcr.ch>.

5. United Nations Centre for International Crime Prevention (CICP), Vienna, Austria. Website: http://www.odccp.org/crime_cicp.html.
6. United Nations Crime and Justice Information Network (UNCJIN). Serves as an electronic clearing-house for criminal justice related issues coordinated by the United Nations Centre for International Crime Prevention, Vienna, Austria. Website: <http://www.odccp.org/uncjin.html>.
7. United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and Treatment of Offenders (UNAFEI). Mikinao Kitada, Director. 1-26 Harumi-cho, Fuchu-shi, Tokyo 183-0057, Japan. Tel: +81-42-3337021. Fax: +81-42-3337024/4656. Email: -unafel@moj.go.jp. Website: <http://www.unafel.or.jp/english/index.html>.
8. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI). Headquarter: Viale Maestri del Lavoro. 10- 10127, Turin, Italy. Tel. (+39) 011 6537111. Fax: (+31) 011 631 3368. Antenna Office in Rome: Viale delle Terme di Caracalla, FAO Building E220/222 - 00100, Rome, Italy. Phone: (+31) 06-57050250, 06-57050252. Fax: (+39) 06-57050256. Email: unlcricri@unicri.it. Website: <http://www.unicri.it>.
9. United Nations African Institute for the Prevention of Crime and Treatment of Offenders (UNAFRI). Contact: N. Masambasita. Research and Policy Development Advisor, Naguru, P.O. Box 10590, Kampala, Uganda. Tel: 25641-221119 (O), 25677511210 (Mobile). Email: masambasita@unafri.or.ug. Website: <http://www.unafri.or.ug>.
10. VERA Institute of Justice, New York. Website: <http://www.vera.org>.
11. World Health Organisation (WHO). WHO, India, World Health House, Indraprastha Estate, New Delhi - 110002. Tel: 011-23317804. WHO Headquarters, Avenue Appia 20, 1211 Geneva27, Switzerland. Tel: 0041-22-7912111. Fax: 7913111. Website: <http://www.who.int/en>.
12. This list is not exhaustive. For more information, please visit our website at <http://www.humanrightsinitiative.org/programs/prisonresource.htm>. We also request the readers to share information and contact details of other such individuals and organisations which are doing good work in prisons and for prisoners.

జైళ్ళు బయటి ప్రపంచం జొరబడలేనివి. అందుబాటులో లేకపోవడం, బాధ్యతా రాహిత్యం, వీటికి తోడు ఖైదీలంటే ప్రజల్లో ఉండే ఉదాసీనత అన్ని కలగలసి వారి హక్కుల ఉల్లంఘన తీవ్రతరమవడానికి దారి తీస్తున్నాయి. ఈ పరిస్థితిని అధిగమించడానికి చాలా దేశాల్లో సంప్రదాయక జైలు సందర్శకుల వ్యవస్థ పనిచేస్తోంది. జైలు వ్యవస్థకు బయట స్వతంత్రంగా ఉండే వారిని సందర్శకులుగా నియమిస్తారు. వీరు జైళ్ళను విధిగా సందర్శించి వాస్తవ పరిస్థితిపై నివేదిక ఇవ్వాలి.

ఖైదీల, జైళ్ళ, జైళ్ళ సిబ్బంది సమస్యలను ఈ వ్యవస్థ ద్వారా పరిష్కరించేందుకు కామన్ వెల్త్ హ్యూమన్ రైట్స్ ఇనీషియేటివ్ (సి. హెచ్.ఆర్.ఐ) పనిచేస్తోంది. మన దేశంలోని చాలా రాష్ట్రాల్లో జైలు సందర్శకుల వ్యవస్థ సక్రమంగా పని చేయడం లేదు. జైళ్ళకు సంబంధించిన అవగాహన, అనుభవం ప్రాతిపదిక కాకుండా రాజకీయ బాంధవ్యాల తోనే ఈ సందర్శకులను నియమిస్తున్నారు. అయినప్పటికీ సరైన పద్ధతులపై వారికి సమాచారం, శిక్షణ అందించగలిగితే ఈ వ్యవస్థ వల్ల చాలా ఉపయోగముందని సి. హెచ్.ఆర్.ఐ. భావిస్తోంది.

జైలు సందర్శకుల పని విధానం, స్థానిక అవసరాల అంచనా, జైలు సందర్శకుల సామర్థ్యాలను పెంచడానికి శిక్షణా కార్యక్రమాలు, సందర్శకుల నియామకానికి మెరుగైన ప్రమాణాలను ప్రచారం చేయడం, జైలు సిబ్బందికి మెరుగైన పని పరిస్థితులు - వీటిపై పరిశోధన చేయడం ద్వారా జైలు సందర్శకుల వ్యవస్థను పునరుజ్జీవింప చేయడానికి సి హెచ్ఆర్ఐ పని చేస్తుంది. నేర న్యాయ వ్యవస్థలోని భిన్న విభాగాల మధ్య ఉన్న ఉదాసీనత, వివక్ష స్థానంలో సహకార ధోరణిని ప్రోత్సహించడానికి సి హెచ్ఆర్ఐ ప్రయత్నిస్తుంది.

సి హెచ్ఆర్ఐ జాతీయ, రాష్ట్ర స్థాయి మానవహక్కుల కమిషన్లతో, మహిళా కమిషన్లతో, ప్రభుత్వ విభాగాలతో, ప్రభుత్వేతర సంస్థలతో, వ్యక్తులతో పని చేస్తుంది.

ISBN: 81-88205-14-1